

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

BİLGELİK KILAVUZU ve KURNAZLIK SANATI

Baltasar Gracián

Çeviren ve yayıma hazırlayan:
Ahmet Aydoğan

say

BİLGELİK KILAVUZU VE KURNAZLIK SANATI

Baltasar Gracián

1601'de Aragon'da doğdu. Küçük yaşlarda parlak zekâsıyla dikkatleri üzerine çeken Gracián Toledo ve Zaragoza'da felsefe ve edebiyat tahsili gördü. On sekiz yaşında Cizvit tarikatına namzet yazıldı ve namzet olarak kabulünün ardından Gracián hayatının geri kalan elli yılını bu tarikat içerisinde papazlıktan Cizvit kolejlerinde rektörlüğe kadar uzanan değişik görevlerde geçirdi. Bilhassa günah çıkarma görevi dolayısıyla saray çevresinden kimi soylularla yakın ilişki kurma fırsatı buldu. Bunlardan kendisinden altı yaş küçük Vicencio Juan de Lastanosa ile kurduğu dostluk ve gördüğü himaye, hususiyle istifadesine sunulan zengin kütüphane, nadide parçalardan mürekkep koleksiyonlar ve botanik bahçesi Gracián'a çalışmak için ihtiyaç duyduklarını fazlasıyla sağlamış görünür. Keza Lastanosa'nın sarayındaki dönemin ileri gelenlerinden çoğunun müdavimlerinden olduğu edebiyat salonunun da kimisine dinleyici, kimisine katılımcı olduğu sohbetlerle görgü ve bilgisini artırdığına şüphe yoktur. Eserlerinde ele aldığı meselelerden ve bu meseleleri ele alış tarzından Gracián'ın üç büyük dile (Latince, İbranice ve Arapça) ve edebiyatına vakıf, Mısır hikemiyatına da bilhassa ikincisi aracılığıyla aşına olduğu anlaşılır. Bu vukûfiyet ve aşinalığın bir bölümü ailesinden aldıklarına dayansa bile daha çoğunun genç yaşta namzet yazıldığı tarikat saflarında gördüğü bu sıkı ve düzenli eğitimin ürünü olduğu düşünülebilir. Gracián bu çalışmalarının ilk meyvesi olan *El Héroe*'yu (1639) kırk yaşına yaklaşırken Lorenzo Gracián müstear adıyla yayınladı ve tarikatın izin veya onayını isteme külfetinden kurtardığı için daha sonraki neşriyatında da müstear kullanmayı sürdürdü. Bir yıl sonra *El politico Don Fernando el Católico*'yu, iki yıl sonra *Arte de ingenio: tratado de la Agudeza*'yı (1642), dört yıl sonra *El discreto*'yu, bir yıl sonra da *El Oraculo manual y arte de prudencia*'yı (1647) yayınladı. *Oraculo*'nun ardından yaklaşık dört yıl sonra (1651) *allegoria* tarzında kaleme aldığı uzun hikâye *El criticón*'un ilk kısmını bu defa Garcia de Marlones namı müstearıyla neşretti. Gracián Avrupa'daki şöhretini daha çok çevirisi sunulan *El Oraculo manual y arte de prudencia*'ya borçludur.

BİLGELİK KILAVUZU VE KURNAZLIK SANATI

Baltasar Gracián

Çeviren ve yayıma hazırlayan:
Ahmet Aydoğan

Say Yayınları

Felsefe

Bilgelik Kılavuzu ve Kurnazlık Sanatı / Baltasar Gracián

Özgün adı: *Oracula Manual y arte de prudencia*

Yayın hakları © Say Yayınları

Bu eserin tüm hakları saklıdır. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılan kısa alıntılar hariç yayınevinden yazılı izin alınmaksızın alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ISBN 978-605-02-0703-3

Sertifika no: 10962

Çeviren ve yayıma hazırlayan: Ahmet Aydoğan

Yayın koordinatörü: Levent Çeviker

Kapak ve sayfa tasarımı: Artemis İren

Baskı: Lord Matbaacılık ve Kâğıtçılık

Topkapı-İstanbul

Tel.: (0212) 501 37 63

Matbaa sertifika no: 36305

1. baskı: Say Yayınları, 2019

Say Yayınları

Ankara Cad. 22/12 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul

Tel.: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80

www.sayyayincilik.com • e-posta: say@sayyayincilik.com

www.facebook.com/sayyayinlari • www.twitter.com/sayyayinlari

www.instagram.com/sayyayincilik

Genel dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.

Ankara Cad. 22/4 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul

Tel.: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80

internet satış: www.saykitap.com • e-posta: dagitim@saykitap.com

İçindekiler

Sunuş • 7

Çeviri Hakkında Birkaç Söz • 17

Bibliyografya • 21

Bilgelik Kılavuzu ve Kurnazlık Sanatı • 25

Sunuş

Ne olduysa, nasıl olduysa oldu, yaşadığımız hayatın eş-kâli öngörülerimizi dolayısıyla ihtiyat payı bırakarak yaptığımız hazırlıkları işe yaramaz hale getirecek kadar temelinden değişti ve seksenlerin başlarında kendisini idrak etmeye başlayanlardan itibaren bütün bir nesli sudan çıkmış balığa döndürdü. Okuduklarımızdan bildiğimiz bu topraklar üzerinde yaşanan hayatın belli aralıklarla bu nevi esaslı yıkımlar geçirerek ve değişe dönüşe gelerek bugünleri gördüğüdür. Yaşadıklarımızın öğrettiği ise seksenlerden itibaren bu topraklar üzerinde kuşaktan kuşağa azala eksile tevarüs edilen hayatın sağlam ve istikrarlı bir temelden her zamankinden daha fazla yoksun kaldığı, her zamankinden daha fazla çalkantılara açık hale geldiğidir. Dolayısıyla herkes çoktan beri tutulan yol sebebiyle bu gidişin öyle veya böyle bir çöküşle neticeleneceğini insiyaken de olsa görüyordu fakat herhalde bu kadarını kimse beklemiyordu. Beklenen bu çöküşün belli bir zamandan beri bu topraklar üzerinde itiyaden yaşanan hayatın bundan evvel olduğu gibi bu defa da muhittinden başlayarak merkeze doğru ilerleyeceğiydi: ne olduysa olan hayatın tam kalbinde vuku buldu ve o yaşlı, yorgun kalbi vurdu. Ve bu zamana kadar acı tatlı yaşadığımız hayatın kimyası temelinden değişti.

Şimdi ne olduğu ve nasıl olduğu hususunda kimsenin ağzını bıçak açmıyor. Herkes yutkunuyor neyi yutkunduğunu bilmeden. Konuşanlar konuştuğu kadarıyla karnından konuşuyor. Bu belki de bu yıkımdan sonra bu topraklar üzerinde adına 'hayat' dediğimiz şey hâlâ yaşanacaksa bundan böyle onun en bariz vasfı olacak olandan bir şeyler haber veriyor-

dur. Belki bir zaman sonra diyeceğiz: Kimsenin kimseye duyduğunu ima hatta ihsas edecek kadar itimadının kalmadığının ifadesi olan bu ketumluk yaşadığımız hayattan arta kalan enkazı en iyi hülâsa eden şeydir. Bunu şimdiden bilemiyoruz. Fakat şu kadarını herkesin bildiği kadar biz de biliyoruz: İnsan halleşemedikten, hasbihal edemedikten sonra konuşmanın kendisine bahşedilmiş en büyük bağış olduğunu nasıl tecrübe etsin? İnsanın en temel melekelerini bağış olarak tecrübe etmesinin önünün kesildiği hayat adına yaraşır bir hayat olarak nasıl yaşanabilir? Olana bitene ucundan ilişen bu sorular bile nasıl bir açmazın içerisinde olduğumuzu göstermeye yetiyor.

Bu topraklar üzerinde yaşanan hayat çoktan beri sıhhatini kaybetmiş, taklit ve takallüde boğulmuş bir hayat idi. Fakat bütün sıhatsızlığına rağmen tabiatına sadık kalıp sahicilik ve sahilik arayışı içinde olanların sadakat cehdine geçit vermezlik etmezdi. Kapalılığı kendisine yaşama üslubu seçip muğlaklığı bir hayat düsturu olarak benimseyenler yeryüzünün her köşesinde olduğu gibi bu topraklar üzerinde de belli bir nispet dâhilinde bulunurdu. Fakat eskiden bunların kapalılığı ve kaypaklığı kendilerini ilzam eden, en fazla kapalılık ve kaypaklıkları sebebiyle bir araya gelip birlikte hareket etmeyi tercih ettikleri münferit toplulukları alakadar eden bir mesele olarak görülürdü. Kapalılık ve kaypaklık ekseriyetin açıklık ve içtenliği sayesinde tecrit edilir, fitne zamanları hariç kendi dar çevrelerinin dışına çıkacak cesareti kolay kolay gösteremezdi. Fakat ne olduysa, nasıl olduysa bütün bir hayatı bu ölçüde istila etme istidadı ve toptan tutsak alma cüreti ilk kez bu defa gösteriyor.

Bütün bu olup bitenler neticesinde ülkede öyle bir iklim hâsıl oldu ve kısa süre içerisinde her köşeye öyle büyük bir kasvetle çöktü ki ne doğanlar sıhhatli doğabiliyor, ne yetişenler salimen yetişebiliyor, ne ölenler selametle ölebiliyor. Koyu

ve kalın bir sis tabakası ki ne kimsenin kimseyi görebildiği, ne duyabildiği var. Veleve ki görse ne gördüğünü seçebiliyor, duysa ne duyduğuna bir anlam verebiliyor. Neye yoracağımızı bilemediğimiz bütün bu oldubittilerin çeşitli vesilelerle yaşadıklarımızdan tabirini veya okuduklarımızdan tevlini birkaç yıldan beri bulmaya çalışıyoruz. Başımıza gelen bu yıkımı ve ardında bıraktığı enkazı tutulabilecek en uygun yerini bulup tutmaya, ibare ve işaretlerini kulak kesilerek bu toprakların bu vakte kadar görüp geçirdikleri içinde bir yere oturtmaya çalışıyoruz fakat ortaya çıkan tablo ne ceht edeni tatmin ediyor ne hitap ettiğine kâfi geliyor. Bu defa farklı bir yol tutarak yine aynı maksada muvasalata çabalıyoruz.

Bunca şeyden sonra şu kadarı herkesin malumatı dâhilinde: Belli bir zaman diliminden bu yana ister ferdi ister içtimai vadide olsun bu topraklar üzerinde yaşanan hiçbir şey gösterilemez ki en az iki yüz yıl evvel batı dünyasında yaşanmamış olsun. Yaşananların mahiyetindeki bu benzerlik elbette muhtevadaki bazı ayrılık veya aykırılıkların vüruduna mani teşkil etmez. Nicedir milletler dağların tepelerin ücra köşelerinden her biri kendine has şırıltıyla kıvrıla kıvrıla akıp vadilere inen, ummana doğru yaklaştıkça ya birbirine karılan veya karılmak üzere bir müddet birbirine muvazi seyreden dereleri andırmaktadır.

Bundan yaklaşık dört asır önce, yaşı elliye yanaştığı halde görüp geçirdiklerinin, belleyip öğrendiklerinin yaşadığı hayatı anlamaya yetmediğini gören bir Cizvit rahibinin değişenleri anlama ve değişmeyenleri bulma çabası ile kaleme aldığı *Oraculolar* vaktiyle orada yaşananlar ile bugün burada yaşadıklarımızın aynı doğrultuda ilerlediğini gösteren mühim teliflerden biridir. Ve bugün yaşadıklarımızın karanlığı içinden geriye doğru baktığımızda nazarımıza takılan benzerliklerin bu *Oraculoları* ileri doğru olacak olanları haber veren bir tür 'Kehanet Kitapçığı'na dönüştürdüğü erbabınca

görülecektir. Bu benzerliklere tutunarak belki bu oldubittileri kıyasla mukayese ile bir yere raptettiğimizde hem bunca kesif kasveti dağıtacak hem de belki bundan böyle olacaklara ışık tutacak birtakım irtibatlara ulaşılabilir umududur ki böyle bir yola ve arayışa sevk etti.

*Oraculoların müellifi yaşadığı hayatı anlamada neredede yetersiz kaldığını bulup ortaya çıkarma maksadıyla Grek-Roma düşünce geleneği ve yaşama tarzı içerisinde teessüs etmiş olan hayat düsturlarını gözden geçirdi, bunlardan o günün dünyasında sözü hâlâ geçer, hükmü hâlâ yürür bulduklarını kitabına derç etti. Fakat bunların gözünün önünde çözülmez bir muammaya dönüştüğünü gördüğü hayatı muamma-ya dönüştürenin ne olduğunu çözmeye yetmediğini gördü. Keza aynı maksatla İbrani hikmet geleneğine de başvurdu ve muhtemelen orada gördüğü çatallanma sebebiyle hükümlerinde isabetsizlik bulunmasa bile yürüyen hayat sebebiyle hükümsüz kalanların hikmetini aramanın lüzumsuz olduğuna hükmederek yeni *Oraculolar* irat etmeye kalktı. Bu sayede çözümünde aciz kaldığı muammanın çözülür gibi olduğuna kanaat getirdi. Çoktan beri ilkesiz ve ölçsüz bir hayat sürmeye alışmış olmamız sebebiyle evvelkilerden haberdar olup hayatımızı bu zaviyeden gözden geçirmek ve hesaba çekmek önemsiz addedilemese bile sözü edilen bu oldubittileri anlama bakımından burada bizim için daha çok bu ikinci kümedekilerin ehemmiyet arz ettiği görülecektir. Zira yeni dünya ve orada akmaya başlayan yeni hayatın hangi temel sütunlar üzerinde yükseldiğini onlar sayesinde anlayabileceğimiz gibi adına hâlâ hayat deyip diyemeyeceğimizi bilemediğimiz bu enkazın hiç olmazsa bir kısmının şifresini çözebileceğimiz umudunu veren de yine onlardır.*

O halde bütün mesele *Oraculo manual y arte de prudencia* gibi hayli iddialı bir isimle kaleme alınmış olan bu 'Kehanet Kitapçığı'ndaki 'kehanetvâri' cümlelerin mana ve maksadı-

nun doğru şekilde anlaşılmasına kalıyor diye düşünülebilir. Fakat günümüzde hemen her meselenin nihayetinde ucundan veya ortasından gelip doğru anlamaya dayandığı düşünülecek olursa işin sırf bu sebeple hafife alınamayacağı teslim edilecektir. Kitapçığa derç edilenlerden Grek-Roma mutluluk öğretisi kapsamı içerisinde ele alınabilecekler ile İbrani hikmet geleneğine nispet edilebilecekleri bir tarafa bırakarak o günün dünyasında yaşanan ve ileride yaşanacak hayatta sözü geçer, hükmü yürür olarak görülüp irat edilen *oraculolar* üzerine bütün dikkatimizi teksif etmemiz icap ediyor. Bunlar arasındaki bazı ortak özellikleri tespit edip nereye bağlandıkları takdirde talep ettikleri manaya kavuşacaklarına ve bütün veçheleriyle, birden aydınlanabileceklerine uzun uzadıya kafa yormamız bu dikkat teksifinden sonraki ikinci adımdır. Bu bize eser ve müellifi hakkında bu zamana kadar bilenlerden daha fazlasını dikkatle sorup soruşturma, sabırla arayıp ortaya çıkarma vecibesini yüklüyor. Bu sebeple eserin geçen bu dört asırlık zaman dilimi içerisinde nasıl anlaşıldığına, o anlayışların ne kadarının ait olduğu tarihi dönemin ve hâkim telakkilerin gölgesini üzerinde taşıdığına, ne kadarının onları aşip eserin ruhuna nüfuz etmeyi başardığına en az diğeri kadar mühim bir vecibe olarak dikkat kesilmeliyiz. Bu cümleden olmak üzere bilhassa esere Avrupa kamuoyunun dikkatini çekerek yeniden keşfedilmesini sağlayan Schopenhauer ile 'incelik isteyen meselelerde daha önce benzerinin kaleme alınmadığını' söyleyen Nietzsche'nin batı edebiyatı tarihi içerisinde attettikleri ile aradan dört asır geçtikten sonra bugün de teslim edilen 'emsalsizliğin' aynı mahiyette olup olmadığının tahkiki hususiyle önem arz ediyor.

Her ne kadar birçok halde eserin anlaşılması müellifinden, onun hayat hikâyesinden bağımsız ise de bu ve benzer evsafı haiz metinlerde telifin neşir serüveni ve müellifinin hayat serencamı hakkında elde edilen bilginin eserin gerçek kıymeti-

nin takdiri ve hak ettiği yere yerleştirilmesinde kolay vazgeçilemeyecek bir katkı sağlayabileceği gözden kaçırılmamalıdır. Bu çerçeve içerisinde geçtiğimiz yüzyıla kadar eserin müellifinin bir Cizvit yetiştirmesi ve genç yaşlarından itibaren ömrünü bir Cizvit rahibi olarak geçirmiş birisi olduğunun ister ihmal ister gaflet sebebiyle gözden kaçırılmış, daha sonra da yetirince üzerinde durulmamış olması bilhassa üzücüdür. Pek tabii olarak bu yukarıda sözü edilen ikinci küme içerisindeki *oraculolar* ile Cizvitliğin bütün dünyada kendisine hareket ilkesi olarak seçtiği gizli faaliyet prensipleri arasında kurulabilecek bağın gereği gibi kurulmasını engellemiştir. Eğer vaktiyle bu yapılabilmiş olsaydı hem tarikat hakkında vukuu hissedilen fakat sübutu tevsik edilemeyen isnatlara binaen birtakım metinlerin imaline lüzum kalmaz hem de faaliyet ve maksatları hakkında daha doğru ve sağlıklı bilgi sahibi olunduğu için alınması gereken tedbirler vaktinde alınabilirdi.

Esere derç edilen *oraculolardan* üçüncü küme içerisinde yer alanların yerli yerince anlaşılabilmesi için daha farklı bir yol tutulması gerekiyor. Eğer ilk küme içerisindekilerin mevzuunu hayatta mutluluğun kazanılması, ikinci küme içerisinde dâhil edilebilecek olanlarınkini icabı halinde ilki görmezden gelinerek müessiriyet ve muvaffakiyetin elde edilmesi oluştuyorsa bu sonuncuların mihverini de hem evvelkiler hem sonuncular ile irtibatı içerisinde kemal ve mükemmeliyet fikrinin teşkil ettiği söylenebilir. Dolayısıyla bunların gereğince anlaşılabilmesi bir yönüyle dönemin hâkim telakkilerinden, hususiyle Rönesans'ın insan tasavvuru ve mükemmeliyet mefkûresinden haberdar olunmayı, bu da seçilecek *persona*, *prudencia*, *dissimulatio* vb. gibi temel kavramların tahlilini ve tarihi tortuların hafriyatını zorunlu kılar. Diğer yönüyle ise eski dünyanın *telos* ve *entelekheia* fikrinin yeni dünyada nasıl tahrif edilip nelere alet edilebileceğini, daha sonra bu muharref kılıkları içerisinde bilhassa zamanımızın pazarlamacılık

‘mistera’larıyla hangi kıvrım ve bükümlerde buluşturulabileceklerini hem çetin bir merak hem metin bir hayretle izleme vecibesi yükler.

Ne ki eserin ve içindeki bazı *oraculolara* tutunarak şu son birkaç yıl içerisinde yaşadıklarımızın yerli yerince anlaşılabilmesi için muntazaman ifası icap eden bütün bu vecibe ve vazifeleri elinden geldiğince yerine getirmeye çalışan takdim, tahlil ve tenkit yazılarının neşri, neşredilecekse keyfiyeti bu yılın sonlarına doğru kâğıt piyasasında birdenbire baş gösteren çalkantılar sebebiyle ayrı bir tartışmayı mucip oldu. Zira bu yazılar belli bir yekûn tutan hacmi sebebiyle kitaba fazladan bir baskı maliyeti yüklüyordu ve daha da kötüsü uyaracağı ilave taleple bu maliyeti karşılayıp karşılamayacağı meçhuldü. Böyle bir meçhullük karşısında onun derdinin ne olduğunun, o derdin dile gelmesi için özden verilenler sebebiyle fazladan bir kıymeti haiz olup olmadığının elbette lafı edilmezdi.

Nasıl bir dertse bu insanın şeylerle münasebeti derinliğini kaybedip düz bir satıhtan ibaret hale geldikçe o derinlerde kalıyor, satıhta kalmanın kolaylığı ve alıştırdığı tembellik sebebiyle onun talep ettiği derinliğe inmeye kimse yanaşmadıkça ondan her bahis açma teşebbüsü anlaşılmazlık bahanesiyle susturuluyor ve neticede giderek sathileşen dünyada onun dile dökülmesi zorlaşıyordu. Olanların oluşunun künhüne erilmez esrarından hareketle ona gerçek diyoruz. Onun kendi hakikiliğimiz nispetinde kendimizde tahakkuk etmesine kendimizi bırakmaya hakikat diyoruz. Gerçek insanın kâh aldırmazlığı kâh umursamazlığı ve çok daha kötüsü artık tertip ve tasallutu sebebiyle bu kadar savunmasız ve onun bu savunmasızlığına elvermek isteyen derdi bu kadar derinlerde kalmışken kimse neden çıkıp sormuyor? Dile dökülmesi bu kadar zorlaşmış bu derdin divanesi olması gerekeni rehavetin tatlı kucağında ihmalin günden güne büyüyen azaplı kolla-

rıyla sararak kim oyalıyor? İnsanların dünyasından sürülüp çıkarılan gerçeğin yerini alan yalan dolan, desise düzen iyice katlanılmaz hale geldiğinde devasını bu kadar yüzeyde aramamızı buyuran kim?

Neticede bir önceki Hammer'in *Haşhaşiler* kitabının 'satmaması'nın yayınevine getirdiği ağır maliyet ve bilhassa bu kitaptaki sunuş ve hazırlık yazılarının yaygın okur şikâyetlerine konu olmasının da etkisiyle kitabın ikiye bölünerek yayınlanması karşı konulamaz mecburiyet halini aldı. Böylece *Oraculo manual y arte de prudencia*'nın tercümesi ile bu birkaç sayfalık sunuş yazısının *Bilgelik Kılavuzu ve Kurnazlık Sanatı* başlığıyla kâğıt, yukarıda ana başlıklarıyla hülasası verilen takdim, tahlil ve tenkit yazılarının da *Tehlikeli Zamanlar İçin Lüzumlu Hayat Dersleri* başlığıyla elektronik kitap olarak yayınlanması kararlaştırılmış oldu. Her ne ki oluyor kendimizi bir kenara çekip oluşuna dikkat kesilerek kulak vereceğimiz yerde kenarda tutulması gerekenleri işin içine karıştırmakla hem olanın oluşunun sırrına bigâne kalıyor, hem bu bigâne-lik sebebiyle boşa kürek çekerek kendimizi tükettiğimizi nice zaman sonra anlıyoruz. Fakat anlıyoruz.

Çeviri Hakkında Birkaç Söz

Son olarak kitap asıl dilinden çevrilmediği için çeviride nasıl bir yol ve usul takip edildiği hakkında verilecek bilgi okuyucu için faydalı olacaktır. Daha evvel ifade edildiği üzere manasının tercümesine ve maksadının teviline teşebbüs edilen kitap bugünle kıyaslandığında İspanya Rönesans edebiyatının 'yüksek' sıfatını hak edecek üslup ve belagat sanatları ile kaleme alınmış bir eserdir. Kabaca *préciosité* başlığı altında ele alabileceğimiz ve yozlaşan aristokrasinin kabalığına bir tepki olarak 'zevk ve duyuşta incelik' sloganıyla gelişmiş olan bu üslup eski dünyanın zarafetini terennüm etmeye, yeni dünyanın nadanlık ve nobranlıklarını hicvetmeye çalışır. Fakat kısa zamanda tasannu sebebiyle tesir gücünü kaybedip sunileşir ve bilindiği gibi sonunda Molière'in diline düşüp *Les Précieuses Ridicules*'te alay konusu olmaktan kurtulamaz. Çarpıcı mecazların kullanımıyla tanınan ve gittikçe 'kurumlu' bir havaya bürünen *conceptismo* ile klasik edebiyata telmihler ve bilhassa Latincenin lügat ve nahvinden yararlanmanın ayrıncı vasfını teşkil ettiği *culteranismo* onun temel bileşenleri arasındadır. Müellifin kaleminde o aynı zamanda eskilerin katinkis, hazfütaksir dediği eksiltili anlatımlar (*ellipsis*), keskin tezat (*contrasto*) düşkünlüğü, tuhaf kelime oyunları (*paronomasia*), yeni tabirler (*neologismos*), cinaslar (*homonyma*), kinayeler, vb. unsurlar ile iyice ağdalı ve külfetli hale gelir.

Oraculo döneme hâkim olan ruhun tezahürü olarak görülebilecek bu üslup özelliklerine ilave olarak müellifin anlamayı kasten zorlaştıran maksatlı tavrı ile çoğu yerde çözmeye çalıştığı hayat gibi çözülmez bir muammaya dönüşür ve bu keyfiyet eserin kaleme alınırken herkes tarafından anlaşılmasının hedeflenmediğini düşündürür. Bütün bu özellikleri sebebiyle müellifin Avrupa'daki şöhretini esas itibariyle borçlu olduğu *Oraculo* Marcelino Menendez y Pelayo'yo göre aynı zamanda İspanyol dilinin en karmaşık ve anlaşılması en güç eserlerinden biri olma şöhretine de sahiptir. Ne ki asıl dilinde farikası kabul edilen bu özellikler onun çeviri bakımından zayıf tarafını teşkil eder, değişik dillerdeki çevirilerinin uzun süre eksik ve yetersiz kalmasının sebebi olur. Dahası ana dilinden yapılan bir çeviride anılan üslup özellikleri sebebiyle manaya nüfuz edilemediği için işlenen bir hatanın çoğu zaman onu mehz kabul eden birçoklarınca tekrarlanmasına yol açar. O sebeple ne kadar mükemmel olursa olsun herhangi bir dildeki tek bir çeviriyi mehz kabul ederek yapılacak tercüme kaçınılmaz olarak onun eksik ve yanlışlarıyla malul olacaktır.

Bu düşünceyle çeviride İngilizce (3) ve Almanca (2) çevirilerin en olgunu kabul edilenler arasından birden fazla çeviri (aşağıdaki listede yer alanların ilk beşi) seçilip tercüme esnasında bunların tamamı göz önünde bulundurulmuş, her bir cümlede manaya nüfuzda en başarılı olanı hangisiyse o mehz seçilmiş, birbirine yakın gibi duranların yapılabildiği ölçüde telifi cihetine gidilmiştir. Tercüme tamamlandığında (başta elde bulunmayıp da daha sonra temin edilen) İngilizce çevirilerden geri kalanlar ortaya çıkan metinle birlikte okunmuş, bunlar içerisinde metnin ruhuna daha sadık olanlar varsa bu defa İspanyolca metne de müracaat edilerek tercüme (birkaç yerde) tashih edilmiş fakat daha çok bunlar *** işaretinin altına alternatif çeviri olarak derç edilmiştir. Böyle-

ce kelimelerin hem kendi başına hem de cümle içerisindeki tertibi ile muhtelif manalara delaleti hatta yerine göre işareti değişik ihtimalleriyle yoklanmak istenmiştir. Bunların altına da köşeli parantez içerisinde üst tarafta muhtelif çevirisi verilen *oraculoların* bugünkü dünyada ne ifade ettiği, önerildiği gibi bugünün çıkmazları (*aporia*) karşısında bir çıkar yol (*poria*) olarak aynı geçerliliği haiz olup olmadığı sorgulanmış, uyandırdığı tedailerle birlikte küçük haşiyeler olarak alt tarafa kaydedilmiştir. Gönül isterdi ki bunlar çeviri esnasında çalakalem değil çeviriden sonra müstakil mesai tahsis edilerek düşünce taşına yapılsın. Fakat çeşitli vesilelerle ifade edildiği üzere kitap denilen nesneye ancak basıldığı kâğıdın darası kadar kıymet verilen ve bütün hesapların o maliyetin geri dönüp dönmeyeceği üzerine yapıldığı bugünün matbuat dünyası ancak bu kadarına elvermektedir. Ki bu şartlar altında bu kadarının bile türlü mukavemetlerle kesilen yolunun başta sağlık olmak üzere elde avuçta kalan ne varsa ancak yapılan fedakârlıklarla açılmış olabileceğinin anlaşılacağını umut ediyoruz. Geride bu kadarını vücuda getirmek için ihtiyaç duyulana yetecek bakiye kalmadığını bu gibi seslerin bir an evvel kısılmasını sabırsızlıkla bekleyenlere üzüntüyle müjdeliyoruz.

Bibliyografya

- Baltasar Gracian, *Oraculo manual y arte de prudencia* (1647).
- ____ Joseph Jacobs, *The Art of Worldly Wisdom* (1892).
- ____ L.B. Walton, *The Oracle - A Manual in the the Art of Discretion* (1953).
- ____ Cristopher Maurer, "The Art of Worldly Wisdom: A Pocket Oracle" (Currency Doubleday, 1992).
- ____ Arthur Schopenhauer, *Hand-Orakel und Kunst der Weltklugheit* (Leipzig, 1862).
- ____ Otto Buchegger, *Die Kunst der Klugheit: Lebensweisheiten nach Baltasar Gracian zu neuem Leben erweckt* (1997).
- ____ *The Courtiers Manual Oracle: or, the Art of Prudence* (1685).
- ____ Mr. Savage, *The Art of Prudence: or, a Companion for a Man of Sense*, (London: 1702).
- ____ Martin Fischer, *The Art of Worldy Wisdom* (1934).
- ____ Lawrence C. Lockley, *The Science of Success and the Art of Prudence*, (University of Santa Clara Press, 1967).
- ____ Juan de Aragon, *The Manual of Prudence: 400 years of worldly wisdom* (2004).
- ____ Gracian: *A Selection of Wise, Witty, Moral and Satirical Maxims*, Pluck'd from the writings of the Spanish Philosopher and Monk - Baltasar Gracian y Morales (1938).
- ____ *El criticon (The Critick)* İng. çev. Paul Rycaut (1681).

- _____. *El Heroe* (Hero, Courbeville'in Fransızca çevirisinden bir 'Oxford'lu uyarlaması, 1726).
- _____. *El Discreto* (*The Complete Gentleman*, İng. çev. T. W. Sal-keld, 1730).
- Castiglione, Baldassare. *The Book of the Courtier*. İng. Çev. Sir Thomas Hoby (London, 1959).
- Solomon Ibn Gabirol, *The Improvment of The Moral Qualities*, İng. çev. S. S. Wise, (The Columbia University Press, 1901).
- Spadaccini N. & Talens, J. *Rhetoric and politics: Baltasar Gracian and the new world order* (1997).
- Spadaccini, N. & Talens J. *Through the Shattering Glass: Cervantes and The Self-Made World*. (1993).
- Maravall, Jose Antonio. *Culture of the Baroque*, University of Minnesota Press, (1986).
- Detienne, M. & Vernant, J.P. *Cunning Intelligence in Greek Culture and Society*, İng. çev. J. Lloyd (University of Chicago Press, 1991).
- Bell, Aubrey F. G. *Baltasar Gracian* (Oxford University Press, 1921).
- May, T. E. "Gracian's Idea of the 'Concepto'" *Wit of the Golden Age*, içinde s. 53-79 (1986).
- Elias, Norbert. *The Court Society*. İng. çev. E. Jephcott. (Pant-heon, 1983).
- Pascal, Blaise. *Lettres Provinciales*. İng. çev. *Provincial Letters, Moral Teachings of the Jesuit Fathers Opposed to the Church of Rome and Latin Vulgate* (General Books).
- Maryks, Robert Aleksander. *The Jesuit Order as a synagogue of Jews : Jesuits of Jewish ancestry and purity-of-blood laws in the early Society of Jesus* (Brill, 2009).
- Wright, Jonathan. *God's Soldiers: Adventure, Politics, Intrigue, and Power – A History of the Jesuits*. New York: Doubleday, 2004.
- Höpfl, Harro. *Jesuit Political Thought: The Society of Jesus and the State, c. 1540–1630* (Cambridge University Press, 2004).

- Nelson, Eric. *The Jesuits and the Monarchy: Catholic Reform and Political Authority in France (1590–1615)*, (Ashgate, 2005).
- Selwyn, Jennifer. *A Paradise Inhabited by Devils: The Jesuits' Civilizing Mission in Early Modern Naples*. (Ashgate, 2004).
- Mendonca, Delio de, ed. *Jesuits in India: Vision and Challenges* (2003).
- Kaplan, Gregory B. *The Evolution of Converso Literature: The Writings of the Converted Jews of Medieval Spain* (University Press of Florida, 2002).
- Melammed, Renée Levine. *A Question of Identity. Iberian Conversos in Historical Perspective* (Oxford University Press, 2004).
- O'Malley, John W. *The First Jesuits* (Harvard University Press, 1993).
- Pessin, S. *Ibn Gabirol's Theology of Desire: Matter and Method in Jewish Medieval Neoplatonism* (Cambridge University Press, 2013).
- Wright, Benjamin G. *Praise Israel for wisdom and instruction : essays on Ben Sira and Wisdom, the Letter of Aristeas and the Septuagint* (Brill, 2009).
- Goering, Greg Schmidt. *Wisdom's root revealed : Ben Sira and the election of Israel* (Brill, 2008).
- Gerber, Jane S. *The Jews of Spain: A History of the Sephardic Experience* (New York: Free Press, 1992).
- Robbins, Jeremy, "Baltasar Gracián's El Criticón and the arts of perception," *Bulletin of Spanish Studies: Hispanic Studies and Researches on Spain*, 82:08, 201-224 (2005).
- Smith, H. D., "Baltasar Gracián's Preachers: Sermon-Sources in the Agudeza," *Bulletin of Hispanic Studies*, 63:4, 327-338 (1986).
- K. Andersen, "Personhood in El Criticón by Baltasar Gracián-How to Become a Complete Man," *The Bulletin of Hispanic Studies* C. 90, S. 7 (2013).

- Moore, W. G. "The World Of La Rochefoucauld's Maximes," *French Studies* C. VII S. 4 (1953).
- Morgan, Janet, "A Reconsideration Of La Rochefoucauld's Maximes," *Forum for Modern Language Studies* C. XIII S. 1 (1977).
- McKinney, Ronald H. "The Baroque Casuistry of Baltasar Gracian," *The Modern Schoolman* 81 / 2 (2004): 79–95.
- Reites, James W., S.J. "St. Ignatius of Loyola and the Jews," *Studies in the Spirituality of the Jesuits* 13 / 4 (1981).

Bilgelik Kılavuzu

ve

Kurnazlık Sanatı

1. Her şeyin kemali

Her şey kemal noktasına erişir ve hepsinin en mükemmeli şahsiyet sahibi bir insan olmaktır. Bugün tek bir bilge yetiştirmek dün Greklerin yedi bilgeyi yetiştirmek için muhtaç olduklarından daha fazlasına ihtiyaç duyar ve bugün tek bir kimseyle uğraşan dün bütün bir ahaliyle uğraşmak için lazım olanlardan daha fazlasına sahip olmalıdır.

Her şey olabileceğinin en mükemmeli zaten olmuştur.¹

Meziyetli kimse bütün bu mükemmeliyetlerin en yükseğindedir.

[Eski dünyada gök kubbe altında güneşi görmekten maksat maksuda (*telos*) erişmek olarak görülür ve gün yüzünü gördükten menzili maksuda erişinceye kadar yürünecek hayat yolunun (*entelekheia*) kasten veya kazaen yarıda kesilmemesine başta insan olmak üzere bütün mevcudat azami derecede riayet gösterirdi. Müellif böyle bir cümleyi *oraculolarına* serlevha yaparak hem sebebi telifini ihsas etmek hem de bu suretle eski dünyada bu derin hakikatin tuttuğu yere işaret etmek istemiş olabileceği gibi üzerine oturduğu temel sütunlardan bazılarını önceden haber vererek bir an evvel uyanmamızı istediği yeni dünya ve bu yeni hayatta kemal denilen şeyin nihayetinde başta insan bütün mükevvenat için bir rüya haline gelebileceği 'kehanetinde' de bulunmak istemiş olabilir.

1 [Veya: Her şey erişebileceği en yüksek noktaya zaten erişmiştir.]

Zira kemal denilen şeyin esasını açılması beklenen cevher kadar onun kendisini açmasına yetecek kadar güneşi görmesine fırsat tanıma olarak 'bırakma' teşkil ediyorsa eğer ne olursa olsun tasalayıp tasarlamadan rahat edemeyen daha doğrusu 'kendini güvende hissedemeyen' bir dünyada 'bırakma', hele kemale ermek üzere gerçekleşmeye bırakma nasıl tasavvur ve telaffuz edilebilirdi?

Sadece eski dünyada değil yaşadığımız dünyanın temellerinin atıldığı zamanlarda bile hâlâ kabul görüyordu ki beşer olmakla insan olmak veya farklı bir yerden bakıldığında nihayetinde aynı yere çıkar gibi görünen, insan olmakla şahsiyet kazanmış bir hüviyet (*persona*) olmak birbirinden farklı şeylerdi. Kabul görmeyen veya ihtilafa esas teşkil şey bu farklılığın tefrikinin nerede, neye göre yapıldığı ve nasıl görünür hale geldiğidir. 'Bilmek ve kendimizi bilmek için doğarız ve kitaplar bizi hakiki insana dönüştürür.' Kişi ne kadar kâmil ise o kadar *persona*, o ölçüde gerçek bir insandır (193). Doğayısıyla mükemmeliyet fikri ve onun en mühim cüzü olan çok yönlülük *persona* kavramının temelini teşkil eder: 'İnsan her meziyete sahip olmakla birçok insana denk olur. Hayat zevkini çevresine aktararak onların hayatlarını zenginleştirir. Hayatı tatlılaştıran farklılık ve mükemmeliyettir.' (93)

Beri yandan zamanın terakki mi yoksa tereddi mi getirdiğini seçemeyen körlük zamanımıza mahsustur. Yoksa 'terakki efsanesi'nin (*myth of progress*) kaleme alındığı günlerde bile cari olanın tereddi olduğu biliniyordu.² Zamanın tahripkâr tesirine ve bundan cesaret alan insanın tahrifkar faaliyetine ancak soylu, savaştı bir aklın ıslah çabası karşı koyabilir ve tereddinin olmasa bile tedenninin önüne geçebilir.]

2 [Meselenin biraz daha genişçe irdelenmesi için *Tehlikeli Zamanlar İçin Lüzumlu Hayat Dersleri*: Gracian ve Oraculoları Okuma Kılavuzu isimli kitabın 'Yeni Dünyada Beşeri Mükemmeliyetin Ufku: *Persona*' başlıklı bölümüne bakınız.]

2. Mizaç ve zekâ

Mizaç ve zekâ kabiliyetimizin iki kutbudur. Biri olmadan diğeri muvaffakiyetin ancak yarısını getirir. Zeki olmak yetmez, sağlam bir şahsiyete de sahip olmak gerekir. Ahmaklar kendilerine uygun makam, mevki, muhit ve dostları hesaba katmadan hareket ettikleri için başarısızlığa mahkûmdur.

[İnsanın zamanını doğru idrak etmesi, etrafını doğru hissetmesi dolayısıyla iç âleminde dış dünyanın aksinin gerçeğe uygun teşekkül etmesi bir veya iki amile bağlanabilecek basit bir mesele değildir. Fakat nihayetinde hepsinin gelip dayandığı nokta insanın önce kendisini idrakte bir zorluk veya darlıkla karşılaşmaması, dolayısıyla kendisi ile arasındaki mesafenin olabildiğince kapanmasıdır. Mesafenin büyüklüğü insandaki dinleyicilik hasletinin kısmen zayıfladığının veya toptan kalktığının emaresidir. Kendisini idrak edemeyenin etrafını ihata etmesi beklenmez. Doğru idrak olanlara insanın bütün gücüyle açıklığıyla mümkün olabilen bir şeydir. Bu da olan her şeye bir işaret veya ayet nazarıyla bakmayı zorunlu kılar. Çoğu zaman bir ölümlünün takatini aşan böyle bir açıklık ise insanın bütün mevcudiyetiyle, vücuduyla ve o vücudun vicdanıyla alakalıdır.]

3. İşleri bir müddet muallakta bırakmak

İçinde yenilik barındıran her muvaffakiyet hayranlık uyandırır. Çok açık olmak hem faydasız hem sıkıcıdır. Kendimizi hemen açık etmezsek insanları merak ve tahminde bulunmaya zorlarız, makam yahut mevkiimiz insanlarda beklenti uyandıracak kadar mühimse bu bilhassa böyledir. Mahremiyet

esrarenizliği sebebiyle hayranlık uyandırır. Hatta kendimizi açıklarken bile tam bir samimiyetten uzak durmamız ve herkesin içimizi görmesine izin vermememiz gerekir. Basiretin vücut bulduğu yerde ihtiyatkâr sükût vardır. Açıklandı mıydı kararlar asla saygı uyandırmaz ve tenkide açık hale gelirler. Ve eğer akıbeti kötü çıkacak olursa talihsizliğimiz ikiye katlanır. İnsanların bizi takip etmesini ve beklemesini istiyorsak Tanrı'yı taklit etmeliyiz.³

İnsanın kendisini hemen açık etmemesi, rengini belli etmede pazarlıklı davranması muhataplarının kendisi hakkında fikir edinmesini, dolayısıyla yargıda bulunmasını güçleştirir ve bilhassa herkesin merak ve beklenti içinde olduğu mühim meselelerde kararlarını askıda bırakır.

Sükût basiretin mabedidir.

[Açıklık ve kapalılık arasında denge nerede teessüs eder? Kapalılıkla insanın işlerini belli bir edep ve nezaket dairesinde gerçekleştirmesi demek olan 'saklanma' birbiriyle ne kadar kabili telifir? Sanatkârane kapalılık bir müddet sonra tabiatın açıklığına: samimiyete hükmeder hale gelirse ne olur?

Batı düşünce geleneğinin kol başlarından biri olan Herakleitos'un vecizesi akıllardadır: *Tabiat saklanmayı sever*. Dilimizdeki *hürmet* ve *mahrem* sözcüklerinin kökü *h-r-m* kucaklamaya çalıştığı mananın muhtelif veçhelerine aralarında esrarlı bir bağ kurarak bakar. Bu bağ kendi başına bir şeyin hürmete şayan olması için belli bir mahremiyeti haiz olmasına yeter karine teşkil eder.

İhtiyatkâr sessizlik dünya bilgeliğinin kalbidir.

'Karı evvelde kişi akıbet-endiş gerek'.]

3 [Meseller Kitabı: XXV, 2: 'Bir şeyi saklamak Rabbin ... şanındandır.']

4. Bilgi ve cesaret

Bilgi ve cesaret büyüklükte birbirini kovalar. Onlar ölümsüz oldukları için insanı da ölümsüzleştirebilirler. Nihayetinde insan bildiği kadardır ve eğer bilgi bilge[lik düzeyinde] ise her şeyi yapabilir. Bilgisiz kimse karanlık bir dünya gibidir. Bilgi ve kuvvet: gözler ve eller. Cesaretsiz bilgelik meyvesiz ağaç gibidir.

Cesaretsiz bilgi kısırdır.

[“İnsan bildiği kadardır” düsturu eski dünyada felsefenin insana bakışının esasını teşkil eder. Ne var ki Aristoteles’in nihai şeklini verdiği bu söz bilgi ile cesareti karşı karşıya getirmeye veya mana ufku içerisinde böyle bir ikileme çıkarmaya yetmez. Bilgi eğer bir şey ile birlikte zikredilecekse bu dilimizdeki “Amelsiz âlim elinde kandil bulunan âmâyâ benzer” meselinin gösterdiği gibi ‘amel’dir. Cesaret en fazla ilmin amele dönüşmesinde elzem olan unsurlardan biridir.

Yakınçağ batı düşüncesinin bilgelik tasavvuru yeteri kadar derin değildir. Eğer olsaydı esası sükûnet olan hikmeti sonu belirsiz olan hareket veya faaliyet ile düşünmek gibi bir düşüklüğe duçar olmazdı.]

5. İnsanları minnettar değil muhtaç bırakmak

Heykeli tezyin ederek değil fakat hayranlık uyandırmasını temin ederek bir put haline getirebilirsiniz. Maharetli kimse insanların kendisine müteşekkir olmalarındansa muhtaç ve tabi olduklarını görmeyi tercih eder. Kaba minnettarlık nazik umuttan daha değersizdir zira umut hatırlar, minnettarlık unuttur. Nezaketten kazancımız bir ise bağımlılıktan bindir.

Susuzluğunu gidermiş olan kuyuya sırtını döner, sıkılmış portakal altın tabaktan çöp kovasına düşer. Bağımlılık kalktığında nezaket de hürmet de kaybolur. Tecrübenin verdiği en mühim ders bağımlılığı sürdürmek ve ihtiyacı tatmin etmesizin karşılamaktır. Bu bir kral için de aynıyle vakidir. Fakat bunu çok ileri götürmemek gerekir: suskun kalarak başkalarını yoldan çıkarmak veya onların zafiyetlerini kendi iyiliğimiz için iflah olmaz hale getirmek olacak şey değildir.

İnsanları umudun eşiğinde tutmak maharet, minnettarlıklarına bel bağlamak hamakattır.⁴

Umudu bütünüyle tatmin etmeksizin canlı tutmak, ihtiyacı karşılayarak muhtaçlığı ortadan kaldırmamak ihtiyattandır.

İnsanın kendisini kullanışlı kılmaya çalışması ve hep aranan birisi olarak kalması lüzumu tecrübenin verdiği derstir.

['Heykeli tezyin ederek değil fakat hayranlık uyandırmasını temin ederek bir put haline getirebilirsiniz.']

Bugünkü dünyanın fikri sefaletinin ve ilmi cehaletinin arkasında neyin yattığını fazla derine daldırmadan biraz düşünmeye kalksak hemen bütün düşünce yollarının bu cümleye çıktığını hayretle müşahade ederiz. Bu müşahadenin üzerinde biraz daha durduğumuzda bugün hem insanlar hem milletler arasındaki ihtilafların çoğunun yerine göre *tezyin ederek yerine göre hayranlık uyandırmasını temin ederek* putlaştırılmış, dolayısıyla her türlü sorgulamadan muaf tutulmuş fikirlerden ileri geldiğini bu defa dehşetle fark ederiz.

İnsanın kendi hesabıyla kendisini hep aranan biri olarak tutma çabasının kendi inkişaf süreci içinde büyüye büyüye sonunda ister istemez buna uygun bir düzen ve tertibat [*Ma-*

4 [Veya: İnsanları beklenti içerisinde bırakmak nezaket, minnettarlıklarına güvenmek basitliktir.]

chenschaft] kurma hırsıyla neticeleneceğini görmek için çok keskin bir görüş gücüne sahip olmaya lüzum yoktur.⁵

O halde böyle bir çabanın meşruiyeti burada olduğu gibi *be-dhahlık* [*Boshaftigkeit*] baş gösterinceye kadar tasdik edilip bundan sonra mı sorgulanmalı veya kuşkuyla karşılanmalıydı?

Soru biraz daha değiştirilerek şöyle sorulursa belki meramını daha açık ifade edebilir:

Eğer herhangi bir şeyle alakalı olarak bir sınırlama getirilecekse bu sınır ondan neşet edecek tehlikenin gerçekleşmesine ramak kala mı yoksa tehlikeyi bilkuvve bünyesinde barındıran o şeyin önüne mi çizilmelidir?]

6. Mükemmeliyete erişmek

Kimse mükemmel doğmaz. Hem şahsiyet hem meslek bakımından kendimizi mütemadiyen mükemmelleştirmeye çalışmalıyız. Bu olgunlaşma çabası kusurlarımızı törpüleyip meziyetlerimizi mükemmel, kendimizi de mümtaz hale getirmeye, sonunda kâmil bir varlık oluncaya kadar devam etmelidir. Yüksek zevkler, düşünce berraklığı, irade sağlamlığı ve karar olgunluğu varılmak istenen menzilin işaretleridir. Bazıları bu kemal menziline asla ulaşamaz ve her zaman bir şey eksik kalır. Bazılarının olgunlaşması ise zaman alır. Kâmil insan, yani konuşmasında hakîm, işlerinde basiretli kimse akiller meclisinin [sırlarının] mahremidir ve hatta onlar tarafından aranılır.

Bazıları asla kendilerini tamamlayamaz, her zaman bir şeyi kaçırlar.

5 [Tafsilatı için bkz., Heidegger: *Teknoloji ve İnsanlığın Geleceği* (İstanbul, 2015) s. 129 vd.]

[Burada bahse konu edilen kemal (*complemento*) ve mükemmeliyet (*perficiona*) fikri başlangıçta yer verilen *persona* kavramının tabii neticesidir. Fakat kavramın kullanılış tarzından çıkarılan tarif ve o tarifi unsurları ve tazammunlarıyla ne kadar bağdaşır onu ayrıca düşünmek gerekir. Mesela bir yandan 'kusurları törpüleyip meziyetleri mükemmel hale getirmek ve bunu sonunda kâmil bir varlık oluncaya kadar devam ettirmek' tavsiye edilir... Diğer yandan gizlice, insanın karşısındakinin 'en temel ihtirasını tahmin edip ona hitap etmesi ve ayartıyla onu harekete geçirmesi' veya 'mizacını çözüp belli başlı hasletlerini yakalaması ardından da zayıf noktasına dokunması' telkin edilir... Bize düşen birbirine bu kadar zıt görünen bu telkin ve tavsiyelerin nasıl olup da aynı kitabın içerisine derç edildiklerini, bundan yaklaşık dört asır öncesinin dünyasında müellifi buna neyin icbar etmiş olabileceğini bulup çıkarmaktır. Daha etraflı bilgi ve değerlendirme için *Tehlikeli Zamanlar İçin Lüzumlu Hayat Dersleri: Gracian ve Oraculoları Okuma Kılavuzu* isimli kitabın *Yenidünyada Beşeri Mükemmeliyetin Ufku: Persona* başlıklı bölümüne bakınız.]

7. Üstlere galebe çalmamak

Alt edilmenin her türü nefret doğurur ve hele bu muvaffakiyet üstlerimize karşı kazanılmışsa ya aptalca veya ölümcüldür. Üstünlük hiçbir zaman kolay hazmedilmez, hele bu üstlere karşı elde edilmişse çok daha fazla böyledir. Göz önündeki üstünlüklerin üzeri ihtiyatla örtülebilir, tıpkı güzelliğin göz alıcılığı suni bir ihmalkârlıkla gözden saklandığı gibi. İnsanların çoğu talih, şahsiyet veya mizaç bakımından kendilerine faikiyet sağlanmasında bir beis görmez fakat kimse, hele hele yönetici zümresi zekâ[vet] bakımından geride bırakılmayı hazmedemez. Çünkü bu sonuncusu vasıfların kralıdır ve ona

karşı faikiyet *lèse majesté*'dir.⁶ Onlar sözü geçerlikte ilk sırada geldikleri gibi bütün vasıfların bu en önde geleninde de söz sahibi [hükümran] olmayı isterler. Bu bakımdan kendilerine yardımcı olunmasına ses çıkarmazlar fakat geride bırakılmaya asla tahammül edemezler. Dolayısıyla böyle birisine müşavir olunduğunda ona göremediği bir şeyi gösterme veya akıl edemediğine kılavuz olma değil fakat unuttuğu bir şeyi hatırlatma kılığı altında yardım edilebilir. Bu inceliği bize yıldızlar öğretir. Onlar güneşin parlak çocuklarıdır fakat asla onu gölgede bırakmaya cüret edemezler.

Nasıl ki muzaffer kimse sıradan üstünlüklerini umursamazsa, namuslu bir kadın da güzelliğini özensiz bir kıyafet altında gizler.

Güneşin parlak çocukları asla güneşin parlaklığıyla boy ölçüşmeye kalkmazlar.

[Burada da işin tabiatından kaynaklanan bir çatallanma vardır ve aşağıda meziyetlerin sergilenmesi bahsinde (277) karşımıza çıkar: "Meziyeti bahşeden gökler maharetlerimizi sergilememiz için bizi teşvik eder." Sergilemeden geri kalınması veya yeteri özen gösterilmemesi halinde göze çarpmamak, gözden uzak olmak, ezcümle 'keşfedilmemek' yani "isbatı vücut edememek" gibi bir tehlike vardır. Zira unutmamak gerekir bu yeni dünyada kemal istikametindeki her türlü hazırlığın, her nevi çabanın ereği kendinde değil dışındadır. Yani hedeflenen hep başkalarının 'teveccüh'ünü kazanmak ve bu sayede onu kendi için bir fayda yahut menfaate tahvil etmektir. Dolayısıyla kişinin oturup keşfedilmeyi beklemesi değil, bu doğrultuda çalışması, keşfedilmeyi kolaylaştıracak

6 [L.: *Laesa maiestatis*: haşmetmeaplarına hakaret.]

düzenekler kurması tavsiye edilir. Yukarıda beşinci paragraf ve oradaki açıklamayla birlikte düşünüldüğünde kastedilen hatta daha fazlası ışığa kavuşacaktır.

O sebeptendir ki hemen ilave edilir: “Bunu yapmak için ayrı bir maharete ihtiyaç vardır”.]

8. İhtiraslara kapılmamak

Bütün ruhi-zihni faikiyetlerin en üstünü, en ayrıcalıklısı budur. Bırakın faikiyetiniz sizi kaba, gelip geçici heveslerin [ihtirasların] girdabına kapılmaktan korusun. Hiçbir hâkimiyet gösterilemez ki nefse ve ihtiraslara hâkimiyetten daha büyük olsun: bu bir irade zaferidir. İhtiras şahsınızı etkisi altına aldığı anda bari onun mevkiinizi, hele bu mühim bir mevki ise etkilemesine izin vermeyin. Bu sıkıntıdan uzak durmanın incelikli, başkalarının saygısını kazanmanın kestirme yoludur.

[İster doğuda ister batıda olsun “nefs hâkimiyeti” eski dünyada kemâlatın kapısı kabul edilir ve bunun için taliplere “ars moriendi” tavsiye edilirdi. Fakat hiçbir dünyevi *motivation* böyle bir hâkimiyeti elde etmek için gerekli olan azmi ve sebatı verecek güçte değildir. Kim bilir belki de bu sebeple tarikatın bu kadar üzerinde durduğu ‘perinde ac cadaver: *gassal önünde meyyit*’ düsturu müellif üzerinde göstermesi gereken tesiri göstermemiş ve ele avuca sığmaz cevvaliyeti bir türlü zapturapt altına alınamadığı için bu başına gelenler gelmiştir.]

9. Kavmimizin kusurlarından uzak durmak

Nasıl ki su aktığı yatağın iyi ve kötü muhteviyatından bir şeyler taşırsa insan da doğduğu iklim veya bölgenin iyi ve

kötü vasıflarını aksettirir. Bazıları doğduğu topraklara başkalarından daha fazla şey borçludur zira onlar elverişli yıldızlar altında doğmuştur.⁷ Hatta en uygar olanlar arasında bile tek bir ülke gösterilemez ki şu veya bu tabii⁸ kusurdan kendisini tamamen kurtarmış olsun. Komşu memleketler bu zayıflıklara bir müdafaa vasıtası veya teselli⁹ vesilesi olarak sarılır. İnsanın mensup olduğu kavmin kusurlarından kendisini uzak tutması, kabil değilse onları gizlemesi bir mazhariyettir. O bunu başararak kavmi arasında müstesna birisi olarak saygı görür, zira en kıymetli olan en az umulandır. Mensup olunan nesep, işgal edilen mevki, icra edilen meslek ve içine doğulan zamandan ileri gelen kusurlar da vardır. Eğer bütün bunlar bir kimsede bir araya gelir, ihtiyat ve maharetle tedbir alınmaz ise karşımıza tahammül edilmez bir ucube çıkar.

[İnsan başta ebeveyni olmak üzere dünyaya gelişinde payı bulunan yakın uzak atalarının meziyetlerini olduğu gibi kusurlarını da üzerinde taşır hatta bir bakıma bunların bir toplamıdır denebilir. Elbette kendi kazandıklarıyla birlikte, fakat son tahlilde bunların da o terkinin gölgesinde şekillendiği düşünülürse soy başlarında bulunan küçük bir lekenin içinde ne dehşetli bir büyüme istidadı taşıdığı anlaşılır. Bu bakımdan her insan tekinin doğumla getirdiği tabiat ve kabiliyetlerin tutsağı olduğu söylenebilir. İçine doğduğu muhit ve cemiyet kendisine bu kusurları görmesi için bir ayna tutabileceği ve onarması için yardım edebileceği gibi bunların üzerine başka kusurlar ilave etmesine de vesile olabilir. Bu cemiyetin bün-

7 [Ya da: Bazılarına doğdukları toprakların daha fazla hayrı dokunmuştur (veya bu topraklardan kendilerine hayrı dokunacak daha fazla şey devşirmişlerdir) böyleleri talihli takımyıldız altında doğmuştur.]

8 [: Tabiatından ileri gelen, kendine mahsus.]

9 [Aynı zamanda: iftihar.]

yesine yani hangi fertlerden, nasıl teşekkür ettiğine bağlıdır. Eğer o cemiyetin ekserini hayatı bu nevi kusurlardan halas olup asla rücu etmenin vesilesi olarak gören fertler teşkil etmiş ve cemiyet de bu görüşün gerçekleşmesine uygun tarzda teşekkür etmişse elbette insanın bu yoldaki işi kolaylaşacaktır.

“İnsanın işlediği en büyük suç doğmuş olmasıdır” der Calderon *Hayat Bir Rüyadır*’da. İki bin yıl sonra Grekler ile aynı yere gelmiş olması şaşırtıcıdır.]

10. Servet ve şöhret

Birisi kararsız iken diğeri sağlamdır. Biri hayat, diğeri hayat-tan sonrası içindir. Biri hasede, diğeri unutulmaya karşıdır. Talih arzu edilir, bazen çabalarımızla desteklendiği de vakidir fakat her türlü şöhret sebatkâr çalışma gerektirir. Tanınma arzusu kuvvet ve dinçlikten doğar. Şöhret devlerin kardeşidir ve hep böyle olmuştur. O her zaman uçlara: ya canavarlara veya dâhilere gider.

[Birin kararsızlığı diğerin sağlamlığı bakışın derinliği dolayısıyla zaman ufkunun genişliği ile alakalıdır. Bugün talihin arzu edildiği, şöhretin kazanıldığı fikri eskiden olduğu kadar rahat savunulabilecek bir iddia değildir zira zamanımızda pek çok şey gibi şöhretin de kendi mecrası içinde, kendi kurallarına uygun olarak hadiselerin tabii seyri ile cereyan etmesine izin verilmediği herkesin malumudur. Bu hiçbir şeyi kendi oluşuna bırakmama, her şeyi bir yolunu bulup heveslerimize bende etme, hırslarımıza boyun eğdirme eğiliminin doğurduğu bir sonuçtur. İşte bu eğilimin biz ölümlülerin sinesinde olanı olduğu haliyle kabullenme, kabullenme ne kelime, onu durup dinlenecek, derinlemesine düşünülecek bir işaret olarak kabul etme yerine kendi arzularımız doğrultu-

sunda vukua gelmesini sağlayacak tedbirler alma ve tertipler hazırlama uyanıklığıyla kök salmaya başladığını hiç olmazsa bu kitap sayesinde görmeliyiz. Yukarıda 5. ve 7. paragraflarla birlikte düşünülmeli.]

11. Kendilerinden bir şey öğrenilebilecek kimselerle düşüp kalkmak

Dostane münasebetlerimiz bir ilim mektebi, sohbetlerimiz bir irfan meclisi olsun. Böylece dostlarımız akıl hocalarımız olmuş, öğrenmekten elde edilen fayda ile sohbetin verdiği zevk de harmanlanmış olur. Akıllı, anlayışlı kimselerle birlikte olmayı zevk edinmeli: zira ancak orada söylediklerimiz takdirle karşılaşır, duyduklarımız bilgiyle ödüllendirilir. Bizi başkalarına çeken umumiyetle menfaatimizdir ve işte burada bu menfaat asilleşir. Akıllı kimseler asillerin konaklarında sık görülür ne ki onlar kibrin kâşaneleri, gösteriş meydanları olduğu için değil fakat kahramanlığın sahneleri olduğu için buraların müdavimidir. Bazıları dünya bilgelikleri sebebiyle şöhrete kavuşur zira onlar sundukları misal ve sergiledikleri davranışlarla her nevi asaletin timsalleridir. Onların etrafından toplananlar ise saraylara yaraşır mümtaz bir basiret ve hikmet meclisi teşkil ederler.

[Kastedilen ilimden çok tebahhurdur (*eruditiön*).

Dostane münasebetlerin bir ilim mektebi, sohbetlerin bir irfan meclisi olmasına kimsenin bir diyeceği olamaz. *Sohbetle* eski dilde yakın dost anlamına gelen *musahip* arasındaki bağ kâfi derecede açıktır. Musahiplik ile *sahip* çıkma arasındaki bağın *sohbetle* kurulacağına işaret de arif olanın anlayacağı yakınlıktadır. Fakat bütün bunların ortak zemini *samimiyet-*

ken bunca takallüd, takallüb ve tasannu arasında bunun nasıl gerçekleşeceği sorusu cevapsızdır.^{10]}

12. Tabiat ve sanat: malzeme ve işçilik

Her nevi güzellik yardıma ihtiyaç duyar. Fazilet yahut faikiyet sanat ve maharet ile asilleştirilmedikçe kabalığa meyleder. Sanat kötüyü kurtarır, iyiyi mükemmelleştirir. Tabiat kendisine en fazla ihtiyaç duyduğumuz yerde bizi çoğu zaman hayal kırıklığına uğratar, bunun için sanata müracaat etmemiz gerekir. Kabiliyet sanat tezgâhından geçmedikçe en iyisi olsa bile işlenmemiştir ve fazilet terbiye - tesviye görmediğinde kendi başına ancak yarımıdır. Sanat taliminden geçmemiş insan ham ve kaba görünür. Her nevi fazilet bir miktar cilaya ihtiyaç duyar.

Tezvinata muhtaç olmayan güzellik yoktur
Tabiat bize nadiren en iyiyi sunar.

[Cila belli ki burada tasannudur (*artificium*), fakat doğu düşünce dünyasının baş döndürücü zirvelerinde her nevi fazilet tabiatın masum çocuğu kabul edilir: o tabiatın *fazl*ından, tabiaten *fazla* olandır. Hatta o çalışılarak sonradan elde edilen bir *meziyet* olsa bile eğer fazilet haline gelecekse sürekli temrin ile tabiata yetirilmelidir. Cila olarak *tasannu* belki onun o *masumiyeti* içinde korunmasına hizmet edebilir fakat tabiatın *halisliğiyle* nasıl bağdaşacağı sorusu yine cevapsızdır.]

10 [2013'te yayımlanan *Güz Düşüncesi* kitabı sohbet ile musahipliğin, musahiplik ile sahip çıkmanın arasında bize şimdi esrarengiz gelen fakat bizden bir veya iki kuşak evvelkilere gayet tabii görünen bu bağın yıkılanı onarma, bozulanı ıslah etme çabası içindeki yerini irdelemek üzere kaleme alınmıştı.]

13. Başkalarının maksatlarına: onların ilk ve ikinci niyetlerine göre hareket etmek

Yeryüzünde insan hayatı bedhahlığa¹¹ karşı verilen bir savaştır. Kurnazlık bu savaşta maksatlı stratejik hamleleri silah olarak kullanır. Gösterdiğini asla yapmaz. Aldatıcı hedef seçer, meydanda olana sahte taarruzda bulunur, hissiyatını dikkatle gizleyip öngörülmeven gerçekliği hesaba katarak darbesini indirir. Başkalarının dikkatini çekmek, itimadını çelmek için maksadını ihsas eder fakat hemen ardından tersine döner ve hiç beklenmedik yerden saldırır. Keskin zekâ bu kurnazlığı dikkatli gözetlemeyle tahmin eder, tam bir teyakkuzla pusuda bekler ve onun anlaşılmasını istediği şeyin tersini anlayarak sahte maksatları derhal teşhis eder. İlk tasarımı karşılık vermeksizin izler, ikincisinin hatta üçüncüsünün gelmesini bekler. Kurnazlık hile ve desiselerinin anlaşıldığını fark ederek sahte tavırlarını daha da ileri götürür ve bu defa doğruyu söyleyerek aldatmaya çalışır. Oyunlarını değiştirir ve hasmını hile ve desiselerin görünür yokluğuyla aldatır. Kurnazlığını en büyük samimiyet üzerine oturtur. Fakat karşısındaki artan bir teyakkuz ile tetiktedir, olan bitenin iç yüzünü görür, ışıkla saklanan gölgeleri keşfeder. Böylece Python'un¹² kurnazlığı Apollon'un delici ışınlarının masumiyetine karşı mücadele eder.

Yerine göre ikinci düşüncelere yerine göre ilk dürtülere göre hareket etmek

11 [L. *Malicia*: garaz, hemcinsinin kötülüğüne sevinme, giderek kötülüğünü dileme, kötülüğü için uğraşma. Tabii olan 'hayırhahlık'tır.]

12 [Grek mitologyasında Apollon tarafından Delphoi civarında ya tapınğını kurmasına izin vermediği veya hamileliği esnasında Leto'ya eziyet ve işkence ettiği için öldürölmüş olan devasa yılan.]

Şeytanca tertipler bu savaşta kurnaz kimsenin silahlarıdır. O asla görünüşün uyandırdığı intibaa göre hareket etmez. Şaşırtmak için aslında onu hedefler gibi yapar: tehditlerini belirsiz bırakmanın yollarını maharetle tasarlar ve her zaman tasannuya büyük dikkat göstererek onları öngörülemezcek tarzda ika eder. Hasmin dikkatini üzerine çekmek için maksadını belli belirsiz sezdirir, ardından hiç beklenmeyen yol ve vasıtalarla tam tersini yapar.¹³ Fakat keskin zekâ bunu önceden kurnazlıkla görür ve tasarımlarla dolu bir kafayla pusuda bekler. O her zaman erişilmek istenenin tersine bir sonuca varır ve aldatma teşebbüsünü derhal fark eder. Her ilk ve aşikâr hedefi göz ardı eder ve ikinciye hatta üçüncüyü bekler. Hilesi fark edildiğinde tasannu daha da artar ve bu defa gerçeğin kendisiyle aldatmaya çalışır.¹⁴ Bazı sahte taarruzlarla oyununda değişikliğe gider ve kurnazlığı aşırı samimiyet [gösterisinin] üzerine oturarak saflığı hileye dönüştürür. Basit olduğu ölçüde fark edilmez olan asıl maksadı çözer. Dikkatli gözlem birlikte ortaya çıkar ve keskin bakışı hileyi fark ederek koyun postu içindeki kurdu teşhis eder, neyin peşinde olduğunu çözer ve görünürdeki bütün basitliğine karşın o ölçüde düzenbaz [olduğunu görür].

[Bir savaş hilesi olarak her nevi tasannu varlığını tabiiliğe, her nevi hainlik işlerliğini eman ve itimadın tesis edildiği bir vasata borçluydu. Peki, tasannu yaygınlaşıp da bugün bizim bu topraklarda yaşamaya başladığımız gibi, kimsenin olduğu gibi görünmediği, ihanetin umumileşip de eman ve itimadın

13 [Ya da: Hilesini gizleyerek beklenmeyen cihetten saldırır ve hedefini tam isabetle vurur.]

14 [Veya: Fakat ince ve keskin zekâ kurnazlığı önceden görür, ihtiyatla pusuda bekler, her zaman kurnazlığın anlaşılmasını istediği şeyin tam tersini anlar, bütün iğfal hilelerini derhal fark eder, o sebeple bütün ilk hamlelerin geçmesine göz yumar, ikinciye hatta üçüncüyü bekler. Kurnazlık fark edildiğini keşfederek hilekârlıkta daha da ileri gider ve bu defa gerçeğin kendisiyle aldatmaya çalışır.]

kalmadığı bir vasatta ne yapılacaktır? Dolayısıyla bu hilenin de çalışmayacağı günler yakındır.

Diğerlerinden farklı olarak bunu hem bugün için arz ettiği ehemmiyete, hem de yapılan uyarıyı ciddiye almayanlar çıkabileceği ihtimaline binaen biraz daha yakından irdeleyelim.

Başkasının bir maksada mebni olarak takındığını varsaydığı sahte tavır bugünkü dünyada insanı derhal kendi tabii halinden uzaklaştırır ve sahteliğe sahtelikle mukabelede bulunmaya sevk eder.

Bunun böyle olmaması samimiyetin insanı olduğundan başkasını olamayacağı ölçüde kuşatmış, dolayısıyla onun tabiatının taksim kabul etmez bir cüzü haline gelmiş olmasıyla mümkündür. Öyle ki o istese de olduğundan başkasını olmak: elinden gelmez.

Ve çok geçmeden o sahte tavır kendi hile düzeninin bir parçası haline gelir.

İnsanın kendi tavrındaki sunilik başkasının tavrındaki suniliği fark ettiği nispette artar ve nihayetinde kendi kaçınılmaz tabii sınırlarına erişen bu ‘diyalektik’ oyun bizatihi tabiiliğin kendisini suniliğe alet ederek sona erer: işte o zaman ‘yalan’ın kendine ait bir alanının olmadığı görülür. Ve onun ancak ‘gerçek’ sayesinde var olduğu ve ‘varlığını’ sürdürebildiği anlaşılır.

Sunuat keşfedildiğinde bir tasannu başlar ve bu defa bizatihi tabiiliğin masumiyetiyle iğfalin yolu aranır. Hileler değiştirilerek oyunda değişikliğe gidilir ve suni olmayan sunuata dönüştürülür.

Burada tek avuntu belki “Tilki tilkiliğini bildirinceye kadar post elden gider” hesabı olabilir.]

14. Hem gerçek hem keyfiyet

[Skolastiklerin dediği gibi] “cevher” yeterli değildir: “araz”ı da hesaba katmak gerekir. Yanlış bir [tarzı] tavır her şeyi hatta

adaleti ve muhakemeyi bile bozabilir. Buna mukabil doğrusu her şeyi telafi edebilir: bir “hayır”ı altına çevirebilir, gerçeği tatlılaştırabilir, hatta yaşlılığı bile sevimli hale getirebilir. İşlerin keyfiyeti¹⁵ fevkalade mühimdir ve sevimli bir tavır başkalarının hissiyatını, muhabbetini kendine bende edebilir. Hayatta hoş davranış paha biçilmez kıymettendir. Güzel konuş, tatlı davran, her türlü müşkül vaziyetten kendini kurtar.

Gerçeği görmek yetmez şartları da dikkate almak gerekir.

[Şartlarını kaale almadan gerçeği idrak etmekten söz edilebilir mi? Veya gerçek gerçek olarak görüldüğünde şartları da bihakın idrak edilmiş olmaz mı?

Doğrusu gerçeği en yalın haliyle idrak ettiğimiz zannına kapıldığımız yerde bile onun şartlarından ziyade işin içine kendi şartlarımızı katarız. Oysa idrak bahis konusu olduğunda bizden beklenen kendimize ait ayrı telden çalma hevesindeki keyfiyeti mümkün olduğunca dışarıda bırakıp ona bütün mevcudumuzla kendimizi açmamızdır. Bu yapılmazsa kendi ruh halimizin idrake konu gerçekliğin keyfiyetini kendi rengine boyaması kaçınılmazdır. Böyle bir boyamanın olduğu yerde gerçeğin ne cevheri ne arazi salimen idrak edilmiş olur. o sebeptendir ki doğunun bütün büyük mekteplerinin hedefinde insanı en başta bu zayıflıktan halas etmek emeli vardır.]

15. Müzakere meclisinde akla yer açmak

Etraflarına akıllı ve anlayışlı kimseleri toplamak iktidar sahiplerine mahsus bir ayrıcalıktır. Onları cehaletin içine soktuğu müşkül vaziyetlerden, tartışmalı meseleleri düşünüp

15 [Yani nasıllığı, niceliği.]

taşınma külfetinden kurtaran akıldânelerdir. Akil kimselerden faydalanmasını bilmek müstesna büyüklüktür: bu boyun eğdirdikleri kralları köleleştirmek isteyen Dikranların¹⁶ bu husustaki kaba zevklerinden çok daha incelikli bir iştir. En önemli işlerde başkalarına hâkim olmanın yeni yolu, hayatın bize sunabileceklerinin en iyisi, tabiatın kendilerini üstün kıldığı kimseleri hünerle hizmetkâr kılmaktır. Yaşayacak çok az, bilinecek çok şey var ve bilmezsek yaşayamayız. Zahmetsiz çalışmak, külfetsiz öğrenmek: birkaç şey ile pek çok şey elde etmek ve bunların hepsinden daha fazlasını bilmek görülmelik bir yetenek, işitilmelik bir beceri ister. Bu yol takip edilecek olursa bir akiller meclisine gidip heyete hitap etmek işten bile değildir. Ve daha önce istişare için ne kadar çok kimsenin fikrine müracaat edilmişse verilen hitabede o kadar akil kimse konuşur, o zaman başkalarının zahmeti sayesinde bir kâhin şöhreti elde edilmiş olur.

Bir mesele seçin ve etrafınızdaki akillerin o bahisteki en öz ve has bilgilerini sergilemelerine izin verin. Eğer başkalarının aklını ve bilgisini hizmetkârınız yapamaz iseniz o vakit onu dostunuz yapmaya bakın.

[Bugün olduğu gibi bilgi safi kulaktan dolma dolayısıyla vakti geldiğinde kulaktan dolup ağızdan çıkan ve fırsatı çıktığında kolayca teşhir edilebilen bir şey haline gelirse belki buradaki hesap tutabilir. Fakat biraz daha derinlemesine düşünüldüğünde burada dahi bazı kuşkuvarın dikkati nazara takılacağı muhakkaktır.

Bu düsturun müessiriyeti bilenin bilgisini sergileyeceği, bildikleriyle kendisini göstermek isteyeceği varsayımı üzerine oturur.

16 [Fetihlerini Partların topraklarına kadar uzatmış Ermenistan Kralı (MÖ birinci yüzyıl), çoğu zaman halk huzuruna yenilgiye uğrattığı veya boyun eğdirdiği krallarla birlikte çıktığı rivayet edilir.]

Fakat bozulmanın ve bozgunculuğun sirayet edemeyeceği şartlarda bilgi tabiatı itibariyle sahip olduğu gücü evvela talibi üzerinde gösterir, onu kendisine çeker ve dönüştürür. Bir başka deyişle ilmiyle amil olması için âlimin fazladan ceht göstermesine lüzum yoktur, o zaten öğrenirken aynı zamanda olmaya cehdeder.

Bozulma ve bozgunculuğun hükmünün yürüdüğü bir vassatta talip bilginin bu gücünü duysa bile bozuk vasatın bozucu ayartıları sebebiyle tesirinden müteessir olmayabilir. Fakat o vakit de yüksek kıymeti haiz bir şeyi değersiz bir şeye değişmek soysuzluğu ile acından ölse bile o kıymeti işportaya düşürmekten hayâ eden asalet arasındaki fark bütün belirginliğiyle ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla ilim sahibi eğer sahip olduğu ilmin haysiyetini haiz ise bu defa da tabiat asaleti bırakmayacağı için onu yere düşürmeyecektir.

Eğer denildiği gibi olsaydı bugün ortada ilim namına bir şey kalmaması icap ederdi sorusuna karşı buradan kalan ilimlerin niceliğinin kolaylıkla çıkarılabileceği karşılığı içinde barındırdığı hafif nükte ile yeter cevap teşkil eder.

Eğer insan kendisini kandırmıyorsa ne zahmetsiz çalışmak, ne külfetsiz öğrenmek vardır. ‘Çalışmak’ adı üzerinde meşakkatli bir iştir, çalışmanın meşakkatsizini aramak yer ile göğü, dünya ile cenneti birbirine karıştırmaktır ve neticede şeytanın şeytanlığına alet olmaktan başka bir işe yaramaz. Beri yandan Aristoteles öğrenmenin insan için en acı verici, en meşakkatli iş olduğunu söyler. Öğrenmeyi sadece belleme olarak alsak bile bu yine de az bir şey değildir.

Hayatta en ziyade önem arz eden işlerde bir karara varacak kıvama ulaşmak için okumak, öğrenmek ve düşünmek yerine etrafımızdaki ‘akillerin o bahisteki en öz ve has bilgilerini sergilemelerine izin vermekle’ öğrenmenin külfetinden kurtulamayız. Her ne surette olursa olsun bunun için o şeyin aslını ve esasını anlayacaksak kendimizi ‘anlamanın’ bizden

talep ettiği anlamaya uygun halin içerisine sokmak mükellefiyeti altındayız.

Beri yandan bir tarafın 'istimal' niyetini karşıdakinin sezmemesi ancak kafası kullanma tasarılarıyla dolu tarafın körlüğü ile bekleyebileceği bir şeydir. O bu körlükten uzun zaman sonra acıyla uyanacaktır (*desengaño*). Acıyla uyanacaktır zira o zaman fark edecektir ki kendisinin karşıdakini kullanmak veya kendi emellerine hizmet ettirmek için tasarladığı tasarıların çok daha fazlası ve çok daha inceliklisiyle karşıdaki kendisini üstelik çok daha yaman kullanmıştır. 'Karşıdaki'nin istimal niyetini sezmesi mukadderse istimalle suiistimalle cevap vermesi bu 'karşılıklılığın' tabiatı icabıdır.

Kafası karşıdakiyle ilgili böyle tasarılarla dolu kimse-leri bugün ekseriya 'uyanık' sıfatıyla tavsif ederiz fakat uyanıklığın akıbetinin dilimizdeki 'uyanık geçinmek' ifadesinde dürülü olduğuna çok az kimse dikkat eder.

O halde 'tabiatın kendilerini üstün kıldığı kimseleri hünerle hizmetkâr kılmak', bu suretle zahmetsiz çalışıp, külfetsiz öğrenerek 'bir akiller meclisine hitap etmek' ve verilen hitabede istişare için ne kadar çok kimsenin fikrine müracaat edilmişse o kadar akıl kimseyi konuşturmak ve 'böylece başkalarının zahmeti sayesinde bir kâhin şöhreti elde etmek': bu cümleler sanki bizim son dört yüz yıllık devlet idare geleneğimizi tarif etmek üzere kaleme alınmış gibidir.

Gerçi bu zaman zarfında ülkemizde bir akiller meclisinin ne zaman, nerede teşkil ettiği sorusu sorulabilir. Cevaplamakta güçlük çekilen bu sorunun verdiği güçle bu defa bir akiller meclisinin teşekkül etmediği yerde bir kâhin şöhretinin nasıl elde edileceği sorusu işi iyice zora sokabilir.

Fakat sükûnetle düşünülüşü takdirde akillerden teşekkül eden bir meclisin huzuruna kulaktan dolma ariyet fikirlerle çıkıldığında, eğer o gerçekten akillerden müteşekkil bir heyetse, fikirde ariyet ile mülkiyeti birbirinden seçememesi

akillerin aklına hakaret etmedikçe kabul edilebilecek bir şey değildir.

Ama eğer bizim Kanuni'nin durumunda—ki bu ona babasından, ona da babasından mirastır—olduğu gibi fikri verene, o fikrin ariyet olduğunu bile bile kendi mülküymüş gibi sergileyene 'kâhinlik' şöhretini veren aynı heyetse o başka. İçindeki bariz çelişkiyi göre göre bu satırların neden kaleme alınmış olabileceğini bir de bu zaviyeden düşünmek her büyük hüsrân ve kayıp sonrasında devlet ricalinin “demek ki yanılmışız, aldanmışız” ikrarlarına artık alışmış olan bu top-rağın bundan kırk elli yıl öncesine kadar masum fakat artık ortak çocuklarına iyi gelecektir.

Bu bahisteki ölçüyü bizim Nefi daha doğru koyar:

*Akla mağrur olma Eflatun-i vakt olsan eğer,
Bir edibi kâmile gördükte tıfl-ı mektep ol.*

Fakat Nefi'nin başına gelen de ortadadır.]

16. Bilgi ve iyi niyet

Bu ikisi birlikte başarının verimliliğinin ve devamlılığının teminatıdır. Anlayış art niyetle birleşecek olursa bu birliktelik meşru bir evlilik değil fakat korkunç bir tecavüz olur. Kötü niyet her türlü mükemmeliyeti zehirler. Bilgi de bu birlikteliğin yardımına gelirse sonuçları daha kötüye giden bir bozulma ortaya çıkar. Alçaklara verilen üstün yetenekler kötü sonuç doğurur. Muhakemesiz bilgi çifte ahmaklıktır.

[Kuşkusuz iyyinin bozulması kötüyü aratır. Platon *Devlet*'in altıncı ve yedinci kitaplarında bunun üzerinde uzun uzun durur ve bu söz de orada geçen veciz bir sözün, daha doğrusu

esaslı bir kaidenin kötü bir tercümesidir. Cicero bunu daha belîğ tercüme eder: *corruptio optimi pessimi*.

Fakat yine de anlayış ile art niyetin, eğer kastedilen bir kimsede hikmet ve basiretten gündelik hayatın idamesine el-verecek kadarının imtizacı ise, bir araya gelmesi kolay düşü-nülebilecek bir şey değildir. Belki bu daha çok böyle bir imti-zacın temelini teşkil eden zekâ keskinliği yani zekâvet olabilir ki tabiatı itibariyle nötrdür ve iyiye olduğu kadar kötüye de meyletmeye müsaittir.]

17. İş görme tarzını değiştirme

Takip edilen usulü değiştirmek faydalıdır. Bu insanların, bil-hassa rakiplerin kafalarını karıştıracak, merak ve alakalarını celp edecektir. Eğer her zaman ilk niyetimize göre hareket edecek olursak başkaları bunu tahmin edip akim kılmanın bir yolunu bulacaktır. Düz bir hat üzere uçan kuşu vurmak kolay fakat uçuş hattını değiştirip duran kuşu vurmak zordur. Her zaman ikinci niyetimize göre hareket etmek de tavsiye edilmez; bir şeyi iki kere yaptığımızda başkaları üçüncüsünü tahmin edecektir. Garaz [haset fesat] üzerimize çullanmaya hazırdır. Onu kurnazlıkla alt edecek kadar anlaşılmaz ve karmaşık olmamız gerekir. Usta oyuncu asla rakibinin beklediği eli, hele onun oynamasını istediğini hiç oynamaz.

[Haset ve fesadın kurnazlıkla alt edilebileceği batı düşünce geleneği içinde ancak skolastik sonrası dönemde ve eski dünya-ya ait metinlerin ziyadesiyle sık ve daha çok Latin-stoası üzerinden okunmasıyla düşünülebildi ve bugünlere kadar geldi. Doğunun büyük düşünce mekteplerinde hiçbir zaman böyle bir hafiflik sergilenmedi. Kurnazlık onların nazarında her zaman fütursuzluğundan güya ders almış ataklığın zor

bela öğrenebildiği bir şey olarak görüldü. Akıbet fikri taşımayan her şeye temkinle yaklaşmak gerekir. Bunu Grekler de biliyordu o kadar ki Herodotos tarihine bile hâkimdir.]

18. Tatbikat ve kabiliyet

Zirveye ulaşmak için her ikisinin de olması gerekir. İkisinin birleştiği yerde en büyük mükemmeliyete erişilmiş olur. Ne kadar büyük olursa olsun temrinsiz faikiyet, devamlı tatbikat ile vasatlığın elde ettiğinden daha azını elde eder. Kıymet emek ve meşguliyetin meyvesidir. Şöhret yorulmak bilmez meşguliyet ile satın alınır. Bazıları kendilerini en basit işlere bile vermekten acizdir. Tatbikat hemen her zaman mizaca bağlıdır. Önemsiz işlerde vasat olmanın bir mahzuru yoktur: insan kendisini daha soylu işler için yaratıldığını söyleyerek mazur gösterebilir. Fakat en önemli işlerde kusursuz değil de en sıradan işlerde vasat olmanın mazereti yoktur. Tabiat da sanat da gereklidir, bunlara mührünü vuran tatbikattır.

Emek şöhret için ödenen bedeldir.

Maliyeti az olanın kıymeti de azdır.

En yüksek mevkiler için bile bazen eksik olan kabiliyet değil sadece tatbikattır. Çoğu zaman buralardaki büyük başarısızlıkların yegâne sebebi yorulmak bilmez çalışma eksikliğidir.

Büyük işlerde vasat bir başarıyı mütevazı bir mevkide faikiyete tercih etmenin makul bir mazereti vardır fakat seçkinler arasında parlarken mütevazı vasatlıkla yetinmenin mazur görülecek yanı yoktur.

[İngilizler *practice makes perfect* derler, bu bizim *meşk kemale erdirir* sözüne tekabül eder.

Burada tatbikat olarak bahsi geçen şeyin doğu düşüncesinde öğrenilenin insanın sadece dimağına değil bütün mevcudiyetine yedirilmesi ile neticelenen bir gerçekleşme sürecini ihtiva ettiğine dikkat çekmek gerekir. Dolayısıyla orada *istinas* ile başlayan temrin ve mümarese¹⁷ ile kemale erer ve onun kendi dışında bir hedefi yahut gayesi yoktur.

Greklerin Yedi Bilgesinden Pittakos'a izafe edilen sözdür: *khalepon esthlon emmenai*: meziyet sahibi olmak acı verici bir iştir. Buradaki acı vericilik her iki tarafa da çekilebilir. Düz anlaşıldığında bu söz ancak acı verici bir süreç sonucunda meziyet sahibi olunabilir der, fakat acı verici süreç sonucunda meziyet sahibi olan acıyla yanıp piştiği dolayısıyla kemale erdiği için o öyle duyarlı hale gelmiştir ki kimseye hiçbir şey ihsas etmeyen ona acı verebilir de diyebilir.

Vâsıf bu bakımdan derin bir hakikati veciz ifade eder:

“Mihneti kendüye zevk etmedir âlemde hüner.”]

19. Bir işe girişirken büyük beklentiler uyandırmamak

Büyük takdir gören uyandırılan beklentiyi nadiren karşılar. Gerçek hayal gücüne asla yetişemez. Bir şeyin mükemmel halini tasavvur kolay, tasavvuru tahakkuk ettirmek güçtür. Hayal umut ile evlenir ve gerçekten çok daha fazlasına gebe kalır. Bir şey ne kadar mükemmel olursa olsun asla beklentilerimizi karşılayamaz. Hayal gücü aldatıldığını hisseder ve mükemmeliyet hayranlığından çok hayal kırıklığına yol açar. Umut büyük yalanlayıcıdır. Sağlam bir muhakeme onu dizginlesin ki zevk arzuyu geride bıraksın. Başlangıçta birkaç umut vadeden hamle nihai hedef hakkında hiçbir teminatta bulunmaksızın merak ve alaka uyandırmaya kâfidir. Gerçe-

17 [: Gr. πρᾶξις, Alm. Übung.]

ğin beklentilerimizi aşması daha iyidir ve bir şeyin düşündüğümüzden daha iyi çıkması bize iyi gelir. Bu kural kötü şeyler için geçerli değildir: kötü bir şey abartıldığında gerçeği insanların alkışıyla karşılanır. Felaket olarak korkulan gerçekleştiği kadarıyla tahammül edilebilir görünür.

Muhayyile arzu ile evlenir ve gerçekten fazlasını doğurur.¹⁸ Umut gerçeğin büyük çarpıtıcısıdır. Hüner meyvenin arzuyu geride bırakacağını temin ederek umuda karşı ihtiyatı elden bırakmamalıdır.

Hâlbuki insanlara bunun tam tersi salık verilmelidir.

[Dilimizde “Türk gibi başlayıp...” devam eden bir söz vardır ve başlangıçlarla sonlarımızın nispetsizliğini dile dolar. Bu gerçekten şevk, ümit, heyecan ve şatafat bakımından hiçbir eksiği olmayan bidayetler ile bitkinlik, bıkkınlık, bozgun ve sessizliğin kol gezdiği nihayetler arasındaki dile dolanacak bir nispetsizliktir. Grekler *arkhe hemisu pantos*: bidayet bütünüdür derlerdi, biz bunu ‘başlanmış iş bitmişten sayılır’ diyerek güya dilimize uyarlamaya çalıştık, fakat çoğu uyarlamada olduğu gibi burada da dilin şakaya gelmez bir şey olduğunu savsaklayarak derin bir hakikati terennüm eden bir vecizenin kabuğundan öteye gidemeyeceğimizi gösterdik. Dikkat etmedik ki Grekçe *arkhei* sadece başlangıç değil aynı zamanda baş, başta gelendir, tıpkı Latince *principium* gibi ki o bu vasfıyla aynı zamanda bir şeyin kendisinden neşet ettiği köken, menşedir de. Dolayısıyla başlangıç o işin *arkheisini* içinde taşıyan bir başlayışsa elbette bütünüdür ve o iş gerçekten

18 [Latin kökenli diller tohumun rahme düşmesi ile (gebe kalma) bir algının zihne düşmesi (idrak) arasında kurdukları bağı her iki duhul veya düşüşün doğurdukları sonuç bakımından da sürdürürler: *concupere: conceptus: capere*.]

bitmiş sayılabilir. Böyle bir *arkhei*ye sahip olunduğunda o aynı zamanda başlamanın hal ve keyfiyetini, yani nasıl başlanacağını ve bir kere başladıktan sonra sebatla ve azimle nasıl sürdürüleceğinin ve nasıl sükûnetle sona erdirileceğinin sırlarını da içinde barındıracaktır.¹⁹ Oysa biz milletçe öyle fevri hatta fütursuz başlayışlarla maruf hale gelmişiz ki başlangıçtaki söz eğer büyük fiyaskolar, büyük hüsrانlar yaşamak istiyorsan Türk gibi başla ihtarını da tersinden ihtiva eder. Bu belli bir zamandan beri böyledir ve bir yandan hayretten, hikmetten nasipsizliğimiz, diğer yandan tasannu ve onun ayrılmaz refiki hamasette rakipsizliğimiz bizi buralara savurmuştur.]

20. Zamanının adamı olmak

Ender meziyetlere sahip insanların çoğu zamanlarına bağlıdır. Onların da çok azı hak ettiği çağı bulur ve bulduğunda ondan nasıl faydalanacağını nadiren bilir. Bazıları daha iyi zamanları hak eder çünkü her iyiliğin her zaman galip geldiği vaki değildir. Her şeyin bir zamanı vardır ve hatta üstünlüğün belli türleri kimi zaman rağbet bulur, kimi zaman rağbetten düşer. Fakat bilgeliğin kendine mahsus bir ayrıcalığı vardır: o zamansızdır. Eğer bu değilse onun yüzyılı gelecek birçokları onun olacaktır.

19 [Dilimizdeki *kural* veya *kaide* sözcükleri ise *arkhei* veya *principium*da toplanan manaların sadece istinatgâh veya temel cihetini aksettirir dolayısıyla bu defa da *baş* veya *başta gelen* manaları eksik kalır. Bu eksikliği doldurmak üzere *principiumun princeps*, *princip*-inden hareketle 'ilk' den ilke türetilmiştir. Ve *ilkeli* veya *ilkesiz* sözcüklerinde de görüldüğü gibi lafzını arayan manalar sözcüğün etrafında öbeklenmeye başlamıştır fakat dilin bünyesine ne zaman tam olarak kök salar da *arkhe* veya *principiumun* ağırlığına benzer bir ağırlığı bünyesinde toplar bunu bu topraklar üzerinde yaşanan hayat gösterecektir.]

Gerçekten nadir faikiyetteki insanlar zamanlarına bağlıdır. Onların da hepsi hak ettikleri zamana doğmaz, doğanlar da doğdukları zamanlardan nasıl faydalanacağını bilmez.

Kişinin talihli mi talihsiz mi olduğuna doğru zamanda doğup doğmadığından hareketle ele almak lazım.

21. Başarı sanatı

Talihin kendine ait kuralları vardır ve akıllı kimse için her şey talihe bağlı değildir. Gayret talihe yardım edebilir. Bazıları emin adımlarla talihin kapısına kadar gider ve kapının kendilerine açılmasını beklerler. Bazıları daha akıllıdır: onlar bu kapıyı ihtiyatkâr bir cüretkârlıkla itip içeri girerler. Cüretkârlık cesaret ve faziletin kanatları üzerinde ikbali gizlice gözetleyip kendisine yar olması için dalkavukluk eder. Fakat gerçek bilgenin tek bir hareket tarzı vardır: fazilet ve basiret. Zira iyi ve kötü talih ihtiyat veya acelecilikte saklıdır.

[Müellifin keskin zekâsı kucaklamak ve bir kaideyle karara varmak istediği sahanın hudutsuzluğu karşısında kendisine destek olacağı yerde belli ki köstek olmaktadır. Önce talihe karşı sayı gayreti, sonra 'ihtiyatkâr cüretkârlığı' tavsiye etmekte, sonra daha emin bir tavır olarak bilgenin fazilet ve basiretini salık vermekte ve sonunda umumi ihtiyatkârlıkta karar kılmaktadır.

Oysa daha vasat bir zekâyla birkaç vakaya tanıklığın verdiği şevk ve cesaretle burada olduğu gibi ilkinde karar kılabilir ve diretebilirdi. Bildiğine nadan ve bilmediğine nobran vasatlıktan farklı olarak demek ki zekâ keskinliği kendisini bildiğine daha şefkatli bilmediğine karşı daha hürmetli bir tavırla gösterebilmektedir.

Talihi kaderle birlikte düşünmek gerekir. Kaderi ise sadece bizim yaptıklarımızın değil dedelerimizin, hatta atalarımızın yaptıklarıyla bozulan dengenin yerine gelmesinde izlenen akıllara durgunluk verici uzun, esrarlı, kıvrımlı yol olarak geniş bir zaman ufku içerisinde düşünmeyi denemeliyiz. Böyle bir zihni çabaya düşünme değil belki tahayyül veya tasavvur demek daha doğru olur.]

22. Yeterli bilgiye sahip olmak

Akıllı kimseler kendilerini zevkli ve incelikli bilgiyle donatırlar; fakat kulaktan dolma dedikodularla değil olup bitene dair gerçek ve işe yarar bilgiyle. Onlar konuşmalarını nüktelerle, davranışlarını yiğitlikle süslerle ve bunları tam yerinde nasıl yapacaklarını bilirler. Öyle haller vardır ki nasihat bir şakayla ciddi bir dersle aktarıldığından daha başarılı tarzda aktarılır. Sohbetle aktarılan bilgelik bazıları için ne kadar serbest olursa olsun yedi sanattan daha fazla şey ifade eder.

[Özel bir ruhi meleke veya tavrı kastetmek üzere sanat felsefesi ve tarihçilerinin on yedinci yüzyılın ortalarında ilk kez bu kitabın müellifi tarafından kullanıldığını kaydettikleri 'zevk' sözcüğü tıpkı *ethos* kökünde toplanan mana ile kıyaslandığında iyice daraldığını herkesin teslim ettiği bugünkü 'ahlak' sözcüğü gibi daha yüksek bir mefhumun daralmış hali olarak düşünülmeli. Onun neye bağlı olduğu, birlikte zikredildiği sözcüğe kıyasen anlaşılabilir:

Dilimizdeki 'nükte' sözcüğü kastedilen manayı kısa, ince ve veciz oluşuna izafeten tarif eder hâlbuki batı dillerinde nükte lafzen taşıdığından ayrı olarak bünyesinde barındırdığı saklı manaya akılla varılabildiği için akılla akrabalığı içinde tarif edilir.

Bir dil ne kadar nükteye elverişli ise o dilin çocukları akıl bakımından o kadar keskin, o kadar kıvrak, o kadar esnektir. Dünyanın yaşayan büyük dillerinin nükte bakımından günden güne fakirleşmesi o dili konuşan milletlerin, giderek bütün insanlığın akıl bakımından fukaralaşmasına delalet eder ve birbirine muvazi cereyan eden bu tereddidi durduk yere olan bir şey değildir. Fakat bizim maceramız farklıdır: biz önce kendi dilimizi kendi isteğimizle (!) fakirleştirmiş sonra dilinin fakirliği aklının fukaralığına vurmuş bir milletiz ve bu hasletimizle dünyada emsalimiz yoktur. Bugün çoğu batı dillerinden çeviri, dilin bütünüyle değil, sağı solu ile irtibatı bile gözetilmeden türetilmiş, ses bakımından Türkçenin hançeresine uygun olamayan uydurma sözcüklerin 'egemen' olduğu dille hangi yazar hangi derin nükteyi yapabilir?]

23. Tek bir kusuru bile hoş görmemek

Mükemmeliyete erişmenin vazgeçilmez şartı budur. Pek az kimse ahlaki bir kusur veya şahsiyet zaafı olmaksızın yaşar. Ve bunlar kolayca düzeltilebileceği için çok fazla önemsenmediği görülür.

İster maddi ister manevi olsun zaafı zafiyeti olmayan kimse yok denecek kadar azdır. Dünya çapında, yüksek bir kabiliyetin küçük bir kusurla tehdit edildiğini görmek çoğu zaman başkalarının ferasetine ağır gelir: küçük bir bulut koca güneşi saklayabilir. Şöhretimizde de benzer lekeler vardır ki kötü niyet bunları kolayca bulur ve sürekli tarassut altında tutar. Bu kusurları birer meziyete dönüştürmek büyük maharet ister. Sezar tabii kusurunu [kelliğini] defne tacıyla sakladı.

[Katılaşmanın beraberinde getirdiği her dikelmanin bir kırılma ile neticelenmesi mukadderdir. İnsan nerede duracağını

bilmeli. Kemali bir ukde olarak içimizde daima muhafaza etmeli fakat kusursuzluğun biz ölümlülere mahsus olmadığını aklımızdan çıkarmamalıyız.]

24. Hayal gücünü mutedil hale getirmek

Bunun kimi zaman dizginleyerek kimi zaman yüreklendirerek yapılması gerekir. Her nevi mutluluk hayal gücüne bağlıdır: onun dizginleri akliselimin elinde olmalıdır. Kimi zaman o bir zorba gibi davranır. Uzaktan seyretmek veya fikir serdetmekle yetinmez, harekete geçer ve hayatın idaresini ele alır. Hayatı hoş veya nahoş hale getirir, bizi kendimizden hoşnutsuzluğa sürükler veya elimizdekilere kanaat etmeye zorlar. Bazılarına sadece gam ve keder gösterir: çünkü hayal [gücü] ahmakların saf hizmetkârıdır. Başkalarına mutluluk ve macera, neşe ve baş dönmesi vaat eder. Basiret ve akliselim tarafından dizginlenmeden kaldığı sürece o bütün bunların hepsini yapabilir.

Hayal gücü ahmakların nefis kırıcı kırbacıdır.

25. İpin ucunun nasıl yakalanacağını bilmek

Söylenenlerden sonuç çıkarmak bir zamanlar sanatların sanatıydı. Artık bu yeterli değildir. Bilhassa kolaylıkla aldatılabileceğimiz meselelerde bir kâhin sezgisine sahip olmamız gerekir. Bir ipucunu nasıl yakalayabileceğimizi bilmediğimiz sürece kendimizi akıllılar arasında asla görmemeliyiz. Bazıları kalplerin okuyucuları, niyetlerin keskin gözlü vaşaklarıdır. Bizim için en ziyade önem arz eden gerçekler her zaman yarım ağız söylenir, ancak ihtiyatlı ve tedbirli kimseler tarafından tam olarak anlaşılabilir. Lehimize gibi görünen işlerde

safdilliğimizi dizginlememiz gerekir. Aleyhimize görünenlerde ise mahmuzlasak bile bundan zarar görmeyiz.

Kendisi kolayca anlamayan kimseye anlatamazsınız.

[Müellif tarafından içinde yaşadığı cemiyete dair bir ikrar, bizim için daha düne kadar bir iddia fakat artık maalesef bir hakikat olarak kabul edilecek ‘bizi en fazla alakadar eden işlerde gerçeklerin her zaman yarım ağız söylendiği’ sözünü dağılmasıyla doğurabileceği aksi sedaların en küçüğünü bile ihmal etmeksizin ve uzandığı en ücra noktaya kadar derin derin düşünmek gerekir. Bu topraklar üzerinde sözü sağlam ve doğru söylemenin cemiyetin üzerinde yükseldiği temel rükünlerden biri olduğu o mesut zamanlar geride kaldı. Fakat ne pahasına geride kaldı? Daha mühimi, hangi bahanelerle, hangi uydurma gerekçelerle: düşünen var mı?]

26. Herkesin bir zayıf noktası vardır, marifet onu bulmakta

İnsanların heves ve arzularını harekete geçirme sanatı azim ve sebatan daha fazlasına ihtiyaç duyar. Bunun için insanlara nereden yaklaşıp [iradelerinin] nasıl ele geçirileceğini bilmek gerekir. Her arzunun özel bir saikı vardır, bu insanın zevk aldığı şeylere göre değişir. Herkes bir şeyi putlaştırır: kimisi şöhret, kimisi menfaat, çokları da haz peresttir. Marifet bu putları doğru teşhis edebilmedir. Zira insanları harekete geçirebilmek için bunları sahneye çıkarıp oyuna sokmayı bilmek gerekir. Bu başka birinin arzularının anahtarını elinde tutmaya benzer. Bunun için “ilk hareket ettiriciye”²⁰ müracaat icap eder ki çoğu

20 [: primera causa: *primum mobile*: muharriki evvel: *prōton kinoun*.]

zaman bu ulu ve mühim bir şey değil fakat ekseriya onun tabiatının en aşağı parçasıdır. Zira [insan tabiatında] munis unsurların sayısı asi ve serkeşlerinkinden azdır. O halde önce bir kimsenin mizacını çözüp belli başlı hasletlerini yakalamak ardından da zayıf noktasına dokunmak gerekir. O vakit onu özel zevkiyle ayartmak ve iradesini mat etmek kolay olacaktır.

Her istemeyi harekete geçiren özel saiklar vardır.

[İnsan tabiatında itaatkâr olan unsurların sayısının isyankâr olanlardan az olduğu kanaati Rönesans ve sonrasında 'insan tabiatı' ve 'tabiat halinde insan' üzerine yapılan hararetli tartışmaların kalıntısıdır. Kant'a kadar bir sarkaç salınımıyla uçtan uca savrularak gelen bu tartışmayı düşünür son eserlerinden biri olan *Saf Aklın Sınırları İçinde Din*'de daima itidali arayan mizacıyla bir karara ulaştırmayı denemişse de bunun ne meselenin halline ne de tartışmanın sürdürülmesine hayrı dokunmuştur. Zira meselenin ne sabiteleri ne tabii zemini gözetilerek sürdürülen bu tartışmayla neyin ve nelerin yolu açılmak istenmişse çoktan açılmıştı.

Beri yandan 'insanın en temel ihtirasını tahmin edip ona hitap etmek ve ayartıyla onu harekete geçirmek', 'mizacını çözüp belli başlı hasletlerini yakalamak ardından da zayıf noktasına dokunmak', 'insanı en fazla alakadar eden işlerde gerçeklerin her zaman yarım ağız söylendiği' cemiyetlerde vakayı adiyedendir fakat bütün aleladeliğine rağmen hayret uyandırmalı, derin düşünceye sevk etmelidir. Dünya bugün *Machenschaft*: gizli tertibat veya tertibi fesat çağına bu nevi küçük hile ve desiselerle: *agudeza*: uyanıklıklarla gelmediyse bile bu kabil şeylerin tertipçilerin işini kolaylaştırdığı muhakkaktır. Fakat ay altı dünyada daima son sözü kimin söyleyeceğine bakmak gerekir, dilimizdeki 'kul kurar, kader güler' sözü nesillerin tecrübesinin hangi ciheti gösterdiğine yeter

delalet eder. Fakat bu deyişi de çarpıtıp ‘kader’ sözünün ‘talih’ olarak anlaşılmasını teklif edecek elbette çıkacaktır.]

27. Kesafet vüsattan yeğdir

Mükemmeliyet kemiyet değil keyfiyet işidir. Güzel şeyler her zaman küçük ve nadirdir; çokluk değersizlik getirir. Hatta insanlar arasında bile devler genellikle cücelerdir. Bazıları kitapları sanki aklımız için değil de kollarımız için yazılmış gibi kalınlığı sebebiyle över. Vüsat kendi başına asla vasatlıktan daha fazlasını doğuramaz ve her şeyde söz sahibi olmayı isteyen *uomo universale*²¹ çoğu zaman hiçbir bahiste söz sahibi olamaz. Kesafet faikiyete götürür hatta büyük önemi haiz işlerde şöhrete ulaştırır.

Müptezellik mebzuliyetin neticesidir.

Her şeye aşına olayım derken çoğu şeye bigâne kalmak bazı kereler büyük dâhilerin talihsizliğidir.

28. Hiçbir şeyde bayağı olmamak

Hele zevklerde katiyetle. Yaptığı şeylerin çoğunluğun hoşuna gitmesini beklemeyen kimse ne kadar büyük, ne kadar akıllı-

21 [L’Homme universel: kendini hiçbir cihet ve tarzla sınırlamak istemeyen, her şeye açık olmaya çalışan ‘insan külli’. Rönesans buna bir nevi *hezarfenlik* (*mathesis universalis*) ekledi. Rönesans tarihçisi Jacob Burckhardt tabiri *Die Kultur der Renaissance in Italien* (İtalya’da Rönesans Kültürü, Tr. B.S. Baykal, MEB) isimli eserinde Rönesans’ın insan mefkûresini ifade etmek üzere dönemin vokabülerinden seçerek yaygınlaştırdı. Kastedilen fevkalade şümüllü bir bilgiyi bir veya daha fazla sanat yahut meslekle nefsinde meczeden insan tipidir ve Leon Battista Alberti ve Leonardo da Vinci’nin şahsında mücessem hale gelmiştir.]

dır! Ayak takımının alkışları akıllıları asla kandırmaz. Bazıları Apollon'un hafif esintileri yerine avamın nefesi ile sevinecek kadar kalabalıkların soytarısı olmuştur. Zevkte olduğu gibi anlayışta da. Kalabalıkların efsanelerine, hurafelerine itibar etmemek gerekir: bunların çoğu şarlatanlıktan başka bir şey değildir. Ayaktakımı basmakalıp şeylere hayran kalır, aklın ikaz ve nasihatlerine kulak asmaz.

Cehalet asla mucizenin ötesine geçemez.

Avam budalaca hayran kalırken akıl hileyi arayıp bulur.

29. Dürüst ve güvenilir olmak

Aklın yanında yer almalı ve bunda o kadar sağlam ve sarsılmaz bir sebat göstermeli ki ne bayağı ihtiras, ne zorba şiddet²² onu bu yoldan çıkarabilsin. Fakat böyle bir adalet Anka'sını nerede bulmalı? Dürüstlüğün talipleri o kadar azdır ki! Çokları onu uzaktan övüp yüceltir fakat azdan azı yanına yaklaştı. Bazıları onu işler tehlikeli hale gelinceye kadar takip eder. O zaman yalancılar onu inkâr eder, siyasetçiler ise ustalıkla görmezden gelir. O dostluğu, iktidarı, hatta kendi iyiliğini bir kenara bırakmaktan çekinmez: insanlar onu inkâr ettiğinde olan tam budur. Kurnaz kimseler çenebazlıkta kılı kırk yarar ve takdire değer "ulvi saiklar"ından veya "hikmeti hükümet"²³ten söz ederler fakat gerçekten dürüst ve sadık kimse [*honnête homme*] bu düzenbazlıkta bir hıyanet kokusu almakta gecikmez. Ondan daha sadık ve azimkâr olmakla iftihar eder ve her zaman hakikatin yanında yer alır. Eğer başkaları ile

22 [Ya da: ...ne alçakların (ayaktakımının) ihtirası, ne zorbanın şiddeti...]

23 [Ya da: "güvenlik gerekçeleri"nden...]

yolunu ayırmışsa bunun sebebi kendi kararsızlığı değil fakat onların hakikati terk etmiş olmalarıdır.

Dürüstlük dostluk, iktidar, hatta kendi menfaatiyle ters düşmeye aldırılmaz: o zaman terk edilme, yalnız kalma tehlikesi baş gösterir.

O dürüstlüğü düz yolunda sebatı kurnazlığın yılankavi yollarına tercih eder ve kendisini hakikatin zuhur ettiği yerde bulur.

[Aristides Atinalılar arasında dürüstlüğüyle nam salmış kimseydi fakat sonunda sürgün edildi zira ayaktakımı ona dürüst denildiğini işitmekten yorulmuş, usanmıştı.

Doğru söyleyenin, düzgün eyleyenin kaderi hele bugünkü dünyada kovulmaktır. Onun için "Doğru söyleyenin bir ayağı üzengide gerek" denmiş.

Bu bize doğru üzerine düşünüp onu külfetsiz hale getirmenin yollarını arama işgüzarlığını değil doğruya ve doğruluğa hayat hakkı tanımayan bugünkü dünyayı, onun tabiatını ve temellerini derin derin düşünme ve ona karşı direnme yolları bulma vecibesini yükler. Fakat lafla, nutukla değil doğruya ve doğruluğa sağlam ve sarsılmaz sadakatle.]

30. Bayağı şeylerle uğraşmamak

Hatta nam kazandırmaktan çok dile düşüren tuhaflıklarla daha da az. Bir yığın garip fırka veya hizip var, akıllı kimse bunların hepsinden uzak durur. Keza akıllı kimselerin reddettiği her şeye her zaman kucak açan aşırı zevkler vardır; böyleleri bu tuhaf zevklere düşkünlükte benzersizlikle yaşamaktan hoşnuttur. Bunun onlara belli bir nam kazandırdığı

inkâr edilemez fakat bu bir şöhret getirmekten çok onları alay konusu haline getirir. Hatta basiretli kimse bilgeliğin peşindeyken, bilhassa kendilerini gülünç hale getirebilecek şeylerde, nümayişten ve avamın dikkatini üzerine çekmekten uzak durmalıdır. Bunları tek tek saymanın faydası yoktur: avamın alay ve istihzası bunu zaten yapmıştır.

[Doğu ve batı sadece düşünüş tarzları ve düşünceye hayatlarında ayırdıkları yer bakımından değil düşünce erinin düşündüğü gibi yaşamasına gösterdikleri hoşgörü bakımından da ayrılırlar. Hayata nazaran düşünce doğu yaşayışında *tabi* değil *metbu*²⁴ makamındaydı. Ve bu sadece lafta kalan bir şey değil hayatı düşünceye ayırdıkları yere göre tanzim edişleriyle ve buna uygun bir cemiyet nizamı ihdas edişleriyle de fiilen sübuta ermiş bir şeydi. O sebeple bilge bilgelik yolunda kendisini alay konusu hale getirebilecek şeylerden çekinmediği gibi bilgeliği sebebiyle avamın 'taşlamasından' da korkmazdı.]

31. Seçmek için uğurlu olanı, kaçmak için uğursuz olandan

Bilmek gerekir: Uğursuzluk umumiyetle hamakatın refikidir, o nereye konarsa diğeri hiç bekletmez hemen orada bitiverir. Uzak durulanlar arasında onun kadar bulaşıcısı yoktur. Kötülüklerin en küçüğüne [bile] asla kapıyı açmamalı zira başkaları ve çok daha büyükleri kapının önünde beklemektedir. Marifet hangi kartlardan kurtulmak gerektiğini bilmededir. Önümüzdeki kazanan elin en küçük kartı açtığımız kaybet-

24 [Yani kendisine tabi olunan, uyulan.]

miş elin en iyi kartından daha önemlidir. Tereddütte kaldığımızda akıllı ve anlayışlı kimselere yanaşmak gerekir. Zira er veya geç talih onlara gülecektir.

Eldeki kozların en küçüğü bitmiş oyunun kozlarının en büyüğünden daha değerlidir

[Hamakat vardır insanın dahli olmadığı—daha çok ataların günahının neticesi olduğu—için elinde değildir, dolayısıyla masumdur. Hamakat vardır muannidliğin—akla sebepsiz ayak diremenin—eseridir ve bu ikisi birbirini besleyip biteviye büyütür. İşte uğursuzluk onun yanından yöresinden eksik olmaz. Son üç yüzyıldır milletçe başımızdan eksik olmayan fecaat ve felaketlerin sebebini nerede aramamız gerektiği açık değil mi?]

32. Başkalarını hoşnut etmekle tanınmak

Hele onlar bizim idaremiz altındaysa bu çok daha mühimdir. Bu hareket tarzının onların takdir ve teveccühünü kazanmada katkısı büyüktür. İdare mevkiinde olmanın bir üstünlüğü: bize herkesten daha fazla iyilik yapma imkânı vermesidir. Dostlar dostane şeyler yapanlardır. Bazıları külfetli olduğu için değil fakat sırf ikrah getirtmek için kasten lütufkâr olmayı tercih ederler. Onlar bu halleriyle her şeyde ilahi lütufkârlığın tam karşısında yer alırlar.

Dostane işler dostlar kazandırır. Öyleleri de vardır zorluğundan değil fakat mizaç habisliği sebebiyle lütufkâr olmamak için kendilerini zorlarlar.

Lütufkârlıkla insanların kalbini fethetmek krallara mahsus bir ayrıcalıktır ve bu onların en başta gelen şöhretidir.

33. Bir kenara bırakmanın zamanını bilmek

Hayatın büyük derslerinden biri nasıl geri çevireceğini bilme-ye dayanır ve ister iş ister insanlar için olsun bu reddedici tavrı kişinin kendine karşı takınabilmesi daha da önemlidir. Öyle lüzumsuz işler vardır en kıymetli şeyimizi: vaktimizi tüketirler ve bizi alakadar etmeyen şeylerle kendimizi boş yere tüketmektense hiçbir şey yapmamak evladır. Başkalarının işlerine burnumuzu sokmamak basiretli olmanın icabıdır: onların işimize burunlarını sokmalarına fırsat vermemek de aynı basiretli tavrın tamamlayıcı cüzüdür. İnsanın kendisine ait olmadığı kadar herkese ait olma mükellefiyeti yoktur. Dostlarımızı suiistimal etmemeli, onlardan kendi istekleriyle vereceklerinden fazlasını istememeliyiz. Her aşırılık bir zafıttır, bu başkalarıyla münasebetlerimizde bilhassa böyledir. İki arasındaki ihtiyatlı itidal ile başkalarının takdir ve teveccühünü kazanır, kolayına kaybetmeyiz. Ve fevkalade kıymetli olan edebın zamanı asla geçmez. Böylece seçkin olanı seçmek için ruhumuzu özgür bırakır ve zevki selimin yazılı olmayan kanunlarını asla çiğnememiş oluruz.

34. En iyi tarafımızı bilmek, bariz meziyetimizin farkında olmak

Onu geliştirip geri kalanları beslemek gerekir. Eğer doğuştan neye yatkın olduğunu bilseydi herkes bir şeyde meziyet sahibi olabilirdi. Vasıflarımızın en üstününü teşhis edip diğerlerine nazaran onu iki kat güçle kullanmalıyız. Bazıları muhakemede, bazıları cesaretle faiktir. Çokları tabii yatkınlıklarını

zorlar ve neticede hiçbir şeyde faikiyet elde edemez. Hırsları gözlerini kör edip gururlarını okşar gerçi zaman yalanı açığa çıkarır ama vakit çok geçtir.

Kendimize aidiyetimiz sona erecek kadar başkalarına ait olmamalıyız.

[İnsanın en iyi tarafını bilebilmesi için önce kendisini bilmesi gerekir. İleride karşılaşılacağı üzere 'Kişinin kendi üzerine düşünmesi basiretin en mühim cüzüdür: Kendini düzeltme kendini bilmeye başlar'. Kendini bilme en dolaysız, en vasıtasız dolayısıyla en kolay bilme gibi görünmesine karşı tarihi boyunca insanın en kolay kendisinden gafil olduğu tespitinin gösterdiği üzere aynı zamanda bilmenin en zor olanıdır zira bilen ve bilinen burada ayrışmamış vaziyettedir. O sebeple şimdilerde bilmenin en kolay tarzında bilen ile bilmeye konu teşkil eden şey arasına konulan mesafe ile onun bilme ameliyesi esnasında takınılmasını kolaylaştırdığı keyfiliğin burada bilinene karşı nasıl sürdürüleceği halli kolay olmayan bir mesele teşkil eder.

Grekler boşuna kazımadı mabetlerinin methaline: *gnothi seauton*: kendini bil! düsturunu.

Goethe 'İnsan kendisini bilme noktasına nasıl gelir?' diye sorar ve bu azim soruya şu şaşırtıcı cevabı verir:

"Asla düşünerek değil fakat yaparak."

Doğululara nazaran biz dünyanın güneşin battığı cihetine daha yakın olanlar kabul etmeliyiz ki düşünce gözlerimiz ne yeterince açık, ne de yeterince keskindir. Düşünce gözüyle düşünerek önceden göremediğimizi yaparak beden gözüyle yaşayarak görmemiz daha kolay gelebilir. Fakat külfetsiz olması maliyetsiz olduğu anlamına gelmez.

Beri yandan bugün orta yaş civarında olanların bir daha iyisi iki kuşak evvelki seleflerinin mektep medrese görmedik-

leri halde bugünkü akranlarıyla mukayese edildiklerinde çok daha arif ve akil olduklarını kimse inkâr edemez. Onlar kendilerine talim edecek muallimler bulamadıysa da bizim gibi kötü eğiticilerin ve berbat bir eğitim sisteminin bozucu tesirlerine maruz kalmadıkları için hayatın verdiği dersleri bizden çok daha iyi aldılar ve anladılar.

İnsan kendisini bilme imkânından mahrum kaldığında en iyi tarafının ne olduğunu keşfedemeyecek, bu keşfin kendisine sunacağı kılavuzluktan mahrum kaldığında ise hayatın içinde nasıl bir yol tutacağını, ne tür bir meslekle hangi menzile doğru sülûk edeceğini kestiremediği için ya uzun süre bocalayacak ya da etrafın tazyikiyle kendisine sureta meslek seçmek zorunda kalacaktır. Ne ki böyle göstermelik bir meslekle o, sülûk esnasında içinde barındırdığı cevher sürekli bir tekevvün ve tekemmül cehdi içerisinde yeni inkişaf lar kaydederek kemale eren gerçek bir meslek erbabından farklı olarak, hiçbir makam ve menzile sülûk edemeyecek, bütün bir ömrü ziyan edecektir. Ve ekseriyetini böyle mesleksiz fertlerin teşkil ettiği bir millet için başka bir işaret veya alamet aramaya çalışmaksızın felaket çanlarının çoktan çalmaya başlamış olduğuna hükmetmekten başka çare yok demektir.]

35. İşleri dikkatle tartmak

Bilhassa en mühim olanlarını en çetin düşünmek gerekir. Her türlü hamakat düşünce eksikliği sebebiyle sonunda elem ve nedamet getirir. Ahmaklar şeylerin yarısını bile görmez, kayıp yahut kazançlarını dikkatle gözlemedikleri için bu uğurda gayret de sarf etmezler. Bazıları fazla önemli olmayan işlere çok, çok önemli olanlara az dikkat sarf ederek şeyleri her zaman yanlış terazide tartarlar. Kimileri asla akıllarını²⁵ kay-

25 [: Bunu akliselim olarak anlamak gerekir.]

betmez zira onlarda kaybedecek kadar yoktur ondan. Gayet dikkatle düşünmemiz ve zihnimize perçinlememiz gereken şeyler vardır. Akıllı ve anlayışlı kimseler her şeyi dikkatle düşünüp tartar fakat şu farkla: bilhassa derin veya karanlık olan şeyleri daha büyük bir dikkatle tartar ve belki bunlarda kendilerine görünenden daha fazlasının olabileceğini düşünürler. Böylece düşüncelerini kavrayışlarının ötesine uzatırlar.

Anlayışlarını kavrayışlarının sınırlarına eriştirirler.

[“Bazıları fazla önemli olmayan işlere çok, çok önemli olanlara az dikkat sarf ederek şeyleri her zaman yanlış terazide tartarlar”. Bu aklın ‘işlere’ intibakta gösterdiği esnekliğin yetersizliğinin bir emaresi olarak yorumlanabilir. Esneklikteki yetersizliği o işlerin ikisini de görecektir, dolayısıyla birbirine rahatça kıyaslayarak mühim ile ehemmi ayırt edebilecek yükseklikte duran bir akıl tespit etmektedir. O bu işlerin içinde karanlıkta el yordamıyla bocalayanı yukarıdan tam bir aydınlık içerisinde seyretmektedir. Peki ya ehem olanın ehemmiyetini kaybediverceği kadar yüksek bir yerden bakan bir akıl bir imkân olarak bile olsa mevcutsa? Buna karşı tavsiye edilen düşüncenin kavrayışın ötesine uzatılmasıdır ki ne kadar kabili tatbiktir, tatbik edilse kavrayışın olmadığı yerde düşünce kendi başına ne kadar ilerleyebilir, müzakereye muhtaçtır.]

36. Talihi tartmak

Bir karara varıp harekete geçmek veya geri durmak için bu elzemdir. Bu mizacımızın baskın yanını teşhis etmekten ve maddi terkebimize dikkat etmekten daha mühimdir. Kırk yaşını görmüş birisinin Hippokrates’e sağlıktan sual etmesi ahmakça, Seneca’dan bilgelik dilenmesi daha da ahmakça bir şeydir.

İster bekleyerek ister fırsatı değerlendirerek olsun talihi idare etmek büyük incelik ve maharet ister, ne ki onun kararsız davranışını yine de tam olarak anlamak mümkün değildir. Eğer yüze gülmüşse cesur davranıp harekete geçmek doğru olur çünkü o yerinde cüretkârlığı ve fettan bir kadın gibi ataklığı sever. Eğer talih yüze gülmüyorsa geri durmak, hiç olmazsa hayallerin ikinci kez suya düşmesinden korunmak gerekir.

Uygun zamanı yakalamak için fırsat kollamak gerekir. Gerçi adımları bu kadar düzensizken talihin yolunu kestirmek mümkün değildir.

[Hatırlanacağı üzere yukarıda *Başarı Sanatı* başlığı altında 'Bazıları emin adımlarla talihin kapısına kadar gider ve kapının kendilerine açılmasını beklerler. Bazıları daha akıllıdır: onlar bu kapıyı ihtiyatkâr bir cüretkârlıkla itip içeri girerler' denilerek ataklık tavsiye edileceği sırada, 'Fakat gerçek bilginin tek bir hareket tarzı vardır: fazilet ve basiret. Zira iyi ve kötü talih ihtiyat veya acelecilikte saklıdır' deyip ihtiyatta karar kılınmıştı. Aceleciliğin doğurduğu pişmanlık, diğer yandan basiretin ihtiyat ve teennisi doğuda ve batıda halk bilgeliği düzeyinde de meşhurdur. Hatemi ünlü beytinde mesela bunu terennüm eder:

'Erişir menzili maksuduna âheste giden

Tiz reftâr olanın pâyine damen dolaşır.'

Fakat burada talih 'fettan bir kadın gibi ataklığı sever' denilerek yeniden cüretkârlık tavsiye edilecek gibidir. Az ileride 'Acele ahmakların zaafıdır; onlar işlerin nazik noktasından habersizdir ve hazırlıksız harekete geçerler. Buna mukabil akıl kimse çoğu zaman ağırdan alma sebebiyle kaybeder' denilerek yeni bir karar perdesi bulunmak istenecektir. Bu defa 'Çeviklik talihin anasıdır' denilecek fakat o karar noktasının sarahate kavuşturulması adına fazla hiçbir şey söylenmemiş olacaktır.]

37. Nükteden hissedar olmak ve kinayeyi yerinde kullanmayı bilmek

Beşeri münasebetlerde en büyük incelik isteyen mesele budur. Bu nevi alay yahut kinayeler insanların nüktedanlığını sınamak ve sezdirmeden yüreklerinin derinliğine inmek²⁶ için kullanılabilir. Bazı kinayeler art niyetli, aşağılayıcı, ihtirasla çeşnilenmiş veya hasetle zehirlenmiş olabilir: patlamasıyla her türlü lütuf ve ihtiram hissini ortadan kaldıran beklenmedik bir şimşektir adeta. Bazıları düşüşlerini tek bir yaralayıcı, incitici söze borçludurlar. Bu sözün sahiplerini nüfuz veya iktidar mevkiinden uzaklaştırmış olanlar kalabalıkların homurtusunu veya şahısların kinlerini içinde barındıran bütün bir fesat tertibi [ihtimali] karşısında en küçük bir korku belirtisi göstermezler. Yerinde sarf edilmeleri halinde bu nevi sözler bunun tam tersi bir etki gösterirler ve sahibinin şöhretinin yayılmasına ve pekişmesine yardımcı olurlar. Fakat bu oklar bize karşı fırlatılırken gösterilen maharet ne kadar büyükse karşılarken veya savuştururken gösterilmesi gereken dikkat ve ihtiyat da o ölçüde büyük olmalıdır: dikkatle yakala, ihtiyatla bekle doğru bir düsturdur. İyi bir müdafaa bilgiye muhtaçtır. Bir saldırıyı bekliyorsak onu kolaylıkla savuşturabiliriz. Kısa bir öngörü hedefi her zaman ıskalar.

Sözü yerinde söylemeyenler umumi homurtunun veya şahsi kinin içinde yer alabileceği fesat tertibi ile sarsılmayacak yuvarıdakiler veya aşağıdakiler ile en yakın mahremiyetlerini kaybederler.

26 [: veya iç derinliklerini ölçmek, iskandil etmek.]

[Nasıl ki talih bahsinde ihtiyatkârlık ve cüretkârlık / ataklık çatallanması varsa ve bu ikisinin arasındaki *kairon* dışarıdan *aphorismos* ile kolay tarif edilemiyorsa söz bahsinde hazırcevaplık ile boşboğazlık arasındaki *karar noktasını* da dışarıdan tespit etmek ilk bakışta görüldüğü kadar kolay değildir.]

38. Kazanırken bırakmasını bilmek

Bütün iyi kumarbazların yaptığı budur. Hesaplı bir çekilme cesur bir saldırı kadar mühimdir. Hâsıla yeter bir yekûn teşkil ettiğinde hatta belli bir hacme ulaştığında kârı nakde tahvil etmede gecikmemek gerekir. Uzun süren bahtiyarlık her zaman kuşku uyandırır. Talihin hep yanımızda olacağı gibi safiyane bir beklenti içinde olunmamalı. Vaktinde çekilmesini bilirsek talih yüzünü çevirdiğinde daha fazla güvende oluruz, ayrıca bunun kendine has tatlı bir zevki vardır. Talihin kazandırdıkları ne kadar fazla ise kayıp gitme ve her şeyi yitirme tehlikesi de o kadar büyüktür. Talih kimi zaman süresini[n kısalığını verdiklerinin] şiddetiyle telafi eder. O bir kimseyi uzunca bir zaman sırtında taşımaktan yorulur.

Mahsul olgunlaştığında hasat vaktini kaçırmamak gerekir.

Aşık daima bey oturmaz.

Talih yüze güldüğü hızla yüz çevirir ve verdiği hızla alır.

Talih kimi zaman süresinin kısalığını lütuflarının çokluğuyla telafi eder.

[Fakat buna rağmen insan hayatı ekseriya şu iki hazırlıksızlık ve hazımsızlık arasında gider gelir:

Buldum bilemedim, bildim bulamadım.]

39. Şeylerin olgunlaşma zamanını ve ondan nasıl istifade edileceğini bilmek

Tabiatın bütün eserleri belli bir kemal noktasına erişir; o noktaya kadar gelişmesini sürdürür, ondan sonra bozulur. Çok az sanat eseri geliştirilemeyecekleri bir noktaya erişir. Her şeyin en olgun halinde tadına bakmak zevki selime mahsus bir ayrıcalıktır. Herkes bunu bilemediği gibi bilenlerin çoğu da yapamaz. Aklın meyveleri için de bir kemal noktası vardır; fakat ona kıymet vermek ve istifade etmek için onu bilmek gerekir.

Fakat ... bu kemal noktasını hem kullanım hem mübadele değeri bakımından bilmek gerekir.

40 .Beşeri münasebetlerde nezaket

Herkesin hayranlığını kazanmak büyük fakat hayırhahlığını²⁷ kazanmak daha da büyük bir şeydir. Bunun için lazım olanın bir bölümü talihtir, fakat dikkat ve gayret daha mühimdir. İlkiyle başlar, ikincisiyle devam eder. Bariz meziyetlere sahip olmak yetmez ne ki insanlar belli bir şöhrete sahip olundukça başkalarının sevgisini kazanmanın kolay olacağını sanır. Hayırhahlık hayırseverliğe dayanır. İyiliğin hiçbir türünden geri kalmamalı: sözün tatlısını, amelin hayırlısını kendimize düstur edinmeliyiz. Sevilmek istiyorsak sevmeliyiz. Nezaket büyük insanların başkalarını büyülemek için takip ettikleri yoldur. Önce amele, sonra kaleme sarılmalıyız. Kılıçla kalem arasında yazar olarak kaale alınması gereken bir de minnettarlık vardır ve o ölümsüzdür.

27 [: İyilik dileycilik.]

Önce işlemeli, sonra yazmalıyız.

Nazikâne işler aynı zamanda şefkat ve minnet hislerinin uyandırılması için de lüzumludur.

Yazarlar arasında kazanılması gereken bir de iyi niyet vardır.

[Müellife tenakuz isnadında bulunmak ve onu tutarsızlıkları sebebiyle tenkit etmek zor bir şey değildir zira kitapta bunlardan bol miktarda mevcuttur ve saklama lüzumu da duyulmamış gibidir. Vakıa buradaki sathi bir tenakuz değil fakat daha derindeki bir çatlağın tezahürüdür ve zihniyeti ya da haleti ruhiyeyi aksettirmektedir. Hatırlanacağı üzere yukarıda insan hafızası nisyan ile malul olduğu için minnettarlığın kendisinden bekleneni vermeyeceği gerekçesiyle 5. başlık altında “*İnsanları minnettar değil muhtaç bırakmak*” salık veriliyordu. Aşağıda ise cömertlik ve alicenaplık (272) tavsiye edilecektir. Burada nihai hüküm olarak minnettarlığın ölümsüz olduğu söylenmesine rağmen aynı yerde ‘İnsanları umudun eşiğinde tutmak maharet, minnettarlıklarına bel bağlamak hamakattır’ dendiğinde bu ölümsüzlük, dolayısıyla minnettarlığın mahiyetine dair nihai hüküm nakzedilmiş olmaktadır. Oysa minnettar bırakan davranış minnettarlık doğursun ve o minnet hissi sayesinde bunun karşılığı ileride bir şekilde tahsil edilebilsin diye yapılmaz. Böyle bir hesapla yapılan iş zaten o hissi doğurmaz. Onun hesapsızlığı, hasbiliğidir ki minnettarlığı doğurur ve ne kadar keskin olursa olsun hiçbir hesabın gücü onu doğurmaya yetmez. Bu kısacık ömrü içerisinde insanın sınırlı tecrübesine dayanarak *oraculo* irat etmeye kalkmasının ne kadar cüretkâr ve pervasız bir iş olduğunu göstermesi bakımından üzerinde durulmayı hak eden bir ikircimdir.]

41. Asla abartıya tevessül etmemeli

Mübalağa sıygasıyla konuşmak akıl kârı değildir. Bu hem hakikati gücendirir hem de anlayış gücümüz hakkında kuşkular uyandırır. Mübalağa etmekle övgümüzü israf ettiğimiz gibi bilgi ve zevk eksikliğimizi de ele vermiş oluruz. Övgü merak uyandırır, merak da arzu doğurur ve daha sonra hep olduğu gibi kıymet fiyatla örtüşmediğinde beklenti aldatıldığı zehabına kapılır ve övüleni de öveni de yerin dibine batırarak intikamını alır. Akıllı ve anlayışlı kimse övgüsünde mutedildir ve [gerçeğin] önüne geçmek yerine geride kalmayı tercih eder. Meziyetin de faikyetin de hakikisi nadirdir dolayısıyla hürmette de hayranlıkta da itidali elden bırakmamak gerekir. Bir şeye yüksek kıymet biçmek bir yalan söyleme şeklidir. Bu zevki selim ve daha da kötüsü basiret ile tanınurlığımızı lekeler.

Mübalağa sıygasıyla konuşmamak dikkat edilecek mühim meselelerden biridir.

Böylece hem hakikati gücendirmemiş hem de anlayış gücümüz hakkında istemediğimiz bir fikir vermemiş oluruz.

Mübalağa bilgi darlığını veya zevk yoksunluğunu ele veren bir hüküm israfıdır.

Basiret gayretkeşlikle aldatılmaktansa ihmal ile yanıltılmayı tercih eder.

[Eğer buraya kadar yazılanlar hadiselerin akışı ve nereye doğru nasıl bir seyir takip edeceği az çok kestirildiği halde inatla ve ısrarla akıntıya karşı kürek çekme olarak görülüyor ve bu sebeple nazarı itibara alınmak istenmiyorsa müellifin burada salık verdiğinin de bundan aşağı kalır yanının olmadığı bilinmeli. Zira insanın *oraculumlar* marifetiyle ve yetmediği yerde kurnazlık sanatıyla hazırlandığı hayat içinden gerçek çekildiği ölçüde yalana boğulacak dolayısıyla doğru yalın ha-

liyle ilgi çekmeyeceği için ister istemez mübalağa ile takviye edilmek zorunda kalacaktır.]

42. Doğuştan yönetici olmak

Kurnazca hilelerle değil fakat doğuştan hâkimiyet gücüyle yükselmek hükümrânlığın esrarına vakıf olunamayan gücüdür. Herkes doğuştan gelen hâkimiyetin gizli gücünü ve yalın keskinliğini kabul ederek böyle bir kimseye sebebini bilmeksizin boyun eğer. Böyle kimseler bey karakterine sahiptir: faziletleriyle kral, tabii haklarıyla aslandırlar. Onlar insanların hürmetlerini celp eder, kalplerini fetheder hatta kafalarını teslim alırlar. Bu faikiyet başka kabiliyetlerle birleştğinde böyleleri siyaset çarkının doğuştan ilk müteharriki olurlar. Başkalarının şaşalı nutuklarla yaptıklarının fazlasını onlar bir işaret veya ima ile yaparlar.

Eğer başka vasıfları bu faikiyetlerine izin verirse onlar siyasi güçler skalasının en başında yer alırlar.

Başkalarının uzun ve şiddetli nutuklarla yaptıklarından fazlasını onlar bir aldatıcı hareket ile yaparlar.

43. Havasla düşünmek avam ile konuşmak

Akıntıya karşı kürek çekmek gerçeğin ortaya çıkmasını imkânsız hale getirir ve fevkalade tehlikeli bir iştir. Böyle bir işe cüret etmek için Sokrates olmak gerekir. Başkalarının fikirlerine muhalif olma bir hakaret olarak görülür zira bu onların hükümlerini mahkûm etme anlamına gelir. İster tenkit edilen ister takdir eden kişi dolayısıyla bu birçoklarının ağırına gider. Hakikat havas için, batıl hem umumi hem avamidir. Akıllılar

halk içerisinde söyledikleriyle tanınmazlar zira orada onlar kendi sesleriyle değil fakat halk hamakatının ağzıyla konuşurlar, her ne kadar içten içe onu inkâr etseler de bu böyledir. Kurnaz kişi aksini iddia etmekten de itiraza uğramaktan da kaçınır. Tenkitte yavaşlık göstermese de bunu halk içerisinde yapmakta acele etmez. Duygular, düşünceler serbesttir; zorlamaya gelemeler ve getirilmemeleri gerekir. Akil kişi sessizlik içerisinde inzivasında yaşar ve illa oradan çıkması lüzum ederse bunu karanlıkta ve az sayıdaki kimsenin önünde yapar.

Başkalarının fikirlerine karşı gelme ve ayrı bir yol tutma tahkir olarak görülür.

Akıntıya karşı yüzerek yanlışı ortadan kaldırmak mümkün değildir kolaylıkla akıntının sürükleyici gücü altında kalınabilir.

Düşünceler zorlamaya gelmez. Onlar sessizlikte ve tenhada yaşarlar: kendilerini ancak az sayıdaki duyarlı kimseye gösterirler.

44. Büyük ruhları anlamak

Kahramanın meziyetlerinden biri kahramanlarla birlikte yaşayabilme ayrıcalığıdır. Halden anlama denilen bu meziyet bir tabiat harikasıdır. Bu hem gayet esrarengiz hem gayet hayırhah olduğu için böyledir. Kalpler ve mizaçlar vardır birbirine benzer ve halden anlarlığın cehaletin afsunlu iksirlere atfettiklerine benzer tesirleri vardır. Halden anlarlık sadece bizim itibar kazanmamıza yardım etmez, başkalarının bize meyletmesine ve onların iyi niyetlerini bir çırpıda kazanmamıza da katkısı dokunur. O kelimelere hacet kalmadan meramına ikna eder, meziyete lüzum duymadan maksadını elde eder. Halden anlarlığın kendiliğinden harekete geçeni yanında hareketsiz

kalmayı tercih edeni de vardır ve her ikisi de yüksek mevki-deki insanlar arasında harikalar yaratır. Bunları tanımak, aralarında ayırım yapmak ve sırası geldiğinde bunların hangisinden nasıl faydalanacağını bilmek büyük maharet ister. Hiçbir çaba ve çalışma bu esrarlı ayrıcalığın yerini tutmaz.

[Burada 'halden anlarlık' denilen, batı dillerinde umumiyetle *sympathía* (veya Almanların kastedileni biraz daha açık söyledikleri *Mit-gefühl*: birlikte duyma: hissi müşterek - ortak anlayış) sözcükleriyle ifade edilen bir tür hale aşinalıktır ve esas itibarıyla his veya mizaç uygunluğundan kaynaklanır. Eskiler her şeyin her şeye bağlı dolayısıyla bu birlikte veya ortak duyusun alemşümül: *sympatheia universale* olduğunu düşünürlerdi. Dolayısıyla dinleyicilik vasfımız ne kadar gelişmişse etrafımızı o kadar duyar, ne kadar duyarsak etrafımıza o kadar az zarar veririz.]

45. Gizli niyetlerden faydalanmak fakat kötüye kullanmamak

Ve hepsinden önemlisi onları ifşa etmemek gerekir. Sanatın her nevi gizlenmelidir zira kuşku doğurur, nefreti mucip olan gizli niyetler bilhassa böyledir. Hilekârlık yaygındır dolayısıyla ihtiyatlı olunmalıdır. Fakat itimatlarını kaybetmemek için bu ihtiyatı başkalarından saklamak gerekir. Açığa çıktığında ihtiyat başkalarını gücendirir hatta darıltır ve akla hayale gelmez kötülükleri uyandırıp intikam hislerini tutuşturur. İşleri düşünüp taşınarak yapma büyük üstünlük sağlar. Hiçbir şey düşünce için daha büyük malzeme veremez. Bir hareketin mükemmeliyeti onun icra edilme ustalığına dayanır.

Suni olan her şey gizlenmelidir, bilhassa nefreti mucip olan kurnazlık böyledir.

Bir işteki en büyük maharet icra edilmesindeki kendinden emin ustalıktan ibarettir.

[Şu yargıya dikkat etmek ve sebepleri üzerine uzun düşünmek gerekir: 'Hilekârlık yaygındır'. Neden asıl olan ismet ve masumiyettir denilmiyor da düzen ve desisedir deniliyor? Ne oldu, nasıl oldu da bu düzen böyle tersine çevrildi? Böyle bir tersine çevirme *revolutioda* mündemiç midir? Hilekârlık yaygın dolayısıyla asıl olan itimat değil de ihtiyat ise neden 'bu ihtiyatı başkalarından saklamak gerekir'? Neden 'suni olan her şey gizlenmelidir'?

Ne diyelim:

Ol mahiler ki derya içredirler deryayı bilmezler.]

46. Nefret hislerini dizginlemek

Ekseriya bazı kimselere neredeyse bir sevki tabiiyle iyi vasıflarından bile haberdar olmaksızın nefret besleriz. Ve kimi zaman bu bayağı fakat tabii istikrah yüksek mevkideki kimselere de yönelir. Basiret onu denetim altına almalıdır: insanı kendisinden daha iyi kimselere nefret etmekten daha fazla alçaltan bir şey yoktur. Yüksek vasıflara sahip kimselerle birlikte yürümek ne kadar mükemmel ise onlara sebepsiz yere nefret beslemek de o kadar utanç vericidir.

Büyük adamların hissiyatını paylaşma soylulaştırdığı gibi onlardan yüz çevirme insanı alçaltır.

47. Tehlikeli teşebbüslere atılmaktan uzak durmak

Basiretin en başta gelen hedeflerinden biri budur. Büyük meziyetlere sahip kimseler kendilerini aşırılıklara kaptırmaktan sakınırlar. Bir aşırılık ile diğeri arasında büyük uçurum vardır ve basiret her zaman ikisi arasındaki orta yolu tutar. O ancak uzun boylu düşünüp taşındıktan sonra harekete geçmeye karar verir zira insanın kendisini tehlikeden koruması üstesinden gelmesinden çok daha kolaydır. Muhataralı vaziyetler insanın muhakeme gücünü tehlikeye atar ve böyle müşkül vaziyete düşmektense bütünüyle uzak durmak daha güvenlidir. Bir tehlike bir başkasının ve daha büyüğünün yolunu aralar ve insanı felaketin kıyısına getirir. Bazıları mizaçları veya tabii meşrepleri sebebiyle acelecidir ve kendilerini felakete sürüklemekte, başkalarını tehlikeye atmakta vakit kaybetmezler. Fakat aklın ışığını izleyerek yürüyen kimse vaziyeti kavrar ve cesaretin büyüğünün tehlikeyi göğüsleyip alt etmede değil ondan uzak durmada olduğunu görür. O zaten acele içerisinde bir hamakatin hazır beklediğinin farkındadır ve bir başkasını eklemekten sakınır.

O harekete geçmeye karar vermeden evvel enine boyuna düşünür taşınır ve karanlığın içerisine gözü kara atılmaz.

Bir şeref meselesinin sonunda şerefe halel getiren bir meseleye dönüşebileceğini unutmamak gerekir.

48. Ne kadar derin o kadar iyi

Bir elmasın derinliği bahis konusu olduğunda içi yüzeyinden iki kat mühimdir. Öyle insanlar vardır ki serapa satıh-

tır, tıpkı malzeme bittiği için inşaatı tamamlanmadan kalan bir ev gibi: girişi sarayı andırır fakat odalar bir kulübenin-
kinden farksızdır. Bu insanların içinde her ne kadar her za-
man sakın görünürlerse de insanın sükûnet bulabileceği bir
köşe yoktur zira selamlaşmanın tamamlanmasının ardından
sohbetin hitama erdiği görülür. Başlangıçtaki cafcıflı iltifat
cümlelerinin ardından çok geçmeden münzevi sükûtuna gö-
mülürler. Sözler gürül gürül akan nükte pınarlarından ta-
zelenmedikçe kuruyuverir. Böyleleri şeyleri satıhtan ibaret
gören kimseleri zahmetsizce aldatır fakat onların içini gören
ve orada boşluktan başka bir şey bulmayan keskin görüşlü
kimseleri değil.

İnsanı bir *persona* yapan onun derinliğidir. İnsan derinlikçe ne
kadar dipsizse *persona* bakımından o kadar güçlü ve zengin-
dir. İnsanın dışına doğru vüsatının en az iki katı içine doğru
derin olması gerekir.

49. Keskin müşahede, sağlam muhakeme gücüne sahip olmak

Bunlara sahip olan kimse eşyaya hükmeder, eşyanın kendi-
sine hükmetmesine izin vermez. O bir bakışta dipsiz derin-
likleri iskandil eder; sima ilmi sayesinde başkalarının mezi-
yetlerini tetkik eder. Birisini görür görmez anlar ve derinlik-
lerine nüfuz eder. Ender rastlanır müşahede gücüyle en saklı
olan şeyin bile sırrını çözer. O keskin bir dikkatle müşahe-
de, büyük maharetle idrak, tedbirle ve temkinle muhakeme
eder: onun dikkat, keşif, idrak ve ihata edemeyeceği bir şey
yoktur.

50. Özsaygıyı asla kaybetmemek

Veya kişinin kendisiyle fazla yüz göz olmaması gerekir. Kişinin kendi[ne] dürüstlüğü doğruluğunun miyarı olmalı ve kişi her nevi harici tasdik ve müeyyideden çok kendi yargısının keskinliğine bağlı olmalı. Edebe mugayir olan her şeyden uzak durulmalı, başkalarının kınamasından veya ters bakışından çekinildiğinden değil fakat kişinin aklına ve vakarına olan saygısından dolayı [bu böyle olmalı]. O sebeple kişi kendisiyle arasına mesafe koymalı ve Seneca'nın hayali tanığına ihtiyaç duymamalı.

[Sözü edilen Seneca'nın *Epistulae Morales*'inde geçen kişinin kendi vicdanıdır.]

51. Nasıl seçeceğini bilmek

Hayatta pek çok şey buna bağlıdır. Bunun için kişinin zevki selime ve sağlam bir temyiz kudretine sahip olması gerekir; anlayış gücü ve çalışma yetmez. Temyizsiz tercihsiz mükemmeliyet olmaz. Bunun için iki şey lazımdır: tercih edebilmek ve en iyisini tercih etmesini bilmek. Verimli, incelikli bir zekâyı, keskin bir yargı gücüne sahip öyle kimseler vardır gayret ve bilgiden yana da eksikleri yoktur fakat sıra tercihte bulunmaya geldiğinde kaybederler. Her zaman en kötüsünü tercih ederler sanki bu husustaki maharetleri göstermek istiyorlarmış gibi. Nasıl tercihte bulunacağını bilmek göğün en büyük bağışlarından biridir.

[Seçkin olmak için seçici olmak gerekir.

Temyiz insanı mümeyyiz kılar.

Mümeyyiz olmakla kişi imtiyaz elde eder.

İmtiyaz insanı meziyet sahibi yapar.

Meziyet insanı mümtaz yapar.]

52. Sükûneti asla kaybetmemek

Basiret soğukkanlılığını her ne pahasına olursa olsun kaybetmemeye çalışır. Bu gerçek insanın, soylu bir yüreğin alameti farikasıdır zira yüce ruhluluğun heyecana kapılması yavaştır. İnfialler ruhun safralarıdır ve onlarda görülecek en küçük bir aşırılık muhakeme gücümüzde hastalığa yol açar. Eğer hastalık ağıza sirayet ederse şöhret tehlikeye düşecektir. O sebeple kişi kendine her bakımdan öylesine hâkim olmalıdır ki ister en uygun ister en elverişsiz şartlarda olsun kimse onun kendine hâkimiyetini bozarak itibarına zarar veremesin, bilakis nefesine hâkimiyetini göstererek o herkesi şaşırtıp hayran bıraksın.

Alicenaplık kolayına tükenmez. Semahat kolayına hissiyatına yenik düşmez. Fakat neticede bahis konusu olan insan olduğu için kendisine yenik düşmeye direnmesinin bir sınırı vardır.

İster en uygun ister en elverişsiz şartlarda olsun kimsenin nefesine hâkimiyetini bozarak itibarına zarar veremeyeceği bilakis nefesine hâkimiyetini göstererek herkesi şaşırtacağı kadar insan kendine her bakımdan kâmil hâkim olmalıdır.

53. Gayretli ve dirayetli olmak

Dirayetin²⁸ kılı kırk yarararak oyalandığı şeyde hamiyet süratle harekete geçer ve yapacağını yapar. Acele ahmakların zaafıdır; onlar işlerin nazik noktasından habersizdir ve hazırlıksız harekete geçerler. Buna mukabil akıl kimse çoğu zaman ağırdan alma sebebiyle kaybeder; basiret tedebbürü doğurur ve ihmalkâr hareket ekseriya tez kararı felç eder. Çeviklik talihin anasıdır. Bugünün işini yarına bırakmayan bu uğurda çok şeyi yapmış demektir. Krallara has düstur *festina lenteditur*.²⁹

Hamakatın kovalayıcısı aceledir. O manilere aldırış etmez ve ihtiyatsız hareket eder.

Akıllı paçayı sıvayınca kadar deli dereyi geçer.

Akıllı ekseriya tereddütten kaybeder. Hamakatı hiçbir şey durduramaz.

Kimi zaman doğru karar verilir fakat gevşeklik ve savsaklama sebebiyle varılan netice yanlıştır. Bahtın anası atikliklidir.

[Almanlar, *Eile mit Weile!*, İngilizler, *Haste makes waste!* der, dilimizde *Acele ise şeytan karışır* veya *Hızlı giden tez yorulur*, bunların muadilidir. Mesel tecerrütle bir tür hikmete, hikmet intişar ile mesele dönüşmüş olur.]

54. Cüretkâr fakat ihtiyatkâr hareket etmek

Yaban tavşanları bile ölü aslanın yelesini çimdikleyip çekerler. Muhabbet gibi cesaretin de şakası yoktur. Eğer bir kez boyun eğerse tekrar boyun eğmek zorunda kalacaktır. Daha sonra

28 [: Temkin ve tecrübeye dayanan akıl.]

29 [: Teenni ile acele et!]

aynı güçlüğü alt edilmesi kaçınılmaz hale gelecek fakat maliyet başta boyun eğerek elde edilen kazancı kat kat aşacaktır. Ruh bedenden daha cesurdur. Cesaret ihtiyat kınında çekilmeye hazır kılıç gibi olmalıdır. O mevziinin müdafaa hattıdır. Zayıf bir ruh zayıf bir bedenden daha fazla zarar verir. Üstün meziyetlere sahip pek çok kimse bu canlılıktan yoksundu, ruhsuz bir hayat sürdürdüler ve dermansızlıkları içine gömüldüler. Bilge tabiat arıda balının tatlılığıyla iğnesinin keskinliğini büyük bir maharetle bir araya getirmiştir. Bedende sinirler de kemikler de olmalı: ruhun yumuşamasına izin verilmemeli.

Manevi cesaret bedeni cesareti geride bırakır.

Manevi yüreksizliğin maliyeti kişiye bedeni zayıflıktan daha ağırdır.

55. Beklemeyi bilmek

Bu derin sabır kaynaklarına sahip büyük bir yüreğin işaretidir. Asla acele edilmemeli, asla duygulara kapılmamalıdır. Nefsine hâkim olan başkalarına da hâkim olur. Fırsatın göbeğine erişmeden evvel zamanın çemberinden geçmek gerekir. Basiretin tereddüdü hedefleri olgunlaştırır ve vasıtaları ikmal eder. Zamanın koltuk desteği Herkül'ün demir değneğinden daha müessirdir. Rab bile sopa ile değil zaman ile terbiye eder. "İkisine karşı zaman ve ben" diyen büyük söz etti. Talihin ödülü beklemesini bilenlere daha büyüktür.

[İşin diğer veçhesini Arapların *el-umuru merhunsetun bievkatiha* (işler vaktine *merhundur*), veya İngilizlerin "A watched pot never boils" vecizesi daha derinden aksettirir.

Dereyi görmeden paçaları sıvama.]

56. Tehlike anında soğukkanlılık

Hoş uyarılar mutlu bir ruh dakikliğinin çocuğudur. Böyle bir canlılık ve uyanıklık sayesinde güç durumunda kalma veya aksilikle karşılaşma korkusu kalkar. Bazıları çok düşünür ve her şeyi yanlış yapar, bazıları önceden hiçbir şeye kafa yormaksızın her şeyi yerli yerinde yapar. Öyle mizaçlar vardır ki en iyi tehlike anında iş görürler (*Antiperistasis*).³⁰ Güçlükler onların içlerinde en iyi olanı açığa çıkarır. Onlar içlerinden geldiği gibi hareket ettiklerinde muvaffak olan, önceden düşünüp taşınarak yaptıkları her defasında yanlış yapan hilkat garibeleridir. Hemen akıllarına gelmeyen asla akıllarına gelmez ve daha sonra düşünmenin onlara hiçbir faydası yoktur. Atiklik takdir toplar zira o büyük bir kabiliyeti ele verir: düşüncede letafet, işte basiret.

İlham ruhun mutlu bir hazırlık halinin çocuğudur.

Böyle bir ruh için ne güçlük korkusu ne terslik ihtimali vardır.

57. Düşünceli kimseler emniyettedir

Bir iş iyi yapılmışsa yeterince çabuk demektir. Uzun zaman kalıcı olmayı düşünen uzun zaman hazırlık yapmalıdır. Sadece mükemmeliyet hesaba katılır; sadece muvaffakiyet kalıcı olur. Derin anlayış zamana meydan okur. Büyük değer büyük emek ister. Maden cevherleri için de öyle değil midir: en

30 [: Muhalefetin uyandırdığı mukavemet veya zıt niteliğin mukavemeti. Schopenhauer çevirisinde ve başka birçok çeviride de kelime olduğu gibi bırakılmıştır.]

kıymetlilerinin işlenmesi en uzun zaman alır ve pahada ağır basan bunlardır.

Çabuk yapılan çabuk yıkılabilir.

Derin akıl ölümsüzlüğün yegâne temelidir.

Ne kadar kıymetliyse o kadar zahmetlidir.

58. İnsanın kendisini etrafındakilere göre ayarlaması

Kabiliyetin herkesin önünde sergilenmesine lüzum yoktur. Lüzumlu olandan fazla çaba sarf etmemeli. İster bilgi ister güç olsun zayi edilmemeli. Maharetli kuşçu avı yakalamaya yetecek kadar kuş uçurur. Eğer bugün her şey sergilenecek olursa yarına gösterilecek bir şey kalmaz. Her zaman geriye şaşırtacak bir şey bırakmak gerekir. Her gün yeni bir şey göstermek beklentiyi canlı tutar ve kabiliyetin sınırlarını saklar.

Herkese aynı aklı göstermemeli ve lüzumlu olandan fazla çaba sarf edilmemeli.

Bilgi veya meziyet zayi edilecek şeyler değildir. İyi bir kuşçu ancak ihtiyaç duyduğu kuşları kullanır.

Eğer meziyetin sınırlarının keşfedilmemesi isteniyorsa her şey gibi onu da tutumlu kullanmayı bilmeli.

59. Başlamak kadar bitirmek de önemli

Talih evine zevk kapısından girilirse keder kapısından çıkılır. Kederle girilirse sevinçle çıkılacağı umut edilir. Dolayısıyla işleri nasıl bitireceğimize bakmalı ve büyük alkışlarla girişten

ziyade muzafferane çıkışa daha büyük dikkat göstermeliyiz. Talihsiz kimselerin ortak kaderidir: ekseriya umut vaat eden başlangıçlar yapar ve acıklı akıbetlerle karşılaşır. Mühim olan girişte alkışlanarak karşılanmak değil—ki hemen herkesin başına gelen budur—gidişte hasretle aranmaktır. Gittikten sonra aranan kimse azdır. Talih kapıya kadar insana nadiren eşlik eder. O gidenlere kaba davranırken gelenleri nezaketle karşılar.

İnsan bidayeti değil nihayeti gözetmeli, girerken alkışlanmak yerine çıkarken uğurlanmayı düşünmeli.

Onun âdetidir: Geleni sıcak karşılasa da gideni soğuk uğurlar.

60. Sağlam muhakeme gücü

Bazıları akıllı doğar ve çalışma isteyen işlere bu tabii üstünlükle başlarlar. Başladıklarında başarı için yürünecek yolun yarısı zaten bitmiştir. Yaş ve tecrübeyle anlayış güçleri olgunlaşır ve böylece sağlam bir karara varırlar. Bilhassa herkesin esenlik ve güvenliğinin birinci öncelik olduğu devlet işlerinde basireti iğfal etme tehlikesi taşıdıkları için keyfi olan her şeyden nefret ederler. Böyle kimseler ister dümenci ister kılavuz olarak devlet gemisinin sevk ve idare mevkiine geçmeyi hak ederler.

Yaş ve tecrübe ile anlayış gücü olgunlaşır, muhakeme gücü de içinde bulunulan şartlara intibak esnekliği kazanır.

Temyiz melekesi kemale erenler keyfiliğin hiçbir türüne tahammül edemezler.

Zira keyfilik bilhassa ihtiva ettikleri işlerin ehemmiyeti sebebiyle kesinliğin zorunlu olduğu devlet düzeni içinde ihtiyat ve basireti yoldan çıkarabilir.

61. En zor olanda en üstün olmak

Mükemmeliyetin farklı nevileri içerisinde biri vardır ki fevkalade nadir rastlanır. Tek bir kahraman gösterilemez ki bu mümtaz vasfa sahip olmasın. Vasatlık asla takdir kazanmaz. Herhangi yüksek bir uğraşta faikiyet bizi sıradanlığın bayağılığından kurtarır ve bizi müstesnalar zümresine dâhil eder. Aşağı bir meşgalede faik olmanın bir önemi yoktur: ne kadar rahat o kadar vasat. Yüksek işlerde yekta olmak insana meftun edici bir vasıf ve şöhret kazandırır: başkalarının hayranlığını celp eder ve kalbini fetheder.

Büyük bir adam gösterilemez ki kimsede rastlanmayan bir meziyete sahip olmasın.

Küçük bir işte meziyet sahibi olmak küçük bir muhitte büyük olmak gibidir.

Ne kadar zahmet o kadar şöhret.

Büyük işlerde kimsede olmayan meziyete sahip olmak hayranlık uyandıran ve kalpleri fetheden kraliyet vasfıdır.

[Atalarımız ne güzel denk düşürmüş:

Varsa hünerin var her yerde yerin; yoksa hünerin var her yerde yerin.

Bunu bilhassa dört bir cihetten telkin edilen 'kolaycılık' sebebiyle kimsede meşakkate dayanacak sebat kalmadığı, mesleklerin bir bir kaybolup yerini zahmetsiz safsatacılıkların aldığı, her türlü hüner ve maharete de utanmaz çenebaz-

lıkla kastedildiği bir vasatta yeni nesillerin kulaklarına küpe yapmaları isabetli olur.]

62. En iyi vasıtaları kullanmak

Bazıları zayıf vasıtalar kullanarak maharetlerinin fark edileceğini sanır. Bu tehlikeli bir tatmin şeklidir ve şiddetle cezalandırılmayı hak eder. Bir başvekilin kıymeti hiçbir zaman efendisinin itibarını zedelememiştir. Tersine bir başarısızlık halinde tenkit gibi başarının da bütün takdiri en baştakine gider. Şöhret üstünlerin hanesine yazılır. Hiçbir zaman “Onun iyi veya kötü vekilleri” vardı denmez fakat “O iyi veya kötü bir ustaydı” denir. O halde vekiller dikkatle seçilmeli ve özenle sınanmalıdır. Ölümsüz şöhretin onların eline emanet edildiği unutulmamalıdır.

Aklın seçkinliğinin kullanılan vasıtaların vasatlığı ile ispat edileceğini sanmak boş bir beklentidir.

Bir hizmetkârın meziyeti asla efendisinin büyüklüğünü gölgelemez. Şöhret ve itibar münhasıran yukardakilerin hakkıdır.

63. İlk olmanın üstünlüğü

Eğer bu hakiki bir meziyet ise kazandıracağı seçkinlik ikiye katlanır. Geri kalan şeyler eşit olduğunda üstünlük ilk harekete geçendedir. Eğer başkaları kendilerini geçmemiş olsaydı bazıları uğraşlarında Anka kadar müstesna ve emsalsiz olurdu. En büyük olanlar şöhretin ilk doğanlarıdır, onu takip edenler günlük ekmekleri için mahkemelerin insafına terk edilmiş çocuklardır. Ne kadar çalışırlarsa bayağı taklitçi suçlamalarının

dan kurtulamayacaklardır. Müthiş, mahir kimseler her zaman üstünlüğü kazanmanın yeni yollarını bulurlar, yeter ki basiret onlara maceralarının tehlikesiz olduğunu göstermiş olsun. Akıllı kimseler yeniliği kullanarak kahramanların altın silsilesi içerisinde kendilerine yer bulurlar. Bazıları birinci sınıfta ikinci olmaktansa ikinci sınıfta birinci olmayı tercih ederler.

Oyuncular eşit ise ilk hamleyi yapan büyük üstünlüğe sahiptir.

Birinciler şöhretin mirasçılarıdır; diğerleri ancak küçük kardeş payını umut edebilir.

Büyük işlerde ikinci olmaktansa küçük işlerde birinci olmak evladır.

64. Endişeden uzak durmak

Böyle bir uzak görüşlülük kendi ödülünü getirir. Basiret insanı keder ve endişenin çoğundan korur: o huzur ve mutluluğun Lucina'sıdır.³¹ Çaresi var olduğu sürece başkalarına kötü haberler verilmemeli, almamak için daha da dikkatli olunmalı. Bazılarının işitme duyusu kendileriyle ilgili tatlı sözleri, bazılarının ki başkalarının acı haberlerini dinlemekle bozulmuştur. Öyle kimseler vardır ki tıpkı zehirsiz yaşayamayan Mithridates³² gibi, her gün nahoş şeylerden bir ölçek almadıkça yaşayamaz. Yakın olsa bile sırf başkalarını hoşnut etmek için insanın kendisini ömür boyu süren bir kedere hazırlamakla geçirmesi bir hayat düsturu olamaz. İnsan kendisine tavsiyede bulunan fakat o bahiste hiçbir şeyini tehlikeye atmayan birisini hoşnut etmek için kendi saadetine karşı gü-

31 [: Romalıların doğum tanrısı.]

32 [Düşmanlarının kendisini zehirlemesinden korktuğu için her gün bir doz alarak zehre karşı bağışıklık kazanmak istediği söylenir.]

nah işlememelidir. Sırf başkasını sevindirmek için kişi kendini üzmemelidir. Kendisi onu daha sonra ve çaresizce hissetmektense başkasının şimdi üzülmeye evladır.

Üzüntü ve endişeden uzak durmak hem faydalı hem de akılcıdır.

Eğer başkasını hoşnut etmek kendimizi gücendirmemize bağlıysa şu düsturu hatırlamalıyız: Daha sonra biz beyhude yere çekeceksek başkasının şimdi çekmesi daha iyidir.

65. Yüksek zevk

Aklımızı geliştirdiğimiz gibi zevkimizi de geliştirmeliyiz. Kamil anlayış arzu ve iştihayı tahrik eder ve ardından sahip olma zevkini keskinleştirir. Bir kimsenin kabiliyetinin yüksekliği heves ettiği veya özlem duyduğu şeyle ölçülebilir. Büyük bir kabiliyeti ancak büyük bir şey doyurabilir. Büyük ısırlıklar büyük damaklar, büyük işler büyük kabiliyetler içindir. En büyük meziyetler bile zevki selim sahibi kimsenin önünde titrer ve en büyük mükemmeliyet bile nefsine itimadını kaybeder. Pek az şey birinci sınıf mükemmeliyete sahiptir: temyiz ve tenkit gücü idareli kullanılmalı. Zevk başkalarıyla temas ile elde edilir. İnsan onu sürekli kullanarak kendisine mal eder. Kâmil gelişmiş bir zevk melekesine sahip birisiyle düşüp kalkmak büyük şanstır. Fakat insan tatminsizliğini ifadede de aşırı gitmemeli: aksi ahmakça, eğer mizaçtan değil de taklitlen ileri geliyorsa, iğrenç bir aşırılıktır. Bazıları sırf aşırı hayal güçlerini tatmin etmek için keşke Tanrı bir başka dünya ve başka mükemmel şeyler yaratmış olsaydı derler.

Soylu bir ruh yüksek zevk sahibi olma çabasıyla tanınır.

Bir şeyin büyük bir ruhu tatmin edebilmesi için büyük olması gerekir.

Büyük lokmalar büyük ağızlara, yüksek şeyler yüce ruh-lara göredir.

Büyük şeyler seyrek; takdir de nadir olmalıdır.

Kişinin beğenisini her şeyden esirgemesi ahmakça, eğer kişiliğinden değil de yapmacıklıktan ileri geliyorsa iğrenç bir aşırılıktır.

66. İşlerin akıbetinin maksadına muvasalatına dikkat etmek

Bazıları hedeflerine başarıyla erişmekten çok onları doğru istikamette göstermeye daha büyük önem atfeder, daha büyük özen gösterir. Ne var ki başarısızlığın utancı gösterilen gayret ve sebatın daha ağır gelir. Galip gelenden asla açıklama istenmez. Çoğu kimse şartlardan çok başarı veya başarısızlığa dikkat kesilir ve eğer istenilen elde edilmişse itibar bundan asla zarar görmez. Kullanılan vasıtalar, takip edilen yol ne kadar yetersiz olursa olsun iyi bir son her şeyi altına çevirir. İşleri mutlu bir sona ulaştırmak için bu yol takip edildiğinde sanatı bir tarafa bırakan bir sanat sergilenmiş olur.

Bazıları oyunun kazananı olmaktan çok oyunun şartlarına önem verir fakat insanlar nazarında nihai başarısızlığın itibarsızlığı gösterilen dikkat ve gayretin tasdikini hükümsüz kılar.

Başka türlü daha iyi sona erdirilemediği takdirde yaşama sanatının kurallarına karşı gelmek o sanatın bir parçası olur.

Başka türlü başarının sevinci tadılamadığı takdirde sanatın kurallarına karşı gelmek / ihmal etmek de bizatihi o sanatın cüzünden olur.

67. Takdir edilecek bir meslek seçmek

Birçok şey başkalarının tatminine bağlıdır. Meltem çiçekler için neyse hürmet de mükemmeliyet için odur: nefes ve hayat. Herkesin takdirini kazanan meslekler vardır, bazıları da vardır daha önemli olmasına rağmen nadiren göze görünür. İlkinin herkes görür ve herkesin hayır dileğini kazanır. İkincisi daha nadirdir ve daha büyük maharet ister fakat gizli kalır nadiren fark edilir saygı görür fakat alkışlanmaz. Saray erkânı arasında fatihler en şöhretli olanlardır ve Aragon kralları yüce gönüllü fatihler ve savaşçılar olarak bunun için bu kadar çok alkışlanır. Büyükler herkesin görüp faydalanabileceği şöhretli meslekleri seçmeli. Umumun takdiri onu ölümsüzleştirir.

Bazı meslekler vardır herkesin saygısını kazanır, bazıları da vardır daha önemli olmasına rağmen itibar görmez.

Çiçekler için meltem neyse, marifet için hürmet de odur.

Herkesin gözünün önünde icra edilen ilki umumun teveccühünü kazanır, diğeri daha ender ve daha kıymetli olmasına rağmen karanlıkta kalır, fark edilmez itibar görür fakat alkışlanmaz.

68. Anlaşılma ve hatırlanma

Anlatmak hatırlatmaktan daha iyidir zira akıl hafızadan daha büyüktür. Zaman gelir başkalarına hatırlatmak, zaman gelir geleceğe dair tavsiyede bulunmak gerekir. Bazıları bazı şeyleri tam zamanı olduğu halde akıllarına gelmediği için yapmakta geç kalır. Dostane tavsiye onlara fırsatları işaret edebilir. En büyük meziyetlerden biri önem arz eden şeyi süratle değerlendirmektir. Bu eksiğe birçok şey akim kalır. Işığın olan kimse onu başkalarıyla paylaşmalı, olmayan başkalarından

istemeli: ilkinin ihtiyatla, ikincisini basiretle, sadece ipucu vererek yapmalı. Bu incelik tavsiyede bulunan kimse bir şeyini tehlikeye atıyorsa bilhassa elzemdir. İpucu yeterli değilse bir miktar tafsilat vermek ve daha açık olmak yerinde olur. “Hayır” cevabı zaten verilmiştir, şimdi maharetle “evet” araştırılabilir. Çoğu zaman birçok şey sırf teşebbüs edilmediği için ele geçmez.

Bazıları akıllarına gelmediği için zamanlamayı ihmal ederler; böyle durumlarda bir dostun tavsiyesi fırsatların görülmesine yardımcı olabilir. Zihnin en büyük meziyetlerinden biri ihtiyaç duyulanı tam zamanında hizmete sunabilmesidir.

Varsa aklın ışığını paylaşmak yoksa istemek gerekir: ilkinde ihtiyatla, ikincisinde hevesle.

İlkinde bir ipucundan fazlası verilmemeli: dikkati çekilen kimsenin çıkarına dokunuyorsa bu incelik bilhassa elzemdir.

Başta tadımlık verilmeli bu kâfi gelmediğinde fazlasına geçilmeli.

69. Her bayağı dürtüye kapılmamak

Büyükler her gelip geçen düşünceye kendini kaptırmaz. Kişinin kendi üzerine düşünmesi basiretin en mühim cüzüdür: yatkınlığı bilmek veya öngörmek ve sanat ve tabiatı dengelemek için diğer uca meyletmek. Kendini düzeltme kendini bilmekle başlar. Öyleleri vardır ki her zaman belli bir ruh halinin etkisi altındadır ve hissiyatları buna uygun olarak değişiklik gösterir. Bunlar küstahlıkta hilkat garibeliği sınırına dayanmışlardır. Bu çirkin dengesizliğin tesiri altında sağa sola yalpalayarak çoğu zaman işlerini kendilerini tekzip ederek görürler. Bu aşırılık sadece onların iradelerini tahrip etmekle

kalmaz arzu ve anlayışlarını alt üst ederek muhakeme güçlerine de saldırır.

Kendisini başkalarının kanaatlerinin tesiri altında kalmaya bırakmayan kimse büyüktür.

Doğunun ve batının bütün irfan mekteplerinin alınlarında yazılıdır:

İnsan nefsinin her anını tarassut altında tutmalıdır.

İrfan mektebine murakabe menzilinden geçilerek varılır.

Tekâmülde terakki nefis bilgisiyle kaydedilir.

Öyle garip mizaçlar vardır ki her zaman aşırılıkların birinin veya diğerinin çekim alanı içindedir ve bunları gerçek eğilimlerinin yerine koyarlar.

70. Hayır demeyi bilmek

Herkese her istediğini vermek takatimizin üzerindedir. Bilhassa idare mevkiinde olanlara karşı “hayır” demeyi bilmek istenileni vermek kadar mühimdir. Önemli olan bunun yapılış tarzıdır. Bazılarının “hayır” cevabı başkalarının “evet” cevabından çok daha değerlidir: yaldızlanmış bir “hayır” ters ve kısa “evet”ten daha fazla hoşnut eder. “Hayır” çoklarının dudak ucundadır ve her şeyin tadını kaçırmaları. Böylelerinin ilk aklına gelen “hayır”dır. İstenileni daha sonra verebilirler fakat bu kadar nahoş bir başlangıç yaptıkları için iyi bir kanaat bırakmazlar. “Hayır” tek darbeye ve doğrudan gelmemeli ki doğuracağı hayal kırıklığı azar azar tadılabilsin. Bir şeyi toptan reddetmek doğru değildir: bu insanın adının başkalarının güvenilecekler listesinden silinmesine yol açar. Her zaman geriye hayır cevabının acılığını tatlılaştıracak bir miktar umut kırıntısı kalmalıdır. Bir zamanlar teveccühün doldurduğu boşluğu nezaket doldurmalı, hareket eksikliğini tatlı söz-

ler telafi etmelidir. “Hayır” ve “evet” uzun düşünme isteyen kısa sözlerdir.

Nasıl reddedeceğini bilmek nasıl kabul edeceğini bilmek kadar önemlidir.

71. Tereddütte kalmamak

Hareketlerimiz ister temayül ister tasannu sebebiyle tutarsız olmamalı. Basiretli kimse meziyet ve maharete taalluk eden her şeyde tutarlıdır ve bu onun aklına yeter tanıklıkta bulunur. Onun davranışını şeylerin sebebi ve izafi üstünlükleri değiştirebilir. Basiret nazargâhından değişiklik çirkin görünür. Bazıları her gün farklı bir kisveye bürünür. Talihleri her gün değişir, talihleriyle birlikte iradeleri ve anlayış güçleri de. Dün ikrar ettiklerini bugün reddederler. Başkalarının kafalarını karıştırarak kendi itibarlarını kendileri zedelerler.

Meziyet ve faziletlerde istikrar itimat ve itibarın anahtarıdır. İtiyatlarda değişiklik sevimsiz görünür.

72. Kararlı olmak

Kusurlu icra karar noksanlığından daha az zarar verir. Şeyler atalette harekette olduğundan daha büyük hızla bozulur. Kafalarını toparlayıp karara varamayan ve harekete geçmek için başkalarının itip dürtmesine ihtiyaç duyan kimseler vardır. Kimi zaman buna sebep olan kafa karışıklığı değil fakat atalettir zira görececeklerini yeteri kadar açık görürler. Güçlükleri

teşhis etmek maharet isteyebilir fakat bunlardan sıyrılacak bir yol bulmak için daha büyük bir maharet gereklidir. Öyleleri de vardır hiçbir şey onları çıkmaza sürükleyemez, muhakeme güçleri ve sebatkârlıkları had safhadadır. Onlar yüksek emeller için doğmuşlardır ve açık dimağları kolaylıkla muvaffak olmalarına izin verir. Söylemeleriyle yapmaları birdir ve bir hareket sahasında yapacaklarını yaptıktan sonra hemen bir başkası için hazırlıklara girerler. Talihlerinden emin, daha büyük bir güvenle yeni sulara yelken açarlar.

En kötü karar kararsızlığın bocalamalarından iyidir.

Niyet ve maksatları bakımından öyle zayıf kimseler vardır sürekli başkalarından istikamet beklerler, bu kafa karışıklığından değil—zira fikir edinip açık seçik karar vermekte güçlükle çekmezler—fakat hareket kabiliyetsizliklerinden ileri gelir.

73. Ne zaman kaybolacağını bilmek

Bu kurnazların zorluktan kaçma yoludur. Onlar şık bir şakayla en karmaşık dolambaçlardan kurtulabilir, ciddi bir kavgadan bir gülüşle sıyrılabilirler. Büyük önderlerin çoğunun cesaretinin temelinde bu sanat vardır. Hayır demek gerektiğinde başka bir şeyden söz ederek konuyu değiştirme bunun nazik yoludur. Anlamazdan gelmenin kimi zaman en yüksek anlayış olduğu görülür.

Hiçbir hile yoktur ki kastedilen kişinin kendisi değil de başka birisiymiş tavrını takınmak kadar kurnazca olsun.

Dikkatin hiçbir nevi yahut sureti gösterilemez ki anlamamakta ayak diremekten daha büyük olsun.

Buna batı dillerinde Latince *praetensio*dan *pretension* denir.

Buna bizim dilimizde ise “kasten kendisini gafil gösterme”, “anlamazdan gelme” manasına tegafül denir.

74. Çekinikliğin faydasızlığı

En vahşi hayvanlar bile sürüler halinde yaşar. Yanına yaklaşmaz olmak kendisi hakkında bilgisi olmayanların ve itiyatlarını haysiyet takıntısının şekillendirdiği kimselerin kusurudur. Başkalarının canını sıkarak, başını ağrıtarak başlamak temayüz etmenin yolu olarak görülemez. Her zaman vahşileşip küstahlaşmaya hazır olan şu canavarlardan biri düşünölsün. Bedbaht hizmetkârları yanlarına bir kaplana yaklaşır gibi ihtiyatla ve korkuyla yaklaşır. Yüksek mevkilerine erişmek için yaltaklıkla herkesi hoşnut etmişler ve şimdi herkese öfke ve hiddet saçarak onun intikamını almaya çalışırlar. Böyleleri mevkileri sebebiyle herkese ait olmaları gerektiği halde vahşilik ve kibirleri onları herkesten mahrum eder. Bunları bütünöyle kendi hallerine terk etmek böylelerine verilebilecek en zarif cezadır. O zaman yanındakilerin bilgeliğinden başkaları faydalanır.

[Bugün birçoklarının burunlarından kıl aldırmayan tavırlarının arkasında yatan budur. Şimdi bulundukları yüksek mevkilere vaktiyle herkesi hoşnut etmek için gösterdikleri yaltaklık sayesinde eriştikleri için o zaman incinen haysiyetlerinin intikamını şimdi herkese öfke ve hiddet saçarak almaya çalışıyorlar.]

75. Bir kahraman örneği seçmek

Fakat doğru olanı taklit etmek yerine ona gıpta etmektir. Şöhretliler kitabının ölümsüz sayfalarında yaşayan büyüklük

örnekleri vardır. Herkes kendi sahasında en ilk sırada yer alanın arkasından gitmekten çok önüne geçmek için seçmeli. İskender Akhilleus'un mezarının başında onun için değil kendisi için ağlamıştı, zira kendisinin Akhilleus gibi şöhrat için doğmadığını görüyordu. İnsan ruhunu hiçbir şey başka birisinin namı için çalınan borazanlar kadar ihtirasla yanıp tutuşturamaz. O kıskançlık duygularını dağıtır, soylu işleri yüreklendirir.

[Kahramanlık ülküsü Greklerin altın çağında yani kemal devrinde dahi zevalin nüvesini içinde barındırıyordu zira o zaman kişinin yaptığı işlerde vaktiyle aynı yolla ölümsüzlüğe ermiş olanların izlerini takip etmesi, tıpkı onlar gibi kendinden geçerek iş ve eserleri ile kendisini silmesi ve bu silmenin ödülü olarak ölümsüzlüğe ermesi kahramanlığın esası olarak görülüyordu. Fakat mefkûre bu görüşte en küçük bir inhiraftan yapılan iş sureta benzese bile bambaşka neticeler doğuracağı ihtarını zımnen ihtiva ediyordu. Nitekim öyle oldu ve ne zaman ki kahramanlık nam için, şan için aranır bir şey haline geldi bu defa aynı ülkü Greklerin yıkımı için işlemeye başladı. Platon'un *Alkibiades* diyalogu hatırlansın.]

76. Her zaman nüktedan olmamak

Basiret ciddiyetiyle tanınır ve ciddiyet nükteden daha fazla hürmet görür. Her zaman latifeye hazır olan hiçbir zaman ciddi şeylere hazır değildir. Bir yalancı muamelesi görür ve asla inanılmaz. Birinin hilesinden, diğerinin şakasından korkarız. Nüktedanın muhakeme gücünü ne zaman kullandığı asla bilinmez ki bu onda sanki ondan hiç yokmuş gibi bir yere varır. Sürekli nükte ve latife bir süre sonra bütün tadını kay-

beder. Bazıları nüktedanlık şöhreti kazanır nüktelerini kay-beder. Neşeli vakitler vardır fakat geri kalan ciddiyete aittir.

Latifeci latife olacak tarzda mükemmeliyeti tutturamaz.

Latifenin tabiatında kemal cihetinden hep eksik kalma vardır.

Latife böyle bir eksiklik sebebiyle latifedir.

İşi her zaman nükte ve mizaha boğan kıvamını tutturamadığında kendisi alay ve istihzanın konusu olarak bunu doğrular.

Nüktesizlik sürekli nükte ile aynı yere: bıkkınlığa varır.

Nüktenin şöhreti basiretin itibarını götürmemeli.

77. Nabza göre şerbet vermek

Bu Proteus'un kurnazlığıdır. Âlimlerle âlim, ariflerle arif. Bu başkalarının takdir ve teveccühünü kazanmanın en emin yoludur zira benzerlik iyi niyet doğurur. O halde insanların mizaçlarını gözlemleyip uyarınca hareket etmek gerekir. İster ciddi ister nüktedan birisiyle olsun insan havayı koklayıp fark ettirmeksizin kendisini ona uyarlayabilmelidir. Bu başkalarına bağımlı olanlar için bilhassa doğrudur. Büyük kurnazlık: hayatı temkin ve tedbirle sürdürmek: bu kabiliyetten daha fazlasını ister. Bilgi bakımından eksiği olmayan bir kafaya ve değişik zevklere sahip olan bir kimse için bu daha kolaydır.

[Her zillet haysiyetten bir şeyi alıp götürür. Nabza göre şerbet verme insanın tadabileceği zilletlerin en zelili, en hakiridir. Her ne kadar bugünkü dünyada muvaffakiyetin en başta gelen şartlarından biri olarak takdim ediliyorsa da bu hüviyetiyle onun insanda haslet, seciye ve şahsiyet namına bir şey

bırakmayacağı akıldan çıkarılmamalıdır. ‘Başkalarına bağımlı olanlar için bu bilhassa doğrudur’ denilmesinden de anlaşılacağı üzere bu hususiyle başkalarına bağımlılıktan ileri gelen bir mizaç marazıdır ve yaşadığımız dünyada insan tabiatını ifsat edecek, mizacını izaç edecek bir bağımlılıkla sınanması için bilhassa dua etmelidir.]

78. Şeyleri sınamakta maharet sahibi olmak

Hamakat her zaman harekete can atar zira ahmaklar cüretkâr olur. Kendilerini tehlikeyi öngörmekten alıkoyan basitlikleri şöhret ve itibarları için endişe taşımamalarına sebep olur. Fakat basiret büyük bir dikkat ve temkin ile işe girer. İhtiyat ve keskin görüş güven içerisinde ilerleyebilmesi için çalı çırpıyı temizleyerek onun önünden gider. Basiret acele hareketi başarısızlığa mahkûm eder gerçi talihin muafiyet ilan ettiği zamanlar olmaz değil. Derinlik sebebiyle dibin görünmediği yerlerde yavaş gidilmeli. Dirayet yolun sonunu gözlesin, basiret zemini yoklasın. Bugünlerde insan ilişkilerinde umulmadık tuzaklarla karşılaşılıyor, şeyleri yoklayarak ilerlemek en güvenli yoldur.

Ahmaklar karar kapısından hızla içeri dalarlar zira hamakat cüretkâr olur.

Temkin ve tedbire her nevi dikkatten mahrum bırakan aynı basitlik onları başarısızlığın utancını öngörüp endişelenmekten alıkoyar.

Temkin ve tedbir basiretin öncüleridir: önden gidip tehlikesizce ilerlenip ilerlenemeyeceğini keşfederler.

İhtiyat zemini yoklarken basiret ihtiyatla ilerler. Bugünlerde beşeri münasebetlerde umulmadık derinliklerle karşılaşılıyor, o halde her adım da iskandil etmek faydalı olur.

79. Neşeli bir mizaç

Eğer itidal elden bırakılmazsa bu bir kusur değil bir meziyettir. Bir nebze nükte iyi bir çeşnidir. Büyük adamlar zarafet ve nükteyi herkesin kalbini kazanmanın bir vesilesine dönüştürür. Fakat vakar ve basirete gereken saygıyı gösterir, adaba erkâna hep riayet ederler. Başkaları nükteyi güçlüklerden sıyrılmanın kestirme yolu olarak kullanır. Başkalarının fazlasıyla ciddiye aldığı görülse de bazı şeyleri bir tür şaka olarak almak lazım. Bu belli bir tatlılık sağlar ve insanların kalpleri üzerinde tuhaf bir büyüleyicilik etkisi gösterir.

80. Bilgilenirken dikkatli davranmak

Hayatımızın büyük bölümü bilgi toplamakla geçer. Çok az şeyi kendimiz görür, çoğu şeyde başkalarına güvenerek yaşarız. Kulaklar gerçeğin arka kapısı, yalanın ön kapısıdır. Gerçeği duymaktan çok görürüz. O bize nadiren saf olarak ulaşır, uzaklardan geldiğinde daha da az böyledir. Ekseriya içinden geçtiği duygularla harmanlanarak gelir. Duygular dokunduğu her şeyi lekeler: ya iğrenç veya hoş bir şey haline getirir. İnsanı daima şöyle veya böyle etkilemeye çalışır. Temkinli olunacaksa tenkit eden kişiden çok takdir eden kişiye karşı olunmalıdır. Hangi baltayı tuttuğu, ne tarafa meylettiği, ne-reyi budadığı bulup çıkarılmalı. Yalan ve yanlış olana karşı dikkatli olunmalı.

Gerçek ekseriya görülür, nadiren işitilir.

Konuşanın niyetine dikkat edilmeli, neye basarak nereden geldiği izlenmelidir.

81. Parlaklığı yenilemek

Bu Anka'ya mahsus bir ayrıcalıktır. Kabiliyet ve maharetin, beraberinde şöhret ve itibarın eskimesi mukadderdir. Alışkanlık hayranlığımızı köreltir ve vasat bir yenilik eskimiş günlerinde en büyük meziyeti gölgede bırakabilir. O halde cesaret, akıl, talih ve sair bakımlardan yeniden doğmayı bilmek gerekir. İnsan parlaklığını güneşin yeniden doğuşu gibi yenilemeye cesaret etmeli, bunu sadece parlaklığını sergilediği muhiti değiştirerek yapabilmelidir. Zamanı geldiğinde geri çekip insanların onu özlemesini beklemeli, yeniledikten sonra alkışlanmasını temin etmelidir.

[Ne kadar mahir ve bâsır olursa olsun nihayetinde izzet ve zillet insanın elinde değildir. İzzetin bütün şartları ve lazımleri muazzam bir basiret ve parlak bir maharet ile temin edilmiş görüldüğü halde hâlâ "...ne açar kapım bad-ı sabadan gayrı" terennüm edilebilir.]

82. Ne kötü ne iyi hiçbir şeyi son haddine vardırmamak

Bir bilge bilgeliğin tamamını itidal ile hülasa etmiştir. Bir doğru haddini aşarsa yanlış olur. Tamamen sıkılmış bir portakal sadece acılık verir. Zevkte bile aşırıya gidilmemeli. Eğer çok fazla üzerine gidilirse aklın kendisi de kurur ve bir zorba gibi sağılacak olursa süt veren ineğin memelerinden kan gelir.

['Bir doğru haddini aşarsa yanlış olur.' Aslı Ali bin Ebi Talib'e nispet edilen 'Nehcül Belaga'da geçer: *men hadde cavezehu fe-kad kalebe aksehu*, ne ki haddini aşar aksine inkılap eder.

Çok ince düşünmek ile gabiliğin, titizlikle iffet taslayıcılığın (*casuista* sözcüğünde her ikisi bir arada bulunur) sınırına varıldığını akıldan çıkarmamak gerekir.

Had ve hudut fikri (*respice finem*) gerçi bütün kadim toplumlarda vardı fakat bunu muhteşem bir bütünlük içerisinde ortaya koyan ve zıtları birbiriyle ilişkisi içerisinde bir bütün olarak ele alan başta *Tao Te Ching* olmak üzere yakın ve uzak doğu hikmetidir.]

83. Görmezden gelinebilir bir kusuru hoş görmek

Öyle zamanlar olur ki dikkatsizce yapılmış bir iş insanın yeteneklerinin farkına varılmasının en iyi yolu olabilir. Haset çoğu zaman insanları kabuğuna çekilmeye zorlar: insanlar arasına ne kadar karışırsa o kadar suçlu kisvesine bürünür. Günahın en kusursuz halini günahsız görür, mükemmeliyetin son haddini kusurlu bulur. Sırf kendisini avutabilmek için gözleri kusursuz şeylerde biteviye kusur arayan bir Argos'a dönüşür. Tıpkı şimşek gibi tenkit en yüksek yerleri vurur. O halde Homeros'un ara sıra dikkatsizce başını sallamasında ve insanın kimi zaman basiret olmasa da akıl veya cesaret bakımından dikkatsiz bir iş yaptığı izlenimini uyandırmasında beis yoktur. Böylece art niyetin elinden silahları alınmış veya hiç olmazsa zehirli oklarını fırlatmasının önüne geçilmiş olur. Bu ölümsüzlüğe firar edebilmek için haset boğasının önünde kızıl bir pelerin sallamaya benzer.

Zira haset insanı kabuğuna çeker, en nazik olduğu zaman zehrinin en keskin olduğu zamandır.

84. Düşmanlardan faydalanmayı bilmek

Şeyleri zarar verecek keskin tarafından değil savunmaya yardım edecek sap kısmından tutmayı bilmeli. Özenme ve yarışma için de aynı şey geçerlidir. Akıllı kişi düşmanlarından ahmağın dostlarından faydalandığından daha fazla fayda temin eder. Art niyet teveccühün korkunç hale getirdiği güçlük dağlarını dümdüz eder. Birçokları büyüklüğünü düşmanlarına borçludur. Dalkavukluk düşmanlıktan daha tehlikelidir zira düşmanlık dalkavukluğun gizlediği kusurları düzeltir. Basiretli kimse hasımlarının kötü gözünden kendisi için ayna çıkarır. Bu ayna gerçeğe suni aynadan daha sadıktır ve ona kusurlarını azaltma veya düzeltmede yardım eder. İhtiyat art niyetli rakiplerin arasından geçerken gelişir.

Bir şeyi kesen ağızından değil koruyan kabzasından tutmayı bilmek gerekir: bu [hayat savaşında] hasımların yapıp ettikleri bakımından bilhassa böyledir.

İhtiyat husumet ve art niyet kapı komşusuyken serpilip gelişir.

[Ne kadar keskin olursa olsun şeyler münasip tarafından basiretle tutulduğunda insan onu maksadına hizmet ettirebilir. Düşmanlarından duydukları korku vahşi hayvanları tetik, atik ve uyanık kıldığı gibi insanların da gücünü sürekli geliştirip keskinleştirmesine sebep olur. İnsanın zayıflığının üzerini örten veya arka çıkarak kapatan dostlarının yaptığı aslında ona zarar vermekten başka bir işe yaramaz. Dolayısıyla bir insanın gücünün sınırı aslında dostları değil düşmanları tara-

ından belirlenir. Güçleriyle boy ölçüşmeye zorladıkça aslında düşmanları ona değil bilmeden kendilerine zarar verirler. Vaktiyle bunu düşünen de yine Çinlilerdi.]

85. Her işe koşulacak birisi olmamak

Mükemmel şeyler kolaylıkla suiistimal edilir. Herkesin tamah ettiği bir şey kolaylıkla usandırabilir. Kimsenin işine yaramamak büyük talihsizlikse herkesin işine yaramak talih-sizlikte ondan aşağı değildir. Bazıları çok sık kazandığı için kaybeder, gıpta edildiği kadar hor ve hakir görülür. Bu nevi jokerler mükemmeliyetin her çeşidinde karşımıza çıkar. Başlarda sahip oldukları müstesnalık şöhretlerini kaybedip sıradanlık sebebiyle aşağılanırlar. Aşırılıkların çaresi kabiliyet ve maharetler sergilenirken itidali aşmamaktır. Meziyet ve maharetlerde ifrat aranabilir fakat onları sergilemekte itidalden şaşmamalı. Meşale ne kadar parlaksa kendisini o kadar çok tüketir ve ömrü o kadar az olur. Gerçek saygı ve itibar için kişi kendisini bulunmaz Hint kumaşı yapmaya çalışmalı.

İnsan meziyetinde eğer isterse müstesna fakat onu sergilemede mutedil olmalı.

Eğer daha fazla takdir edilmek isteniyorsa insan kendisini daha az göstermeli.

86. Şayianın yayılmasına mani olmak

Kalabalık bin başlı canavardır: haset - fesat için birçok gözü, gıybet - iftira için birçok dili vardır. Kimi zaman bir şayia yayılır ve en temiz şöhreti lekeler ve eğer bir lakap gibi yakışır-sa onu soldurup mahveder. Avam umumiyetle göze batan bir zayıflığa veya gülünç bir kusura: mırıldanmaları için uygun

malzemeye sarılır. Kimi zaman bu kusurları kurnazca uyduran hasetçi rakiplerdir. Şom ağızlar, zehirli diller vardır ve büyük bir şöhreti arsız küstah bir yalana nazaran bir şakayla daha çabuk mahvederler. Kötü bir şöhret edinmek çok kolaydır zira kötülük kolay inanılan, zor silinen bir şeydir. Basiretli kimse bütün bunlardan uzak durmalı ve avamın küstahlığını tarassut altında tutmalıdır. Önlemek düzeltmekten çok kolaydır.

87. Terbiye ve incelik

İnsan vahşi ve kaba doğar. Talim ve terbiye onu hayvanın üzerine yükseltir ve bir şahsiyet (*persona*) kazandırır. İnsan ne kadar terbiye alırsa o kadar tesviye olur ve şahsiyet bakımından o kadar yücelir. Grekler kendilerinin dışındakilere “barbar” derlerdi. Cehalet kaba ve çirkindir. En büyük terbiye edici bilgidir. Fakat incelik eksik kaldığında bilg[eliğ]in kendisi kabadır. Sadece anlayışımız değil arzularımız ve sohbetimiz de tesviyeden geçmelidir. Bazıları hem iç hem dış meziyetleri, fikirleri ve sözcükleri, beden güzelliği (ki kabuk mesabesindedir) ve ruh yüceliği (meyve) bakımından tabii bir incelik sergileyebilir. Bazıları da vardır ki her şeyi hatta kendi hoş vasıflarını bile tahammül edilmez şapşallıklarıyla berbat hale getirecek kadar kaba ve sarsaktır.

Bilgiden daha büyük terbiye edici yoktur.

88. İnsanlarla münasebetimizde yüce gönüllü olmak

Yüce gönüllülük insanın daimi hedefi olmalıdır. Büyükler asla dar kafalı olmamalı. Bilhassa hazzedilmeyen bir mese-

leyse sohbetle asla tafsilata girilmemeli. Olup biten gözden kaçırılmamalı fakat çok fazla derine inilmemelidir; sohbetin tafsilatlı bir sorgulamaya dönüşmesi hoş olmaz. Böyle hal-lerde bir soylu alicenaplığıyla hareket edilmeli ki bu bir tür kahramanlıktır. İdare sanatının büyük bir bölümü kayıtsızlıkta olduğundan başka görünmeye dayanır. Yakın dostlar, tanıdıklar, bilhassa hasımlar arasında olup biten şeylerin çoğunu görmezden gelmeyi öğrenmeli. Aşırı merak öfke uyandırıcıdır ve bu kişiliğin bir parçasını oluşturuyorsa başkalarına bikkınlık vermekten başka bir şeye yaramaz. Nahoş bir şeyin etrafında dönüp durmak bir sapkınlık türüdür. İnsanların umumiyetle oldukları gibi, kalplerine ve kabiliyetlerine göre davrandıklarını akıldan çıkarmamak gerekir.

Büyük bir adam asla davranışında küçük olmamalıdır.

Bilhassa nahoş şeylerde asla tecessüsle teferruat araştırılmamalıdır.

Her ne kadar her şeyi bilmek önemli ise de her şey hakkında her şeyi bilmek elzem değildir.

89. Kendini bilmek

İnsanın tabiatını, idrak ve muhakeme gücünü, hissiyatını bilmesi [buna] dâhildir. Kişi kendini bilmezse kendine hâkim olamaz. Çehre için aynalar vardır, fakat ruh için yegâne ayna hakimane murakabedir. Ve insan dış görünüşüne özenmeyi bıraktığında içini düzeltip geliştirmeye çalışmalıdır. Meseleleri hakimane ele alabilmek için basiret ve idrak terazisine vurmak gerekir. İnsan bir meydan okumayı nasıl karşılayacağını değerlendirmeli, derinlerine dalıp imkân ve kabiliyetlerini iyi ölçmelidir.

İnsan bir işe girişmeden evvel onun için aklını ve vüsatını ölçmeyi bilmeli, cesaretinin ve metanetinin çapını iyi hesaplamalıdır.

90. Uzun yaşama: iyi yaşama sanatı

İki şey hayatın sonunu vaktinden evvel getirir: ahmaklık ve ahlaksızlık. Bazıları hayatlarını nasıl koruyacaklarını bilmedikleri, bazıları da onu istemedikleri için kaybeder. Nasıl ki fazilet kendi ödülü ise zafiyet de kendi cezasıdır. Zaaflarla dolu bir hayatı hızla yaşayan kimse iki kat süratli bir sona ulaşır. Ruhi metanet ile bedeni salabet arasında bağ vardır. İyi bir hayat hem maksat (*intensi3n*) hem menzil (*extensi3n*) bakımından uzundur.

Uzun yaşamanın sırrı iyi yaşamaktır.

İki şey insan 3mrünü kısaltır: hamakat ve dalalet.

Bazıları onu koruyacak akla, bazıları da iradeye sahip olmadıkları için hayatlarını kaybederler.

Hızlı bir hayat yaşayanlar iki anlamda hayatı tüketirler.

Faziletli bir hayat asla 3lmez.

Beden kuvveti ruh kaviliğinden haberdardır.

İyi bir hayat sadece manen değıl madden de uzundur.

91. Bir şeyi yapmanın basiretlice olduğunu g3rmeden asla harekete ge3memek

Eğer başarısından kuşku duyulan bir iş yapılırsa bu onu g3ren kişi için açık, eğer bu bir rakip ise daha da fazla b3yle olacaktır. Eğer karar hissiyatın sıcaklığı içinde sendeleyip

duruyorsa zaman geçip de işler tavsadığında karar sahibinin aklından kuşku duyulması mukadderdir. Basiret tereddüt içerisindeyken hareket tehlikelidir. Hiç hareket etmemek çok daha güvenli olacaktır. Basiret ihtimaliyat ile uğraşmaya gelmez: o her zaman aklın öğle güneşi altında yürür. İhtiyatın daha doğduğu anda tenkit etmeye başladığı şeyin akıbeti nasıl iyi çakabilir? Hatta *nemine discrepante*³³ iç imtihanı geçmiş olan kararların akıbeti dahi ekseriya beklenenin tersi çıkar. O halde aklın tereddüt ettiği, muhakemenin cüretkâr bulduğu işlerden ne umulabilir?

Basiretle düşünmeden evvel hiçbir işe teşebbüs etmemek gerekir.

Bir işin başarısının yapanın zihninde kuşkulu olması dışarıdan bakan kişi için de, hele bu bir rakip ise bilhassa böyle olduğunun delilidir. Eğer hareketin harareti içinde verilen karar tereddütler içerisinde bocalıyorsa daha sonra bunun sonuçkanlı düşünmeyle ahmakça bir iş olduğuna hükmedilmesi muhakkaktır. Hikmetinden tereddüt edilen hareket ancak hüsrana getirir.

Basiret ihtimaliyata bel bağlamayı reddeder.

92. Aşkın bilgelik

Her şeyde. Eylemenin ve söylemenin ilk ve en yüksek ilkesi budur: mevki ne kadar büyük ve yükseğe takibi o kadar zorunlu ve bağlayıcıdır. Bir gram basiret bir ton kurnazlıktan evladır. Bu avamın alkışlarına dalkavukluk etmekten çok emin adımlarla yürüme [yere sağlam basma] meselesidir. İnsanın basiretiyle tanınması şöhret basamaklarının zirvesidir.

33 [: kimsenin itirazı olmaksızın.]

Yapılan iş tasvibi başarının mihenk taşı olan basireti tatmin ediyorsa kâfidir.

Basiret tek güvenli yoldur, her ne kadar çok fazla alkış kazanmasa da.

Bilgelik şöhreti şöhretin son zaferidir.

Yapılan iş akılların tasvibini kazanıyorsa yeterlidir zira onların kararı hakiki başarının mihenk taşıdır.

[Hayatta muvaffakiyeti temin edebilecek bir hüner veya maharetin kullanımı 'sanat' olarak tarif edilir ki sürekli iştigal ve tatbikat ile gelişir fakat işleri tevfiğe ulaştıracak hükmü verme ve belli bir vaziyete özgü sair fazilet ve maharetleri tanzim etme kabiliyeti daha yüksek bir bilgelik nevi olarak görülür.]

93. Çok yönlülük

İnsan her meziyete sahip olmakla birçok insana denk olur. Hayat zevkini çevresine aktararak onların hayatlarını zenginleştirir. Hayatı tatlılaştıran farklılık ve mükemmeliyettir. Bütün güzel şeylerin tadını çıkarmayı bilmek büyük sanattır. Tabiat insanı bütün tabii dünyanın hülasesi yaptığına göre sanat da zevk ve anlayışını terbiye ederek onu bir evren haline getirsin.

Kamil insan (*hombre universal, uomo universale*).

Meziyet ve maharetlerde çeşitlilik hayatın tadı tuzudur.

Güzel olan her şeyle kazanmak büyük sanattır ve tabiat nasıl ki onu en yüksek inkişafı itibariyle kendisinin hülasesi yaptıysa sanat da zevk ve idrakini terbiye ederek onda gerçek bir küçük âlem hâsıl etmelidir.

94. Dibi olmayan meziyetler

Eğer başkalarının hürmetini temin etmek istiyorsa basiretli kimse asla bilgi ve cesaretinin şümülünün ölçülmesine fırsat vermemelidir. Tanınmasına göz yumabilir fakat anlaşılmasına değil. Kimsenin kabiliyetlerinin sınırlarını fark etmesine izin vermemeli ve bu sayede kimseyi hayal kırıklığına uğratmamalıdır. Başkalarını kabiliyetin şümülü hakkında zan, tahmin hatta tereddütte bırakma ne kadar büyük olursa olsun onlarda hakkında doğru bilgi vermekten daha büyük saygı uyandırır.

İnsan başkalarını kabiliyetinin / servetinin / sermayesinin şümülünü ne kadar büyük olursa olsun sergileyerek değil tahmine hatta ondan kuşkulandırmaya sevk ederek etrafında daha fazla hayranlık uyandırabilir.

95. Beklentileri canlı tutma

Beklentiler beslenmeli. Çoğu daha fazlasını vaat etsin ve büyük işler insanları daha da büyüklerini beklemeye sevk etsin. Her şeyi ele geçen ilk fırsatta göstermemeli. Hüner kuvvet ve marifeti mutedil hale getirip başarıya doğru adım adım ilerlemededir.

İnsan bütün talihini tek bir zar atımına bağlamamalı.

Kişinin sahip olduğu güçleri beklentilerin dağılmasına mani olacak tutumlulukta kullanması büyük maharet ister.

[Yukarıda 'Bir işe girerken büyük beklentiler uyandırma-mak' başlıklı on dokuzuncu sıradaki *oraculonun* kendine göre bir geçerliği vardır zira gerçekleşen netice çoğu zaman uyan-

dırılan beklentiyi nadiren karşılar. Dolayısıyla buradan ‘Bir şey ne kadar mükemmel olursa olsun asla beklentilerimizi karşılamaya yetmez’ kestirmesine varmak mümkündür. Beri yandan büyük emek ve zahmetle gerçekleştirilen ‘neticenin’ bekleyeni olmaması halinde zayi olması gibi bir tehlike de mevcuttur. Dolayısıyla kitabın bir hareket ilkesi olarak önerdiği birçok *oraculoda* olduğu gibi bu kestirmede de karar kestirme yerine bu iki uç arasında salınmaya bırakılmaktadır.]

96. Aklıselim

Selim akıl aklın tahtı, basiretin temelidir ve onun ışıyla muvaffak ve muzaffer olmak kolaydır. O göğün insana armağanıdır ve en iyi, en başta gelen vasıf olduğu için herkes tarafından dilenir ve dinlenir. Selim akıl insanın zırhıdır ve o kadar lüzumludur ki bu tek parçanın eksikliği insanların bizi kusurlu bulmasına ve tanımasına yol açar. Oysa diğer vasıfların eksikliği sadece bir fazlalık veya noksanlık meselesidir. Hayattaki bütün işler onun kullanılmasına bağlıdır ve hepsi onun tasvibini diler zira her şey akla muhtaçtır. Aklıselim en akıllıca yola tabii temayüldür ve en emin olanı arama yatkınlığıyla irtibatlıdır.

O mevhıbeyi ilahidir.

Selim akıl aklın en fazla talep ettiği, en uygun olan her şeye tabii temayülden mürekkeptir.

97. Saygınlığı elde etmek ve kaybetmemek

Saygınlığı şöhretten ödünç alırız. Nam salmak pahalı bir iştir zira vasatlık ne kadar yaygınsa o kadar nadir rastlanan mezi-

yetten doğar. Elde edildikten sonra muhafazası kolaydır. Birçok vecibe yükler fakat daha fazla iş yapar. Kökeninde mümtaz meziyetler veya yüksek faaliyet alanları varsa [hayranlıkla karışık] hürmet mertebesine yükselir ve bir nevi şevket ve haşmet bahşeder. Fakat kalıcı olan sadece temeli sağlam şöhrettir.

[Hiçbir şeyin kendi akışına bırakılmadığı, her şeye ince hesap ve gizli tedbirlerle akıl almaz yollardan müdahalede bulunarak bir tertip ve tezgâh kokusunun alındığı bugünün dünyasında bir meziyet yahut maharetin kendi tabii gelişimi içinde tanınırlığa ve saygınlığa erişeceğine herhalde artık kimse inanmayacaktır.]

98. Niyetlerin bilinmesine fırsat vermemek

İhtiraslar ruhun kapılarıdır. En işe yarar bilgi türü bunları saklamaya dayanır. Kartlarını açık oynayan bahsi kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Kaydı ihtiyati sorgulayıcı bakışların tecessüsüne karşı koymalıdır. İnsan hasımlarının aklını okumaya başladığını fark ettiğinde mürekkep balığı gibi düşüncelerini saklamayı bilmelidir. Kimsenin eğilimlerini ve zevklerini keşfetmesine, ister önünü kesmek ister dolduruşa getirmek için onları önceden görmesine fırsat vermemelidir.

Başkalarının ister karşı çıkmak ister dalkavukluk ederek kullanmalarına fırsat vermemek için eğilimlerimizin bilinmesine izin vermemeliyiz. Sorgulayıcı bakışların tecessüsüne karşı ihtiyatın koyduğu mesafe ile korunmalı.

99. Gerçek ve görünüş

Şeyler olduklarının değil göründüklerinin yerini tutar. İnsanlar eşyaya nadiren derinlemesine bakar, çokları görünüşle yetinir. Eğer insanın çehresi bedhah ve şerir görünüyorsa doğru olmak yetmez.

İnsanlar arasında şeyler oldukları gibi değil göründükleri gibi kaale alınırlar. Eğer insan görünüşüyle karşıdakinde fesat ve kötülüğü uyandırıyorsa doğruluğu kâr etmez.

[Almanlar da bu mealde *Was scheint, das gilt* der. Neyin hükmü sürdüğü nereden ve ne kadar bakıldığına bağlıdır. Bariz olan ile batın olan arasında hükümsüzlük ve hükümsüzerlik bakımından derin bir tenakuz mevcuttur. Kısa görüş görünürün bu görünürdeki hükmünü yürütürlüğüne teslim olur ve ötesini aramaz: insanlar hiçbir zaman bu kadar kısa görüşlü olmadıklarındandır ki bu yaşadığımız çağa bazıları ötesini berisini fazla düşünmeden 'imaj çağı' demektedirler.]

100. Hileden vehimden uzak adam

Faziletli, basiretli birisi, bir saray filozofu. Fakat sadece görünürde böyle olmamalı, faziletiyle azamet satmamalı. Felsefe artık itibar görmüyor, her ne kadar akıllı kimselerin en baş uğraşı ise de. Basiret artık hürmet görmüyor. Onu Roma'ya Seneca götürdü ve belli bir zaman soylu çevrelerin ilgisini çekti. Fakat artık faydasız ve sıkıcı bulunuyor. Ne ki insanın kendisini hileden vehimden kurtarabilmesi her zaman basiretin işi, faziletli bir ruhun gerçek zevki olmuştur.

[‘Felsefeye artık itibar edilmiyor... Basiret artık hürmet görmüyor’. O halde ne muteberse, ne rağbet görüyorsa onun peşine mi düşmek gerekir? Görüldüğü gibi bu *oraculada* bu sorunun cevabı kitabın bütününe hâkim olan havanın dışındadır: ‘insanın kendisini hileden vehimden kurtarabilmesi her zaman basiretin işi olmuştur’ denilerek bu defa ‘rüzgâra göre yelken açmak’ önerilmemiştir.]

101. Dünyanın yarısı diğer yarısına güler, hamakat hepsine tepeden bakar

Her şeyin iyi veya kötü olması nereden nasıl bakıldığına bağlıdır. Birinin peşine düştüğünden diğeri çekinir. Her şeyi kendi görüşüne göre ölçüp değerlendiren tahammül edilmez bir ahmaktır. Maharet tek bir kimseyi hoşnut etmek değildir: zevkler yüzler kadar çok ve o ölçüde farklıdır. Bir kimsenin kıymet vermemesi [o şey için] kusur sayılmaz ve bir şey bir kimseyi hoşnut etmediği için insanın görüşünü terk etmesi gerekmez: kıymet verecek başkaları olacak ve yerine göre onların takdiri de tenkit edilecektir. Gerçek tatminin kıstası her nevi şeyi nasıl değerlendireceğini bilen şöhretli kimselerin takdiridir. Bir görüşü, bir adet yahut alışkanlığı veya bir yüz-yılı takip ederek yaşanmaz.

Hiçbir kusur yoktur ki birisini etkilemesin, bir şeyin birinin hoşuna gitmemesi insanın cesaretini kırmamalı, alkışlar da başını döndürmemeli, zira birini takdir edecek, diğerini tenkit edecek kimseler illa çıkacaktır.

Bir kanaat, bir akım, hatta bir yüzyıldan bağımsız olmayı hedeflemek gerekir.

102. Talihin büyük yardımlarının sığacağı büyük bir karın

Basiretin bedeninin büyük boğazı olmalı. Büyük bir kabiliyet büyük parçalardan teşekkül eder. Eğer talihin en iyisi hak edilmek isteniyorsa kurulan talih sofrasından doyasıya yememek gerekir. Birisi için tokluk olan diğerleri için açlıktır. Bazıları karınlarında yer olmadığı için nefis yiyecekleri zayi ederler: böyleleri büyük meslekler için doğmadıkları gibi talimle alışkanlık da kazanamazlar. Başkalarıyla münasebetleri tatsızlaşır, sahte bir şeref duygusu gözlerini döndürür ve kayıplarını mukadder kılar. Yüksek mevkilerde başları döner, talihi hazmedecek yerleri olmadığı için heyecandan kendilerini kaybederler. Büyük adam daha iyileri için yeri olduğunu gösterir ve dar bir gönlün emaresi olacak her şeyden dikkatle kaçınır.

Büyük talih lokmaları daha büyüklerini hazmedebilecek birisini şaşırtmaz.

Çokları hazımlarının zayıflığından şikâyet eder zira onlar büyük işler için doğmadıkları gibi onun için eğitilmemişlerdir de dolayısıyla vüsatları, istidatları yoktur.

O sebeple davranışları ekşileşir, hak edilmemiş şereflerden ileri gelen huylar başlarını döndürür ve yüksek mevkilerde büyük tehlikelere maruz kalırlar: asıl yerlerini bulamazlar, zira talih onlarda asıl yerini bulamaz.

[Nice zamandır bu ülkenin idaresinin tarihi bir hazımsızın elinden kurtulup ehil birisinin eline geçmesini beklerken daha da hazımsız birisinin hazımsızlığının oynacağı olmasının doğurduğu hayal kırıklığını hazmetmekle geçti. Bu biraz da böylelerinin 'taç giyen baş akıllanır' misali her nasılsa ellerine geçen devleti hazmedecek olgunluğa ulaşmalarına fırsat

tanınmamasından, kısa zaman aralıkları içerisinde yerlerine bu işlere hiç ülfeti, ünsiyeti olmayanların geçirilmesinden ileri geldi. Zira birilerinin işine böylesi geliyordu ki bir vakitler onlar aristokrasileri de bu sebeple hedefe yerleştirdiler, demokrasilerin istikrarsızlığını, idare mevkiine geçenlerin iş bilmezliğini ve beceriksizliğini kendi emelleri için kullandılar. Avrupa hemen her sahada olduğu gibi yeni dünyanın devlet idaresi ve teşkilatı hususunda dayattığı şartlara intibak etmekte gecikmedi, bizse tam tersine her sahada olduğu gibi bu hususta da çuvalalayarak kimseyi hayal kırıklığına uğratmamayı bir kez daha başardık. Aşağıda 106. sıradaki *oraculo* bunun tamamlayıcısıdır.]

103. Herkese kendine yaraşır vakar

Herkes kral değildir, fakat herkes yaptığını kendi zümre ve vaziyetinin sınırları içerisinde kendine yaraşır tarzda yapmalıdır. Krallara yaraşır bir iş görme tarzı. İşin yapılış tarzının ulviliği, ruh yüceliği[ne delalet eder]. Kudret olmasa bile fazilet bakımından krala benzemeye çalışmalı, zira gerçek hükümlerlik samimiyete dayanır. İnsan zatı itibariyle ululuk timsali olabiliyorsa ululuğa gıpta etmez. Bilhassa tahta yakın olanlar hakiki üstünlükten bir şeyler elde etmelidirler. Haşmetlinin ihtişamını değil ahlaki meziyetlerinden bir şeyler taşımayı, hava atmayı değil gerçek vakarını paylaşmayı özlemelidir.

Haşmetlinin ihtişamını değil ahlaki meziyetlerini paylaşmalı, heva ile hava atmayı değil ulu ve ulvi şeyleri özlemelidir.

[Dilimizdeki “haysiyet” sözcüğü tam da bunu ifade eder. Kökü Arapça olmakla beraber Arap dilinde bu sözcük bu manayı vermez. İnsan nereden geliyor, nereye nispet ediliyor-

sa onun üzerinde bir izi veya nişanesi bulunur, beri yandan insanın veya hal ve hareketinin üzerindeki bu nişane aynı zamanda onun aslından, asaletinden haber verir. Dolayısıyla nasıl durduğumuz neye nasıl tepki verdiğimizi ve neyi nasıl yaptığımızı belirler, nihayetinde duruşumuzu da oluşumumuz tayin eder. Nasıl maden cürufunun içindeki cevher yüksek ısıya tabi tutulduğunda açığa çıkıyorsa insan da madenini dört bir yandan gelen darlık, zorluk ve sıkıntının harareti altında duruş ve davranışıyla gösterir ki bugünlerde sıkça ku-lağımıza çalınan dilimizdeki 'fitne' sözcüğü kök anlamıyla ilkinde kıyasa bağlı genişleme yoluyla diğerine işaret eder.]

104. Her bir işin gereklerine dair sağduyu sahibi olmak

İşler değişiklik gösterir ve bu değişikliği anlamak maharet ve feraset ister. Bazı işlerde cesaret, bazılarında maharet mühim yer tutar. En kolayları dürüstlüğe dayananlar, en güçleri ise kurnazlık isteyenlerdir. İlki için tabii meziyet kâfidir; ikincisine her nevi dikkat ve ihtiyat elzemdir. İnsanları idare etmek için çok, ahmakları idare etmek için daha da çok çalışmak gerekir. Akıldan nasibi olmayanları idare etmek akıldan bir kat fazla nasipdar olmayı ister. Tahammül edilmez iş insanın bütün dikkatini işgal eden, hep aynı tarzda bütün gün çalışmak isteyen iştir. İnsanın sıkılmadığı, çeşitlilikle saygınlığın at başı gittiği, zevkimizin tazelendiği işler çok daha iyidir. En çok saygı gören işler en fazla veya en az bağımlılığı müncer olan işlerdir. En kötülerini ise insanı hem burada hem de bundan sonra en fazla terleten işlerdir.

En kolayları samimiyete dayananlar, en güçleri ise tasannu isteyenlerdir.

[Zira samimiyetle hareket eden sadece kendisini, halisânelik bakımından niyetini göz önünde bulundurur ve böyle bir niyetle söylediklerini ve eylediklerini dışındaki dünyaya bırakır. Nerede neye dolaştığı, neyin önünü kesip akim kaldığı, neyin yol verip hedefine ulaştığı onu fazladan tasalandırmaz. Hâlbuki tasannuyu kendisine yol edinen hem kendisini hem de karşısındakinin kendisini, sözlerini veya fiillerini nasıl anladığını, yani tasannusunun anlaşılıp anlaşılmadığını, anlaşıldıysa üzerini örtecek veya olduğundan farklı gösterecek başka bir tasannunun nasıl tasarlanıp tatbik edileceğini hesaplamakla ömrünü tüketir. Aşağıda da (122) ifade edileceği üzere 'O bir tasa kurbanıdır zira zevahire karşı mütemadiyen müteyakkız olma bir işkencedir'.]

105. Yorucu sıkıcı olmamak

İnsanın sadece tek bir konusu, bir takıntısı olmamalıdır. Kısalık hoş ve gurur okşayıcıdır, iyi iş çıkarır. Kısalıkla kaybettiğini nezaketle kazanır. Güzel şeyler kısa olduğunda iki kat güzeldir. Kötülük eğer kısa ise o kadar kötü değildir. Meselenin özü teferruat yığınının daha müessirdir. Boyu uzun bir kişinin aklının çoğu zaman kısa olduğunu herkes bilir fakat sohbette uzun olmaktansa endamda uzun olmak evladır. Bazıları dünyayı mamur etmekten çok mahvetmekte mahirdir: değersiz süslerden herkes uzak durur. Basiretli kişi başkalarını, bilhassa gayet meşgul olan büyük adamları yorup usandırmaktan çekinir. Onların birini kızdırmak dünyanın kalanını kızdırmaktan daha kötüdür. İyi söylenen çabuk söylenendir.

Boyca uzun olan bir kimsenin akılca nadiren zengin olduğunu herkes bilir.

Çenebaz kimselerin ister meselenin esasıyla uğraşırken ister onu şeklen ele alırken olsun pek fazla basiretle hareket etmediği bir gerçektir.

106. Talih tekebbüre gelmez

Kişinin kendisiyle değil de makamıyla iftihar etmesi daha çirkindir. İnsan kendisine “büyük adam” süsü vermemeli—bu iğrenç bir şeydir—ve gıpta edilmekten dolayı kibirlenmemelidir. İtibar ne kadar çok aranırsa o kadar az elde edilir zira o başkalarının kanaatlerine dayanır. O zorla alınabilir bir şey değildir, hak edilmeli ve beklenmelidir. Mühim meslekler belli bir ciddiyet ve vakar ister. Mesleğin gerekli kıldığı kadarı, vecibelerin yerine getirilmesi için lazım olan takınılmalıdır. Onu zorlamamalı, çabalamalı fakat kendi haline bırakılmalı. Makamının saygınlığı üzerine ısrar edenler onu hak etmediklerini, kendilerine fazla geldiğini gösterirler. İnsan değer görmek istiyorsa, arızı veya harici bir şey sebebiyle değil kabiliyetleri, maharetleri için değer görmeli. Hatta krallar bile haşmet ve ihtişamlarından dolayı değil şahsi vasıf ve meziyetleri sebebiyle hürmet görmeyi tercih ederler.

Mühim mevkiler müessir olmalarına yetecek bir buyurganlık gücü talep eder: bu olmadan böyle makamlar doldurulamaz. Makamın vazifelerini icraya yetecek bir vakara sahip olmak gerekir.

Sıkı çalışır görünmek isteyenler işleri için uygun olmadıklarını gösterirler.

[Emanetlerin ehline verilmemesi bir cemiyetin tefessühünün en başta gelen sebebidir. Ehil olmayan kimse ekseriya kabili-

yet ve meziyet fakiri kimsedir. Ehliyeti olmadığı için liyakati de olmayan kimse tayinle layık görülürse evvela liyakatsizliğin hazımsızlığını sahte bir şeref duygusu ile gidermeye çalışır. Makamın vazifelerini icraya yetecek tabii bir vakara ve onun ayrılmaz cüzü olan buyurganlık gücüne sahip olmadığı için bu böylelerini lüzumsuz bir merasim ve teşrifat düşkünlüğüne götürür. Her suni şey gibi ikrah uyandıran ve o sebeple tahammül edilmez olan merasim düşkünlüğü böylelerinin etrafında dalkavuklardan başka kimse bırakmadığı için kabiliyetsizliklerini örtecek akıl ve meziyetin yanlarında barınmasına imkân tanımaz. Bu fazilet taslayıcılığının içten içe çürüttüğü ülkeler vardır. Yukarıda hazımsızlıkla ilgili 102 numaralı *oraculo* bunun tamamlayıcısıdır.]

107. Halinden memnuniyet izhar etmemek

İnsan kendisinden hoşnutsuz yaşamamalı bu korkaklıktır, memnuniyet içerisinde de olmamalı ki bu ahmaklıktır. Kendinden memnun olma hali cehaletten ileri gelir ve ahmaklara yaraşır bir mutluluğa götürür, bu da insanın keyfini gıdıklar fakat nam ve itibarını mahveder. Başkalarının yüksek meziyetlerini ince bir sezişle fark edemeyen kendi bayağı vasatlığıyla hoşnuttur. İhtiyat ya işlerin sonunun iyi çıkmasına yardım etmek veya ters gidip de kötüsü çıktığında insanı teselli etmek bakımından her zaman faydalıdır. Eğer başından korkarsa hiçbir terslik insanı şaşırtmaz. Homeros bile zaman zaman başını öne düşürdü, İskender de yüksek tahtından ve aldanişlarının kurbanı olarak düştü. İşler şartlara bağlıdır: birinin muzaffer kıldığını diğeri mağlup edebilir. Akıllanmaz ahmaklığın ortasında o boş avuntusuyla hep aynı kalır, to-murcuklanır, çiçeklenir ve hepsi tohuma kaçar.

Homeros bile zaman zaman dikkatsiz davranıp sürçer.

İnsan başkalarının üstün meziyetlerini elde etmekte yetersiz olduğunu gördüğünde kendi vasat kabiliyetiyle hoşnut olur.

İtimatsızlık akıllıcadır ya talihsizlikleri dağıtır veya kaza olup başa geldiğinde teselli eder.

[Yukarıda söylenenlerin ihtiyatla ilgili bölümünü halk efkârında terennüm eden deyim: *İşini kışa göre ayarla yaz çıkarsa ne ala*. Diğer kısmını da şu söz tamamlar: Akıl olmayınca başta, ne kuruda biter ne yaşta.]

108. Gerçek insan olmanın kestirme yolu

İnsanın etrafına doğru kimseleri yerleştirmesi bunun en başta gelen şartıdır. Doğru kişilerle harikalar yaratılabilir. Alışkanlıklar, zevkler hatta akıl bile farkında olmaksızın aktarılabilir. Tez kimse kararsız birini yanına katmalı ve her nevi huy ve mizaç özellikleri için de benzer şekilde hareket edilmeli. Bu yolla çok fazla zahmet çekmeksizin aranan itidal gerçekleştirilmiş olur. Zıtların birbirini kovalaması dünyayı güzelleştirir ve ayakta tutar: ve insan alışkanlıklarında tabiatta olduğundan daha büyük uyumun yolunu açar. İnsan dostlarını ve yardımcılarını seçerken bu düsturu kendisine şiar edinmeli. Zıtların birbiriyle irtibat ve münasebeti basiret ve itidali husule getirir.

Sıcakkanlı birisi kendine gamsızın birini yoldaş edinsin. Başkalarıyla bağdaşmak büyük maharet ve sanat ister.

109. Kusur arayıcı olmamak

Öyle kimseler vardır ki haşın tabiatlıdır, bir ihtiras sebebiyle değil mizaçtan gelen bir iptila yüzünden her şeyde bir kusur bulur. Kimisini yaptıkları, kimisini yapacakları yüzünden, herkesi tenkit etmenin bir yolunu bulur. Bu gaddarlıktan daha kötü bir tabiatı ele verir ve gerçekten iğrenç bir kusurdur. Başkalarını o kadar abartarak tenkit ederler ki göze sokmak için habbeyi kubbe yaparlar. Onlar her zaman cenneti zindana çeviren angaryacılarıdır; eğer araya ihtiras girerse işi son haddine vardırırlar. Selim tabiatlı kimseler her şeyi hoş görmeyi bilirler. Onlar başkalarının iyi niyetli olduğunda veya bilmeyerek yanlış yaptıklarında ısrar ederler.

110. Batan güneş olmayı beklememek

Terk edilmeden terk etmeyi bilmeli: basiret sahibi kimselerin düsturu budur. İnsan bu yolla sonunu bile bir zafere çevirebilir. Kimi zaman güneş bir bulutun arkasına çekilir ve kimse grup ettiğini göremez: batıp batmadığı hususunda herkes tereddütte kalır. Talihsizliklere maruz kalmamak için gün batımlarından uzak durmak gerekir. İnsanlar sırt çevirinceye kadar beklememeli: aksi halde idraken canlı, itibaren ölmüş olarak mezara gömerler. Akıllı terbiyeci yarış atını ne zaman yarıştan çekeceğini bilir ve yarışın ortasında herkesi güldürecek tarzda düşüp çuvallemasını beklemesin. Güzellik aynayı tam zamanında kurnazca parçalar ve gerçeğe tahammül edemeyecek kadar geç kalmaz.

İnsan talihsiz tesadüflerden akıllıca uzak durmayı bilmeli ki gerçekleşmesi halinde aynı şeyi yapmak zorunda kalmamasın.

111. Dost sahibi olmak

Dostlar ikinci varlıktır. Bir dost için bütün dostlar iyi ve akıllıdır. Onlarla birlikteyken her şey iyi gider ve iyi neticelenir. İnsan başkalarının olmasını istediği ve olduğunu söylediği kadar kıymetlidir ve söyledikleri onların dillerine gönüllerinden gelir. Hiçbir şey başkalarına hizmet kadar etkileyici değildir ve dost kazanmanın en iyi yolu dost gibi davranmaktır. Sahip olduklarımızın azamisi ve en iyisi başkalarına bağlıdır. Ya dostlarla veya düşmanlarla yaşamalı. Güvenilir olarak değilse bile, hiç olmazsa takipçi olarak her gün birini kazanmalı. İyi seçilirse güvenilecek biri kalır.

[Samimiyetin yerini tasannunun, tevekkülün yerini tertipçiliğin aldığı bir dünyada dostluğun temeli ne olacaktır? Veleve ki duyulan ihtiyaç ortadan kalkmasa bile o böyle bir dünyada ne tür bir zemin üzerine oturacaktır?]

112. Başkalarının hayırhahlığını kazanmak

İlk ve en yüce sebep bile en mühim işlerde bu yolu takip eder. İnsanların müspet kanaatleri hayırhahlıkla elde edilir. Bazıları kendi kıymetlerine o kadar güvenir ki gayret ve sebatı hafife alır. Fakat basiret eğer talih yardımcısı olursa faziletin kestirme yoldan gidebileceğini gayet iyi bilir. İyilikseverlik her şeyi kolaylaştırır ve eksik olanı: cesaret, samimiyet, bilgelik hatta basireti telafi eder. Asla kusur ve çirkinliği görmez zira onu aramaz. O ekseriya mizaç, soy, aile, ülke veya meslek benzerliğinden doğar. Manevi planda iyilikseverlik kabiliyet, teveccüh, itibar ve fazilet bahşeder. Bir kere kazandıktan sonra—ki bu güç bir şeydir—onu muhafaza etmek kolaydır. Ka-

zanmak için gayret sarf edilebilir fakat daha mühimi ondan nasıl faydalanacağını bilmektir.

İlk ve en yüce sebep: *prōton kinoun*.

İtibar muhabbet ile satın alınır.

113. Talih yüze gülerken kötü günler için tedbir almak

Yazın kış için tedarik görmek akıllıca bir iştir ve bu hazırlığı yapmak kolaydır. Yardımlar maliyetsizdir ve dostların sayısı fazladır. Yağışlı günler için tasarruf etmek iyidir: zorlu sıkıntı fiyatları yükseltir ve yardım edecek kimse bulmak güçleşir. Dostlar ve kadirbilir kimseler böyle günler için lazımdır: şimdi önemsiz görünen şey bir gün kıymete biner. Alçaklığın iyi günlerde dostu yoktur zira onları tanımaya yanaşmaz. Zor günlerde ise bu defa onlar tarafından tanınmaz.

[Dilimizde bu 'su akarken testiye doldurmalı' deyişiyle ifade edilir ve maalesef bugünlerde işaret ettiği hakikat ile anlaşılmadığı için çekildiği maksat sebebiyle fırsatçılığın bir parçası hatta onun meşrulaştırıcısı haline gelmiştir.]

114. Yarışmacı bir ruha sahip olmamak

Hasımlarla yarışmak kişinin itibarına zarar verir. Zira rakip kusur bulmak ve gözden düşürmek için hiçbir fırsatı kaçırmaz. Çok az kimse savaşı hukukuna riayet ederek yürütür. Rekabet nezaketin görmezden geldiği kusurları açığa çıkarır. Birçok kimse rakipleri oluncaya kadar iyi bir nama sahiptir.

Husumetin harareti küllenmiş mahcubiyetleri canlandırır ve geçmişin pis kokularını eşip etrafa salar. Rekabet küçük görme ve kusur bulma ile başlar ve rakipler bu yolda faydalanabilecekleri ve faydalanmamaları gereken her şeyden faydalanır. Ekseriya başkalarını gücendirerek ellerine alçak bir tatmin hissinden başka bir şey geçmez. İntikam insanların kusurlarının üzerinden unutmaya tozunu kaldırır. İyilikseverlik her zaman sulh taraftarıdır ve itibara düşkündür.

115. Dost, akraba ve tanıdıkların başarısızlıklarına alışmak

Çirkin simalara olduğu gibi. Eğer onlar bize veya biz onlara bağlı isek bu kaçınılmazdır. İnsanın birlikte yaşamaya tahammül edemeyeceği fakat onlarsız da yapamayacağı sefil mahlûklar vardır. Çirkinlere alıştığımız gibi bunlara da alışmak maharet ister: o zaman ihtiyaç bizi kendilerine mecbur ettiğinde şaşırtamazlar. Başta bizi dehşete düşürürler fakat git-tikçe korkunçlukları azalır ve ihtiyat onların nahoşluklarını öngörür veya katlanmayı öğrenir.

116. Her zaman ilkeli - şerefli insanlarla münasebette bulunmak

Onlara teveccüh gösterilmeli ve aranacaksa onların teveccühü aranmalı. Onların dürüstlükleri muhalifken dahi bize iyi davranacaklarının güvencesidir zira onlar kim olduklarını akıllarından çıkarmaksızın hareket ederler ve kötüyü mağlup etmektense iyi yürekli kimselerle mücadele etmek evladır. Alçaklıkla geçinmenin yolu yoktur zira o doğru hareket etme mecburiyeti, mükellefiyeti hissetmez. Alçaklar arasında gerçek dostluğa bu sebeple rastlanmaz ve aynı sebeple sözlerine

itimât edilmez zira onlarda bu sözlerin teminatı olacak şeref duygusu yoktur. Haysiyetsiz kimselerden uzak durmak gerekir zira haysiyete itibar etmeyen fazilete de itibar etmez. Ve haysiyet samimiyetin tahtıdır.

Haysiyet bir kimseyi dizginlemiyorsa fazilet hiç fayda etmez.

[Görüldüğü üzere, samimiyetin yerini tasannunun, itimadın yerini ihtiyatın, namusun yerini nifakın aldığı bir dünyada bile, şeylerin düzeninin aldığı yeni şekil sebebiyle her ne kadar bu yeni dünyada muvaffak olabilmek için bunlar çıkar yol olarak önerilse bile, işleyişleri ve işe yararlılıkları için hâlâ namuslu ve haysiyetli adamların mevcudiyetine ihtiyaç duyulduğu açıktır. 'Her şeyde kelle hesabı yapılmalı, neticede müessir olan budur' (aşağıda 120) denilecek olursa ve herkes bunu kendisine muvaffakiyete ulaştıracak kestirme yol edinirse nereden bulunacaktır bu ilkeli - şerefli adamlar? Aynı doğrultuda yukarıda *Başkalarının maksatlarına: onların ilk ve ikinci niyetlerine göre hareket etmek* başlıklı *oracula* altında yapılan açıklamalara bakınız.]

117. İnsanın kendisi hakkında konuşması

İnsan kendinden söz ediyorsa ya kendisini methedecektir ki bu tekebbürdür veya kendisini tenkit edecektir ki bu tevazudur: konuşana yakışmaz, dinleyeni hoşnut etmez. Eğer bu dostlar arasında böyle ise yüksek mevkilerde haydi haydi böyledir zira buralarda ekseriya umuma hitap edilir ve en küçük bir büyüklenme veya gösteriş emaresi hamakat belirtisi addedilir. İnsanların hakkında gıyabında olduğu gibi huzurunda da konuşmak akıl kârı değildir. Ya dalkavukluk veya şiddetle azarlama tehlikesine maruzdur.

118. Nezaketle şöhret edinmek

İnsanı övgüye değer kılan hasletlerin başında nezaket gelir. Nezaket terbiyenin en mühim cüzü, bir nevi büyüdür. Herkesin takdirini kazanır, gönlünü fetheder. Nasıl ki kabalık kişiye sadece tahkir kazandırır ve herkesin canını sıkmaktan başka bir işe yaramaz. Kabalığın kökeninde gurur varsa nefret doğurur, eğer görgüsüzlükten ileri geliyorsa küçümseme getirir. Çok az veya herkese aynı düzeyde olmaktansa nezaketin fazlası evladır zira biri hoşnutsuzluk diğeri adaletsizlik doğurur. Düşmanları dahi nezaketle karşılamak gerekir ve denendiğinde ne kadar değerli olduğu görülecektir. Aza mal olur fakat iyi kâr payı öder: teşrif teşerrüf ile ödüllendirir. Nezaket ve şeref duygusunun şu üstünlüğü vardır: biz onları bir şey kaybetmeksizin başkalarına bahşederiz.

119. Sevimsiz olmaktan çekinmek

Nefreti doğurmaya lüzum yoktur o çağrılmadan gelir. Belli bir sebep olmaksızın, nasılını, nedenini bilmeksizin nefret eden insanlar vardır. Kötü niyet iyi niyetten çok daha hızlı dolaşır. İntikam niyeti maddi üstünlük elde etme arzusundan daha çabuk ve daha kesin zarar verir. Bazıları kimsenin kendilerinden hoşlanmamasına aldırmaz hatta bunu ister zira iç dünyaları bakımından ya huzursuzdur veya başkalarını huzursuz etmek istiyorlardır. Nefret bir defa böylelerini ele geçirdiğinde kötü şöhret gibi başlarından savmada güçlük çekerler. Bunlar temyiz gücüne [ayır etme melekesine] sahip kimselerden korkar, kötü niyetli kimseleri tahkir eder, büyükleneği küçük görür, soytarılardan nefret eder fakat benzer meziyete sahip kimselerden çekinir. İnsan hürmet görmek istiyorsa hürmet etmeyi, başarıyla ödüllendirilmek istiyorsa başkalarını dikkatiyle ödüllendirmeyi bilmelidir.

120. Pratik yaşamak

Bilgi de işe yarar ve kullanışlı olmalıdır ve bilgi herkesin malumu olan bir şey olmadığında cahil taklidi [tecahül] yapılmalıdır. Zamanla düşünme tarzları değiştiği gibi zevkler de değişir. Düşüncede eski kafalı olmamalı, zamanı ve şartları hesaba katarak düşünmeli. Her şeyde kelle hesabı yapılmalı, neticede müessir olan budur. Geçmiş daha çekici görüldüğü zaman bile akıllı kendisini hem ruhun elbiseleri hem bedenın kıyafetleri bakımından yaşadığı zamana uydurur. Bu iyilik³⁴ dışında her şey için geçerli yaşama düsturudur, iyilikte her zaman fazilet hükmünü yürütür. Zamanla birçok şey eski tarz görünmeye başlar: doğru söylemek, söylenen sözü tutmak. İyi insanlar eski güzel günlerden kalma görünseler de aslında bütün bunlar sebebiyle sevilirler. Eğer bugün bunlardan aramızda hâlâ varsa sayıları hayli azdır ve kimse asla onlar gibi olmaya özenmez. Ne talihsiz bir çağdır ki bu fazilet nadir, haset ve fesat yaygındır. Basiretliıer böyle bir zamanda yaşayabildiklerinin en iyisini yaşamalı ne ki böyle bir yaşamak onların yaşamayı arzu ettikleri hayat olmayacaktır. Talihin kendilerine bahşettiğini esirgediğine tercih etsinler.

Bilgi bile makbul ve muteber olmalıdır ve böyle değilse bilmez görünmek görmezden gelinecek maharet değildir.

Ne hazin bir çağdır ki bu fazilet yabancı, haset ve fesat mu-tat addedilir.

Yaşamak istediğın gibi yaşayamıyorsan aklın varsa yaşayabildiğın gibi yaşa.

34 [Ya da: Sadece dürüstlük bu hayat düsturunun dışındadır ki o zamandan bağımsızdır: faziletin zamanı yoktur, o sebeple ona ebediyen bağılı kalınmalıdır. Hal böyle olmakla beraber bugün doğruluk ve ahde vefadan sanki bir başka çağa mahsus şeylermiş gibi söz ediliyor.]

Talihin sakındığı ile hayıflanmak yerine bahsettiği ile gönenmeyi bilmek gerekir.

[Erişilebilir olanı iste, elde edilebilir olan için çalış. Hayat her zaman insanı ve dünyasını nizama kavuşturmak için kaleme alınmış kanun ve kurallara uygun yaşanmaz, hatta bunlar mahza iyilik ve doğruluğu vazetseler bile böyledir. Eğer bu kanun ve kurallara uymak insana ağır gelmeye, yaşadığı muhit içerisinde büyük külfetler yüklemeye başlamışsa riayette ısrar, sadakatte sebat manasızdır, açıktan karşı çıkmak veya ihlaller için olmasa bile küçük kaçamak yahut kuralsızlıklara ruhsat verilebilir, ihmal için her zaman mazeret bulunabilir. Öte yandan insan sadece kendi işine geleni veya çıkarına olanı hiçbir zaman sarahaten bildirmemeli zira günlerin ne getireceği belli değildir, yarın onun bu sözleri kaale alınmayabilir. O sebeple günler değişirken esnek ve uyanık kalmak gerekir ki yeni fırsatlardan yararlanmak mümkün olsun. Öyle mantıksız, muhakemesiz kimseler vardır ki hayatın şartlarına uyacakları yerde onları kendi dar çerçevelerine uydurmaya kalkarlar.

Yukarıdaki *oraculanın* tefsiri mahiyetinde olan bu düşünce silsilesi sonunda bizi yaşı kırk ila elli arasında olanların bilhassa aşına olduğu bir yere çıkarır. Dilimizde ikinci bir dalga olarak bilhassa seksenlerden sonra yerleşmeye başlamış olan bir söz vardır: Zaman sana uymazsa sen zamana uy. Bu sözün daha evvel veya daha sonra değil de neden tam o günlerde dillerde dolanmaya başladığına dikkat kesilenler *Giriş* bölümünde yapılan açıklamalara bakabilirler.

Yoldan kal, yoldaştan kalma. Herkes 'Her şeyde kelle hesabı yapılmalı, neticede müessir olan budur' kavlince yürüdüğünde ve sağımıza solumuza bakıp da yürüdüğümüz yolda kimsenin kalmadığını gördüğümüzde *önce refik sonra tarik* deyip biz de herkesin tuttuğu yolu mu tutmalıyız?]

121. Bir bardak suda fırtına koparmamak / yok yere telaş yapmamak

Bazıları hiçbir şeyi kafaya takmaz, bazıları ise her şeyi hesaba katmak ister. Böyleleri her zaman büyük konuşurlar, her şeyi ciddiye alıp onu bir münakaşaya veya bir muammaya dönüştürürler. Can sıkıcı şeyler eğer kaçınmak mümkünse çok fazla ciddiye alınmamalı. İnsanın sırtını çevirmesi gereken şeylere kafayı takması ahmaklıktır. Eğer kendi haline bırakılacak olursa birçok şeyden hiçbir şey çıkmadığı, bir hiç mesabesinde olan başkalarından da dikkate aldığımız için çok şey çıktığı görülecektir. İşin başında sorunları sona erdirmek kolaydır fakat daha sonra değil. Kimi zaman deva dert doğurur. İşleri olurla bırakmak hayat düsturları içerisinde hiçbir surette hafife alınacak olanı değildir.

122. Sözde ve işte mümtaz ve müstesna olmak

Bu sayede birçok yerde mevki edinmek ve çok çabuk nam salmak mümkündür. Bu her şeyde: konuşmada, bakışta hatta yürüyüşte kendisini gösterir ve insanların kalbini fethetmekte büyük bir muvaffakiyettir. Böyle bir hâkimiyet ahmakça küstahlıktan veya şatafatlı konuşmadan doğacak bir şey değildir. O gerçek faziletin desteklediği üstün bir şahsiyetin armağanıdır.

O kendisine meftun edici bir hâkimiyet tavrı içerisinde gerçek faziletle bir araya gelen üstün kabiliyetten doğar.

O kendinden emin cezbedici bir hâkim eda içerisinde gerçek faziletle üstün kabiliyeti nefsinde mezcetmiş bir mizacın emaresidir.

123. Tasannusuz tekellüfsüz kimse

Ne kadar kabiliyet, o kadar az sunuat. Sunilik her şeye ba-
yağı bir çeşni verir. O başkaları için usandırıcı, maruz kalan
için sıkıntı vericidir. O bir tasa kurbanıdır zira zevahire karşı
mütemadiyen müteyakkız olma bir işkencedir. Hatta büyük
kabiliyetler bile sunilik sebebiyle olduğundan daha az değerli
görünür zira insanlar onlara tabii zarafet yerine zorlama ve
hüner atfederler ve tabii olan her zaman suni olandan daha
hoş ve tatlıdır. Sahte tavırlı kimseler hüner gösterdikleri kabi-
liyetlere onun yabancıları görünürler. İnsan bir şeyde ne kadar
iyiyse çabalarını o kadar fazla gizlemelidir ki meziyet tabii
intibasını uyandırsın. İnsan suniliğin tesiri altında kalmadığı
tasannusuyla sunilikten kaçmamalıdır. Basiretli kimse asla
kendi meziyetlerini kabul etmez. Onları görmezden gelerek
başkalarının dikkatini üzerine çeker. Meziyetini görmezden
gelen kimse iki kat üstün ve seçkindir. O insanların takdir ve
alkışlarına doğru kendi yolunu takip eder.

En seçkin meziyetler sunuat sebebiyle kendilerinden çok şey
kaybederler.

Kendilerine bir faziletin süsünü verenler her zaman karşı-
dakinde ona sahip olmadıkları intibasını uyandırırılar.

İnsan bir şeyi edinmek için ne kadar çaba gösterirse o ça-
bayı o kadar gizlemelidir ki edindiği şey tabiatının bir parça-
sıymış gibi görünsün.

İnsan sunuattan kaçayım derken kendisine tasannu kur-
banı olmamış süsü vermek suretiyle onun ağına bir başka kö-
şeden yakalanmamalıdır.

Akıllı ve anlayışlı kimse meziyetlerinin farkında değilmiş
gibi görünür.

[‘Ne kadar kabiliyet, o kadar az sunuat’ dendiğine göre şu açığa çıkıyor ki tasannu yokluk ve kıtlığın veya onun vehminin çocuğudur. Tasannunun bugün bu kadar yaygınlaşmış olması bütün varlık ve bolluk iddialarına rağmen ancak zamanımızın yokluk ve kıtlığına delalet eder.]

124. Aranır ve özlenir olmak

Çok az kimse umumun teveccühünü kazanmıştır; eğer akıllerin teveccühünü kazanabilirse kişi kendisini bahtiyar ad detmelidir. İnsanlar umumiyetle meslek hayatlarının sonuna gelmiş olanlara karşı soğuk ve kayıtsız kalmayı tercih ederler. Büyük takdir mükâfatını kazanmanın ve elde tutmanın yolları vardır. Meslekte mahir, kabiliyette mümtaz olmak bunlardan biridir. Hoş bir tavra ve tarza sahip olmak da istenilen neticeyi verir. Üstünlüğü bağımlılığa dönüştürmesini bilen kimse insanlara tersinin değil mesleğin kendisine muhtaç olduğunu söyletecektir. Bazıları vardır makamlarını şerefendirir, bazılarını da makamları şerefendirir. İnsanın iyiliğini yerini alan kötü kimsenin fark edilir kılmasında övünülecek bir şey yoktur. Başka birisinin nefret uyandırması insanın gerçekten arandığına delalet etmez.

Eğer halefin kötülüğü veya vasatlığı selefi iyi görünen birisi haline getirmişse bunda bahse değer şey yoktur zira bu selefin arandığını değil halefin bir an evvel uzaklaşması istendiğini ihsas eder.

125. Başkalarının kusurlarının kara listesi olmamak

Başkalarının adının lekelenmesine, namının sarsılmasına kulak kabartmak kişinin kendi şöhretinin kararıp donuklaştığını gösterir. Bazıları kendi kusurlarını başkalarınıninkiyle örtmeyi veya temizlemeyi veyahut onlarla teselli olmayı sever: bu züğürt tesellisidir. Nefesleri kokar, lağım çukurudurlar. Bu konularda derinleri kazıp eşeleyen en pis şeylere ulaşır. İster veraset ister tedai yoluyla olsun çok az kimse kendine ait bir kusurdan kurtulabilir. Ancak insan az tanınırsa kusurları da bilinmez. Basiretli kimse başkalarının kusurunun sicilini tutmaz veya canlı bir kara liste haline gelir bir alçak olur.

126. Ahmak ahmakça bir iş yapan değil hamakatını saklamasını bilmeyen kimsedir

İnsan heyecanlarını gizlemeyi bilmeli, fakat kusurlarını daha da fazla gizlemelidir. Herkes yanılır fakat şu farkla: akıllı hatalarını saklar veya başka türlü gösterir fakat ahmak yapmak üzere olduklarını konuşur. İnsanın itibarı yapılan işlerden çok saklanan şeylerin eseridir. Eğer iffetli değilse kişi tedbirli olmalıdır. Büyüklerin gafları tıpkı ay ve güneş tutulmaları gibi dikkatle gözlenir. İnsan kusurlarını dostlarına mümkün olsaydı hatta kendisine bile itimat etmemelidir. Burada bir başka hayat düsturu geçerlidir: unutmayı bil.

İffetli yaşayamıyorsan tedbirli davranmayı bil.

[*Meseller Kitabı*'nda (XII, 16) denir: Ahmak öfkesini hemen belli eder, ama basiretli olan aşağılanmaya aldırılmaz.]

127. Her şeyde zarafet

Bu hayata hüner, konuşmaya nefes, işlere ruh katar ve en yüksek kabiliyetleri mümtaz kılar. Başka meziyetler tabiatın bir süsüdür fakat zarafet bizzat meziyetleri süsleyen şeydir: hatta onları daha da hayranlık uyandırıcı hale getirir. O tabii imtiyaza çok, çabaya az şey borçludur hatta talim ve terbiyeye galebe çaldığı varittir. Safi maharetten daha hızlı koşar ve hızlı koşan ile de aradaki mesafeyi kapatır. İnsanın kendisine duyduğu itimadı artırır ve meziyete bitirici dokunuşu ekler. Onsuz her nevi güzellik cansız, her türlü nezaket kabalıktır. O fazileti, ihtiyatı, basireti, bizatihi haşmeti aşar. O işleri gördürmenin kısa yolu, her türlü güçlükten sıyrılmanın kibar yoludur.

[Burada kastedilen sadece *zarafet* değildir, *despejo* bir tür 'fe-sahattir' ki içinde ifadede hem güzellik hem de maksada uygunlukta dakiklik vardır. Bu yukarıda *Sözde ve işte mümtaz ve müstesna olmak* başlığı altında geçen 'kendinden emin cezbedici bir hâkim eda içerisinde gerçek faziletle üstün kabiliyeti nefsinde mezcetmiş bir mizacın' hareketlerindeki serbestlik ve rahatlığın hissettirdiği şeydir.]

128. Yücegönüllülük

Kahramanlığın en başta gelen icaplarından biridir zira her nevi büyüklüğü esinleyen odur. İnsanın zevkini o inceltir, yüreğini o kabartır, düşüncelerini o yükseltir, davranışını o asilleştirir ve haşmete istediğini yapma iznini o verir. Kimde bulunursa onu yüceltir ve seçkin kılar. Talih kimi zaman onu kıskanır ve görmezden gelmeye çalışır fakat o aldırılmaz geride bırakmaya ceht eder. O şartlar sınırladığında bile iradeye

hükmeder. Bağışlayıcılık, cömertlik ve diğer bütün yüksek hasletler onu kendilerinin kökeni olarak kabul ederler.

129. Asla şikâyet etmemek

Şikâyetler her zaman insanı itibarından eder. Acıma duygusu ve teselli arzusu yerine öfke ve aşağılama isteği uyandırır ve şikâyet muhatap olanları şikâyetçi olunan kimseler gibi davranmaya teşvik eder. Bir kere ortaya döküldüğünde insana yapılan haksızlık yahut saldırılar başkalarına affedilebilir görünür. Kimileri geçmiş haksızlıklardan şikâyet eder ve bilmeksizin gelecektekilerin önünü açar. Yardımda bulunulmayı veya teselli edilmeyi isterler fakat dinleyicileri sadece tatmin duyarlar ve hatta tahkir ederler. Bunun yerine daha da fazlasını elde etmek için başkalarının yaptığı teveccühleri methetmek daha akıllıca bir yoldur. İnsanların gıyaplarında yaptıkları iyilikler anlatılmakla huzurda olanların da aynısını yapmaları istenilmiş ve aynı ödeme kendilerine de yapılmış olur. Basiretli kimse asla zafiyet yahut kusurlarını ortaya dökmemeli, sadece başkalarının kendisine gösterdiği hürmeti insanlara duyurmalıdır. Bu yolla dostları artacak, düşmanları azalacaktır.

130. Yapmak fakat görünmek de gerekir

Şeyler oldukları gibi değil fakat göründükleri gibi addedilirler. Mahir olmak ve onu nasıl göstereceğini bilmek mahareti katlar. Kendisini göstermeyen var olmayabilir de. Aklın kendisi eğer makul bir çehreye bürünmese saygı görmez. Kolaylıkla aldatılabilenler basiret sahiplerini kat kat geride bırakırlar. Hile desise hükmünü yürütür ve şeyler zevahire göre

değerlendirilir, ne ki nadiren göründükleri gibidirler. Harici hoşluk iç mükemmeliyet için en iyi tavsiyedir.

Görünmeyen yok hükmündedir.

[Bu şeylerin düzeninin gizli tertibat ve tahrifat (*manipulation*) ile bozulduğu, hile ve desisenin her şeye tasallutta bulunup kendi oluşuna bırakmadığı yeni dünyada ve şeylerin mürettep düzenini yadırgamayan hatta ona alışmış olduğu için başka türlüşünü düşünemeyen kafa için böyledir. Varolanların insan müdahalesinden olabildiği kadar uzak olduğu eski dünyada mahareti 'gösterme' yönündeki herhangi bir çaba tam tersine 'tasannu' kabul edilir ve maharetin istenilen düzeyde olmadığının delili olarak görülürdü. Bu hatta işlerin tamamen görünenin gösterişine göre yürüdüğü bugünkü dünyada bile böyledir, nitekim yukarıda (123) söylenir: 'Sahte tavırlı kimseler hüner gösterdikleri kabiliyetlere onun yabancı görünürlükler.' Hem sonra hile ve desisenin 'hükmünü yürütemediği' bir dünyada görünme çabası ekseriya tam tersi sonuçlar doğurur, bunun böyle olduğuna Yusuf'un zindanda görünmek için kendince aldığı tedbirin nereden döndüğü, nasıl sonuçlandığı yeter derecede delalet eder. Tertip ve tahrifin bu kadar ilerlediği bir dünyada bile yukarıda 'Ne kadar kabiliyet, o kadar az sunuat. Sunilik her şeye bayağı bir çeşni verir. O başkaları için usandırıcı, maruz kalan için sıkıntı vericidir' denildiğine göre burada bile 'gösterme' her zaman istenilen sonuçları doğurmayabilir.]

131. Cesur ruh

Ruhun hoş elbiseleri vardır: kalbi mükemmel ve muhteşem gösteren ruhi ataklık ve cesaret. Herkesin içinde cesaret ve

kahramanlık için yer yoktur zira o ruh yüceliği ister. Onun başta gelen hasletlerinden biri düşman hakkında iyi konuşmak ve hatta ona karşı daha iyi hareket etmektir. İntikam fırsatı doğduğunda o en göz kamaştırıcı haliyle ortaya çıkar. O bu gibi durumlardan çekinmez fakat bir intikam imkânını beklenmedik bir cömertlik hareketine dönüştürerek faydaladır. Bu haslet aynı zamanda başkalarını idare sanatının en iyi cüzü, siyasanın süsüdür. O asla zaferlerini herkesin gözüne sokmaz, hiçbir şeyin süsünü takınmaz, havasını atmaz ve hak ettiği mükâfatları toplarken faziletlerini gizlemesini bilir.

[Şeylerin düzeninin gizli tertibat ve tahrifat ile bozulduğu, hile ve desisenin hükmünü yürüttüğü bir dünyada olan böyle meziyetlerini herkesin gözüne sokmayan, hiçbir şeyin süsünü takınmayan, havasını atmayan ve hak ettiği mükâfatları toplarken faziletlerini gizlemesini bilen cesur ruhlara olur. Onlar tabiatları itibariyle tasannuyu kendilerine yediremeyecekleri, tertipçilikte kendilerine gösterilen yeri tutamayacakları için faikiyet ve meziyetlerinin bütün parlaklığına rağmen böyle bir dünyada görmezden gelinerek bir köşede unutulmaya terk edilecek, nice vasatların vasatlıklarına, ahmakların hamakatlarına tahammülün acı zehrini yudumlayarak kendi kendilerini tüketeceklerdir. Yahut tabiatlarının halitası (*amalgamation*) böyle bir tazyike daha fazla dayanamayıp ayrışarak zayıf halka dizginleri eline geçirecek ve olanı biteni vasatlardan daha iyi görüp sakarlardan daha rahat hareket ettikleri için bu dünyanın 'karanlık prensleri' olacaklardır.]

132. Kararları gözden geçirmek

Emniyet işleri bilhassa tamamen emin olunamayanları iki defa gözden geçirmeye dayanır. Bir şeyi teyit etmek veya va-

ziyeti daha iyi hale getirmek için zaman ayırmak gerekir, bu verilen kararın doğruluğunu tasdik etmek veya dayanaklarını tahkim etmek için yeni yollar ve imkânlar sunacaktır. Eğer bu bir verme işiyse verilen şey süratle vermek yerine akıllıca bahşedilirse değerbilirlik bakımından daha büyük bir takdire mazhar olur. Uzun zaman arzu edilen şey her zaman daha değerli olur. Eğer bu bir reddetmeysse tavra ve tarza daha büyük bir dikkat gösterilebilir ve “hayır” bir parça daha olgunlaşıp acılığı bir ölçüde yumuşatılabilir. Geçen zamanla birlikte arzunun ilk harareti yavaş yavaş soğuyacak ve ret karanını kabul etmek daha kolay olacaktır. Eğer birisi derhal isterse geç vermek gerekir. Bu onun ilgi ve alakasını elde tutmanın bir yoludur.

Uzun zaman beklenenin kıymetten düşmesi uzun sürer.

133. Kendi başına akıllı olmaktansa herkesle deli olmak evladır

Siyasetçiler böyle söyler. Eğer herkes deli ise akıllılık herkesin dışında kalmak değildir: tek başına akıllılık ahmaklık addedilir. Rüzgâra göre yelken açmak bu kadar mühimdir. Öyle zamanlar olur ki en iyi bilgi bilmemek veya bilmiyor gözükmeştir. Başkalarıyla birlikte yaşamak zorundayız ve kalabalık cahildir. “Tek başına yaşamak için insan ya bir tanrı olmalı veya bir vahşi hayvan” deyişini şimdi değiştirmeli ve şöyle demeliyiz: Kendi başına deli olmaktansa herkesle birlikte akıllı olmak evladır. Elbette gerçekleşmesi imkânsız düşüncelerin peşinden giderek müstesna olmanın yollarını arayanlar çıkacaktır.

Mühim olan akıntıyı takip etmektir.

[‘Eğer herkes deli ise akıllılık herkesin dışında kalmak değildir’ deyip burada kalınsa ve aklın böyle bir çılgın kalabalık içerisinde taşıyanı için hayatı bakımından en büyük tehlike teşkil ettiğine işaret edilmekle yetinilse buna kimsenin pek fazla bir diyeceği olmaz. Fakat aklın böyle bir kalabalık içerisinde nasıl bir yol tutacağı sorusuna ‘Kendi başına deli olmaktansa herkesle birlikte akıllı olmak evladır’ cevabı verildiğinde biraz duraklamak ve deliliğin aklanması teşebbüsüne sessiz kalmamak gerekir. Hele bunun hemen altına ‘Her şeyde kelle hesabı yapılmalı, neticede müessir olan budur’, bunun altına da asıl olan ‘bozulmadan bozmak, dağılmadan dağıtmaktır’ kestirmesi eklenirse bunun altında bir çapanoğlu arayıp mutlaka düşünmek gerekir. Bozulmadan bozmanın, dağılmadan dağıtmanın tek yolu bir milletin en kalabalık fakat en akıllı kısılarını kendine hedef seçip hamakatı ‘tek başına akıllılığın ahmaklık addedileceği’ noktaya dek yaygınlaştıracak gizli hareket ve sinsî faaliyetlerde bulunmaktır ki dört beş yüzyıldan beri cizvitliğin ve arkasındaki gücün başta yakın ve uzak doğu olmak üzere tüm dünyada yaptığı tam budur.]

134. Hayatın zorunlulukları için imkânları ikiye katlamak

Bu suretle hayat ikiye katlanmış olur. İnsan hayatta tek bir şeye bel bağlamamalı veya tek bir imkâna güvenmemeli, ne kadar nadir ve seçkin olursa olsun. Her şeyin bir yedeği olmalı, bilhassa bunlar faydalı, kullanışlı veya zevkli şeyler ise. Ayın değişkenliği her şeyi aşar ve bilhassa her şeyin en kırılğanı olan insan iradesine bağlı şeyler olmak üzere mevcuda-

tın sınırını koyar. Bu istikrarsızlığa karşı tedbirli olmak aklın icabıdır. Kazanç ve mutluluk imkânlarının yedeğini daima el altında bulundurmak büyük hayat düsturudur. Nasıl ki tabiat hayati uzuvlarımızın en mühimini ve tehlikeye en açık olanını ikilemişse sanat da bağımlı olduğumuz şeyleri yedeklemelidir.

Ay her şeyi geride bırakacak ölçüde değişkendir ve bu hüviyetiyle kalıcılığın sınırlarını koyar, her şeyin en kırılganı olan insan iradesine bağlı olan şeyler daha da fazla değişkendir.

[Bu kadar kararsız ve sallantılı bir dünyada 'tedbirli olmak elbette aklın icabıdır' fakat akıl bu kararsızlık ve değişkenliğin oyuncağı olmamak için önce onun temelini tahkik eder, sonra böyle bir temel üzerine oturan bu istikrarsızlık içinde Zühre misali sabiteleri kendine kılavuz edinerek kararı bulmaya çalışır. Aklın bu çalkantılı dünyada maruz kaldığı gelgitler sebebiyle kendine kılavuz edindiği bu sabite ve kaidelere hikmet denir ki onun hükmü bütün bu oynaklık ve dönekliliklere karşı hedefinden inhiraf etmez.]

135. Nakzedici bir ruha sahip olmamak

Bu sadece insanın ahmak veya huysuz olduğunu ele verir ve basiret buna karşı asla yılmaksızın temkinli ve tedbirli olmalıdır. Her şeyde itiraz edecek bir taraf bulmak insanı hünerli gösterebilir fakat aksi ve inatçı kimse hemen her zaman bir ahmaktır. Bazıları vardır tatlı bir sohbeti bir münakaşaya dönüştürür ve alışverişinin olmadığı kimselerden çok dostları ve tanıdıkları için bir hasım haline geliverir. Münakaşanın ilk lokması tatlı olabilir fakat kemiği en sert tarafıdır ve çekişme

mutlu anları çoğu zaman zehir eder. Berbat şeylere iğrençlik ekleyenler uzak durulması gereken ahmaklardır.

[Dışımızdaki dünyayı olduğu gibi iç dünyamızı da düzene sokan akıl olduğu için nakzedici bir ruha sahip olmak çoğu zaman hamakat alametidir. Fakat akıl sadece ahmakların dünyasına değil birlik peşinde koştuğu dolayısıyla nifak illetinden mustarip olanların dünyasına da yol bulamadığı için içlerinde birlik ve bütünlüğe erişememiş olanların tavır ve hareketlerinin de mütenakız yani nakzedici bir ruha sahip olduğunu unutmamak gerekir.]

136. İşin can damarını yakalamak

İşlerin nabızı ancak bu şekilde elde tutulabilir. Çokları faydasız tartışmaların dallanıp budaklanmalarında veya bıktırıcı laf kalabalığının çalılığında gerçek meselenin ne olduğunun bile farkına varmaksızın yolunu kaybeder. Lafı döndürüp do-laştırır, hem kendilerini hem muhataplarını yorar ve mühim olan şeye asla gelemmezler. Bu kafası karışık kimselerin başına gelir ve onlar çalıları nasıl temizleyeceklerini bilmezler. Olu-runa bırakmakla daha iyisini yapacakları şeyler için zaman-larını ve sabırlarını boş yere harcarlar ve bıraktıkları şey için daha sonra zaman bulamazlar.

137. Akıllılar kendilerine yeterler

Akıllı kendisine ait olanların tamamını yanında taşır. Bir dost—bir kâmil insan—Roma'yı ve evrenin geri kalanını temsil edebilir. İnsan kendisiyle dost olmalı ve kendi başına yaşa-

yabilmelidir. Eğer zevk ve anlayış bakımından daha üstünü yoksa insan neden başka birisine ihtiyaç duysun? O halde insan sadece kendine güvenmelidir; en büyük mutluluk Yüce Varlığı andıracaktır. Kendi başına yaşayabilen kimse hiçbir surette bir vahşi değildir; o birçok bakımdan bir bilge, her bakımdan bir tanrıdır.

Kâmil insan: *hombre universal*.

İnsan kendisiyle dost olabilmeli, o vakit kendi başına yaşayabilecek bir konuma gelir.

Eğer kendisinininkinden daha açık bir zekâsı, daha ince bir zevki yoksa kim istesin böyle bir insanı?

[Akıllılar kendilerine yeterse herkesin değişik sebeplerle aklını yitirdiği ve akılsızlığı tercih ettiği bir vasatta neden herkesin dışında kalmak delilik olsun? Neden 'Kendi başına deli olmaktansa herkesle birlikte akıllı olmak evladır' (133) denilip delilik aklansın ve bir nevi akıllılık olarak takdim edilsin? Bütün bu tenakuzların sebebi 'nakzedici bir ruh' mu yoksa mütenakız bir mizaç mıdır?]

138. İşleri oluruna bırakmak

Bilhassa deniz—insanlar, dostlar ve tanıdıklar—çalkantılıyken. Başkalarıyla yaşamamanın ihtiras fırtınaları, hiddet kasırgaları vardır, güvenli bir limana çekilmek akıllıcaysa bırakmalı ki dalgalar durulsun. Çareler çoğu zaman fenalıkları daha da fenalaştırır. Bırakmalı ki su aksın yatağını bulsun, zaman işleri düzene soksun. Hazık hekim ne zaman reçete yazacağını ne zaman yazmayacağını bilir ve öyle zamanlar olur ki ilaç kullanmamak tedavinin ta kendisidir. Kimi zaman baya-

ğf fırtınaları yatıştırmanın en iyi yolu teslim olmaktır. Şimdi zamana boyun eğilirse gelecekte başkaldırma imkânı doğacaktır. Suyu bulandırmak kolaydır. Fakat durulması için çabalamanın faydası yoktur, tek çare kendi haline bırakmaktır. Düzensizliğin düzelmesi için kendi haline bırakmaktan daha iyi çare yoktur.

Çokları orman yerine ağaçları görür veya yanlış ağacın kabuğunu soyar, biteviye konuşma, beyhude muhakeme ile meselenin özüne bile gelemmez.

139. Talihsiz zamanları bilmek

Böyle zamanlar vardır ve hiçbir şey o günlerde iyi gitmez. Oyun değiştirilebilir fakat bahtsızlık baki kalır. Baht birkaç kez sınanmalı eğer kötü ise geri çekilmelidir. Hatta anlayış gücünün bile zamanları vardır: hiç kimse her saat her şeyi bilemez. Tıpkı güzel bir mektup yazabilmek için olduğu gibi iyi düşünmek için insanın baht açıklığına ihtiyacı vardır. Her mükemmeliyet, her meziyet doğru zamana bağlıdır. Hatta güzellik bile her zaman vaktinde değildir. Basiretin bile kararında olmadığı ya aşırı gittiği veya yetersiz kalıp tutulduğu zamanlar vardır. İyi neticelenmesi için her şeyin vaktinde yapılması gerekir. Bazı günler her şey kötü, bazılarında ise iyi gider ve çok az çabaya ihtiyaç duyar. Her şeyin kolayca yapıldığı, aklın düzgün çalıştığı, ruh halinin uyumlu olduğu, kişinin kendisinin kendi uğurlu yıldızı olduğu vakitleri bilmek gerekir. Böyle günlerden faydalanmalı, bir anını bile zayi etmemelidir. Fakat talihin tek bir kötü sillesi için günü kesin kötü veya tersi için iyi ilan etmek akıl kârı değildir.

140. Her şeyde dosdoğru güzel olana yönelmek

Bu zevki selime sahip olanların nasibidir. Bal arısı dosdoğru tatlıya, engerek yılanı zehri için acıya gider. Zevkler için de böyledir: bazıları en güzele, bazıları ise en çirkine gider. İçinde iyi bir şey barındırmayan hiçbir şey yoktur, iyinin tasavvur edildiği kitaplar için bu bilhassa böyledir. Bazı kimselerin mizaçları o kadar talihsizdir ki bin tane kusursuz şey içerisinden tek bir kusuru bulup çıkarır ve onu tenkit ederek haddini aşırıp abartırlar. Böyleleri insanların irade ve akıllarının süprüntü toplayıcılarıdır, leke ve kusurların ağırlığıyla aşağı çekilirler: bu onların ince eleyip sık dokuma çabalarının delili olmaktan ziyade zayıf ayırt etme melekelerinin cezasıdır. Bunlar acılıkla semirip kusurlarla otladıkları için mutsuzdurlar. Bazılarının ise daha mutlu bir zevki vardır: onlar bin kusur içerisinden talihin her nasılsa düşmesine izin verdiği bir mükemmeliyeti bulup çıkarırlar.

Bazılarının öyle kötü koku alma duyusu vardır ki bin güzel şey arasından tek bir kusuru bulup çıkarır ve onu kınayıp çeğiştirir, böylece deyiş yerindeyse insanların dimağlarının ve kalplerinin karıştırıcıları olduklarını gösterirler.

141. Başkalarının önünde kendini dinlemek

İnsan eğer başkalarını hoşnut edemiyorsa kendisini hoşnut etmesinin faydası yoktur. Kural olarak umumun aşağılaması insanın kendinden hoşnutluğunun cezasıdır. İnsan kendisine gösterdiği dikkati muhtemelen başkalarına borçludur. Kendine konuşma ve kendini dinlemenin iyi netice vermesi imkânsızdır. Yalnızken kişinin kendisi ile konuşması delilikse

başkalarının huzurunda kendisini dinlemesi iki kat deliliktir. Bazıları muhataplarının kulağını “Haklı mıyım?” veya “Biliyorsun” benzeri nakaratlarla aman vermeksizin tırmalayıp dururlar. Bunu onların tasvip veya takdirlerini elde etmek için fakat yargı güçleri hakkında kuşkular uyandırarak yaparlar. Mağrur kimseler aksisedayla konuşmayı severler. Böyleleri sohbetlerini yüksek ökçeler üzerinde sürdürür ve ahmaklar da onların imdadına o iğrenç “ne âlâ” nidasıyla yetişirler.

Halden memnuniyetin kaldıracağı hasat aşığılanmadır.

142. İnat edip yanlış tarafı müdafaa etmemek

Sırf insanın hasmı yahut muhalifi erken davranıp en iyisini seçtiği için: bu çoktan kaybedilmiş bir savaşa girmek ve zilleti tatmak demektir. Kötü iyiye denk olmaz. En iyi olanı öngörmek hasmın kurnazlığıydı ve en kötü olanı müdafaa etmek kişinin ahmaklığı olacaktır. İşte inatçı olmak sözde inatçı olmaktan daha tehlikelidir zira eylemede söylemeden daha büyük tehlikelerle karşılaşılır. İnatçı kimselerin bayağı cehaleti doğru yerine ihtilaflı olanı, fayda yerine çekişmeyi tercihe götürür. Basiretli kimse ihtirasın değil daima aklın tarafındadır, ister onu başından görsün ister daha sonra görüşünü değiştirsin fark etmez. Eğer insanın hasmı ahmaksa bu hasım ona tuttuğu yolu değiştirir, yerini değiştirmeye zorlar, durduğu yeri kötüleştirir. Hasımın böylesini en iyiden uzaklaştırmak için onu kucaklamada tereddüt etmemek gerekir. Ahmaklığı onu bundan uzaklaştıracak ve inatçılığı yere serecektir.

Gerçeği nefsaniyet³⁵ uğruna terk edip kendi üstünlüğünü kavgacılık sebebiyle başkasına kaptırmak inatçılığın bildik zayıflıklarındandır.

Hannibal'in Cannae savaşını arkasına güneşi alarak doğru tarafı seçme hilesiyle kazandığı söylenir.

143. Bayağı olandan kaçmak için akla aykırı olanı seçmemek

İfrat da tefrit de itibarsızlık getirir. İnsan vakarını tehdit eden her şey bir ahmaklık eseridir. Paradoks ilk başta makul görünen ve merak uyandırıcı yeniliğiyle irkilten bir nevi hiledir. Fakat daha sonra yanlışlığı ortaya çıktığında mahcubiyet getirir. Belli bir aldatıcı cazibeye sahiptir ve siyasette devletlerin yıkım ve felaketi olabilir. Faziletle kendilerini faik ve mümtaz kılamayanlar paradoks yolunu seçerler, böylece ahmakları şaşırtıp akılları kâhinlere döndürürler. Paradoks içinde muhakeme çürüklüğü ve basiret yoksunluğu barındırır. O sahteliğe veya belirsizliğe dayanır ve vakarı tehlikeye atar.

Her iki aşırı ucun da sonu zillet ve nedamettir.

Fazilet yolunda büyük işlere cüret ve teşebbüs edemeyenler paradoks yoluyla ahmakların olan akıllarını başından alır, akıllıları ise kâhin yaparlar.

144. Taviz vererek girip kazanarak çıkmak

Bu istenileni elde etmede izlenecek yoldur. İlahi[yata taaluk eden] meselelerde bile Hristiyan âlimler bu kutsiyet at-

35 [Ya da: terslik, aksilik.]

fettikleri kurnazlığı tavsiye etmişlerdir. Bu riyakârlık yahut müraileğin mühim bir türüdür ve öngörülen faydalar başkalarının iradesini ele geçirmek veya etkilemek için bir yem olarak kullanılabilir. Muhatapta çıkarları göz önünde bulunduruluyormuş intibai uyandırılır fakat yapılan kişinin kendi çıkarlarının yolunu açmaktan başka bir şey değildir. Müzakerede bilhassa zemin tehlikeli ise bir kılıf yahut bahane altına saklanmadan asla paldır küldür ilerlenmemelidir. İlk sözleri ekseriya “hayır” olan kimselere karşı dikkatli davranılmalı. Peşinde olunan şeyin gizlenmesi veya farklı bir kılığa büründürülmesi en iyisidir, böylece onlar “evet” demenin güçlüklerini fark edemeyeceklerdir, mukavemetleri daha önceden sezilip anlaşıldığında bu bilhassa böyledir. Bu tavsiye gizli maksatlarla ilgili düsturlar manzumesinin bir parçasıdır ve öz bakımından aynı kurnazlığı talep eder.

Müzakerede meseleleri bilhassa içinde tehlike barındıranları asla mahcubiyet içeren bir ifade ile ele almamak gerekir.

[Yukarıda *Başkalarının maksatlarına: onların ilk ve ikinci niyetlerine göre hareket etmek* (13) başlıklı *oraculo* altında yapılan açıklamalara bakınız.]

145. Yaralı parmağı gizlemek

Yoksa her şeye çarpıp daha fazla incinir. Sonra asla şikâyet konusu yapılmamalı. Kötülük her zaman insanı yaralayan veya zayıflatan şeyi hedefler. Üzülüp sinirlenmenin faydası yoktur, bu başkalarına faydalanacakları şeyi göstermekten hatta iştahlandırmaktan başka bir işe yaramaz. Kötü niyet daima hasmını zıvanadan çıkarmanın yollarını araştırır. O acıyıp sancıyan

yeri bulup ortaya çıkarmak için iğneleyici sözleri kullanır ve yaraları araştırmak için bin tane hileye başvurur. Kişinin aklı yerindeyse bu garazkâr dokundurmaları görmezden gelir ve ister şahsi ister miras kalmış olsun sıkıntılarını gizler zira öyle zamanlar olur ki talih bile insanı en nazik yerinden vurmayı tercih eder. O her zaman derisi sıyrılmış eti hedefler. O sebeple insan kendisini öldüren ve canlandıran şeyi açık etmekte dik-katli olmalı ki ilki sona ersin sonuncusu devam etsin.

146. Derine bakmak

Şeyler nadiren göründükleri gibidir ve kabukta kalıp ötesini göremeyen cehalet şeylerin derinine nüfuz ederken çoğu zaman hayal kırıklığına uğrar. Her şeyde ilk gelen hile ve desisedir, arkasında ahmaklar sonsuz bir bayağılık içerisinde sürüklenirler. Gerçek her zaman geç gelir, her zaman en son erişir, zamanla beraber ağır aksak. Basiretli kimseler kulaklarının birini gerçek için saklarlar, iki tane verdiği için ortak anaları tabiata şükran duyarlar. Hile ve desise satıhta kalır ve sathi kimseler onun ağına kolayca düşüverir. Feraset akıllı ve basiretli kimselerin daha fazla saygı duyması için gözden ırak münzeviyane yaşar.

Satıhtan öteye geçemeyen satıhta kalanın kurbanı olur.

Basiret herkesin görebileceği yerden uzakta yaşar, onu ancak bilgeler ve akiller ziyaret eder.

147. Erişilmez olmamak

Kimse ara sıra da olsa nasihate ihtiyaç duymayacak kadar mükemmel değildir. Dinlemeyen kimse umutsuz aptalın bi-

ridir. Hatta en bağımsız kimseler bile dostane tavsiyeye kulak vermeli, hükümdarlar başkalarından öğrenme fırsatını kaçırmamalıdır. Bazıları erişilmez olduğu için iflah olmazdır ve kimse onlara yaklaştırmaya cüret edemediği için yıkımları mukadderdir. En katı kimseler bile dostluğa kapısını açık bırakmalıdır zira yardım o kapıdan gelecektir. Hepimiz yeri geldiğinde bizi tersleyecek, takdir edecek ve doğru bildiğini çekinmeden söyleyecek bir dosta ihtiyaç duyarız. Ona bu salahiyeti duyduğumuz itimat ve onun sadakat ve basireti hakkında beslediğimiz yüksek kanaat bahşeder. Böyle bir hürmet ve salahiyeti herhangi birisine bahşetmemeliyiz, ne ki ihtiyatımızın iç odalarında bir mutemedin sadık aynasına ihtiyaç duyarız. Eğer bu aynadan faydalanmasını bilirsek kendimizi hile ve desiseden kurtarabiliriz.

Yine de ihtiyatımızın gizli köşelerinde bir sırdaşın sadık aynasına ihtiyaç duyarız ki hatalarımızın düzeltilmesini ona borçluyuzdur.

148. Sohbet zevkine ve maharetine sahip olmak

Sohbet sanatı gerçek insanın miyarıdır. Hiçbir beşeri faaliyet bu kadar çok ihtiyat ve basirete ihtiyaç duymaz zira hiçbirisi bu kadar yaygın değildir. Kaybedersek de burada kaybeder, kazanırsak da burada kazanırız. Mektup yazmak maharet ve basiret ister ki düşünülüp yazıya geçirilmiş sohbetten ibarettir, sohbet etmek için bu daha fazla böyledir zira ihtiyat ve basiret derhal sınanır. Uzmanlar dili hisseder ve ruhun nabzını derhal yakalarlar. “Konuş ki,” der bilge, “kendini çabuk ele ver”. Bazılarına göre sohbet sanatı sanatsız olmaya, tıpkı kıyafetler gibi süslü değil, temiz ve sade olmaya dayanır. Bu dostlar

arasındaki sohbet için doğru olabilir. Fakat daha yüksek çevrelerde sohbet daha vakur olmalı ve kişinin büyük cevherini ortaya koymalıdır. Böyle bir sohbette başarı kişinin kendisini karşısındakinin mizaç ve zekâsına uyarlamasına bağlıdır. Kişi kendisini sarf edilen sözcükleri düzeltmeye vermemeli, zira bu onun bir lisaniyatçı olarak kabul edilmesine yol açar, hele cümlelerin sorgulayıcısı olmayı kendine hiç iş edinmemelidir zira bu başkalarının kendisinden uzak durmasına ve irtibat kurmamasına sebep olur. Konuşmada ihtiyat ve basiret belagatten daha mühim bir yer tutar.

[Eğer 'sohbet zevki'nden söz ediliyorsa gerçek sohbet sözü akışına bırakmaya dayanır. Sohbetinde konuşulacakların önceden düşünülüp tasarlanması ve belli bir hesap ve maksatla söz başına oturulması, sözü kendi mecrayı içinde akışa bırakmadığı dolayısıyla musahiplerde bir halisanelik hissi uyan-dırmadığı veya var olanı zedelediği için musahabenin kısa zamanda muhasebeye dönüşmesine yol açar.]

149. Belaları başkalarına savmasını bilmek

Kötü niyete karşı bir kalkana sahip olmak büyük maharet: idare mevkiinde olanlarda sağlam siyaset ister. Başarısızlık sebebiyle başka birisinin ayıplanıp dedikodu konusu yapılmasına önyak olma kötü niyetlilerin düşündüğü gibi kabiliyet eksikliğinden değil üstün meziyetten ileri gelir. Her şey iyi neticelenmeyebilir ve herkesi hoşnut etmek kimsenin elinde değildir. O halde bir günah keçisi, hırsı kendisini iyi bir hedef haline getirecek birisi bulunmalı ve öne sürülmelidir.

[Vaktiyle cemiyette günahı sebebiyle uğranılan bela ve felaketlerin sebebi olduğuna inanılan kimseyi arayıp bulma, yargılayıp temizlenme mükellefiyeti herkese bir külfet yük-lüyordu. Bu külfetten kurtulma arayışı önce mücrim yerine masumun feda edilmesine cevaz verdi. Ardından da mükellefiyete sırt dönmeyi alaya almaya götürdü ve mücrimin tard edilmesini günahsız bir hayvanın çöle bırakılmasına dönüştürdü. Cemiyet planında kendisini cürmü kabullenip cezaya razı olmamakla gösteren tasannu fert planında kul kusursuz olmaz deyip ikrarla aczini idrak ederek af dilemek yerine inkârla kusursuzluk taslayarak gösterir. Zamanımızın insanlık tablolarında bir taraftan kusuru ikrar ve acziyeti idrakten sarfınazarla kusursuzlukta ısrar, diğer tarafta hiçbir sözü ve fiiliyle mukayyet olmama ve sürekli bir kılıktan diğerine girip durma hali bilhassa dikkatlere takılır, aslında ikisinin de arkasında aynı büyük iddia vardır: *omnipotentia*.]

150. Şeylerin kıymetini artırmanın yolunu bilmek

Tabii haslet yetmez. Herkes özü ısırılmaz veya iç değere bakmaz. İnsanlar kalabalığa ayak uydurur, bir yere gidiyorlarsa başkalarının da aynı şeyi yaptıklarını gördükleri için giderler. Bir şeyin kıymetini izah etmek, onu herkesin nazarının odağına yerleştirmek büyük maharet ister. Övgü kullanılabilir zira bu sayede heves ve istek tahrik edilmiş olur. Yeri geldiğinde şeylere çarpıcı bir isim verilebilir, suniliğin sırtıtmaması kaydıyla bu şeylere herkesin rağbetini artırmanın gayet kullanışlı bir yoludur. Bir başka hile bir şeyi sadece tanınmışlara vermektir zira herkes onun bir uzman olduğuna inanır ve uzman olmayan da olmayı isteyecektir. Asla şeyleri kolaylığı veya yaygınlığı sebebiyle övmemeli zira bu onların sıradan ve ba-

sit görünmelerine sebep olur. Herkes mümtaz ve müstesna olanın peşindedir. İstisnailik hem zevki hem anlayışı kendine bendeder.

[Satılacak şeyleri değerinin üzerinde satmak: bugün ‘pazarlama teknikleri’ adı altında ele alınan ve zaman içerisinde istiklalini ilan edip iktisat fakültelerinde bağımsız bir disiplin haline gelmiş olan ‘işletmecilik’ kabul etmek gerekir ki içinde her şeye rağmen bir hüner barındırır. Fakat ifade etmek için seçilen kelimenin de gösterdiği gibi bu hüner iki ucu keskin bir bıçağa benzer ve kolaylıkla tutana geri dönebilir.

Sunuşa ‘Her fazilette bir fazlalık vardır’ başlığı altında söylenenler belki en açık tahakkuk alanını burada bulur. Her fazilet nihayetinde bir fazlalığın faziletidir zira o bu fazlalığı kullanarak kendisi için bir kazanç veya üstünlük kaynağına dönüştürebilecekken bunu haysiyet ve namusuna yediremediği için istismardan geri durmakta ve böylece o fazlalık fazilete dönüşmektedir. Kalabalığın fikri - zihni sefaletini görüp de ondan kendine menfaat devşirmekle kişi gerçek bir fazlaya sahip olmadığını ve böyle aşağılık bir şeye tenezzül ederek yoksulluğunu zaten göstermiş olur. Hâlbuki gafili gafletinden istifade edip gafil avlamak yerine insanların tabii tercih ve takdirleriyle bir şeyin gerçek kıymetini bulmasına izin verilse eskiden olduğu gibi bugün de gönül rahatlığıyla söylenebilirdi: Çanakta balın olsun, Yemen’den arı gelir. Veya: Kısmet ise gelir Hint’ten, Yemen’den, kısmet değilse ne gelir elden? Bugün bu söylenemediği içindir ki şeylerin gerçek kıymetinin ne olduğu ancak hile ve desiselerle, gizli pazarlık ve uzlaşmalarla tespit edilebilmektedir.]

151. İlerisini düşünmek

Yarını hatta çok daha ileriki günleri bugünden düşünmek gerekir. En büyük tedbir ve tasarruf (*providentia*) sıkıntı zamanını önceden belirlemeye dayanır. Tedbirliilere kötü talihin darbeleri ilişmez; ihtiyatlılar için darlık zamanları olmaz. Akli müşkül vaziyetler için saklamamalı, varsa öngörüp önlem almak için kullanmalı. Zor zamanlar olgun ve derin düşünme ister. Yastık dilsiz bir peridir ve her şey insanın kafası içinde dönüp uykusunu kaçırmaktansa işin başından bir gece düşünmek iyidir. Bazıları önce davranır sonra düşünür: bu netice yerine mazeret aramaktır. Bazıları da ne önce ne sonra düşünür. İnsanın bütün hayatı akıbetini düşünme süreci olmalıdır. Uzun uzadıya düşünme ve öngörü hayat çizgisinin belirlenmesine katkıda bulunur.

İş olup bittikten sonra geceler boyu uyuyamamaktansa olmandan evvel bir gece düşünmek evladır.

152. Dostlar arasında kabiliyeti gölgeleyecek kimselerin bulunmaması

Sebebi ister onların daha yüksek ister daha alçak olması olsun fark etmez. Bir kimse ne kadar kusursuz ise o kadar çok saygı görür. Beriki her zaman öne geçer, önde olayım ister, dostu ikinci sırada kalır ve o herhalde saygı görmek isterse ondan kalan kırıntılarla yetinmek zorundadır. Ay tek başınayken yıldızlarla yarışır fakat güneş çıktığında ya görünmez ya kayıp olur. İnsan kendisini gölgede bırakacak kimsenin yanına yaklaşmamalı, sadece kendisini daha iyi, olduğundan daha büyük gösterecek kimselerle düşüp kalkmalıdır. Bu Martia-

lis'in şiirindeki kurnaz Fabula'nın çirkin, hırpani nedimleri arasında nasıl güzel ve parlak görünebildiğini izah eder. Göz göre göre böyle bir tehlikeye göğüs germektense insanın kendi şöhreti aleyhine başkalarını şereflelendirmesi daha iyidir. İkbal yüzünü gösterinceye kadar mümtaz ve mahir olanlarla, ikbale erdikten sonra ise vasatlarla düşüp kalkmalı.

Fakat bir kimse kendi itibarı aleyhine başkasına ne kadar itibar gösteriyorsa kötü bir dostla kendisini o kadar tehlikeye atmalıdır.

İnsan ya kedisini zora ve sıkıntıya sokmamalı veya kendi itibarı zararına başkalarına hürmet etmeli veya onların üstünlüğünü kabul etmelidir.

[Dostluğun temelini ekseriya 'ruhi yakınlık' teşkil ettiği veya benzer haslet ve seciyelerin birbirini tanıyıp takdir etmesi daha kolay olduğu için dostların 'faikiyet veya meziyet bakımından birbirinin gölgesinde kalmalarına tahammül etmeleri' gibi bir şey zaten dostluğun mahiyeti içinde kendine yer bulmaz. 'İkbal yüzünü gösterinceye kadar mümtaz ve mahir olanlarla, ikbale erdikten sonra ise vasatlarla düşüp kalkmalı' tavsiyesine gelince bu dostluk çerçevesinde ağza alınabilecek söz değildir. Zira birbirini tanıyıp takdir eden benzer haslet ve seciyeler nereye dönük ise oraya doğru birlikte yürümek bu tanıma ve takdir etmenin tabii ve zaruri neticesidir. Beri yandan 'İnsan kendisini gölgede bırakacak kimsenin yanına yaklaşmamalı' kestirmesi de kemâl sevdasıyla mükemmeliyetin peşine düşen birisine söylenecek söz değildir. Kaldı ki mükemmeliyette yarışmak yerine daha mümtaz ve mahir olandan neden yüz çevrilsin?]

153. Başkasının ardında bıraktığı büyük boşluğu doldurmaya kalkışmamak

Böyle bir adım atacaksa insan yeterli kabiliyetten daha fazlasına sahip olduğuna emin olmalıdır. Selefine sadece denk olabilmek için halefin iki kat kıymetli olması gerekir. Kendinden öncekine tercih edilmesini sağlamak için halef incelikli bir yol takip etmeli ve selefin gölgesi altında kalmaktan kurtulmakta kurnaz davranmalıdır. Büyük bir boşluğu doldurmak güç bir iştir zira geçmiş her zaman daha iyi görünür. Selefe denk olmak yeterli değildir zira ilk gelenin her zaman bir üstünlüğü vardır. Onu insanlar nazarında sahip olduğu bu üstün mevkiden uzaklaştırmak için fazladan maharete sahip olmak gerekir.

İlk gelenin üstünlüğü: bu ilk zilyet hakkı gibi bir şeydir.

[Tertip ile vaziyeti tahrif etmek yerine tevekkül ile herkesin cevherinin ortaya çıkmasına izin vermek evladır.]

154. Ne çabuk inanmalı, ne çabuk sevmeli

Olgun bir dimağ inanmakta yavaş davranır. İnsanlar arasında yalan olağandır, inanç olağanüstü olsun. Muhakemede acele kafa karışıklığına ve bitkinliğe yol açar. Fakat bunu yaparken başkalarının güvenilirliğine açıktan şüphe izhar etmemek gerekir. Birisine takınılan tavırla yalancı olduğunu hissettirmek veya açıktan aldatıldığında ısrar etmekle yapılan haksızlığa bir de hakaret eklenmiş olur. Daha büyük bir mahzur şudur: başkalarına inanmamakla kişi kendisinin hilekâr olduğunu ihsas etmiş olur. Yalancı iki kere kayıptadır: o ne inanır

ne de inanılır. Basiretli dinleyici kararını tehir eder. Hatta bir müellifin söylediği gibi sevmekte de acele etmemek gerekir. Sözlerle olduğu gibi işlerle de yalan söylenir ve bu ikincisi ilkinden daha tehlikeli sonuçlar doğurur.

Kolay kanan çabuk pişman olur.

Aldanma aşağılanma getirir.

Yalancının alameti itimat eksikliğidir: o iki kusurla maluldür, ne inanır ne de inanılır.

155. Hissiyata hâkim olmada ustalık

Mümkün olan her defasında düşünce hissiyatın ani hareketlerini önceden görebilmelidir. Basiret bunda bir güçlük görmeyecektir. İnsan alt üst olduğunda yapılacak ilk şey hangi hal üzere olduğuna dikkat etmektir. Hissiyata hâkim olma ve daha ileri gitmeme azmi ile başlanabilir. Bu üstün ihtiyat tavrıyla insan öfkesini çabuk sona erdirebilir. Nasıl sona erdireceğini ve bunu tam zamanında yapmayı bilmek: koşma bahis konusu olduğunda en güç şey durmadır. Çılgınlık anlarında aklı başında kalmak insanın muhakeme gücü hakkında müspet fikir verir. İhtiras veya infialde aşırılık akıldan inhiraftır fakat böyle bir ihtiyatkârlıkla öfke insana asla hâkim olamaz veya sağduyuya galebe çalamaz. Bir duyguyu zapturapt altına almak için onu basiretle dizginlemek gerekir. Bunu yapan “at sırtındaki ilk aklı başında adam” olacak fakat muhtemelen son olacaktır.

Bir hissi denetim altında tutabilmek için dikkatin dizginlerini sağlam tutmak gerekir.

[Bir İspanyol darbimeseli: “At sırtındaki kimsenin aklı başında değildir” der. Meselenin önemine parmak basılıp keyfiyetinin sırlarına temas edilmemesi manidardır.]

156. Dostları seçmesini bilmek

Dostlar basiretle yoklanmalı, ikballe sınanmalı, sadece irade gücü ile değil temyiz kudreti bakımından da onaylanmalı. Her ne kadar hayatta en mühim şey bu ise de insanlar pek aldırış etmezler. Bazı hallerde başkasının işine karışma, birçok halde ise sadece tesadüf dostluğa yol açar. İnsan sahip olduğu dostlarla değerlendirilir ve akıllılar asla ahmaklarla düşüp kalkmaz. Birisinin dostluğundan zevk alma onu yakın bir dost yapmaz. Bazı hallerde kabiliyetine tam olarak itimat etmesek de onun mizah duygusuna, nükte gücüne kıymet veririz. Bazı dostluklar meşru, bazıları gayrı meşrudur: sonuncular haz içindir, verimli ve başarıya gebe olan ilkidir. Çok azı insanın kendisinin, pek çoğu şartlarının dostudur. Bir dostun derin kavrayışı birçoklarının iyi dileklerinden daha kıymetlidir. O halde tesadüf değil tercih hükmünü yürütmeli. Akıllı dostlar insanın başından kederleri dağıtır, ahmaklar başına toplar. Eğer bırakılmak değil tutulmak isteniyorsa dostların varlıklı olması dilenmemeli.

157. İnsanlar hakkında yanılmamak

Bu aldanmanın en kötü halidir. Emtianın vasfında aldanmaktansa fiyatta aldanmak evladır. Şeyleri anlamakla insanları tanımak arasında bir fark vardır ve mizaçların derinlerine nüfuz etmek ve huy farklarına vakıf olmak büyük sanattır. İnsan tabiatı kitaplar kadar dikkatle ve derinlemesine tetkik edilmelidir.

158. Dostlardan nasıl faydalanacağını bilmek

Bu maharet ve basiret ister. Bazıları yakinken bazıları ise uzaktayken faydalıdır ve sohbetinde tatsız olan mektuplaşmada iyi olabilir. Yakinken tahammül edilmeyen belli kusurların üzerini mesafe örtebilir. Dostlarda sadece zevki safa değil fayda yahut işe yararlık da aranmalı. Bir dost her şeydir ve dostluk iyi herhangi bir şeyin üç hasletine sahiptir: birlik, iyilik ve doğruluk. Çok az kimse iyi dost olur ve nasıl seçileceği bilinmediğinde bu sayı daha da azalır. Dostun nasıl elde tutulacağını bilmek yenisini kazanmaktan daha önemlidir. Kalıcı olabilecek dostlar aranmalı ve yenileri için bir gün eski olacakları ile teselli olunmalıdır. Hepsinin en iyileri nüktedan olanlardır, onlarla hayat tecrübeleri paylaşılır. Dostsuz hayat bir çorak ülkedir. Dostluk iyiliği çoğaltır, kötülüğü paylaşır. Kötü talih için bulunmaz çare, ruh için tatlı huzurdur.

159. Ahmaklara katlanmasını bilmek

Akıllılar en az tahammülü olanlardır zira tahsil ve terbiye onların sabırlarını azaltmıştır. Geniş bilgiyi hoşnut etmek güçtür. Epiktetos hayat için en mühim düsturun her şeye nasıl tahammül edileceğini bilmeye dayandığını söyler: ona göre bu bilgeliğin yarısına denktir. Ahmaklığa tahammül çok sabır ister. Çoğu zaman insan en fazla bağlı olduklarından çeker ve bu kişinin kendisine hâkim olmasına yardım eder. Sabır paha biçilmez iç huzura götürür ki bu dünya saadetidir. Ve başkalarına nasıl tahammül edeceğini bilmeyen kimse eğer gerçekten kendisine katlanabiliyorsa kendi içine çekilmelidir.

Akıllılar her zaman sabırsızdır zira ilmini artıran hamakata sabırsızlığını artırmış olur.

160. Dikkatle konuşmak

Rakiplere karşı ihtiyatla, geri kalan herkese karşı vakarla. Bir sözü söylemek için daima zaman vardır fakat onu geri almak için asla. İnsan sanki vasiyetini kaleme alıyormuş gibi konuşmalı: ne kadar az söz, o kadar az dava. İnsan mühim meseleleri konuşma üslubunu önem arz etmeyen meselelerde sınamalı ve geliştirmeli. Derin ketumluk sırrı ilahiden bir şeyler taşır. Çabuk konuşan kişinin selamlanmasıyla alt edilmesi bir olur.

Kolay konuşan çabuk sürçer veya iflas eder.

[*Meseller Kitabı'*nda (XXIX, 20) denir: Sözüünü tartmadan konuşan adamı görüyor musun? Ahmağın durumu bile onunkinden daha umut vericidir.]

161. İnsanın kendi tatlı hatalarının farkına varması

En mükemmel insan bile kendisini bu nevi kusurlardan kurtaramaz fakat neden onlarla evli kalmalı veya onlara sevgili muamelesi yapmalı? Akıl kusurları vardır ve bunlar en büyükleri veya en kolay fark edilenidir, umumiyetle büyük kâfelerde rastlanır. Sebebi kişinin kendisinin bunları fark etmemesi değil fakat onlara zaaf göstermesidir. Burada iki kötülük iç içedir: [uzak durulması mümkün] kusurlara gösterilen akıl dışı bir düşkünlük. Onlar mükemmeliyetin yüzündeki lekelerdir. Başkalarını uzaklaştırır fakat bize şirinlik alameti olarak görünürler. İşte burada kişinin kendisine galebe çalmasının ve meziyetlerine ilavede bulunmasının kahramanlara

yakışır yolu görünür. İnsanın kendisinin göremediği kusurları başkaları çabuk fark eder. Onlar karşıdakinin meziyetine hayranlık duymak yerine onun kusurları üzerinde durur ve onları başka meziyetlerini lekelemek için kullanırlar.

162. Haset ve gareze boyun eğdirmek

Kayıtsızlık göstermek veya hafife almak yeterli değildir her ne kadar bu çoğu zaman akıllıca olsa da. Asıl mesele cesurca hareket etmektir, bu çok daha fazlasını kazandıracaktır. İnsanın kendisi hakkında kötü konuşan birisi için iyi konuşmasından daha fazla övgüye değer bir şey yoktur. Hiçbir intikam hasedi fazilet ve meziyetle alt edip eziyet içerisinde bırakmasından daha kahramanca değildir. İnsanın hanesine yazılan her başarı onun kötülüğünü isteyenler için bir işkenceye dönüşecek ve neticede elde ettiği şan ve şeref rakipleri için cehennem olacaktır. Bu cezaların en büyüğüdür: başarıyı zehire dönüştürme. Hasetçi kimse bir kere ölmez fakat ekseriya rakibi alkışlarla karşılandığı her defasında ölür. Haset edilen kimse için kalıcı şöhret hasetçi için ebedi ceza demektir. İlki ömür boyu şan ve şerefiyle, beriki ebedi cezası içerisinde yaşar. Birinin şanı için çalan borazanlar ölümsüzlüğünü ilan eder, diğeri için dövülen davullar ömür boyu çekilecek haset işkencesi altında ölüme mahkûmiyeti bildirir.

163. Acımak acınılacak hale düşürmemeli

Birinin talihsizlik olarak düşündüğünü diğeri talih olarak görür. Zira birçokları talihsiz olmasaydı kim kendisini talihli addedebilirdi? Bedbahtlar çoğu zaman insanların merhame-tini hak eder ve biz onları talihin horlamalarına karşı fayda-

sız lütuf ile tazmin etmek isteriz. İkbâl devirlerinde herkesin nefretini üzerine çeken kimse birdenbire herkesin merhame-tini celp eder. Uğradığı felaket intikamı şefkate dönüştürür. Karılan kâğıtların nasıl oynanacağını bilmek maharet ister. Bazıları vardır sadece bedbahtlarla birlikte olur: talih güler-ken kendilerinden kaçan bedbaht ruhların yanında dururlar. Kimi zaman bu ruh yüceliğine delalet eder fakat kurnazlığın tam tersidir.

İkbâlinde insanların nefretini üzerine çeken idbarında herke-sin merhametini celp eder.

İdbar intikamı şefkate kalp eder.

Bazıları her zaman talihsizleri teselli eder, dün yanlarına yaklaşamadıklarına bugün yanlarında yer verirler: bu belki alicenaplıktır fakat dünya bilgeliği değildir.

164. Rüzgârı kestirmek için birkaç şeyi havaya atmak

Bilhassa şöhreti veya muvaffakiyeti kuşku uyandırırken bir şeyin nasıl karşılanıp kabul göreceğini kestirebilmek için bu yapılmalıdır. Bu insanın bir şeyin iyi neticeleneceğinden emin olmasına ve onunla birlikte hareket etmek veya onu terk et-mek hususunda karar vermesine yardımcı olur. Basiretli kim-se başkalarının niyetini sınavarak nerede duracağını kestirir. Sorgulama, isteme ve idare etmede azami ihtiyat ve basiret.

Bilhassa uygunluğu veya hoşla gidip gitmeyeceği belli olma-yan şeylerin nasıl karşılanacağını anlamak için göreceği kabul sınanmalıdır. Bu iyi bir netice verir ve ısrar yahut ricat için

boş alan bırakır. Niyetler bu suretle ölçülüp tartılır ve dikkatli kimse nereye bastığını bilir: rica, talep ve idarede azami dikkat ve ihtiyat.

[Teklif edilenle ihtiyat itiyada dönüştüğünde acaba kaybolan itimadın arkasında bıraktığı boşluğu doldurabilecek mi?]

165. Şerefli savaş

İnsan savaşmaya mecbur kalabilir fakat zehirli oklar kullanmaya değil. O zaman insan düşmanının kendisini hareket etmeye zorladığı tarzda değil kim olduğunu³⁶ aklından çıkararak hareket etmeli. İnsanın hasımlarına karşı yüce gönüllü davranması her türlü takdirin üstündedir. İnsan sadece gücü ele geçirmek için değil fakat üstün olduğunu göstermek için de savaşmalıdır. Asaletten yoksun galibiyet zafer değil teslimiyettir. Asalet bir dostla yollarını ayırdığında elde ettiğine benzer gayrı meşru silahları kullanmaz. Dostluk nefretle sona erdiğinde bile insan vaktiyle kendisine gösterilmiş itimattan faydalanmaya tevessül etmemelidir. İhanet kırıntısı barındıran her şey insanın şanı şöhreti için zehirdir.³⁷ Soylu ruh alçaklığın zerresine bile tenezzül etmemelidir. Asalet alçaklıktan nefret eder. İnsan övünebilmelidir: Eğer dünyada cesaret, cömertlik ve itimat³⁸ kaybolmuş ise arayan onları bu yürekte tekrar bulabilir.

İnsan sadece güçle değil fakat aynı zamanda o gücü kullanma tarzıyla da kazanmak için savaşmalı.

36 [Yani hilkatini ve seciyesini.]

37 [Ya da: İhanetin gölgesi bile insanın şerefi için lekedir.]

38 [Ya da: şecaat, asalet ve sadakat.]

[“Ex fine actus bonitas vel malitia etiam derivatur.”

“Actus humanus veram moralitatem a fine desumit.”

Demek ki maksadın meşruluğu vasıtanın her türüne ve onun her nevi kullanımına cevaz vermiyor.]

166. Ağzı kalabalık olanı sözünün eri olandan ayırmak

Bu insana kendisi için kıymet veren ile mevkiinden dolayı itibar eden dost arasındaki ayrım kadar güç ve incelik isteyen bir ayrımdır. Kötü söz kötü işler olmadan da yeteri kadar kötüdür. Fakat kötü söz olmadan kötü işlerle karşılaşmak daha da kötüdür. İnsan ne hava olan sözlerle doyabilir ne de ince hile olan nezaketle yaşayabilir. Kuşları aynalarla yakalamak mükemmel bir tuzaktır. Ancak mağrur kimse havayla tatmin olur. Söz işin teminatı olmalı. Meyve vermeyen safi yaprak olan ağaçların özü olmaz. İnsan hangisinin faydalı hangisinin gölgelenmekten başka bir işe yaramadığını bilmeli.

167. Kendine güven

Zor zamanlarda metin bir yürekten daha iyi bir refik tasavvur edilemez. Metanetini kaybettiğinde ona en yakın uzuvlar kullanılmalı. Endişeler kendisini nasıl savunacağını bilen kimsede tesir gücünü kaybeder. İnsan talih[sizliğ]e teslim olmamalı aksi halde tahammül edilmez birisi olup çıkar. Zahmet ve meşakkat zamanlarında bazılarının elinden hiçbir şey gelmez ve bunlara nasıl tahammül edileceğinin bilgisine sahip olmadıkları için yükleri ikiye katlanır. Kendini bilen kimse düşüncelilikle zayıflığın üstesinden gelir ve basiretli kimse her şeyi, hatta kendine karşı olan yıldızları bile alt etmenin bir yolunu bulur.

Endişeler itimadı nefis ile canlılıklarını kaybeder.

Kendini bilen kimse düşünerek zayıflığını nasıl kuvvete çevireceğini bilir.

168. Hamakatın tuhaflıklarının esiri olmamak

Mağrur, küstah, inatçı, havai, kendinden hoşnut, müsrif, mantıksız, sersem, mütecessis, disiplinsiz kimseler bu hilkat garibeleri arasındadır. Bunların tamamı küstahlık ucubeleridir. Manevi ucubelik maddi ucubelikten daha fenadır zira o üstün güzelliği inkâr hatta onun aksini iddia eder. Fakat bu kadar yaygın hamakatı kim düzeltecektir? Aklîselimin eksik olduğu yerde tavsiye ve rehberliğe yer yoktur. İnsanların alay ve istihzalarına dikkat etmek yerine bu tür kimseler kendilerini hayallerindeki alkışın temelsiz faraziyeleriyle körleştirmiştir.

Her nevi kafa sakatlığı beden sakatlığından daha çirkindir zira yüksek güzelliğe karşı çıkar.

Dikkatli müşahede hayali alkış arayışı ile bir kenara bırakılmıştır.

169. Yüz kere hedefi vurmaktansa bir kere kaçırmaktan kaçınmak evladır

Kimse doğrudan güneşe bakamaz ama tutulduğunda herkes bakar. Avam insanın sayısız başarısı yerine bir hezimetine gözünü diker ve diline dolar. Kötü iyiden daha fazla tanınır ve dedikodu celp eder. Birçok kimse vardır ki bir cürüm işleyinceye kadar fiilen tanınmaz ve bütün başarıları tek bir kusuru saklayamamalarıdır. Art niyetin insanın kusurlarına dikkat kesildiğine ve faziletlerini görmezden geldiğine agâh olmak lazım.

170. Her zaman her konuda bir şeyi yedekte tutmak

İnsan işe yararlığını muhafaza etmeli. Bütün maharetlerini bir kerede kullanmamalı, bütün meziyetlerini her zaman göstermemeli. Hatta bilgide bile bir şeyi geri bırakmak gerekir ki meziyetler ikiye katlanabilsin. Her zaman geride başvurulabilecek bir çare olmalıdır. Tam zamanında imdada yetişen bir çare cesur bir saldırıdan daha fazla takdir ve itibar kazandırır. Basiret her zaman güvenli yolu tercih eder. Ayrıca bu anlamda şu merak uyandırıcı paradoksa kulak kabartmak gerekir: yarım bütünden fazladır.

İhtiyat her zaman muvazzaf kuvvetten daha mühimdir zira o her zaman cesaret ve şöhret için seçilir.

171. İnsanların teveccühünü boşa harcamamak

Büyük dostları mühim fırsatlar için bir kenarda tutmalı. Önemli olmayan işler için büyük lütufları harcamamalı, irtibatlar harekete geçirilmemeli. Tehlikeyle karşılaşınca kadar barut ateş almaya hazır tutulmalı. Az için çok sarf edilecek olursa geriye ne kalır? İnsanın zor zamanında imdadına koşacak yardım ya da dostlardan daha kıymetli neyi olabilir? Onlar her şeyi yapabilir veya bozabilir: yeri geldiğinde akıl verebilir veya olan akli alabilir. Akıllı kimselere tabiat ve şöhretin bahşettiği her şeyi talih kıskanır. Kudretli kimselerin zamanında yetişen yardımı mal ve mülkün faydasından çok daha önemlidir.

[Mukadderse tedbir de ihtiyat da fayda vermez. Fazla korunaklı veya hesaplı yaşamak zaten tadı kalmamış hayatı daha da tatsızlaştırmaktan başka bir işe yaramaz. Hem sonra dilimizde denmemiş mi: Ağaca dayanma kurur, adama dayanma ölür.]

172. Kaybedecek bir şeyi olmayan kimseyle yarışmamak

Böyle bir mücadele eşit olmayacaktır. Taraflardan biri mücadeleye tasasız kaygısız girecektir zira o zaten varını yoğunu, hatta mahcubiyet denilen şeyi bile kaybetmiştir: Her şeyden sıyrılmış, artık kaybetmekten korkacak şeyi kalmamış ve kendisini her nevi aşağılamanın ortasına bodoslama atmıştır. İnsan böyle birisine karşı adını sanını tehlikeye atmamalıdır zira kazanılması yıllar almış olan ciddiyeti olmayan bir şey için tek bir lahzada kaybedilebilir. Rezaletin esintisi namuslu alın terinin buz kesmesi için yeter. Dürüst kimse ne kadar çok şeyin bahse konulduğunu görür. O itibarına neyin zarar vereceğini bilir ve basireti kılavuz seçtiği için yavaş hareket eder dolayısıyla basiretin geri çekilme için zamanı vardır. Galip gelse bile kaybettiğini kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalarak geri kazanamayacaktır.

İtibar ve mesuliyet sahibi kimsenin kaybedeceği çok şeyi olduğu için bir şöhreti vardır.

O kendisinininkiyle karşısındakinin şöhretini kıyaslar ve mücadeleye ancak büyük bir ihtiyatla girer, mücadele esnasında öyle bir dikkatle hareket eder ki basirete geri çekilecek zaman verir ve şöhretini kılıf altına saklar. Zira zaferle dahi

kaybettiğini kayıp tehlikesiyle karşı karşıya kalarak kazanamaz.³⁹

[Ataklıkla ihtiyat nerede, nasıl dengelenecektir? Tam zamanında hareket, onun sağlayacağı azami başarı ve kazanç için acarlığın süratiyle ihtiyatın teennisi arasındaki denge nerede teessüs etmelidir?]

173. Başkalarıyla münasebette kırılğan olmamak

Bazıları ne kadar kırılğan olduklarını gösterircesine kolay kırarlar. İçleri kırgınlıkla doludur, başkalarının içini de öfke ile doldururlar. Böyleleri göz bebeklerinden daha hassastır zira onlara ister şaka ister ciddi dokunmak değil yaklaşmak bile imkânsızdır. Toz zerrelere alınmalarına yeterlidir, şualara bile gerek yoktur. Bunlarla alışverişi olanlar azami derecede dikkatli olmalı, hassasiyetlerini asla akıldan çıkarmamalıdır. En küçük, en önemsiz şey onları gücendirebilir. Böyleleri kendileriyle doludur, zevklerinin kulu kölesidir (ki onun uğruna her şeyi çiğneyebilirler) ve uydurma şeref duygularının putperestleridir. Buna mukabil gerçek âşığın meyli metin ve kalıcıdır: dolayısıyla âşık denilebilir ki yarı elmadır.⁴⁰

Beri yandan âşığın mizacı sağlamlık ve kararlılık bakımından elmasınkinin yarısına denktir.

39 [Ya da: Kendisini sırf kayba maruz bırakarak kaybettiğini zaferle dahi kazanmaya güç yetiremez.]

40 [İspanyolca *amant* (: âşık) ile *adamant* (: elmas) sözcükleri arasında Türkçeye aktarılması mümkün olmayan bir tür *culteranismo* veya kelime oyunu.]

174. Telaş içerisinde yaşamamak

İnsan neyi nereye koyacağını biliyorsa nasıl keyfini süreceğini de bilir. Talih kendilerini terk ettiğinde çoklarının geride ertelenmiş hayatı kalır. Onlar mutlu anlarını boşa harcar ve hayatın ileriki safhalarında bu anları terennüm etmeyi ve o günlere geri dönmeyi isterler. Zaman onlara göre çok yavaş ilerler ve onlar kendi telaşlı mizaçlarıyla ellerinde mahmuz hayatın muttat adımlarını hızlandırmaya çalışırlar. Ömür boyu hazmedebileceklerinden fazlasını bir günde yiyip bitirmek isterler. Başarılarını önceden tahmin eder, gelecek yılları yutuverirler ve her zaman bir telaş ve koşturmaca içerisinde olduklarından her şeyi çabuk tüketiverirler. Hatta bilinen şeylerin kötü bellenmemesi için insanın öğrenme hevesi itibariyle itidal göstermeyi bilmesi gerekir. İnsanın dünyadaki günleri talihinden daha uzundur. Hızlı hareket etmeli, yavaş zevkini sürmeli. Sona erdiğinde işler güzel, hoşnutluk kötüdür.

Çoklarının talihleri ile birlikte hayatları da tükenir: böyleleri mesut zamanların keyfini süremez ve hedefi gözden kaçırdıklarını gördüklerinde geri dönmeyi isterler.

Hatta bilgilenme arayışı bakımından da insanın bilinmeyen şeyleri daha iyi öğrenebilmesi için itidal ile hareket etmeyi bilmesi gerekir.

İnsanın hazzardan daha fazla yaşayacak günleri var.

Zevkine varmada yavaş, çalışmada hızlı olmalı zira insanlar bitmiş çalışmayı hazla, bitmiş hazzı hüznle görürler.

175. Metanetli kimse

Metanetli kimse metin olmayan kimselerden hazzetmez. Bir cevhere, metanete dayanmayan meziyet bedbahttır. Gerçekte

değil görünürde daha fazla doğru kimse vardır. Öyleleri vardır ucube şeylerden gebe kalıp yalan yumurtlarlar, bunlara benzeyen ve özenen öyleleri de vardır yalanın belirsizliğini (ki çoktur) gerçeğin kesinliğine (ki azdır) tercih ederler. Böylelerinin gelip geçici hevesleri iyi netice vermez zira temelde doğruluk ve dürüstlük yoktur. İnsana hakiki şöhreti ancak gerçek kazandırabilir ve sadece cevher para eder. Bir sahte-kârlık ardından birçoklarını zorunlu kılar ve çok geçmeden havadan başka temeli olmayan bütün bu ürkütücü yapı yerle bir olur. Temeli olmayan şeyler asla uzun yaşamaz. Vaatleri onları kuşkulu hale getirir, delilleri ise reddedilmelerine sebep olur.

Herkes görüldüğü gibi değildir.

Kimisi yalan kumkumasıdır ucubelerden gebe kalıp sahte şeyler doğurur.

Bazıları da vardır bunlara o kadar benzerler ki getirisi daha az olan gerçekten daha fazlasını vaat ettiği için yalandan daha fazla hazzederler. Fakat önünde sonunda sağlam temelleri olmadığı için bu saçma arzuların akıbeti hüsrarla neticelenir.

176. Bilmek veya bileni dinlemek

İnsan yaşamak için anlayışa ihtiyaç duyar. Bu ya onun kendisine aittir veya başka birisinden ariyet alınmıştır. Fakat çokları bilmediğinin farkında değildir ve birçoğu da bilmediğini bilir geçinir. Hamakat nöbetlerinin çaresi yoktur. Cahil kendisini bilmediği için eksiğinin ne olduğunu asla araştırmaz. Eğer kendilerinin zaten öyle olduklarını düşünmeselerdi bazılarının bilge olmaları işten bile değildi. Basiretli hakîmler

ender bulunur fakat kimse onlara danışmadığı için hepsi beyhude ve nafi değildir. Öğüt istemek insanın büyüklüğünü azaltmaz veya kabiliyetine kuşku düşürmez olsa olsa şöhretini kavileştirir. Talihsizlikle mücadele etmek için akla müracaat etmekten başka çare yoktur.

İster kendisine ait olsun ister başkasından alınma olsun insan akılsız gerçek bir hayat yaşayamaz.

Akli yetersizliklerin ıslahı imkânsızdır zira bilmeyenler kendilerini [bilmediklerini] bilmezler ki eksiklerini arayıp gidersinler.

Akıl istemek, fikir sormak insanın büyüklüğüne halel getirmez veya kabiliyetini tartışmalı hale getirmez.

177. İnsanlarla fazla yüz göz olmamak

Bu yolu arayanlara da fırsat vermemek gerekir. Bu insana etkileme gücünün kazandırdığı üstünlüğü ve onunla birlikte saygınlığı da kaybettirir. Yıldızlar mesafelerini korudukları için ihtişamlarını kaybetmezler. Tanrılık şeylerde yücelik vardır, teklifsizlik ise aşağılama doğurur. Beşeri şeyler ne kadar kullanılırsa o kadar az saygı görür zira irtibat ihtiyatın sakladığı kusurları ifşa eder. Kimseyle çok fazla teklifsiz olmamak gerek. Tehlikeli olduğu için kendisinin üstündekilerle, vakarı ortadan kaldırdığı için kendisinin altındakilerle, hele ahmak ve küstah oldukları için ayaktakımıyla laubali olmaya hiç gelmez. Kendilerine teveccühte bulunulduğunun farkına varamayacakları için ayaktakımı yapılan lütfu vecibe/mecburiyet sanır. Laubalilik bayağılıkla uyaklıdır.

[Beşeri münasebetlerde çelebilik ortadan kalktığı vakit insan kendisini ne kadar ortaya koyarsa o kadar yaralanacağını hesaba katarak hareket etmelidir.]

178. Yüreğine güvenmek

Bilhassa bu kendisini ispat etmiş metin bir kalp ise. Asla onu dinlemeyi reddetmemeli veya söylediklerinin zıddına hareket etmemeli zira o en mühim şeyleri ince bir seziyle sezinleyebilir: o insanın içerisindeki kâhindir. Birçoklarının felaketi korktuğu şeyden olmuştur fakat onu önleyecek adım atmadıkça korkunun ecele faydası var mıdır? Bazılarının tabiat vergisi gayet sadık bir kalbi vardır, her zaman onları önceden uyarır, ikaz eder ve iflas yahut inkırazdan korur. Bela aramak basiretin yapacağı iş değildir. Galebe çalabilmek için basiret onları yarı yolda karşılar.

179. İhtiyat istidadın mührüdür

İhtiyatsız bir sine açık bir mektup gibidir. İnsan içinde sırlarını saklayabileceği derinlikler: mühim şeylerin derine gömülüp kaybolabileceği büyük genişlikler ve küçük kovuklar barındırmalıdır. İhtiyat insanın nefesine hâkim olabilmesinin bir ödülüdür ve ihtiyatlı olma hakiki bir muzafferiyettir. İnsan kendisini ne kadar çok insana açarsa o kadar çok fidye vermek zorunda kalır. Basiretin sıhhati deruni itidale istinat eder. İhtiyat insanı içini dökmeye zorlayan, kendisi ile tenakuza düşürerek sırlarını ele vermeye icbar eden, en kurnaz olanı bile itirafa sevk edebilecek imalarda bulunan kimselerce tehdit edilir. İnsan ne yapacağını söylemeli ne de söylediğini yapmalıdır.

Yapılacak olanın söylenmesi de, söylenecek olanın yapılması da lüzumsuzdur.

180. Hasminın yapacağı şeyleri kişi kendisine tedbir edinmemeli

Ahmak basiretli kimsenin yapacağını düşündüğü şeyi asla yapmaz zira onda bunun kendi yararına olduğunu sezecek anlayış yoktur. Anlayışa sahip olan da bunu yapmaz zira o muhatabının keşfettiği ve tertibat aldığı maksadını saklamak isteyecektir. İşlerin sadece görünen veçhesini değil görünmeyen yüzünü de dikkatle yoklamak: aralarında ileri geri gitmek gerekir. Bitaraf kalmaya çalışmak, olacak olanı değil, olabilecek olanı düşünmek gerekir.

İnsan hasmını kendisine kılavuz edinmemeli, yapacağını ona göre yapmaya yeltenmemeli.

Hükümler değişir; karara bağlanmamış olanda muhtemel olandan çok mümkün olanı nazarı itibara almak gerekir.

181. Gerçek fakat tamamı değil

İnsan yalan söylememekle mükelleftir fakat bütün gerçeği söylemek gibi bir mecburiyeti yoktur. Hiçbir şey gerçekten daha fazla ihtiyat istemez: o kalbe vurulan neşter gibidir. Onu dile getirmek de içerde saklamak da maharet ister. Tek bir yalan insanın dürüstlük şöhretini yerle bir etmeye yeter. Aldanan kimse kusurlu, aldatan kimse sahtekâr görünür ki bu sonuncusu daha fenadır. Doğru bilinen her şey konuşulamaz: bazıları kendileri için bazıları da başkaları için sessiz kalmak zorundadır.

182. Her şeyde bir parça cesaret

Bu basiretin mühim bir nevidir. İnsan başkaları hakkındaki kanaatini değiştirmeli, onlardan korkacak kadar yüksek tutmamalıdır. Sonra hayal gücünün dizginlerini asla kalbinin eline vermemelidir. Birçok kimse bunları karıştırıncaya kadar büyük görünür ve yakından tanıma çoğu kez saygı yerine hayal kırıklığına yol açar. Kimse insanlığın dar sınırlarının dışına çıkamaz. Her akıl ve mizaç için bir "keşke" vardır. Meyki insana görünürde belli bir nüfuz gücü bahşeder fakat kişinin meziyeti buna nadiren refakat eder zira talih yüksek mevkideki insanı kabiliyet yahut meziyetten eksik bırakarak cezalandırır. Hayal gücü daima önden gider ve şeyleri olduğundan daha büyük veya fazla gösterir. O sadece var olanı değil fakat var olabilecek olanı da hayal eder. Akıl tecrübeden istifade ederek şeyleri açık ve doğru görür. Ahmaklar cesur olamadığı gibi fazıllar da korkak olamaz. Ve nefis itimadı eğer ahmaklarla safdillere bile yardım ediyorsa akıllılar ile cesurlara kim bilir ne yapar?

Muhayyile asla kalbe boyun eğmemelidir.

Vakar insana görünür bir tesir gücü kazandırır fakat ona nadiren şahsi güç eşlik eder zira talih ekseriya makamın yüksekliğini kayyımın alçaklığıyla tashih eder.

Herkesin kafa veya kalp cihetinden illa bir zayıflığı vardır.

[İngilizler der:

Discretion is the better part of valor.

Cesarette asıl olan basirettir.

Basiret cesarettten sayılır.]

183. Hiçbir şeye çok sıkı sarılmamak

Ahmaklar inatçıdır ve inatçılar ahmak olur. Ahmaklar kararları ne kadar yanlışsa ona o kadar sıkı sarılırlar. Haklıyken bile taviz vermekte bir beis yoktur: insanlar kimin haklı olduğunu gördükleri için bu taviz sebebiyle gösterilen nezaket onların hayranlığını celp edecektir. Bazı hallerde alt etmekle kazanılandan daha fazlası ayak diremekle kaybedilir. Zira savunulan gerçek değil fakat kabalıktır. Öyle kafalar vardır ki demirdendir, ikna etmek için boşuna uğraşılır, iflah olmaz derecede inatçıdırlar. Saçma arzu ile inatçılık bir araya geldiğinde sonsuza dek ahmaklığa demir atarlar. İnsan kararında değil iradesinde sağlam olmalıdır. Elbette biri karar diğeri onun icrası olmak üzere insanın iki defa başarısızlığa uğradığı istisnai haller yok değildir.

Ahmaklar inatçıdır ve kolay kanan herkes bir ahmaktır.

184. Merasim düşkünlüğü

Krallarda bile bu sunilik tuhaf görünür. Merasim düşkünlüğü tahammül edilmez kimselerdir ve bu fazilet taslayıcılığının içten içe çürüttüğü ülkeler vardır. Ahmakların, şereflerini put yapıp tapanların kıyafetleri bu nevi sefil parçaların birbirine tutturulmasından oluşur ve onlar herhangi bir şey onu kırıp incitir görüldüğü için şereflerinin küçük şeylere dayandığını gösterirler. Saygı talep etmekte kınanacak bir şey yoktur fakat bunu yaparken sunilik timsali görünmemek gerekir. Fakat şu da bir gerçektir ki merasime hiç aldırış etmeyen kimse muvaffak olmak için büyük kabiliyete ihtiyaç duyar. Nezaket ne aşırıya gidilecek ne hafife alınacak bir şeydir. İnsan büyüklü-

günü ufak tefek şeref meselelerine önem atfederek göstermemelidir.

İnsan ne muaşeret taslamalı ne de onu hafife almalıdır: Bu nevi küçük şeylerde büyük olan kimse büyük olamaz.

185. Şöhreti bahse koymamak

Eğer bahis kaybedilecek olursa doğacak zararın telafisi mümkün değildir. Herkesin yanılma hakkı vardır, bilhassa ilk defasında bu çok daha kolaydır. Şartlar her zaman elverişli olmaz, doğan her gün hep aynı kişiye çalışmaz. O halde ilkinin telafi etmek üzere bir ikinci teşebbüsten çekinmemek gerekir. Eğer ilki iyi netice verirse ikincisini kurtaracaktır. O sebeple her zaman daha iyi vasıtalarla başvurulmalı, daha fazla imkân seferber edilmelidir. İşler hiç akla gelmeyen çok çeşitli şeylere bağlı olabilir ve talih insana başarıyı ancak nadiren bahşeder.

186. Kusurların farkında olmak

Bir şey kusurken tersi gibi görünse bile onu tanımakta vakit kaybetmemek lazım. Dürüstlük sırmalı ipekli kumaşlara büründüğünde bile zayıflığı tanımayı gerekli kılar. O kimi zaman başına altından bir taç geçirir fakat o zaman bile demirini saklayamaz. Köle ruhluluk yüksek mevkiyle kendisini gizlese bile alçaklığından bir şey kaybetmez. Alçaklar yükselebilir fakat her zaman alçaktır. Bazıları bir kahramanda belli bir kusur görebilir fakat onu kahraman yapanın o kusur olmadığını fark etmezler. Yüksek mevkileri işgal eden kimselerin sergiledikleri örnek tavır o kadar ikna edicidir ki heveskâr-

ları çirkinliklerini taklit etmeye bile özendirebilir. Dalkavukluk çirkin bir simayı bile taklit eder ve büyüklüğün sakladığı şeyin saklayıcıdan mahrum kaldığında ne kadar tiksindirici olduğunu fark etmez.

Yüksek mevkilerdeki kimselerin şatafatla sergiledikleri şey o kadar aldatıcıdır ki alçaklıklarını bile yaldızlı bir kılıf altında gizleyebilirler ve kendilerine yaltaklananların gözünü büyüklerde yaldızladıkları şeyleri ayaktakımında iğrenç bulduklarına dikkat etmeyecek kadar döndürürler.

187. Hoş ve nahoş şeyleri yapmada izlenecek farklı yollar

Eğer bir şey insanların hoşuna gidiyorsa bunu kişinin kendisinin yapması, eğer nefretini celp ediyorsa başkalarına yaptırması uygun düşer. Büyük ve soylu kimseler iyilik yapmayı iyiliği kabul etmekten daha hoş bulur. Başka birisine ister acıma ister pişmanlık şeklinde olsun eziyet duymadan eziyet vermek kolay değildir. Ödül veya ceza meselelerinde iyilik doğrudan, kötülük bir başkasıyla dolaylı olarak icra ve irtikâp edilmelidir. Başkalarına hoşnutsuzluklarının nefret ve bühthanları ile dövebilecekleri şeyi vermek gerekir. Ayaktakımının öfkesi kuduz köpeklerin kudurganlığı gibidir. Verdiği zararın farkına varmaksızın demir ağızlıkları ısırıp dururlar. Ve ağızlık takbih etmeyecek olsa da dolaylı cezayı verir.

Hoşnutsuzluk, nefret ve bühthanın kendisine yönelebileceği birisini bulmak gerekir.

Ayaktakımının hiddeti köpeklerin kudurganlığı gibidir: çektikleri acının sebebini fark etmeksizin hırsla kamçıyı ısırırlar ve gerçek suçlu olmasa da cezayı kamçı çeker.

188. Takdir edecek bir şey bulmak

Bu insanın zevkine güveni tesis eder ve başkalarına onun kusursuz şeylerde şekillendiğini ihsas eder, bu da insanların ondan saygı beklentisi içerisinde kalmalarının yolunu aralar. Eğer bir kimse mükemmeliyetin veya meziyetin ne olduğunu bulup çıkarmışsa o nerede ortaya çıkarsa çıksın görüp kıymetlendirmeyi bilecektir. Takdir sohbet ve taklit için konular sunar. İnsanın etrafındakilere nezaket telkin ve tavsiye etmesi muaşeret adabındandır. Bazıları bunun tam tersini yapar: onlar her zaman tenkit edecek bir şey bulur, bu yolla mevcut olmayanları küçümseyerek hazır olanlara dalkavukluk yaparlar. Hilenin: herkes hakkında herkese kötü konuşmanın farkında olmayan derinliksiz kimseler buna aldanır. Bazıları da günün vasatlıklarına dünün meziyetlerinden daha fazla hayran olma itiyadındadır. Basiretli kimse bu hilelerin her ikisini de fark eder ve ne birinin mübalağalarına kapılır, ne diğerinin dalkavukluklarına teslim olur. Ve o bu münekkitlerin kimin çevresinde olursa olsunlar hep aynı tavrı takınacaklarının farkında olmalıdır.

Takdir hem sohbet ve taklit için malzeme sunar hem övgüye değer işleri teşvik eder.

189. Başkalarının eksiklerinden faydalanmak

Mahrumiyet arzuyu tetiklediğinde insana başkalarını avucunun içine almanın en emin yolunu sunar. Filozoflar mahrumiyetin hiç, devlet adamları her şey [mesabesinde] olduğunu söylerler: sonuncular haklıdır. Bazıları kendi maksatlarına ulaşmak için başkalarının arzularının merdivenlerini tırmanırlar. Onlar başkalarının zor zamanlarından faydalanır ve sıkıntıyı onların iştihalarını kamçılar için kullanırlar. Böylesi mahrumiyetin acısını malikiyetin hoşnutluğundan daha kullanışlı bulur ve işler gittikçe güçleştiği için arzu da gittikçe şiddetlenir. İstenileni elde etmenin incelikli yolu: tabiliği devam ettirmektir.

Mahrumiyetin harareti memnuniyetin ataletinden daha fazlasını vaat eder.

Arzunun ateşi her mukavemet artışıyla birlikte yükselir.

Arzuyu tatmin etmek fakat bağımlılığı sürdürmek istenileni elde etmenin incelikli yoludur.

190. Her şeyde avutucu bir taraf bulmak

Hatta faydasızların bile tesellisi vardır: onlar ölümsüzdür. İçinde umut ışığı barındırmayan karanlık yoktur. Ahmaklar için bu talihli olmaktır ve çirkin şansı darbimeseldir. Değeri az olmak uzun yaşamanın güvencesidir: kırık cam tamamen kırılmakla asla insanın başını ağrıtmayan camdır. Talih öyle görünür ki büyükleri kıskanır, faydasızlara uzun, azametlilere kısa hayat vererek bu dengesizliği giderir. Bir şeyi kendilerine dert edinenler her zaman kısa ömürlüdür, hiçbir şeye faydası dokunmayan kimse uzun yaşar, o ya öyle

göründüğü veya öyle olduğu için bu böyledir. Talihsiz kimselere gelince talih ve ölüm onu unutmak için elbirliği içerisinde görünür.

Çok yaşamak için kıymeti az olmak gerekir.

Talih anlaşılan mühim kimseleri kıskanır. Faydasızlığı uzun, işe yararlığı kısa ömürle ödüllendirir.

Sırtlarında yumurta küfesi taşıyanların ömrü tasa içerisinde geçer, gamsızlar uzun yaşar.

Talihsiz ölüm ve talih tarafından unutulduğunu düşünür.

[Chuang-tzu'nun 'Faydasız Ağaç' meseli hatırlansın.

Ağacı kurt, insanı dert yer.]

191. Bir çift güzel söze kanmamak

Bu ucuz bir hiledir. Bazıları efsunlamak için tılsımlı iksirlerle ihtiyaç duymaz. Sadece gururlarını okşayarak ahmakların kalan akıllarını başından alır. Onlar şereflerini satılığa çıkarır ve borçlarını bir çift güzel sözle öderler. Her şeyi vadeden hiçbir şey vaat etmez; vaatler ahmakların tuzağıdır. Hakiki nezaket bir vecibe, sahte nezaket bir hiledir ve aşırı nezaket vakar değil fakat bağımlılıktır. Bu hileden istifade edenler kişiye değil onun servetine temenna ederler ve aslında iltifat iyi niteliklere değil fakat beklenen lütuf ve faydalaradır.

[Bizde aynı hususta hem:

Adamakla mal tükenmez.

Hem de: Adamak kolay, ödemek güçtür denmesi sebepsiz değildir.]

192. Huzurlu hayat uzun hayat

Düstur: Yaşamak için yaşat. Sulh ve sükûnet taraftarı sadece yaşamaz, o hayatı idare eder: “Dinle, gör fakat sessiz kal”. Çekişmesiz geçen bir gün sakin bir gece demektir. Uzun yaşamak ve hayatın keyfini çıkarmak iki kere yaşamaktır: sulh ve sükûnetin meyvesi. Önemsiz şeyleri dert etmedikten sonra insan her şeyi elde edebilir. Her şeyi ciddiye almak kadar büyük bir ahmaklık yoktur. İnsanın kendisini alakadar eden şeyden yaralanmaması alakadar etmeyen bir şeyin kendisini yaralamasına izin vermesi kadar ahmakçadır.

Uzun ve hoş bir hayat ikisi için de yeterli bir hayattır.

İnsanın her şeyi içine atması kadar büyük bir yoldan çıkmışlık yoktur.

İnsanın kendisini alakadar etmeyen şeyi dert etmesi alakadar eden şeyi dert etmemesi kadar ahmakçadır.

193. Başkasının çıkarını kendi çıkarının önüne koyuyormuş gibi yapan kimseye karşı dikkat

Hilekârlığa karşı en iyi müdafaa dikkat ve ihtiyattır. Eğer insanlar kurnazsa daha da fazla kurnaz olmaktan başka çare yoktur. Bazıları işlerini başkalarına gördürmekte mahirdir ve eğer maksatları zamanında fark edilip çözülmezse insan sonunda birilerinin emellerine maşalık etmekten başka bir iş yapmadığını görecektir.

194. Hem kabiliyet hem vaziyet hakkında gerçekçilik

Bu hayatın başlarında daha da mühim bir keyfiyet arz eder. Herkes kendisi hakkında yüksek kanaatler besler ve önemce en sonda gelenler kendilerini en başta düşünürler. Herkes izzet ikbal rüyaları görür ve kendisini bir harika vehmeder. Umut bir şeye sarılır ve tecrübe erişmeye kifayet etmez. Berrak bir gerçeklik tasavvuru beyhude hülyalar için işken-
cedir. Makul olmak gerek. En iyiyi isteyip en kötüyü um-
malı ki her netice sükûnetle kabul edilebilsin. Biraz yükseği hedeflemek iyi fikirdir fakat bu hedefi ıskalayacak kadar yüksek olmamalı. Bir işe başladığında insan beklentilerini dizginlemeli. Tecrübe eksikse cüretkâr tahminler ekseriya yanlış çıkar. Basiret her tür hamakat derdine devadır. İnsan hareket sahasını ve vaziyetini bilmeli, hayal gücünü gerçekliğe uyarlamalıdır.

195. Takdir etmeyi bilmek

Kimse gösterilemez ki birine bir şey öğretmek elinden gelmesin ve hiç kimse yoktur ki geçilemeyecek kadar kusursuz olsun. Herkesi hoşnut etmenin bir yolunu bilmek faydalı bilgidir. Akıllı kişi herkese değer verir zira herkeste iyi bir taraf görür ve bir işi iyi yapmanın ne kadar güç olduğunun farkındadır. Ahmak kısmen iyi olanı tanımaması kısmen hep en kötü olanı tercih etmesi sebebiyle başkalarını daima küçük görür.

196. İnsan uğurlu yıldızını bilmeli

Bahtının yıldızı olmayan kimse kadar çaresiz birisi gösterilemez ve insan talihsizse onu tanımadığı için talihsizdir. Bazıları nasılinı ve nedenini bilmeksizin kendilerini kudret ve nüfuz sahibi kimselerin yanında bulur ve bunun tek sebebi talihin onları kayırmış olmasıdır. Onlara kalan tek şey talihlerini say ve gayretle beslemeleridir. Bazıları bir ülkede diğerinden daha fazla hüsnü kabul görür veya belli bir şehirde hatta aynı meziyete sahip kimseler arasında daha iyi tanınır, bazıları belli uğraş alanlarında daha talihlidir. Talih kâğıtları istediği tarzda karar. Herkes kendi uğurunu bilmeli, kendi kabiliyetlerini tanımalıdır: kazanmak ve kaybetmek buna bağlıdır. İnsan uğurlu yıldızını nasıl takip edeceğini bilmeli. Onu ne değiştirmeli, ne sırtını dönmeli.

İnsan bahtının yıldızını takip etmeli ve başkasıyla karıştırmaksızın ona yardım etmeli, karıştıracak olursa şimali şaşırır gerçi onun komşusu, şimal yıldızı şaşırıp sapıtanı çağırır fakat gök gürültüsüyle.

197. Ahmakları sırtta taşımak

Gördüğünde bir ahmağı tanıyamayan, hatta tanıyıp da başından defetmeyen kimse belli ki hamakat tayfasındandır. Ahmaklarla uğraşmak hatta derine sardırmadan bile tehlikelidir ve eğer kendilerine itimat edilecek olursa büyük zarar verirler. Bir müddet kendilerinin veya başkalarının ihtiyatları ile geri tutulurlar fakat gecikme onların hamakatlarını artırmaktan başka bir işe yaramaz. İtibarı olmayan kimsenin insana ancak zararı dokunur. Ahmaklar her zaman talihsizdir

ki bu onların yüküdür. Bu çifte talihsizlikleri onları hiç terk etmediği gibi kendileriyle dostluk edenlere de bulaşır. Onlarda tamamen kötü olmayan tek bir şey vardır: basiretin onlara hiçbir faydası dokunmasa da menfi misaller olarak onların basirete faydaları dokunur.

Burada *similia similibus cogniscatur*, benzer benzeri tanır kuralı işlemez.

Ahmaklara refakat her zaman tehlikeli, itimat her zaman yıkıcı sonuçlar doğurur.

İtibarı olmayanların başkasının itibarına faydası dokunmaz.

Kendi ihtiyatları ve başkalarının ihtimamları her ne kadar bir müddet onları makul sınırlar içerisinde tutsa bile önünde sonunda ahmakça bir şey yapacak veya söyleyeceklerdir ki uzun zaman dizginlendiği için bunlar daha da büyük olacaktır.

198. Kıymetin bilinmediği yerden bilindiği yere nakil

İnsanın değerini hissetmesi için sınırlarını aşması gereken memleketler vardır ve büyük mevkiler için bu bilhassa böyledir. Kabiliyet veya meziyet sahiplerine anavatanları üvey ana muamelesi gösterir. Haset mümbit toprak bulur ve her şeye hükmeder zira zaman içerisinde kişinin eriştiği büyüklüğü değil başlangıçtaki kusurlarını hatırlar. Dünyanın bir ucundan gelen bir toplu iğne değerini bulur, bir boyalı cam parçası eğer uzaklardan gelmişse kıymet bakımından elmas parçasını geride bırakır. Yabancı her şey ister uzaklardan geldiği, ister insanlar ancak imalatı tamamlanıp son şekli verilmiş haliyle

gördükleri için kıymete biner. Bazıları kendi küçük köşelerinde hor görülür fakat dünya çapında bir saygınlığa erişirler. Onlar uzaktan görülüp yabancılar tarafından takdir edildikleri için kendi insanları tarafından hürmet edilir. Sunaktaki heykel ormanda bir ağaç gövdesiyken görmüş olanların taze ve ihtiramına asla mazhar olamaz.

Öyle kimseler vardır ki ancak bulundukları ülkelerin sınırlarının dışına çıktıktan sonra kıymetleri bilinir, yüksek mevki-dekiler için bu bilhassa böyledir.

Bazıları vardır kendi küçük köylerinin maskarası fakat bütün dünyanın harikasıdır, ancak (uzaktan geldikleri için) yabancılar tarafından takdir edildikten sonra (uzaktan görül-dükleri için) ülkelerinin medarı iftihar olurlar.

[Bu bizim gibi hemen hiçbir ameliyesi kendinden ve kendiliğinden olmadığı için takdiri de tenkiti de kendisinin dışına ve dışarıya kalmış olan memleketler için bilhassa doğrudur.]

199. İnsan yerini küstahlıkla değil meziyetle bulmalı

İnsanı şöhrete götüren meşru yol fazilettir ve eğer gayret meziyetin üzerinde yükselirse menzil kısılabılır. Tek başına dürüstlük, keza gayret ve sebat da yeterli değildir zira sarf edilen çaba yerine göre insanın itibarını yerle bir etmeye yetecek kadar haysiyetini zedeleyebilir. Doğru olan bir orta yol bulmaktır: insan kabiliyetli olmalı fakat onu nasıl sergileyeceğini de bilmeli.

Tek başına dürüstlük yeterli değildir, zira gayret ve sebat insanı küçük düşürebilir ve bu yolla ulaşılan şeyler öyle değersizliklerle lekelenebilir ki uyanan kuşku itibarı mahvedebilir. Doğru yol ikisinin arasındadır: bir makamı hak etmeli fakat takdir edilmek için beklemeyip onu zorlamalı da.

200. Umudu diri tutacak şey

Mutsuzluk içerisinde umutsuz kalmamak için bir kenarda insanın arzusunu uyandıracak bir şey bırakılmış olmalı. Vücut havayı teneffüs, ruh eşyayı tahassür eder. Eğer bir kimse her şeye sahip olsaydı her şey hayal kırıklığı ve memnuniyetsizlik doğururdu. Hatta bilgide bile öğrenecek bir şeye, merakın gıdasını temin edebileceği bir şeye ihtiyaç duyulur. Umut insana hayat verir fakat mutluluğun hızla yiyip bitirilmesi ölümcül olabilir. Başkalarını ödüllendirirken asla onları tam bir doyuma ulaştırmamak gerekir. İsteyecekleri bir şey kalmadığında her şeyden korkulmalı: mutsuz mutluluk. Arzuların bittiği yerde korkular başlar.

Arzu ölür korku doğar.

201. Ahmak görünenlerin tamamı görünmeyenlerin yarısı ahmaktır

Ahmaklık dünyayı üstlendi; eğer bilgelikten bir şey kalırsa nazargâhı ilahiden ahmaklıktır. Fakat en büyük ahmak kendisinin değil geri kalan herkesin ahmak olduğunu düşünen kimsedir. Akıllı olmak için, hele kendine, akıllı görünmek yetmez. Bildiğini düşünmeyen bilir, başkalarının gördüğü-

nü görmeyen görmez. Bütün dünya ahmaklarla dolu olsa da kendisinin ahmak olduğunu düşünen hatta bundan kuşkulanmayan biri bulunmaz.

Dünya hamakatla doldu. Eğer bilgelikten bir şey kaldıysa Tanrı katından [bakıldığında] ahmaklıktır.

202. Söz ve iş: kâmil insan

İnsan güzel konuşmalı, haysiyetli davranmalı: biri kafanın, diğeri kalbin meziyetidir ve her ikisi de ruh asaletinden ileri gelir. Sözler işlerin gölgeleridir. Sözler dişil, işler erildir. Tebrik edilmek başkalarını tebrik etmekten iyidir: konuşmak kolay, yapmak zordur. İşler hayatın cevheri, bilgece sözler süsüdür. Meziyet işte kalır fakat sözde uçar. İşler basiretli düşünmenin meyvesidir. Söz aklın, iş kudretin eseridir.

Şöhrete erişmek şöhreti taşımaktan daha mühimdir.

203. Zamanın büyük adamlarını tanımak

Bunların sayısı çok değildir. Bütün dünyada tek Anka, her yüzyılda bir büyük kumandan, bir mükemmel hatip, bir bilge adam, birkaç yüzyılda bir seçkin kral. Vasatlar değersiz olduğu kadar sayısızdır: seçkin büyüklük her bakımdan nadirdir zira tam mükemmeliyet ister ve sınıf ne kadar yüksekse ona erişmek o kadar güçtür. Çokları Sezar ve İskender'den isim alarak kendilerine "büyük" der fakat beyhude [büyüklenme] dir. İş olmadan tek başına böyle bir söz sabun köpüğünden

başka bir şey değildir. Birkaç Seneca vardı fakat sadece Apelles'in şöhreti kalıcı oldu.

[Gök kubbenin altında hangi şöhretin kalıcılığından söz edebilir?]

204. Kolay olana güçmüş, güç olana kolaymış gibi girişmek

Bu birinde aşırı güvenin doğmasına mani olmak, diğerinde güvensizliğin gelişmesine meydan vermemek için elzemdir. Bir şeyi yapmaktan uzak durmak için yapılmış haliyle tasavvur etmek yeterlidir. Fakat gayret ve sebat imkânsızlığın üstesinden gelir. Büyük tehlike anlarında hatta düşünmemeli fakat sadece hareket etmeli. Güçlüklerin üzerinde durulmamalı.

Güçlükleri görüldüğünde umutsuzluğu körüklememesi için büyük işlerin üzerine çok fazla kafa yorulmamalı.

205. Küçümsemenin nasıl kullanılacağını bilmek

Şeyleri elde etmenin bir yolu onları küçük görmektir. Onlar peşine düşüp aranacak olursa bulunmaz, daha sonra hiçbir çaba göstermeksizin kendileri koşa koşa gelir. Dünyevi şeyler semavi şeylerin gölgeleridir ve tıpkı gölgeler gibi hareket ederler. Kovalandığında kaçır, bırakıldığında yakalanırlar.

Küçümseme intikam almanın en akıllıca yoludur. Hakimane bir düstur: Asla kendini kalemle müdafaa etme zira iz bırakır ve küstahlıkları sebebiyle cezalandırmak yerine rakiplerin şöhretine şöhret katar. Değersiz kimseler büyüklere kurnazca muhalefet eder: gerçekten hak etmedikleri halde dolaylı yoldan şöhret kazanmaya çalışırlar. Eğer seçkin muhalifleri kendilerine kulak asmamış olsaydı birçok kimse adı sanı duyulmadan göçüp gitmiş olurdu. Unutulma gibi intikam yoktur: hasımları değersizliklerinin toprağına gömer. Küstah ahmaklar dünyanın ve asırların harikalarını ateşe vererek ölüm-süzlüğe ermeğe çalışırlar. Ayaktakımının homurdanmasını kesmenin bir yolu onları görmezden gelmektir. Onları tekzip etmeye kalkan ister istemez zarar görecektir. Onlara itimat edene itimatları itibarsızlık olarak döner. Kişi insanların kendisine gıpta etmelerinden yakınmamalı, her ne kadar onların nefesleri büyük mükemmeliyeti yahut meziyeti karartmayacaksa da donuklaştırır.

Arandığında bulunmayan şeyler aranmadığında kendiliğinden ortaya çıkar.

Büyük adamlara muhalif olarak önlerinde durma değersizlerin doğru yoldan asla ulaşamayacakları şöhrete dolaylı yoldan kavuşma hilesidir.

206. Bilmek gerek: bayağılık her yerde mevcuttur

Hatta Korinthos'ta, en seçkin ailelerde bile. Herkes onu kendi evinde kendince tecrübe eder. Sadece bayağı insanlar yoktur fakat soyluluk iddiasında olan bayağılık da vardır ve bu daha kötüdür. Bunlar kırık ayna parçaları gibi bayağılığın vasıfla-

rını yansıtırlar fakat bundan fazla zarar vermezler. Ahmaklar gibi konuşur, küstahça tenkit ederler. Cehaletin büyük çömezleri, hamakatin manevi babaları, haysiyet kırıcı dedikodunun akbabaları. İnsan bunların söylediklerini kaale almamalı, hissiyatına aldırış etmemeli. Uzak durmak için böylelerini tanımak: onların bayağılığına iştirak etmekten veya hedefi olmaktan sakınmak gerekir. Hamakatin her nevi bayağıdır ve bayağılık ahmaklardan müteşekkildir.

Fakat bayağılığa bayağıca karşı koymak gibi bir şey daha vardır ki bu daha berbattır.

207. Mutedil olmak

Talihin getirdiklerine karşı bilhassa ihtiyatlı olmak gerekir. Hissiyat dünyasındaki ani çalkantılar basiretin muvazenesini bozar ve insan kaybederse tam burada kaybeder. İnsan bir taşkınlık veya hoşnutluk anı içerisinde saatler süren kayıtsızlık halinden daha hızlı hareket eder. Ve çoğu kez kısa bir cinnet hali bütün bir hayatı utanç veya pişmanlık içerisinde bırakabilir. Zeki kimseler bu yoldan çıkma anlarını hasımlarının ruhi derinliklerini iskandil etmek için kullanırlar. Onlar sırları keşfederek en büyük kabiliyetlerin derinliklerine inerler. Peki, buna karşı takip edilecek hile? İnsan kendisine, bilhassa ani sevki tabilere hâkim olmalı. Hırsın, hiddetin bir at gibi birdenbire şahlanmasını önlemek uzun düşünme ister ve eğer kişi at sırtında olup da aklına malikse her şeyi akılla yapabilir.⁴¹ Tehlikeyi önceden gören kimse takip edeceği yolu

41 [Yukarıda *Hissiyata hâkim olmada ustalık* başlıklı 155 numaralı *oraculo*ya bakınız.]

da hisseder. Hiddetle edilen söz ağzından kaçırır fakat ağırlığını hissedecek kimse için bir ışık olabilir fakat onu yakalayıp üzerine düşünen kimseye çok şey ifade edebilir.

208. Bir hamakat saldırısının kurbanı olmamak

Akıllı adamlar dünyaya ekseriya mecnun veda ederler. Ahmaklar akıl arayışı içinde hamakattan boğulup ölür. İnsan çok düşünürse hamakattan ölür. Bazıları her şeyi hissettiği, bazıları hiçbir şeyi hissetmediği için ölür. Bazıları gam çekmediği, bazıları çektiği için ahmadır. Akıl fazlalığından ölmek ahmakçadır. Bazıları her şeyi anladığı için ölür, bazıları hiçbir şeyi anlamadığı için yaşar. Çokları ahmaklıktan ölse de çok az ahmak gerçekten ölür zira çok azı gerçekten yaşamaya başlar.

Akıllılar umumiyetle akıllarını kaybettikten sonra, ahmaklar onu bulmazdan önce ölür.

Hamakat hastalığından ölmek çok fazla düşünmekten ölmektir.

209. Yaygın hamakattan uzak durmak

Bu akıl sağlığının hususi bir nev'ine ihtiyaç gösterir. Adetler yaygın hamakatı kutsar ve tek tek insanların cehaletine mukavemet eden bazı kimseler kalabalığın cehaletine karşı koyamaz. Avam talihiyle hatta en iyi haliyle bile asla mutlu değildir veya akılla hatta en kötü haliyle bile mutsuzdur. Onlar kendi mutluluğuyla mutsuz başkalarının mutluluğuna tamah ile yaşarlar. Günün insanları dünün şeylerini ve burada olan kimseler, orada olan şeyleri över. Geçmiş daha iyi görünür ve

uzak olan her şey daha aziz tutulur. Her şeye gülen her şeye ağlayan kadar ahmaktır.

210. Gerçeğin nasıl kullanılacağını bilmek

Gerçek tehlikelidir fakat dürüst kimse gerçeği konuşmaktan çekinmez. Bu sanat ve sunuat ister. Hazık ruh hekimleri gerçek-tatlandırıcıları icat ettiler zira birine yalanı söyletmek için gerçek kullanıldığında esas itibariyle acı gelir. Bu iş büyük maharet ve doğru tatbik ister. Aynı gerçeğe birisi insanı göklere çıkarır diğeri yerin dibine batırır. Bugünün meseleleri sanki uzak geçmişe aitmiş gibi ele alınmalı. Anlayana tek söz yeter eğer yetmiyorsa sükût kifayet eder. Yüksek mevkideki kimselere asla acı çareler vermemek gerekir. Onların gözünü açmak için verilecek hapın dışı tatlandırıcıyla kaplanmalı.

[Lafın tamamı ahmağa söylenir. Arif olan anlar. Sükût etmek gibi nadana âlemde cevap olmaz.]

211. Cennette herkes hoşnut

Cehennemde herkes meyyus ve ikisinin arasında, yeryüzünde ise her ikisiyle de karşılaşılır. İki uç arasında yaşıyor ve ikisinden de bir şeyler taşıyoruz. Talih değişir: her şey mutluluk olmadığı gibi her şey meşakkat değildir. Bu hayat bir sıfır: kendi başına hiçbir şeydir. Cennet eklendiğinde çok şeydir. Dünyanın değişen ahvaline kayıtsızlık basirettir; akıllı yeniliğe aldırılmaz. Hayatımız sahnedeki temsil gibi bir düğümün bir çözülür, o halde perdenin iyi bir sona kapanmasına dikkat etmek gerekir.

212. Sanatın son hilelerini asla göstermemek

Büyük üstatlar ustalıklarını gösterme tarzları bakımından da mahirdirler. Üstünlüğün sırrı gösterilmemeli ki üstatlık baki kalsın. Sanat gösterilirken sanat kullanılmalı. Talimin kaynakları kurutulup tüketilmemeli veya bilginin tamamı gösterilmemeli. Bu yolla insan şöhretini koruyacak ve başkalarını kendisine bağlı kılacaktır. Başkalarına talimde ve istediklerini vermede insanların hayranlığını cezbetmeyi bilmek ve meziyeti yavaş yavaş göstermek gerekir. İhtiyat bilhassa önem arz eden meselelerde yaşamak ve kazanmak için her zaman büyük düstur olmuştur.

213. Nasıl karşı çıkacağını bilmek

Başkalarını tahrik etmenin büyük yolu bozulmadan bozmak, dağılmadan dağıtmaktır. İnsan muhataplarının hissiyatını ele vermeleri için yalanlama veya inkâr yolunu kullanabilir. İkna olmamış görünmek veya inançsızlık göstermek insanları sırlarını kismaya zorlar. Bu en sağlam sürgülü sineleri bile açacak anahtardır. Büyük bir incelikle başkalarının niyet ve kararı sınanabilir. Muhatabın esrarlı bir hava vererek söylediği söz kurnazca hafife alınır, [doğuracağı bozgun içerisinde] en derin sırların peşine düşülür, ardından azar azar dile dökmesi için yol yapılır ve dökülenler incelikli hile ağlarına yakalanır. Basiretli kişinin ihtiyatı başkalarının çözülüp kaybetmelerini sağlar. Kalpleri anlaşılmaz erişilmezken o onların hissiyatının derinliğini yoklar ve iç yüzünü keşfeder. İnsanın merakının ele geçirebileceği en iyi maymuncuk sahte şüphedir: o istediği her şeyi bulup çıkarır. Hatta tedrisata başladığında zeki talebe üstadını nakzeder ve onu doğruyu açıklayıp savunmaya daha istekli ve hararetle hale getirir. Birine basiretle meydan

okunması öğrettiğinin daha sağlam ve kusursuz hale gelmesine vesile olur.

İşlerin iç yüzüne vakıf olmanın başta gelen vasıtası muhataplarını bir şeyle bağlamaya çalışırken insanın kendisini bağlamamasıdır.

214. Ahmakça bir işi ikilememek

Bir şeyi düzeltmek için çoğu zaman dört şey yaparız. Bir yalanın ancak bir başkasının ve daha büyüğünün yolunu açtığı söylenir ve bu da ahmaklıktan farksızdır. Yanlış bir işe geri dönmek her zaman kötüdür ve insanın yanlışını nasıl saklayacağını bilmemesi daha da kötüdür. Kusur her zaman külfetlidir fakat savunulup büyütülecek olursa daha da külfetli hale gelecektir. En büyük bilgeler de bir yanlış yapabilir ama iki değil: yanlış olabilir fakat onu uzatıp mesken edinmezler.

Ahmaklık yalanlar silsilesiyle ya akraba veya özdeştir zira ikisinde de birini desteklemek için birçoğuna ihtiyaç duyulur.

Akıllı da bir kere sürçebilir fakat iki kere değil ve bu dururken değil sadece koşarken olur.

215. Gizli niyetleri olan kimseye dikkat

Akıllı kimse saldırmadan evvel hasmının dikkatini dağıtır, azmini kırar. Dikkat dağılıp azim sendelemeye başladı mıydı yenilgi kolaylaşmış olur. Böyle kimseler peşinde oldukları şeyin anlaşılmaması için maksatlarını saklar, öne çıkmamak için

ikinci planda kalmayı tercih ederler. Hedef edindikleri görölüp anlaşılmadığı zaman bu yol nadiren hedefinden şaşar. Niyetler bu kadar açıkgöz iken dikkatin gözleri asla ağırlaşmamalıdır. Niyetler kendilerini gözden kaybettirdiklerinde uyanıklık ikiye katlanmalıdır. Başkalarının tertip ve tezgâhlarına zamanında vakıf olmak için dikkatli ve tedbirli olmalı. Peşine düştükleri şeye ıtıla kesp etmek için kullandıkları bahaneleri dikkatle gözetlemeli. Onlar bir şeyi teklif edip başka bir şeyi kastederler, maksatlarının etrafında pervaneler gibi dönerek uçanlar sonunda bir dala konarlar. Verdiklerine dikkat etmeli. Kimi zaman insanın anladığını başkalarının anlatması en iyi yoldur.

Niyetler uyanık olduğu sürece asla uyuklamamak gerekir.

216. Etkileyici olmak

İnsan kendisini açıkça: kolayca değil fakat kolay anlaşılır tarzda anlatmalı. Bazıları güzel bir fikre gebe kalır fakat onu kötü doğurur zira sarahat olmaksızın ruhun çocukları —kavramlar, kararlar— asla ışığı göremezler. Bazıları fazla emen fakat az veren içki kaplarına benzer, bazıları ise hissettiklerinden fazlasını söyler. Karar irade için neyse sarahat de zihin için odur: her ikisi de büyük meziyettir. Anlayışı açık kimseler alkışlanır, kafası karışık kimseler ise ekseriya anlaşılmazlıkları sebebiyle saygı görürler ve doğrusunu söylemek gerekirse bayağı ve sıradan olmamak için kimi zaman anlaşılmaz olmak iyidir. Fakat söylediklerimiz hakkında kendimiz açık bir fikre sahip değilsek başkaları duyduklarını nasıl anlayacaktır?

217. Ne ebedi sevgi ne ebedi nefret

İnsan dostlarına en kötü düşmanları olabilecekmiş gibi davranmalı. Gerçekte durum bundan pek farklı olmadığına göre bunun temkin ve tedbir payı içerisinde olması tercih edilmeli. Dostluktan yüz çevirenlerin eline silah vermemek için bu elzemdir aksi halde onlar bu silahlarla eski dostlarına karşı savaşın en kötüsünü yürüteceklerdir. Tersine düşmanlar bahis konusu olduğunda uzlaşma kapısı açık bırakılmalı. Cömertlik ve nezaket kapısı en güvenli kapıdır. İntikam zevki çoğu zaman işkenceye döner ve birisine zarar vermenin duyurduğu tatmin hissi ekseriya ıstıraba dönüşür.

218. Asla inatçılıkla değil yalnızca dikkatli düşünmeyle

İnatçılığın her türü musibettir, hiçbir şeyi doğru yapmayan hissiyatın kız kardeşidir. Bazıları vardır her şeyi savaşa dönüştürür, cemiyet içerisindeki haydutlar gibi davranıp başkalarını yaptıkları her şeyde alt etmekten zevk duyarlar. Bunların sulh içerisinde nasıl yaşanacağı hakkında bir fikirleri yoktur. Böyleleri idare mevkiinde olmaları halinde bilhassa zararlıdır. Hükümeti hiziplere böler, çocuklar kadar uysal ve itaatkâr olması gereken kimselerden düşman icat ederler. Her şeyi el altından yapmak isterler ve başarılarını tertip ve düzenlerinin ürünü olarak görürler. Fakat başkaları bir defa bunların bu aksi mizaçlarına [çelişkili ruh hallerine] uyandığında bu keşfin doğurduğu öfkenin kurbanı olmaktan kurtulamazlar. Hayali tertip ve ucube meşgaleleri içerisinde sıkışıp kalırlar ve bundan böyle ellerinden hiçbir şey gelmez olur. Her şey bir hayal kırıklığı, her sıkıntı hazımsızlık doğurur ve başkaları onların bu hazım ağrılarından keyif duyar. Temyiz

melekeleri bozulur, kimi zaman kalpleri zarar görür. Bu tür hilkat garibeleriyle baş etmenin yolu yoktur: medeni dünyadan firar edip vahşiler arasında yaşamak müstesna. Zira yabanların yabaniliği bu vahşilerin vahşiliğinden daha tahammül edilebilirdir.

Her türlü inatçılık ruh urudur, asla doğru bir şey yapmayan ihtirasın ahfadıdır.

219. Mürailikle maruf olmamak

Her ne kadar artık sunilik olmadan yaşanamıyorsa da insan düzenbazlıkla tanınmamalıdır. Basiret dirayetten evladır. Davranışta samimiyet herkesin hoşuna gider fakat herkes kendi işlerinde samimi davranmaz. Samimiyetin sadeliğe veya uyanıklığın kurnazlığa dönüşmesine izin verilmemelidir. Sinsiliğinden çekinilmektense akıllılığından dolayı sayılan birisi olmak yeğdir. Samimi kimseler sevilir fakat çok kere saflıklarının kurbanı olup aldatılırlar. En iyi oyun onu gizlemektir zira oyun hile kabul edilir. Açıklık ve sadelik altın çağda serpilip gelişti, art niyetlilik ve garazkârlık ise bu yaşadığımız demir çağında. Kabiliyetli kimse olarak değerlendirilmek bir şereftir, bu insanlara itimat telkin eder. Fakat akıllı kimse olarak düşünölmek güvenilmezlik şüpheleri uyandırabilir.

Herkes kendisine dürüst davranılmasını ister fakat herkes başkalarına aynı tarzda davranmayı istemez.

Ne yapacağını bilen birisi olarak tanınmak şeref vericidir ve itimat telkin eder fakat bir mürai olarak düşünölmek aldatıcıdır ve güvensizlik doğurur.

[Asıl mesele yeter akıllı olduğu halde düzenbazlığa tevessül etmemektir. Peki, insan hem akıllı olup hem saf kalabilir mi? Esas soru budur ve Platon'un *Gorgias* diyalogunun ana meselesini bu oluşturur.]

220. Aslan postu yoksa tilki kürkü

Gerisinde kalmamak için zamanın önünde yürümek gerekir. İnsan istediğini elde ediyorsa itibarı zarar görmez. Güç yetmiyorsa hüner gösterilmeli. Bu yollardan biri veya diğeri: ya krallara yaraşır cesaret veya kestirme maharet yolu.⁴² Maharet kuvvetten daha müessirdir ve akıllılar cesurları cesurların akıllıları yendiklerinden daha fazla yenerler. İnsan istediğini elde edemezse küçük düşme tehlikesiyle karşı karşıya kalır.

[Hepimiz öyle veya böyle yaşadığımız muhitin kıymet hükmülerinin kurbanı veya en iyi haliyle tutsağıyız. Bugün dört bir yandan telkin ve talim edilen düstur şudur: Doğru veya yanlış tayin edici mesele say ve gayretimizin neticesidir, tali mesele ise bu neticeyi elde etmek için takip ettiğimiz yol ve vasıtalarıdır. 'Finis operantis tribuit veram moralitatem actui humano.'

Giriştiğimiz her iş ile namı hesabımıza ya muvaffakiyet dolayısıyla şöhret veya akamet dolayısıyla rezalet yazılır. Diğer bir deyişle ya başarısızlığın kabulü ile utanç veya galibiyetin kucaklanmasıyla nam. Kazanandan zaferi için asla izahat istenmez zira o her zaman makbul ve muteberdir. Başarısızlığın ise mazereti yoktur.

Yetiştirdiğimiz eski insanlar şöyle sorarlardı:

42 [Ya da: fazilet veya sunuat.]

Peki, gün günden daha kötüye gidiyorsa geride kalmamak için kötülükte zamanla yarışmak mı gerekir?]

221. İnsan kendisini veya başkalarını tehlikeye atmamak için aceleci olmamalı

Öyle kimseler vardır kendi itibarlarına kendileri mani olurlar ve kendileri gibi başkalarınıninkine de. Bunlar her zaman ahmaklık sınırında dolaşırlar. Bunları bulmak kolay, geçinmek güçtür. Günde yüz sıkıntıya üzüntüye metelik vermezler. Her şey bunların tepesini attırır, karşılaştıkları herkese karşı çıkarlar. Kıymet hükümlerini geri bırakıp her şey hakkında hoşnutsuzluk izhar ederler. Fakat ihtiyat ve basiretimizi en fazla sınavanlar hiçbir şey hakkında iyi konuşmayan, her şeyi çekiştiren kimselerdir. Hoşnutsuzlar diyarı uçsuz bucaksızdır ve ucubelerle doludur.

Bunları bulmak kolay, ayrılmak güçtür.

222. İhtiyatkâr tereddüt basiret işaretidir

Dil bir vahşi hayvandır ki ipini bir defa kopardı mıydı tekrar yuvasına sokmak kolay değildir. O ruhun nabzıdır. Akıl sahipleri onu sıhhatimizi muayene etmek; dikkat sahipleri ise kalbi dinlemek için kullanırlar. Zorluk şu ki en fazla ihtiyat içerisinde olması gereken kimse çoğu kez en az ihtiyat gösterir. Akıllılar dertten, beladan uzak durur ve nefse hâkimiyetlerini sonuna kadar korurlar. Akıllı ihtiyatı elden bırakmaz: tarafsızlıkta bir Janus, uyanıklıkta bir Argos'tur. Daha iyi bir

Momus⁴³ insanın göğsüne bir pencere yerine ellerine göz isterdi.

[Almanlar der:

Der kluge sagt nicht, was er weiß, der Dumme weiß nicht, was er sagt.

Akıllı bildiğini söylemez, ahmak söylediğini bilmez.

Aynı söyleyişle olmasa bile aynı manayı hedefleyen söz Konfüçyüs'ün *Lün-yu*'sunda da bulunur.]

223. Garip tavırlar sergilememek

Birçok kimse ister sahte tavır ister dikkat eksikliği sebebiyle dikkat çekici tuhaflıklar sergiler ve temyiz gücü alametinden çok noksanlıklara işaret eden tuhaf ve havai şeyler yapar. Nasıl ki bazı kimseler görülmedik derecede çirkin yüz lekeleleriyle tanınırlar, tuhaf kimseler de hareket tarzlarındaki belli bir aşırılıkla marufturlar. Tuhaf tavırlı kimse olmak kişinin ancak itibarını mahveder. Kişinin kendine mahsus küstahlığı bazılarında gülme isteği, bazılarında ise rahatsızlık duygusu uyandırır.

224. İşe nasıl girişeceğini bilmek

Böyle havale edilmiş veya devralınmış olsa bile asla ters taraftan olmamalı. Her şeyin iki yanı vardır. Eğer keskin yanın-

43 [Momus Hephaustos'u insana nihai suretini göğsüne başkalarının en mahrem düşüncelerini görebileceği küçük bir pencere açmadan bırakarak verdiği için eleştirir.]

dan tutulacak olursa en iyi veya en faydalı şey bile olsa vereceği ancak zarar olur; ama eğer tutulacak yerinden tutulursa bu en zararlı şey bile olsa mutlaka insana yararı dokunur. Acı veren birçok şey faydaları düşünülmüş olsaydı haz verebilirdi. Her zaman lehte ve aleyhte olan şeyler vardır. Burada maharet şeylerin insanın faydasına nasıl döndürüleceğini bilmeye dayanır. Şeyler farklı bir zaviyeden bakıldığında farklı görülür. O halde onlara mutluluk zaviyesinden bakmak gerekir. İyi ile kötü karıştırılmamalı. Bu sebeptendir ki bazıları baktıkları her şeyde hoşnut olunacak, bazıları ise sadece üzülecek şey bulur. Bu talihin iniş çıkışlarına karşı her dönemde ve her uğraş alanında en güvenli savunma ve büyük bir hayat düsturudur.

225. Büyük kusurun farkında olmak

Her kabiliyet bir kusurla dengelenir ve eğer teslim olunacak olursa o insanı bir zorba gibi yönetir. Bu zorbayı devirmeye girişmek için şu tavsiyeye kulak verilmeli: onun hüviyetini tayin ederek onu alt etmeye giriş. Aynı dikkati bundan dolayı kusur ya da ayıp bulacaklar için de göstermek gerekir. İnsan nefesine hâkim olmak için kendi üzerine düşünmeyi bilmeli. Bir kez bu kusur alt edildi miydi geri kalanların tamamının bunu takip edeceğinden kimsenin kuşkusu olmasın.

Tek bir kimse bile gösterilemez ki en bariz meziyetini dengeleyecek bir illetle malul olmasın ve eğer bu arzuyla beslenecek olursa insan üzerindeki tahakkümü itibariyle bir zorbaya dönüşebilir.

Ona karşı savaşa girişilecekse basiret en başta gelen müttefik olmalı zira bir kötülüğün bilinmesi alt edilmesi için ye-

terlidir yeter ki ona müptela veya ondan mustarip olan onu dışarıdan bakanlarla aynı ışıktaki görsün.

İnsanın kendine hâkim olması için kendini bilmesi gerekir.

226. İnsanların teveccühünü kazandığından emin olmak

Çoğu kimse olduğu gibi değil mecbur veya mükellef olduğu tarzda hareket eder. İnsanı herkes kötüye ikna edebilir, her ne kadar kimi zaman inanılmaz görünse de kötüye kolaylıkla inanılır. İnsanın elinde olanların en iyisi ve en fazlası başkalarının saygısına bağlıdır. Bazıları vardır, haklı olmakla yetinir fakat bu yeterli değildir: aynı zamanda gayretli ve sebatlı da olmak gerekir. Başkalarını hoşnut etmenin maliyeti az fakat getirisi fazladır. İşler sözlerle pazarlanır. Bu büyük dünya evinde ne kadar faydasız olursa olsun hiçbir alet gösterilemez ki yılda bir kez işe yaramasın. Verilen değer az fakat duyulan ihtiyaç fazladır. İnsanlar şeyler hakkında konuşurken unutmamak gerekir ki hissiyatlarını takip ederler.

227. İlk intibalara teslim olmamak

Bazıları aldıkları ilk habere yakayı kaptırır daha sonra gelenlere odalık muamelesi yapar. Her zaman ilk ulaşan yalan olduğundan gerçeğe oda kalmaz. İnsan hatırına gelen ilk hedef ile ne iradesini, ne de gözüne takılan ilk önermeyle aklını doldurmalı: böyle bir şey o kimsenin derinliksiz olduğunun en büyük emaresidir. Bazıları yeni içki kaplarına benzer. Onlar ister iyi ister kötü olsun tuttukları ilk içkinin rayihasını içlerine çekerler. Bu sathilikleri öğrenildiğinde insanlar onlar için kötü şeyler tasarlamaya başlar. Kötü niyetli olanlar safdilliği

istedikleri renge boyarlar. Bir şeye her zaman iki defa bakacak zaman olmalı. İskender bir kulağını hep hikâyenin diğer yarısı için saklarmış. İnsan kendisine ulaşan ikinci ve üçüncü haberleri beklemeli ve dikkat etmeli. Kolayca etki altında kalmak derinlik eksikliğinin nişanesidir ve o kimse hırslarının kölesi olmaktan uzak değildir.

228. Dedikoduculuk

İnsan başkalarının şanını şerefini lekeleyicilikle nam salmamalı. Başkasının aleyhine nükteli olmamalı: bunun zor bir tarafı yoktur fakat çok çirkin ve iğrençtir. O vakit herkes ondan intikamını alır ve onun hakkında kötü konuşur ve o tek, başkaları çok olduğundan kolayca alt edilir. Başkalarının kötülüğüne sevinmemeli ve onlar hakkında ileri geri konuşmamalı. Dedikoducu her zaman nefreti mucip bir kimsedir. Ve eğer büyüklerden biri onunla düşüp kalkarsa bu onun ferasetine büyük değer vermelerinden ziyade onu bir eğlence malzemesi olarak görmelerindendir. Ve kim kötü konuşursa daha kötüsünü ıştır.

229. Hayatı akıllıca taksim etmek

Hadiselerin zorlamasıyla şaşkınlıkla değil fakat basiret ve ferasetle. İstirahatsiz bir hayat konaklamasız uzun bir yolculuk gibi eziyetlidir. Hayatı hoş hale getiren şey öğrenmenin [tekdüzeliği kaldıran] çeşitliliğidir. Güzel bir hayat için ilk sahne ölümlerle sohbetle geçirilmelidir: bilmek ve kendimizi bilmek için doğarız ve kitaplar bizi hakiki insana dönüştürür. İkinci sahne yaşayanlarla geçirilmelidir: dünyada güzel olan her şeyi düşünerek seyir ve temaşa. Her şey tek bir bölgede

bulunmaz. Çeyizleri dağıtırken kâinatın babası kimi zaman en çirkin kızına servet bahşetmiştir. Üçüncü sahne bütünüyle kişinin kendisine aittir: felsefe ile uğraşmak bütün zevklerin en yücesidir.

Soylu bir hayatın ilk gününün yolculuğu ölümlerle sohbetle geçirilmelidir.

230. Çok geç olmadan gözleri açmak

Ne gözü olan herkes açar ne bakan herkes görür. Bir şeyin çok geç farkına varmak rahatlama değil sadece pişmanlık ve keder doğurur. Bazıları görülecek bir şey kalmadığında görmeye başlar: kendilerine gelmeden evlerini ve işlerini kaybederler. İradesi olmayan kimseye bir şey anlatmak güçtür ve anlayışı olmayan kimseye irade kazandırmaya çalışmak daha da güçtür. İnsanlar körlere benzeyen bu kimselerin etrafında döner ve onlarla alay ederler. Onların kulakları akla kapalı olduğundan görmek için gözlerini açmazlar. Bazıları bu körlüğü yüreklendirir: başkaları olmadığı için onlar vardır [zira onlar varlıklarını bu körlüğe borçludur]. Binicisinin gözleri görmeyen at talihsizdir. Onun tüyleri asla parlamayacaktır.

231. İşleri asla yarım bırakmamak

Başlanmış iş تماما erdirilmeli ve nasıllığı niceliği tamamlanmış haliyle görülmeli. Her türlü başlangıç şekilsizdir ve bu şekilsizliğin sureti hayal gücüne saplanıp kalır. Eksik veya kusurlu bir şeyi görmüş olmanın hatırası bittiğinde ondan alacağımız zevki bozar. Büyük bir nesneyi tek bakışta görmek

bizi parçaları değerlendirmekten alıkoyar fakat zevkimizi tatmin eder. O olmadan önce her şey değildir ve olmaya başladığında hâlâ yokluğa yakındır. En leziz tabağı bile pişerken seyretmek iştah değil ikrah getirticidir. Büyük üstatlar eserlerinin henüz bir cenin halindeyken görülmelerine asla izin vermezlerdi. Tabiatın ders almalı ve güzel bir görünüme kavuşuncaya kadar onları asla göstermemeli.

Büyük bir şeyi tek lokmada yutuvermek farklı parçalara dair yargımıza zarar verebilir fakat zevkimizi tatmin eder.

Bir şey her şey oluncaya kadar bir hiçtir ve olduğunu olma sürecinde hâlâ hiçtir.

232. İşe yarar şeyleri ihmal etmemek

Hayat düşünceden ibaret değildir: hareket de olmalı. En akıllılar kandırılması en kolay olanlardır: onlar bir yığın fevkalade şey bilir fakat hayatın mutlak zaruretlerine dair hiçbir şey bilmezler. Ulvi şeylerin temaşası onları süfli, basit şeylerden uzak tutar ve hayat hakkında en başta gelen, en elzem şeylerin gafilidirler. Kendilerinden başka herkesin bu kadar keskin olduğu bir alanda sakarlıkları sebebiyle onlar her şeyi üstünkörü bilen kalabalık tarafından ya garip bulunur veya cahil telakki edilir. O halde akıllılar tüccarlardan aldatılmayacak ve alay konusu olmayacak kadar bir şey öğrenmeye gayret göstermeli. İşlerin nasıl tamamlanacağını bilmek gerekir: bu belki hayatta en mühim şey olmayabilir fakat en gerekli şey olduğu kesindir. Eğer işe yaramıyorsa bilginin faydası nedir? Bugünlerde gerçek bilgi insana nasıl yaşayacağını gösteren bilgidir.

Yüksek şeyleri temaşa onlara yakındaki şeyler için zaman bırakmamıştır.

[Bilgi ve işe yararlık meselesinin her açıldığı yerde Aristoteles'ten beri misal olarak Thales doğrudan zikredilir veya do-
laylı olarak ima edilir, burada bu ikinci yol seçilmiştir.]

233. Başkalarının zevkleri hakkında yanılmamak

Aksi halde işin sonu kaş yapayım derken göz çıkarmaya varır. Bazıları teveccüh kazanmaya çalışır fakat bekledikleri yerine ellerine geçen öfke veya hiddettir zira başkalarının meylini mizacını anlamaktan acizdirler. Aynı şey birini pohpohlarken diğerini tahkir edebilir. İnsanın bir hizmet sandığı şey bir harekete dönüşebilir. Kimi zaman hoşnut etmek taciz etmekten daha kolay olabilir. İnsan başkalarını hoşnut etmede istikametini şaşırdığında minnettarlık elde edemediği gibi eldeki hediye de boşa harcamış olur. Bu sebeptir ki bazı kişiler övdüklerini düşünürken aslında söverler: hak edilmiş bir ceza. Bazıları ise belagatleriyle bize yaranmaya yaltaklanmaya çalışırlar ama aslında gevezelikleriyle ruhumuza sert darbeler indirirler.

Çoğu zaman bir insanı kızdırıp gücendirmek hoşnut etmekten daha maliyetlidir.

Nitekim öyle olur ki bazıları takdir edeyim derken tahkir ederler ve fena halde cezalandırılırlar, bu hak edilmiş bir cezadır.

234. İnsan rehin olarak tutacak bir şeyi olmadıkça asla şerefini başkasına emanet etmemeli

Çok fazla konuşmanın cezası ve sükûtun faydaları ikisi için de aynı olmalıdır. Şeref bahis konusu olduğunda herkesin çıkarı aynı olacaktır ve birinin itibarı ona başkalarının itibarını aramayı zorunlu kılacaktır. Daha iyisi başkalarına itimat etmemektir ama eğer edilecek olursa işler öylesine maharetle düzenlenmelidir ki mutemet sadece basiret değil ihtiyat da göstermelidir. Tehlike paylaşılmalı, böylece iki taraf da ortak bir menfaate riayet etmeli ve mutemet itimat edene karşı bir şahide dönüşmemelidir.

Beşeri münasebet öyle tanzim edilmeli ki sükût karşılıklı bir fayda olsun; ifşa etme her iki taraf için de tehlike arz etsin.

Şeref tehlikede ise bir ortakla birlikte hareket etmeli ki ikisi de diğerinin şerefi için kendisinininki kadar dikkatli ve ihtiyatlı olsun.

235. Nasıl isteyeceğini bilmek

Bazıları için daha güç, bazıları için daha kolay bir şey yoktur. Öyleleri vardır nasıl hayır diyeceğini bilmez, böyleleri için kaldıracı veya maymuncuğa ihtiyaç yoktur. Bazıları ise düşünmeksizin hayır cevabı verirler, burada çabaya ihtiyaç vardır. Bunların hepsi için mühim olan doğru anı kestirmektir. Onları ruhları veya bedenleri bayram ettikten sonra keyifli hallerinde yakalamalı ve elbette bunu yaparken kendilerine maksat sezdirilmeyecek kadar dikkatli davranılmalıdır. Zevk günleri insanların lütufkâr olduğu günlerdir zira neşe insa-

nın içinden dışarıya akar. Bir başkasının reddedildiği vakit dilimi içerisinde müracaatın faydası yoktur zira bir 'hayır'a itirazın üstesinden yeni gelinmiştir. Keza kederli bir vaktin hemen sonrası da iyi bir seçim değildir. Evvelce bir kimseyi minnettar bırakmak emin bir yoldur tabii eğer o kimse bayağı ruhlu birisi değilse ve bir iyiliğe iyilikle mukabelede bulunma lüzumu hissediyorsa.

Bazılarının ilk sözü hayırdır: bunlar için büyük maharet ve hepsinden önemlisi doğru anı kestirme hissi lazımdır.

236. Bir ödülü bir lütufa dönüştürmek

Bu akıllıca bir siyasettir. Basitçe bir fazileti ödüllendirmek yerine sebepsiz lütufta bulunma belli bir asalet nişanesidir. Böyle peşin ikramın iki faydası olabilir: Evvela erken verilen bir şey alıcı için daha fazla bağlayıcıdır. Ve saniyen vecibeyi şükrana dönüştürür. Bu ustalık isteyen bir dönüşümdür: bir borcun edasıyla başlayan şey onu alıcıya devrederek sona erer. Mamafih bu ancak soylu kimseler arasında çalışır. Hilekârlar arasında peşinen ödenen ücret bir mahmuz değil fakat bir gem işlevi görür.

237. Sırlar asla yüksek mevkidekilerle paylaşılmamalı

İnsan meyveleri paylaşacağını düşünür fakat kendisine sadece kabukların⁴⁴ kaldığını görür. Birçokları sırdaşlık sebebiyle

44 [Burada metindeki *peras* (meyve: armut) ile *piedras* (taş) arasındaki ses benzerliğini koruyacak bir ikili düşünmek gerekir.]

mahvolmuştur: onlar ekmek kabuğundan yapılan kaşıklara benzer ve çok çabuk aynı akıbeti paylaşırlar. Bir hükümdarın sırlarını işitmek bir imtiyaz değil fakat bir yükür. Birçokları çirkinliklerini kendilerine hatırlatan aynaları paramparça eder. Onlar kendilerini görenleri görmeye tahammül edemezler. Uygun olmayan bir şeyi gören kimse asla iyi görülmez. İnsan kimseyi, bilhassa iktidar çevrelerine mensup birisini asla uzun boylu borçlular arasında tutmamalı.⁴⁵ Ve onlar yapılan değil görülen iyilikler sebebiyle tutulmalı. Dostların sırdaşlığı hepsinin en tehlikesidir. Başkasına sırlarını söyleyen kimse kendisini onun kölesi yapar ve bu bir hükümdarın tahammül edemeyeceği bir zorlamadır. Kaybettikleri özgürlüklerini yeniden elde etmek için her şeyi hatta akli bile ayaklarının altına alacaklardır. Sırlar: Ne dinlenmeli, ne söylenmeli.

Medyun ve minnettar kalmayı kimse ve herkesten fazla iktidar sahipleri sevmez.

İnsan kendisini olduğu gibi görenleri görmek istemediği gibi kendisini uygun olmayan bir ışıktaki görenlerin uygun ışıktaki görülmesini istemez.

238. Hangi parçanın eksik olduğunu bilmek

Eğer mükemmeliyetin zirvesine erişmek için ihtiyaç duydukları parçaya sahip olsaydı birçokları kâmil insan olurdu. Bazıları küçük dikkatle büyük olabilirdi. Bazıları ciddiyetten yoksundur ve bu büyük kabiliyetleri karartır. Bazıları nezaketten yoksundur ki bu bilhassa gücü elde ettiklerinde onların dost

45 [Ya da: İnsan kimseyi bilhassa ellerinde güç bulunduranları çok fazla kendisine borçlu bırakmamalı.]

ve akrabalarının çok çabuk yokluğunu hissettikleri bir şeydir. Bazıları süratli icra kabiliyetinden yana eksiktir, bazıları da durup düşünme melekesinden yoksundur. Eğer onlar bu kusurlara dikkat etmiş olsalardı kolaylıkla düzeltilebilirdi. Zira dikkat itiyadı ikinci tabiata dönüştürebilir.

Eğer olmadığı takdirde mükemmeliyetin zirvesine erişemeyecekleri şeyin ne olduğunu bilselerdi çokları büyük şahsiyetler olurdu.

Belki de bazıları kendilerini büyük kabiliyetlerinin hakkını verecek kadar ciddiye almıyorlardır.

239. Fazla zeki olmamalı

Basiretli olmak daha iyidir. Eğer insan nükte oklarını çok fazla keskinleştirirse ya ucunu kırar veya hedefi şaşırır. Basmakalıp inceliğin başına gelen tam budur. Sağduyu daha güvenlidir. Akıllı olmak iyidir fakat ukala olmak değil. Uzun muhakeme bir tür münakaşadır. Daha iyisi lazım geldiği kadar muhakeme eden sağlam ferasettir.

Lüzumundan fazlasını bilmek silahların gücünü azaltır zira ince uçlar genellikle ya bükülür ya kırılır.

Bilmek iyidir fakat teferruata boğulmak değil. Tafsilatlı tefsir münakaşaya götürür.

240. Hamakattan faydalanmak

En akıllı kimse bile yeri geldiğinde bu kâğıdı oyuna sürebilir ve öyle hallerle karşılaşılır ki en büyük bilgi her şeyden ha-

bersiz görünmeye dayanır. Bunun için cahil olmak gerekmez sadece öyle görünmek (tecahül) yeter. Hikmet hamakat ehlinin gözüne görünmez ve deli akıl sağlığını aramaz. O halde herkese kendi diliyle konuşmalı. Ahmak kendisine hamakat süsü konduran değil ondan çeken kimsedir zira sanatın [sunaatın] olduğu yerde hamakat yoktur. İnsan başkalarının hayranlığını üzerine celp etmek için hayvanların en safının postuna bürünmeli.

Cahiller arasında allame, ahmaklar arasında akıldane olmanın kimseye faydası dokunmaz.

Dışını içe katlamayı beceremeyen, içinin dışa sızmasını önleyemeyen kimsenin bugünün dünyasında yeri yok.

[Bununla teklif edilen aslında düpedüz mütegafillik, hatta mürailiktir.

Bütün dinlerin insani tefessühün temeli olarak gördüğü için büyük günah vazettiği, bütün felsefi öğretilerin selim aklın icaplarıyla bağdaştıramadığı için insan haysiyetine zül telakki ettiği ne hazindir ki bugünkü dünyada tutunabilmenin yegâne yolu olarak sunulmaktadır. Başka hiçbir şey olmasa sırf buradan bile bu dünyanın nasıl bir dünya olduğu anlaşılabilir.

Mamafih bugün bu topraklarda bir yere gelebilmek için hamakat şeceresi hüsnü hal kâğıdı yerine geçtiği için ahmak görünmenin en çıkar yol olduğu su götürmezdir.

Nitekim *Meseller Kitabı*'nda (XXVI, 5) söylenir: Ahmağa ahmaklığına yaraşır karşılık ver,

Yoksa kendini bilge sanır.]

241. İstihzadan korkmamak, müstehzi olmamak

İlki bir tür nezakettir fakat ikincisi insanın kendisini hiç istemediği durumların içerisinde bulmasına sebep olabilir. Bir mecliste etrafa hâkim olan havayı paylaşmayan kimse görüldüğünden bile daha fazla vahşi olabilir. Nefis nükteler, ince latifeler insanların hoşuna gider ve bunları nasıl kullanacağını bilmek bir kabiliyet ve maharet nişanesidir. İnsan eğer gücendiğini gösterirse sadece aynı şeyi başkalarına tekrar yaptırmanın yolunu aralamış olur. An gelir nükteyi kesmek ve fazlasına fırsat vermemek vacip olur. En ciddi meseleler nükteden doğmuştur. Başka hiçbir şey gösterilemez ki bundan daha fazla dikkat ve maharet istesin. Başlamadan evvel insan başkasının ne kadarını kaldırabileceğini bilmeli ve iyi hesaplamalı.

242. Başarıları sonuna kadar götürmek

Bazıları başlamak için her şeyi yapar, tamamlamak için hiçbir şey yapmaz. Kararsız mizaçlar başlarlar fakat devam ettiremezler. Bir işe girişip tamama erdiremedikleri için asla takdir görmez, tebrik edilmezler. Onlar için her şey tamamlanmadan bitmiştir. İspanyollar sabırsızlıkları, Felemenkler sabırlarıyla tanınırlar. Sonuncular işleri, evvelkiler kendilerini bitirir. Onlar güçlüğü alt edinceye kadar kendilerini harap eder ve alt etmekten rahatlık ve hoşnutluk duyar fakat bu başarıyı nasıl bir sonuca ulaştıracaklarını bilmezler. Bu suretle yapabildiklerini fakat yapmak istemediklerini gösterirler. Bu her zaman ciddi bir kusurdur: ya sebatsızlığı veya imkânsız bir şeye aceleyle girilmiş olduğunu gösterir. Yapılmaya değer şey bitirilmeye değerdir. Eğer bitirilmeye değer değilse neden

başlanır? Akıllılar avlarına sezdirmeden yaklaşmakla yetinmez yakalayıp öldürürler.

243. Çok fazla güvercin olmamalı

Güvercin masumiyeti yılan kurnazlığıyla değiştirilmeli. Dürüst bir adamı kandırmaktan daha kolay şey yoktur. Asla yalan söylemeyen kimse başkalarına kolayca inanır, asla aldatmayan kimse başkalarına itimat eder. Aldanmak her zaman ahmaklık işareti değildir, kimi zaman saf[i iyi]liği gösterir. İki tür insan tehlikeyi önceden görmede iyidir: kendi tecrübelelerinden ders çıkarmış olanlar ve başkalarının başına gelenden çok şey öğrenmiş olan zeki kimseler. İnsan güçlüklerden sıyrılmada kurnaz olduğu kadar onları önceden görmede ihtiyatlı ve tedbirli olmalıdır. Başkalarına kötü olma fırsatı verecek kadar iyi olmamak lazım. Kısmen yılan, kısmen güvercin: bir ucube değil fakat bir harika olmalı.

İki tür insan kendisini incinmekten [gelecek zararlardan] uzak tutabilir: bedeli kendi namı hesabına olmak üzere, görüp geçirmiş olanlar; bedeli başkaları namı hesabına, görüp ibret almış olanlar.⁴⁶

Kurnazlık tuzak kullandığı kadar basiret şüphesi kullanmalı ve kimse başkalarını kendisine kötülük yaptıracak kadar iyi olmak zorunda değildir.⁴⁷

46 [Anlayışlı kimse kendi tecrübelerinden, akıllı kimse başkalarından tecrübelerinden ders çıkarır.]

47 [Ya da: Fetanet düzen kurmaya hazır olduğu kadar basiret kuşkulanmaya hazır olmalıdır. Kimse sahtekârlığın mevcudiyetini inkâr edecek veya başkalarının kendisinden faydalanmasına izin verecek kadar dürüst olmak mecburiyetinde değildir.]

[Eğer maksat iyiliğin yolunu açmaksa safi iyilik, yani iyiliğin dışında başka hiçbir hesabı olmayan hasbi iyilik mi yoksa misliyle mukabelede bulunarak kendi aklıyla iyiliğe katkıda bulunmaya çalışan hareket tarzı mı neticeyi müessirdir?

“Akıl düşer mi düştüğü zindana bir dahi?”]

244. Minnettarlık duygusu

Bazıları kendi kârlarını başkalarının kazancı altına saklamakta mahirdir. Aslında iyilik gördükleri halde lütufta bulundukları intibai uyandırır. Bazıları o kadar kurnazdır ki yararlı bir yardım isterken sanki şeref bahşederler ve kendi kazançlarıyla başkalarına şeref verirler. İşleri öyle çekip çevirirler ki başkaları onlara bir şey verdikleri halde hak ettikleri şeyi öder görünür. Görülmedik kurnazlıkla lütufta bulunmanın düzenini değiştirip kimin kime iyilik borçlu olduğunu kuşku hale getirirler. En iyi, en kıymetli şeyleri basit bir övgüyle satın alırlar. Bir şeyi sevdiklerini gösterip bir yandan şeref bahşeder bir yandan gurur okşarlar. Başkalarının nezaket iddialarını destekler, böylece kendilerini borçlu hissetmeleri gereken şeyi bir borç haline getirirler. Minnettar bırakmak fiilinin sadece etkin kipini [malum sıygasını] çekip edilgen [meçhul] çatısını kullanmazlar ve böylece dilbilgisinden ziyade siyasa bilgisinde mahir olduklarını gösterirler. Bu büyük bir kurnazlıktır fakat bunu yapan birini yakalamak, mübadeleyi tersine çevirmek, birinin bahşettiği şerefi geri göndermek ve fayda veya menfaati yeniden ele geçirmek daha da büyük bir kurnazlıktır.

Bazıları görülen lütufları bahşedilen lütuflara dönüştürür ve bir iyilik görürken iyilik yaptıklarının düşünülmesini isterler.

245. Kimi zaman sağduyu dışına çıkarak düşünmek

Bu üstün bir kabiliyetin nişanesidir. İnsan kendisine hiç muhalefet etmemiş biri hakkında yüksek kanaatlere sahip olmalıdır. Bu onun muhalefetten imtina ettiği kimseyi değil fakat kendisini sevdiğini gösterir. İnsan gururu okşanarak kandırılmasına izin vermemelidir: kulak vererek onu ödüllendirmek yerine kulak asmayarak mahcup ve mahkûm etmek gerekir. Bilhassa iyi insanlar hakkında kötü konuşan kimseler tarafından tenkit edilmenin bir şeref olduğu düşünölmeli. Eğer yaptığı işler herkesin hoşuna gidiyorsa kişi buna sevinmeyip yerinmeli zira bu onların iyi olduğunun işareti değildir. Mü-kemmeliyet ancak küçük bir azınlığa mahsustur.

246. İzahat istemeyenlere izahat vermek

İstenildiğinde dahi bunu büyük bir hevesle vermek akıllının yapacağı iş değildir. İstenilmeden mazeret öne sürmek kişinin kendini tekzip hatta itham etmesi anlamına gelir. Sağlıklıyken kan aldirmek maraz ve garazı celp eder. Kişinin peşinen kendisini mazur gösterme çabası uykuda olan kuşku-ları uyandırmaktan başka bir işe yaramaz. Basiret asla başkalarının kuşku-larının farkında olduğunu göstermez: bu kır(ıl)mak için bahane aramak anlamına gelir. O sağlam ve sarsılmaz tarzda hissiyatını gizlemeyi tercih eder.

Akıllı kimse başkalarının kuşku-lu nazarlarının çevrilmesinden önce asla göz kırpmaz.

O en iyisini yapar ve davranışının dürüstlüğüyle güven-sizliği bertaraf etmeyi dener.

[İnsanın içine bir defa düşen ve itimat namına ne varsa ke-
mirmeye başlayan şüphe kurdunu o saatten sonra ne dağıta-
bilir?]

247. Daha fazlasını bilip daha azını yaşamak

Bazıları bunun tam tersini söyler. Boş vaktin doğru türü meş-
guliyetin yanlış türünden iyidir. Zaman dışında kendimize
ait diyebileceğimiz hiçbir şeyimiz yok, başka hiçbir şeyi olma-
yanların bile elinde o var. En değerli şeyini: ömrünü mekanik
işlerle veya çok sayıda önemli iş içerisinde tüketen talihsizlik-
te birbirinden farksızdır. İnsan ne önüne meşgaleler yığmalı
ne de içini haset yahut gıpta ile doldurmalı: aksi halde hayatı
karmaşıktırıp ruhunu boğmuş olur. Bazıları bu ilkeyi bil-
giyi de içine alacak kadar genişletir fakat bilmeyen kişi nasıl
yaşayabilir?

248. Sonuncu takıntısı

Münasebetsizlik her zaman uçlardadır ve öyle kimseler var-
dır ancak en son duyduklarına inanır. Bunların duyguları ve
arzuları balmumundandır: son gelen mührünü vurur ve daha
evvelki bütün izleri siler. Böyle kimseler kaybedildikleri ka-
dar kolay kazanılır. Herkes onları farklı bir renkle boyar. On-
lar kötü sırdaş: hiç büyümeyen çocuklardır. Kararlarında ve
hissiyatlarında kararsız oldukları için topal bir irade ve aksak
bir yargı ile bir o yana bir bu yana yalpalayarak sürekli bir
gelgit hali yaşarlar.

[Hatırlanacağı üzere bir diğer uç ilk duyduğuna inanmadır. Yukarıda *İlk intibalara teslim olmamak* başlıklı oraculoya (227) bakınız.]

249. Hayata sona erdirilecek yerde başlamak

Bazıları bidayette dinlenir, çabalamayı bırakır ve sonuna kadar bitkin kalırlar. Esasa ait şeyleri ilk sıraya koymalı ve daha sonra, eğer zaman kalırsa, tali veya fuzuli olanlar bunları takip etmeli. Bazıları mücadele etmeden başarmayı ister. Bazıları çalışmaya en önemsiz şeylerden başlar, nam salacak, fayda sağlayacak şeyleri hayatlarının sonuna erteler. Bazıları da servet edinmeye başlar başlamaz mağrur hale gelir. Usûl hem bilmek hem yaşamak için elzemdir.

[Bir diğer okuma şekli: Usûl hem bilmek hem yaşamak için asıldır. Bu okuma tarzı asılla usul arasındaki irtibatı da göstermiş olur.]

250. Tersini düşünmenin zamanı

Haset veya fesat niyetiyle konuşulduğunda zamanı gelmiştir. Bazıları her şeyi tersine çevirir: evet hayır, hayır evettir. Böyleleri bir şeyi tenkit ediyorlarsa bu onun hakkında müspet kanaatlere sahip oldukları anlamına gelir. Onu kendileri için büyük bir iştiha ile istediklerinden ötürü başkaları için istiskal ile gözden düşürmeye çalışırlar. Her övgü her zaman iyi konuşma anlamına gelmez. Bazıları iyi bir şeyi kötüyü yücelterek övmekten kaçınır. Eğer birisi kimseyi kötü bulmazsa kimseyi iyi göremez.

Onlar kendileri için istedikleri şeyi başkaları için küçümseyip istiskal ederler.

251. İlahi ve beşeri vasıtalar

İlahi olanı yokmuş gibi beşeri vasıtaları, beşeri olanı yokmuş gibi ilahi olanları kullan!

Bir büyük üstat⁴⁸ bu tavsiyede bulunur, yoruma ihtiyaç duymayacak kadar açıktır.

[Yorumcular bu *oraculo* ile ilgili olarak ekseriya Augustinus'un 'Sanki her şey Tanrı'ya kalmış gibi dua ve niyazda bulun ve her şey sanki insana bağılmış gibi çalış' tavsiyesini hatırlatarak yorumda bulunmayı tercih ederler. Thomas Carlyle ise maksadı daha doğrudan ifade etmiş gibidir: 'İnsanlar şeytana hizmet ederler ve Tanrı'ya kullukları gayet eksik ve noksandır. Fakat Tanrı'ya şeytanı ortak ederek daha mükemmel hizmet edilebileceğini düşünmek: bu Ignatius'un karihasının eseridir.']

252. Ne bütünüyle kendine ne bütünüyle başkalarına ait olmak

Her ikisi de bayağı bir zorbalık türüdür. Eğer insan bütünüyle kendine ait olmak istiyorsa her şeyi kendisi için isteyecektir. Böyleleri en küçük şeyleri bile kendilerinden nasıl vereceklerini veya küçücük de olsa kendi rahatlarından nasıl fedakârlıkta bulunacaklarını bilmezler. Onlar asla

48 [Ignatius de Loyola (1491-1556), Cizvit tarikatının kurucusu.]

başkalarının gönlünü kazanamazlar, talihlerine bel bağlar ve sahte bir güvenlik hissi içerisinde dirler. Zaman zaman başkalarına ait olmak iyidir, bu insana başkalarının kendine ait olmasının yolunu açacaktır. Eğer bir devlet memuriyetinde istihdam ediliyorsa insan halkın kölesi olduğunu bilmeli. Yaşlı kadının Hadrianus'a söylediği gibi, ya bu yükü taşımalı veya bu mevkii terk etmelidir. Bazıları tamamen başkalarına aittir zira hamakat her zaman aşırılıklara kaçır ve bu aşırılığın gayet mutsuz bir türüdür. Onlar kendilerini başkalarına o kadar eksiksiz verirler ki tek bir gün, hatta tek bir saat bile kendilerine ait değildir. Bu fikri meselelerde bile böyledir. Bazıları her şeyi başkaları için bilir ve kendileri için bir şey öğrenmeye heves etmez. Eğer insan basiret sahibiyse başkalarının kendisini kendi için değil fakat kendileri için aradıklarını anlar. Onları alakadar eden kişinin onlar için yapabilecekleridir.

253. Fikirleri çok açık anlatmamak

Çoğu kimse anladığı şey hakkında yüksek düşünmez fakat anlamadığı şeye büyük hürmet besler. Kıymete binmesi için şeylerin güç olması gerekir: eğer insanlar birini anlamakta güçlük çekiyorsa onun hakkında müspet ve iyi şeyler düşüneceklerdir. İnsanların hürmetini celp etmek için kişinin kendisini alışveriş içerisinde olduğu kimselerin gerekli kıldığından daha akıllı ve basiretli olduğunu göstermesi gerekir. Fakat bunda da itidali ve ihtiyatı elden bırakmamak gerekir. Akıllı kimselerin aradıkları şey akıldır fakat çoğu kimse belli bir yükseklik \ yücelik talep eder. Akıllı kimse bırakır, onlar kastettiği şeyi kestirmeye çalışırlar ki [böylece] kendisini tenkit etmek için aradıkları fırsatı bulamasırlar. Çoğu kimse sebebini izah etmeksizin takdir eder. Onlar mahrem veya es-

rarlı her şeye hürmet ederler ve onun övüldüğünü işittikleri için överler.

Akıllı kimselerin yanında aklıselim mevkiini muhafaza eder fakat insanların çoğu için bir miktar teferruat ve tezyinat elzemdir.

Omne ignotum pro magnifico.

[Yaşadığımız dünyada şunu hiçbir zaman hatırdan çıkarmamalıyız: Hiç kimse hiçbir konuda “ne ise o olarak kabul edilmez, başkaları onu ne yaptıysa o öyle bilinir, öyle kabul edilir”. Ancak bu öyle bir “tezgâhtır ki bu sayede kalburüstü kafalar zapturapt altında tutulup sindirilir; seçkin kafaların mümkün olduğu kadar uzunca bir zaman hak ettikleri yükseltilere erişmelerine mani olmak için bu vasıtayı vasatlar kullanılır.” Bunu vasatların mı yoksa kendilerine verileni amacına aykırı olarak kullanmak suretiyle hem kendilerine hem de onlardan fikir beyan etmelerini bekleyenlere ihanet ederek şeytanın değirmenine su taşıyanların mı kullandığı burada bahsi diğeridir.]

254. Küçük olduğu için kötülüğü hafife almamak

Zira asla tek başlarına gelmezler, tıpkı mutluluk gibi her zaman birbirini kovalarlar. Talih ve talihsizlik ekseriya zaten bulundukları yere çekilirler. O sebeple herkes bedbahtlardan uzak durur ve talihlilerin etrafında toplanır. Hatta güvercinler bile bütün masumiyetleriyle en beyaz duvarlara konarlar. Bedbaht kimsenin hiçbir şeyi yoktur: o kendinin, aklının ve teselli verebilecek her şeyin mahrumudur. Uykudaysa eğer

mutusuzluğu uyandırmamak icap eder. Küçük bir tökezleme başlangıçta pek fazla bir şey ifade etmeyebilir fakat daha sonra [nerede sona ereceği anlaşıncaya kadar] ölümcül, sonu gelmeyen bir düşüş olup çıkar. Nasıl ki hiçbir iyilik hiçbir zaman tam manasıyla gerçekleşmemişse kötü hiçbir şey de asla tamamen sona ermemiştir. Gökten gelen talihsizliği sabırla, dünyevi olanı ise basiretle karşılamalı.

Nasıl ki hiçbir bahtiyarlık mükemmel değilse talihsizlik de tam değildir.

255. İyilik yapmayı bilmek

Vaktinde bir parça fakat çok sık değil. Kimseye mukabelede bulunabileceğinden fazla iyilikte bulunmamalı. Çok veren vermez satar. Başkalarının minnettarlığını tüketmemek lazım. Minnettar kimse mukabelede bulunma imkânını kaybettiğinde mütekabiliyeti bozar. Onları bütünüyle kaybetmek için taşıyabileceklerinden fazla lütuf ve iyilikte bulunmak yeterlidir. Güçlerini aştığı için ödemek istemediklerinde uzaklaşır ve [daimi borçlu kalmak yerine] düşmana dönüşürler. Heykel kendisini hakkeden veya yontan heykeltıraşı görmek istemez, iyilik gören iyilikte bulunan kimseyi görmek yerine gözünden kaymayı tercih eder. O halde verme hakkında şu incelikli dersi akıldan çıkarmamak gerekir: eğer verilen şeyin kıymeti bilinecekse çok istenmeli fakat aza mal olmalı.

Az veren candan, çok veren maldan.

256. Hazırlıklı olmak

Kabalığa, hainliğe, inatçılığa, kibre, küstahlığa ve her türlü hamakata. Dünya bunlarla doludur ve basiretin en mühim cüzü bunlarla karşılaşmaktan kaçınmaktır. Basiret aynasının önünde her gün birkaç karara varmalı ve böylelikle bunların saldırıları savuşturulmalı. İnsan olabilecekleri önceden görmeye çalışarak itibarını bayağılığın oldubittileriyle tehlikeye atmamalıdır. Basireti bir zırh olarak kuşanmış kimse hamakata kendisine saldırmasına fırsat vermeyecektir. Beşeri münasebetler itibarın karaya oturabileceği keskin sığ kayalıklarla doludur. En güvenli yol güzergâhı değiştirmek ve kurnazlık timsali olarak Ulysses'i almaktır. Anlamazdan gelme bu gibi meselelerde büyük değeri haizdir. Ve hepsinden önemlisi, güçlükten sıyrılmanın en kestirme yolu sahavet [cömertlik] ve nezaket.

257. İşler kopma noktasına gelmeden önünü almak

Eğer vaktinde harekete geçilmezse insanın saygınlığı ciddi şekilde zarar görecektir. Herkes iyi bir düşman olur fakat herkes iyi bir dost olamaz. Çok az kimse iyi olabilir fakat hemen herkes kötüdür. Kartal bile böceklerle bozuştığı gün Jüpiter'in sinesinde kurduğu yuvada kendisini güvende hissetmedi. Birkaç manaya gelebilecek insicamsız sözler söylendiğinde fırsat kollayan mürailerin öfkesi hemen uyanır. Kırılıp incitilen dostlar en keskin düşmanlara dönüşür ve kendi yetersizliklerini başkalarının kusurlarıyla örterler. Birisiyle aramızın bozulduğunu gören başkaları hissettikleri gibi konuşur, istedikleri gibi hissederler. Onlar davranışımızı ya dostluğun başlangıcında (basiret eksikliği sebebiyle) veya sonunda (bu

kadar beklendiği için) eleştirirler. Eğer dostluğu sona erdirmekten başka çare yoksa bunu nezaketle ve mazur görülebilir tarzda, şiddetli bir patlama yerine lütuf ve teveccühü keserek yapmak gerekir. İncelikli çekilme hakkındaki düstur⁴⁹ burada uygulama alanı bulur.

Gizli düşmanlar ateşi canlandırmak için açık düşmanların pençesini kullanır.

258. Talihsizliğe tahammüle yardım edecek birisi

İnsan tehlikeli durumlarda bile asla kendi başına olmamalı ve başkalarının bütün nefretini kendi başına göğüslemek zorunda kalmamalıdır. Bazıları her şeyin dizginlerini elinde tutmak ister ve bütün yaptıkları her türlü eleştirinin tek hedefi olmaktan ibarettir. O halde insanı mazur gösterip affetirebilecek veya zorlukları göğüslemesine yardımcı olabilecek birini bulmak gerekir. Ne talih ne ayaktakımı iki insana aynı anda saldıracak kadar süratlidir. Tedavide yanılan hekimler tabutu taşımaya yardım edebilecek başka birisine akıl vermede yanılmazlar. Onlar ağırlığı ve kederi paylaşırlar zira tek başına göğüs gerilen talihsizlik iki kat tahammül edilmezdir.

Bazıları yüksek mevkileriyle başarının bütün şöhretini kendi hanesine yazdırmayı düşünür ve yenilginin bütün zilletini göğüslemek zorunda kalır. O vakit yanlarında ne kendilerini mazur gösterecek, ne o zilleti paylaşacak birisi bulunur.

49 [Bkz., yukarıda p. 38.]

Tedaviyle iyileştirmeyi başaramayan hekim cesedi kaldıracak birisini bulundurmaya asla ihmal etmez.

Yüksek mahkeme asla tek bir hâkime bırakılmaz.

259. Hakareti önceden görüp iltifata çevirmek

İnsanın haysiyetini kıran şeylerin intikamını almaktansa uzak durmaya çalışması daha akıllıcadır. Muhtemel bir rakibi bir sırdaşa dönüştürmek büyük maharet ister. İnsanın itibarına hücum edenler onun hamileri olur. Başkalarının borçlular arasına nasıl katılacağını bilmek ve hakareti minnettarlığa dönüştürmeyi başarmak çok değerlidir. Kederleri sevince [endişeleri hazlara] dönüştürmek nasıl yaşanacağından haberdar olmaktır. Garazı muhabbete dönüştürmeyi bilmek gerekir.

260. Kimse ne bütünüyle başkalarına ne bütünüyle kendisine aittir

Ne kan bağı, ne dostluk rabıtası hatta ne de en zecri vecibe hissi yeterlidir; zira birine kalbini ve iradesini vermek çok başka bir şeydir. Hatta en yakın mahremiyetin bile istisnaları vardır. Birisiyle ne kadar yakın olursak olalım mühim değil nezaket kaideleri yürürlüktedir. Şu veya bu sırrı dostumuzdan saklarız, hatta oğul bile babasına her şeyi ifşa etmez. İnsan başkalarına söyleyeceği şeyleri birisinden saklar, birisine söylediği şeyleri başkalarından saklar, dolayısıyla sırdaşın hüviyetine bağlı olarak her şeyi itiraf eder veya her şeyi ke-tim eder.

261. Hamakatta ayak dirememek

Bazıları yanlışlarını kendisine vecibe edinir. Yanlış hareket ederler ve bu yolda gitmeyi tutarlılık telakki ederler. Derinlere inildiğinde aslında kendilerini suçlarlar fakat başka herkese kendilerini mazur gösterirler. Ahmakça hareket etmeye başladıklarında insanlar onları dikkatsiz zanneder fakat aynı yolda aynı tarz üzere devam ettiklerinde hamakatlarını teyit etmekten başka bir şey yapmamış olurlar. İnsan kendisini ne dikkatsiz verilen söz ne yanlış verilen karar ile ebedi bağlamalıdır. Bazıları hamakatlarını uzatır ve kısa görüşlülükleri ile ayak sürürler. Onlar güvenilir bir ahmak olmak isterler.

Bazıları yanlışlarıyla kendisini bağlar. Yanlış yola girdikleri için onda ısrar etmenin karakterlerinin gücünü gösterdiğini sanırlar.

262. Unutmayı bilmek

Bu maharetten çok talih ister. En çok unutulması gereken şeyler en kolay hatırlananlardır. Bu sadece hafızanın işini alçakça görmesinden, ihtiyaç duyulduğunda insanı terk etmesinden dolayı böyle değildir, istenmediği yerde ortaya çıkması, üstüne vazife olmayan işlere burnunu sokması sebebiyle aynı zamanda sersemcedir. Hafıza bize acı verirken baş ağrıtıcı, haz verebilecekken dikkatsizdir. Kimi zaman dertler için en iyi derman unutmaktır fakat biz dermanı unuturuz. Hafızayı eğitip ona daha iyi bir çalışma tarzı kazandıralım zira bize cenneti de cehennemi de o yaşatabilir. Kendinden hoşnut kimseler asla böyle bir şey için tasalanmazlar onlar ahmakça masumiyetleri içerisinde her zaman mutludurlar.

Hafıza acı verici şeylerde faal fakat haz verici şeyi hatırlamada ihmalkârdır.

Hafızaya iyi alışkanlıklar kazandırılmalı zira hayatı cennete de cehenneme de çevirebilir.

263. Nice güzel şey başkasına aitken daha iyidir

Onlar böyle daha fazla zevk verebilir. Haz ilk gün sahibine, daha sonra başkalarına aittir. Şeyler başkalarına aitken bize verdikleri zevk ikiye katlanır: kaybetme tehlikesi yokken yenilik zevki vardır. Her şeyin zevki mahrum kalındığında daha fazladır: hatta başkasının suyu gözümüze balözü görünür. Şeylere malik olma kendi başına zevki azaltır derdi artırır: ödünç verme veya vermeme vesilesiyle. Sahip olunduğunda aslında onlar başkaları için muhafaza edilir ve daha önemlisi düşmanlar onlardan dostlardan daha fazla faydalanır.

264. İhtiyatsız günler

Talih oyun oynamayı sever ve insanı gafil yakalamak için önüne fırsatlar yığar. Akıl, basiret, cesaret hatta hikmet sına- ma için hazır olmalı. Kendilerini en cüretkâr hissettikleri gün en çok gözden düştükleri gün olacaktır. İhtiyat en lazım olduğu yerde her zaman en fazla yoksun olunan şeydir.

Bizi düşürüp felakete sürükleyen düşüncesizliğimizdir. Bizi dikkatle gözleyenler askeri hileye başvurarak iyice inceledikleri ve yeterli bilgiye sahip oldukları maharet ve me- ziyetlerimizi gafil avlarlar. Maharetlerimizi sergilediğimiz günleri fark ederler ve bilirler ki kurnazlık bugünlerde fayda vermez. Onlar bizi sınamaya tabi tutacaklarına en az ihtimal verdiğimiz günleri seçerler.

Kendilerini en çok güvende hissettikleri gün güvenlerinin en çok sarsıldığı gün olacaktır.

Kendilerini en emin hissettikleri gün itimatlarını en fazla kaybettikleri gün olacaktır.

Onlar için en dikkatsiz itimat günü itibarsızlık günü olacaktır.

Ayağımıza çelme takıp bizi yere yıkan “asla bunu düşünmemiştim” dir.

265. İnsan maiyetindekileri güç vazifelere koşmalı

Tehlikeli bir vaziyet doğru bir anda birçok kimseye gerçek şahsiyetini kazandırır: bu insanın yüzmeyi öğrendiği boğulma anıdır. Bu suretle birçokları ne ettiklerini ve ne bildiklerini keşfeder. Ve eğer böyle bir darboğazdan geçmemiş olsalardı keşfettikleri ürkeklik veya utangaçlığı içerisinde gömülü kalmış olurdu. Güç vaziyetler bize nam salma fırsatı sunar ve soylu bir kimse şerefine tehlikede olduğunu gördüğünde binlerce başkasından çok daha fazlasını yapabilir. Bu ders (başka birçokları gibi) Katolik kraliçe Isabella tarafından gayet iyi biliniyordu ve büyük kral şöhretini ve başka birçokları ölümsüz namlarını bu vakitli lütfâ borçludur. Talih büyük adamları bu akıl ermez yolla doğurur.

Böyle bir sınamadan geçilmemiş olsa keşfedilen teşebbüs eksikliğinin altında sonsuza dek gömülü kalırdı.

266. Çok iyi olarak kötü olmamalı

Eğer insan öfke nedir bilmezse böyle bir tehlike mevcuttur. Hiçbir şey hissetmeyenler aslında insan değildir. Onlar her zaman duyarsızlıktan değil fakat ekseriya ahmaklıktan bu tarzda hareket ederler. Şartlar talep ettiğinde güçlü şekilde hissetmek insanı bir şahıs haline getirir. Hatta kuşlar bile korkuluklarla alay eder. Acıyı tatlıyla değiştirmek iyi zevkin emaresidir: tek başına tatlılık çocuklarla ahmaklar içindir. İyilikle kendini kaybedecek kadar duyarsız olmak büyük bir kötülüktür.

267. Kadife sözler, şekere boyanmış

Oklar bedene saplanır: kötü sözler ruha işler. Şekerli rayihalı tablet ağzın güzel kokmasını sağlar. Hava satmak incelikli bir hünerdir. Birçok şeyin ödemesi sözlerle yapılır ve insanı sadece onlar güç durumdan çıkarabilir. İnsanların göğsü kabartıldığında veya havalara girip caka satar hale geldiklerinde kendileriyle en iyi münasebet hava yoluyla kurulabilir. Bir hükümrânın nefesi bilhassa ikna edicidir. İnsan ağzını şekerle doldurup sözlerini düşmanlarının bile seveceği şekerlemele-re dönüştürmelidir. Sevilmenin tek yolu nezaket ve hoş söz-lülüktür.

268. Ahmağın nihayet yaptığını akıllı derhal yapar

İkisi de aynı şeyi yapar, tek fark yapılan şeyin ne zaman yapıldığıdır. Sonraki tam zamanında, evvelki yanlış zamanda hareket eder. Eğer insan bir işe aklını arkada bırakarak baş-

larsa geri kalan her şeyi de bu şekilde yapar: aklında tutacağını ayak altı yapar, sağı sola çevirir ve bütün işlerinde bir çocuktan farksızdır. Işığın görmenin tek doğru yolu: olabildiğince çabuk görmektir. Aksi halde ihtiyarı ile yapabileceği şeyi mecburen yapmak zorunda kalır. Akıllı er geç yapılması gereken şeyi derhal fark eder ve onu isteyerek yaparak itibarını artırır.

Onu doğru yola getirecek tek çare vardır: isteyerek yapması gereken şeyi olabildiği kadar çabuk yapmaya zorlamaktır.

269. Yeniliğin sağladığı üstünlükten faydalanmak

İnsan bir mevkide yeni olduğu sürece saygı görür. Yenilik getirdiği değişiklik sebebiyle herkesin hoşuna gider. Zevk yenilendiğini hisseder. Gün ışığına yeni çıkmış bir vasatlık insanların alıştığı fevkalade kabiliyetli bir kimseden daha fazla saygı görür. Kabiliyetler aramıza karıştığında daha çabuk eskirler. Ve yeniliğin şöhretinin kısa sürdüğünü hatırdan çıkarmamak gerekir. İtibarın ilk meyvelerinden faydalanıp bizi terk etmeye başladıklarında tutabildiğimiz kadarını alıkoymaya bakmalıyız. Yeniliğin sıcaklığı kaybolduğunda bağlılık soğur ve zevk kızgınlığa dönüşür. Her şeyin bir mevsimi olduğundan ve çok çabuk geçtiğinden asla kuşku duymamalı.

270. Revaçta olanı tenkit etmek

Herkesin bu kadar hoşuna giden şeyde mutlaka iyi bir taraf olmalı. Ve bunun ne olduğu izah edilemese de hoşlanıldığı

bir vakıadır. Acayıplik⁵⁰ her zaman nefreti muciptir: yersiz olduğunda ise gülünçtür. Kim ki herkesin rağbet ettiği bir şeyi küçümser aynı akıbetle karşılaşmaya ve tuhaf zevkiyle tek başına kalmaya hazır olmalı. Eğer o iyi olanı bulmayı bilmiyorsa anlayışsızlığını saklamalı, şeyleri toptan tenkide yeltenmemeli. Zira bayağı zevk ekseriya cehaletten doğar. Herkesin söylediği ya gerçektir veya gerçek olacaktır.

Herkesin rağbet ettiği bir şey küçümsenecek olursa küçümseyici de aynı akıbeti paylaşır⁵¹ ve garip zevkiyle bir başına kalır.

271. Bilgi yetersizse her meslekte en güvenilir olan şeye itibar edilmeli

Bu yol tercih edilecek olursa hünnerli kimse olarak saygı görülmese bile sağlam ve güvenilir kimse olarak itibar edileceği muhakkaktır. Bilen kimse tehlikeyi göze alır ve istediği gibi hareket eder ama eğer insan hiçbir şey bilmeksizin tehlikeye atılırsa felaketini aramaktan başka bir şey yapmamış olur. Bu durumda sağdan şaşmamalı:⁵² denenmiş ve sınanmış olan mutlaka bir şeyler sağlayacaktır. Yeter bilgisi olmayanlar anayoldan sapmamalı. Bilgi olsun olmasın, akıl her zaman acayıplik⁵³ yerine güvenliği tercih eder.

50 [Aynı zamanda: 'nevi şahsına münhasırlık'.]

51 [Ya da: Herkesin hoşuna giden bir şeyi tenkitte hem acele etmemeye, hem yalnız kalmamaya dikkat edilmeli.]

52 [Ya da: "denenmiş olandan".]

53 ['Yektalık' veya 'emsalsizlik' olarak da anlaşılabilir. Aşağıda *Dile düşmekten sakınmak* (178) başlıklı *oraculo* ile birlikte düşünülmeli.]

Bilen kimse hayal gücünün dizginlerini serbest bırakır: onu nereye sevk ederse oraya hareket eder.

Sözün kısası: az bilen az konuşmalı.

272. Satılan şeyin bedeline nezaketi eklemek

Bu karşıdaki kişinin kendisini mecbur veya medyun hissetmesini sağlayacaktır. Bencil kimsenin ricası cömert ve minnettar kimsenin hediyesinin yerini tutmaz. Nezaket aslında hediye vermez fakat insanları yine de minnet altında bırakır ve cömertlik büyük borçtur. Zira asıl kimse için kendisine meccanen verilmiş olandan daha pahalı bir şey yoktur. O iki kere ve iki farklı fiyatla satılır: kendi kıymeti ve üzerine nezaketin ilavesiyle. Alçak kimse için cömertlik anlaşılmaz söz gibidir zira onlar asaletin dilinden anlamaz.

Cömertlik veya alicenaplık insanın kendisini daha fazla şükran borçlu hissetmesine neden olur.

273. İnsanların tabiatlarını anlamak

İnsanların niyetlerine nüfuz edebilmenin yolu mizaçlarını anlamaktan geçer. Sebep bilindiği zaman sonuç çıkarılabilir. Sonuç bize saiki söyler. Kasvetli kimse her zaman mutsuzluğu önceden sezer, muteriz veya münekkit kimse ise kusurları tahmin eder. Onlar daima en kötüsünü düşünür ve mevcut olan iyiyi görmezden gelerek mümkün olan kötüyü ilan ederler. Hissiyatının tesiri altında olan kimse şeyleri olduğu gibi görüp konuşamaz: onda konuşan akıl değil hissiyattır.

Herkes hissiyatına veya mizacına⁵⁴ göre konuşur ve herkes hakikatten uzaktır. Bir çehrenin esrarı nasıl çözülür ve [onu şekillendiren] ruhun hurufatı nasıl sökülür bilmek lazım. Her daim gülen kimsenin bir ahmak, hep somurtan kimsenin sahtekâr olduğunu unutmamak lazım. İster çok fazla sorarak ister şikâyet edip vesvese vererek insanı devamlı sorgulayan kimseye karşı dikkatli olunmalı. Çirkin çehreli kimseden fazla iyilik umulmamalı. Böyleleri kendilerini bu kadar az şereflendirdiği için tabiatın intikamını almak isterler. Bir kimse umumiyetle güzel olduğu ölçüde ahmaktır.

Bir simanın simyası nasıl çözülür, ruhun özellikleri çehreden nasıl okunur öğrenmek gerekir.

Güzellikle hamakat umumiyetle el ele yürür.

274. Cezbedici olmak

Bu büyülemenin akıllıca yoludur. Çekicilik ve nezaket başkalarının gönlünü fethetsin, hizmetlerini kendine bende etsin. Eğer insan başkalarını hoşnut edemiyorsa meziyet sahibi olması yeterli değildir. Hoşnutluk insanların övgüsünü kazanmanın en kestirme yoludur ve takdir başkalarını idare etmenin en kullanışlı vasıtasıdır. Eğer başkaları insanda cezbedici bir taraf buluyorsa o kendisini talihli addetmelidir fakat cazibe kendi başına yeterli değildir, sanat ve maharet buna katkıda bulunmalıdır. Ve eğer tabii meziyetler mevcutsa bunların faydasının en azami düzeye çıkacağı aşîkârdır. Cazibe iyiliğe yol açar ve nihayetinde herkesin teveccühünü kazanır.

54 [Mizacın (*humor*) burada devamlı veya baskın hissiyata göre şekillendiği varsayılır.]

Eğer zarafetle desteklenmiyorsa meziyet kendi başına yeterli değildir zira zarafet herkesin kabulüne mazhar olan tek şey ve başkalarını istenilen istikamete sevk etmede en kullanışlı vasıtaadır.

Rağbet edilmek bir talih meselesidir fakat yine de maharetin yardımı ile desteklenebilir zira sanat en iyi tabiatın kayırdığı toprakta kök salar.

275. Akıntıya ayak uydurmalı ama vakarı korumalı

Her zaman ciddi veya sıkkın görünmek olmaz. Bu bir bakıma nezaket icabıdır. İnsan etrafındakilerin teveccühünü kazanmak için edep hissinden⁵⁵ bir parça fedakârlıkta bulunabilmelidir. Zamanı geldiğinde herkesin tuttuğu yol takip edilebilir fakat bunu yaparken insan vakarına sahip çıkmayı bilmelidir. Avamın aptal saydığı kimse havas arasında akıllı kabul edilmeyecektir. Bir latife meclisinde kemali ciddiyetle yıllar boyu kazanılandan fazlası bir günde kaybedilebilir. İnsan daima acayip veya sıra dışı biri olarak temayüz etmemeli: acayip olmak başkalarını tenkit hatta tahkir etmektir. İffet taslayıcı ve aşırı duyarlı biri de olmamak gerekir: bu kadınlara mahsustur. Hatta manevi meselelerde iffet taslayıcılık gülünçtür. Hiçbir şey bir erkeğe erkek olmak kadar yakışmaz. Kadınlar erkeklerin vasıflarını taklit edebilir fakat erkekler kadınları taklit etmemelidir.

İnsan her zaman belli bir tavır takınmamalı ve sıkıntı verici biri olamamalı: bu cezbedici tavır için genel düsturdur.

55 [Veya: vakar duygusundan.]

Kendisini tarzı tavrıyla umumun arasında ahmak yapan kimse hususi hayatta basiretli biri olarak görülmeyecektir.

Bir erkek olmanın en iyi tarafı erkeğe benzer görünmektir.

Bir kadın erkeğe mahsus bir tavrı bir üstünlük olarak taslayabilir fakat bunun tersi varit değildir.

276. İnsan mizacını tabiat ve sanatla yenilemesini bilmeli

Söylendiğine göre her yedi yılda bir insan mizacı değişirmiş. Eğer böyle ise bırakalım bu değişim zevkimizde daha iyi ve daha soylu olana doğru gerçekleşsin. Hayatın ilk yedi yılının ardından akıl yaşına ulaşırız. Bundan sonra her yedi yılda bir bunu yeni bir mükemmeliyet takip etmeli. Bu tabii değişim gözlemlenmeli, kendi haline bırakmayarak yardımcı olunmalı ve başkalarının da iyileşmesi beklenmeli. Birçokları davranışlarını, mülklerini veya işlerini bu sebeple değiştirir ve öyle zamanlar olur ki ne kadar büyük olduğu görülünceye kadar bu değişimin farkına varılmaz. İnsan yirmi yaşındayken bir tavus kuşu, otuzundayken bir aslan, kırkındayken bir deve, ellisindeyken bir yılan, altmışındayken bir köpek, yetmişindeyken bir maymun, seksenindeyken bir hiç olur.

Yardım edebilmek için bu değişim tarassut altında tutulmalı, başkalarının da benzer yönde gelişmesi umut edilmeli.

277. Meziyetleri göstermek

Her birinin zamanı vardır. O zamanı beklemeli ve kullanmalı: kimse her gün istediğine ulaşamaz. Öyle cesur ve atılgan

kimseler vardır az onlarda çok, çok şaşırtmaya yetecek kadar gösterişli görünür. İnsan hem kabiliyetli hem meziyetlerini sergilemeye kabilse sonuç şaşılacak bir şey olur. Nasıl şaşırtacağını bilen kavimler vardır ve İspanyollar bunu her millettten daha iyi yaparlar. Dünya yaratılır yaratılmaz onu göstermek için: "Işık olsun" dendi. Sergileme tatmin eder, eksik olanı tamamlar ve her şeye bir ikinci varlık kazandırır, hatta gerçeğe dayandığında bu daha da fazla böyledir. Meziyeti bahşeden gökler maharetlerimizi sergilememiz için bizi teşvik eder. Bunu yapmak için ayrı bir maharete ihtiyaç vardır. Hatta en mümtaz ve mükemmel olan bile şartlara bağlıdır ve her zaman munasip değildir. Zamanında yapılmadığı takdirde gösteriş işe yaramaz. Keza sergileme suni tarzda da yapılmamalıdır zira gösteriş kurumluluğa, kurumluluk da küçümsemeye sınırdadır. Bayağılığa kaçmaması için bunun itidal ile icra edilmesi gerekir, keza akıllı kimseler arasında aşırı maharet gösterisi hakkında pek iyi düşünülmez. Bu iş belli bir sessiz belagat, bir parça dikkatsizlik ihtiva etmelidir. Tegafül ekseriya övgü kazanmanın en etkili yoludur zira mahrumiyet merak uyandırır. İnsanın bütün meziyetini bir çırpıda göstermemesi, her zaman bir miktar ilave ederek bunu azar azar yapması maharet ister. Her parlak gösteri daha büyüğünü yapmak için bir mahmuz vazifesi görmeli ve ilkinde alınan alkış devam edecekler için beklentiyi yükseltmelidir.

278. Dile düşmekten sakınmak

Eğer dile düşmüş, gizlisi saklısı kalmamışsa meziyetler bile insanın kusuru haline gelebilir. O vakit insan kendi başına kalır ve acayip birisi olarak çekistirilmeye hatta yerilmeye başlar. Yeri gelir güzellik bile eğer aşırı ise insanın itibarına zarar verebilir. Eğer bu insanların durup dikelmesinde sebep

oluyorsa çirkin ve rahatsızlık vericidir. Ve eğer bu böyle ise adı çıkmış tuhaflıklar daha da fazla olmak kaydıyla haydi haydi böyledir. Bazıları zaafları veya zayıflıkları ile tanınmak ister ve itibarlarını sarsacak yeni tarzlar, yeni yollar ararlar. Hatta zihni ve ilmi meselelerde bile aşırılık ukalalık doğurur.

279. Karşı çıkana itirazda bulunmamak

Önce muhalefetin akıllı birisinden mi yoksa ayaktakımından mı geldiğini bulup çıkarmak gerekir. O her zaman inatçılık, bile bile ayak sürüyücülük değildir: kimi zaman bir oyun veya hile olabilir. Buna dikkat etmek ve ilkinе yakalanmamak, ikincisi ile alt edilmemek gerekir. Başka hiçbir şey gösterilemez ki bir casustan⁵⁶ daha fazla temkin ve ihtiyat talep etsin ve eğer birisi zihinlerin maymuncuğunu ele geçirmiş olsa ona ancak anahtar deliğinin diğer tarafında ihtiyat anahtarını bırakılarak karşı konulabilir.

280. Şerefli kimse

İyilik sona erer, minnet borcu ödenmez ve çok az kimse başkalarına hak ettikleri muameleyi gösterir.⁵⁷ Bütün dünyada artık en büyük hizmetler en küçük karşılıklar görmektedir. Başkalarına kötü davranma temayülünde olan kavimler vardır. Bazılarının hıyanetinden, bazılarının dönecliğinden, bazılarının hilekârlığından korkulur. Onların bu kötü davranışını taklit etmemek fakat şerrinden emin olabilmek için dikkatle kaydetmek gerekir. Bir kimsenin dürüstlüğü başkalarının

56 [Bunu açık arayan, kusur peşinde koşan tecessüs ehli, mütecessis kimse olarak anlamak lazım.]

57 [Dolayısıyla ...hak ettiği mukabelede bulunur.]

çirkin ve bayağı hareketiyle iğfal [ve izale] edilebilir. Fakat şerefli kimse başkalarının kim olduğu[nu gördüğü] için kim olduğunu asla unutmaz.

Haysiyetli münasebetlerin sonu geldi; vecibelere kimsenin aldıracağı yok; güvenilir dostların sayısı azaldı. İyiliğin görebileceği en iyi karşılık nankörlük: Bugünlerde bütün dünyanın tuttuğu yol bu.

281. Akıllı kimselerin teveccühünü aramak

Kayda değer kimsenin sıcak bir “evet”i ayaktakımının alkışından daha kıymetlidir. Ahmakların geçirmelerinde ne gibi bir hoşluk bulunabilir? Akıllı anlayışla konuşur ve övgüsü ölümsüz tatmin verir. Antigonus⁵⁸ döneminin şöhretliler sahnesinde sadece Zenon’u, Platon da bütün okulunu Aristoteles’ten ibaret görür. Bazıları sadece karınlarını hatta ayaktakımının rüzgârıyla doldurmak ister. Hükümdarlar bile kendilerini yazacak insanlara ihtiyaç duyar ve onların kaleminden çirkinlerin ressamın fırçasından korktuğundan daha fazla korkarlar.

282. Varlık ve yokluk

Saygı veya itibar görmek için yokluktan faydalanmasını bilmeli. Varlık şöhreti zayıflatır, yokluk güçlendirir. Yokluğunda bir aslan kabul edilen kimse varlığında bir fareye, dağın doğurduğu meşhur alay konusuna döner. Meziyetler kullanıldığında parlaklıklarını kaybeder: içerideki ruhi öz değil dı-

58 [Antigonus Gonatas, Stoa felsefesinin kurucusu Zenon’un büyük hayranı Makedonya kralı.]

şarıdaki kabul görünür. Hayal gücü görüş kuvvetinden daha hızlı yol alır. Yalan kulaklardan içeri girer fakat umumiyetle gözlerden dışarı çıkar. İç dünyasına, şöhretinin merkezine çekilen kimse namını itibarını muhafaza eder. Hatta Anka bile kıymetini muhafaza etmek ve duyulan özlemi saygıya dönüştürmek için yokluğu kullanmıştır.

283. Yenilikçi olmalı fakat akılla

Yenilikçilik akıl fazlalığının nişanesidir fakat kim bir delilik emaresi olmaksızın deha vasfını haiz olabilir? Yenilikçi insanlar hünerli ve beceriklidir. [Vasıtaların seçiminde] akıllı tercihte bulunanlar basiretlidir. Yenilikçilik aynı zamanda özel lütuftur ve gayet nadirdir zira tercihte çokları fakat akıllıca tertipte azdan azı iyidir. Ve bu azınlık hem kusursuzlukta hem zamanda önde gelir. Yenilik pohpohlayıcıdır ve başarılı olduğunda güzel olanı iki kat parlak hale getirir. Mamafih muhakemeyeyle ilgili meselelerde tehlikelidir zira paradoksa yol açar; akli meselelerde takdire şayandır ve her ikisi de başarılı olduğundan alkışı hak eder.

Yenilik özel lütufla gelir ve gayet nadirdir. Çokları bulunmuş olan bir şeyi takip edebilir fakat onu ilk kez bulmak azınlığa vergidir ve onlar hem meziyetlerinde hem zamanlarında ön sıradadır.

284. Sırnaşık olmamalı

Eğer hafife alınmak istenmiyorsa. İnsan başkalarından saygı görmek istiyorsa önce kendisi saygı göstermelidir. Mevcudi-

yetini vara yoğa savurmayıp yerinde ve idareli kullanmayı bilmelidir. İstendiği yere gitmeli ki hoş karşılansın. Davet edilmedikçe asla icabet etmemeli, gönderilmedikçe asla gitmemelidir. Bir işe kendi kendine girişen kimse eğer başaramazsa ayıplanır, başarırsa takdir görmez. Her işe burnunu sokan kimse kedisini alay konusu yapar, eğer karışmaması gereken bir işe karışırsa karışıklık içinde geri gönderilir.

285. Başkasının talihsizliği sebebiyle ziyan olmamak

Zor durumda kalmış olan kimseyi bilmeli, yardım ve karşılıklı teselli için çağırmasını beklemeli. Sefalet refakati sever ve sefil kimse daha önce kendisine sırtını dönmüş olanlara el uzatır. Boğulmak üzere olan kimseyi kurtarmaya çalışırken dikkat etmek lazım. Zira insan böylelerine kendisini tehlikeye atmadan yardım edemez.

286. Herkesten ve her şeyden mesul olmamak

Aksi halde insan herkesin kölesi olur. Bazıları bazılarından daha talihli doğar: başkaları iyilik görürken onlar iyilik yapar. Hürriyet onu kaybetmemize sebep olan meziyetten daha kıymetlidir. İnsan bir kişiye bağlı olmaktansa herkesin kendisine bağlı olmasından daha büyük keyif duymalıdır. Güç sahibi olmanın tek faydası daha çok iyilik yapabilmektir. Her şeyden evvel insana bir mesuliyet veya mükellefiyet yüklenildiğinde onu bir lütuf olarak kabul etmemeli. Çoğu zaman insanı o mevkie yerleştiren başkalarının kurnazlığıdır.

287. Hissiyatın tesiri altında hareket etmemek

Eğer hareket edilirse her şey kaybedilir. Eğer insan kendinde değilse kendisi için hareket edemez ve hissiyat her zaman aklı işini göremez hale getirir. O halde basiretten nasibi olan ve hissiyatın tesiri altında kalmayan bir üçüncü taraf bulmak gerekir. Seyirciler her zaman oyuncularından daha fazlasını görür. Basiret hissiyatın galebe çaldığını hissettiğinde süratle ricat vakti gelmiştir. Aksi halde insanın kanı kaynayacak, işleri kanlı hale getirecek ve kısa bir feveran günlerce süren karmaşaya ve itibar kaybına yol açacaktır.

288. Şartlara intibak

İdare, muhakeme ve sair her şey doğru zamanda yapılmalıdır. İnsan yapabileceği şeyi yapmayı istemeli zira zaman ve fırsat kimseyi beklemez. Büyük faziletlerle doğrudan alakalı olanlar müstesna muayyen sabit kurallara göre yaşamamalı ve kesin kanunları takip etme arzusu duyulmamalı zira insan bugün hor gördüğü suyu yarın içmek zorunda kalabilir. Bazıları şartların keyiflerine uymasını isteyecek kadar küstaktır ve tersini yapmaktansa onlara bu doğrultuda yardım ederler. Fakat akıllı kimseler bilir ki basiretin kutup yıldızı kendilerini vaziyete uyarlamaya dayanır.

İşlerimiz, düşüncelerimiz ve geri kalan her şey şartlar tarafından belirlenir.

Basiretin kutup yıldızı rüzgâra göre hareket etmeye dayanır.

Basiretin ilk kuralı insanın şartların icap ettirdiği şekilde hareket etmesini talep eder.

[Fırsatı kaçırdıktan sonra, iyi mi, kötü mü olduğu fark etmez: İngilizler der: *A miss is as good as a mile.*]

289. Bir insanın en büyük utancı

Onu sıradan biri olarak gösterir. İnsan bir beşer olarak görül-
düğü gün ilahi olarak görülmekten çıkar. Havailik itibarın
önündeki en büyük engeldir. Ve nasıl ki ihtiyatlı kimse insan-
dan daha fazlası olarak düşünülürse havai kimse de daha azı
olarak kabul edilir. Hiçbir zayıflık daha alçaltıcı değildir zira
havailik saygınlığın tam tersidir. Aklı havada kimse cevher
[vakar] sahibi olamaz, hele yaşlıysa bu daha fazla böyledir
zira yaş basireti davet eder. Ve her ne kadar bu kusur çok yay-
gın ise de emsalsiz bir küçümsemeye yol açabilir.

290. Takdir ile sevgiyi karıştırmak iyi bir fikir değildir

Saygıyı muhafaza etmek için çok fazla sevilmemek gerekir.
Sevgi nefretten daha fazla serbesti ister. Sevgi ve saygı birbiri-
ne karışmaz. Ne çok korkulan ne çok sevilen biri olmalı. Sevgi
aşinalığı doğurur ve saygıyı azaltır. Muhabbetle sevilmeğe ye-
rine hayranlıkla sevilmeğe tercih edilmeli, bu herkese uygun
bir sevgidir.

Sevgi öfkeden daha duyarlıdır.
Sevgi ve itibar bağdaşmaz.

291. Nasıl sınavacağını bilmek

Dikkat ve sağlam muhakeme vakar ve ihtiyatın derinliklerine nüfuz etmeli. Başkasının muhakeme kabiliyetini ölçmek büyük muhakeme gücü ister. İnsanların vasıf ve mizaçlarını bilmek madenlerin ve bitkilerinkini bilmekten daha mühimdir. Bu hayattaki en girift işlerden biridir. Madenler çıkardıkları seslerle, insanlar konuştuklarıyla teşhis edilir. Sözler dürüstlüğü delili, işler ispatıdır. İnsanın fevkalade dikkat, derin müşahade, incelikli teşhis ve ayıklayıcı tenkit gücü göstermesi gereken yer burasıdır.

Akıllının dikkati hainin tuzağına karşı tedbirli olmalı.

292. İnsanın vasıfları işin vasıflarından üstün olmalı

Mevkii ne kadar büyük olursa olsun insan daha büyük olduğunu göstermelidir. Derin mazhariyet her iş veya meşgale ile birlikte daha da derinleşir, daha da bariz hale gelir. Dar kafalı, gönlü dar kimse kolaylıkla yakalanır⁵⁹ ve itibarı vazifelerinin ağırlığı altında ezilir. Büyük Augustus büyük bir hükümler olmaktan çok büyük bir adam olmaktan gurur duyardı. İnsanın yüce bir ruha, muvazeneli bir itimadı nefse ihtiyaç duyduğu yer burasıdır.

59 [Ya da: gönlünü kolayca kaptırır.]

293. Olgunluk

O insanın kıyafetinde parlar, itiyatlarında göz kamaştırır. Maddi ağırlık altına, manevi ağırlık insana kıymet kazandırır. Kişinin kabiliyetlerine refakat eden edeptir, hürmet görmesi-ne sebep olur. Sükûnet ruhun ön cephesidir. O ahmakların durgunluğu ve duyarsızlığı değil fakat yetkinliğin sakinliğidir. O bilgece sözlerle konuşur ve başarıyla iş görür. Kişi ne kadar olgunsa o kadar gerçek bir insandır. Ve bir çocuk gibi davranmayı bırakıp ağır başlı olmaya başlarsa sahasında söz sahibi olur.

294. Kanaatlerde itidal

Herkes fikirlerini çıkarlarına göre şekillendirir ve onları desteklemek için bir yığın sebep sunar. Pek çok kimsede hüküm hissiyata boyun eğer. Çoğu zaman öyle olur ki iki insan birbirine taban tabana zıt görüşlerle karşılaşır ve her biri doğrunun kendi yanında olduğunu sanır. Doğru her zaman sadıktır ve asla ikiyüzlü değildir. Bu nevi karşılaşmalarda akılla ve ihtiyatla hareket etmeli. Yeri geldiğinde insan karşı tarafa geçip kendi kanaatini dikkat ve ihtiyatla gözden geçirmeyi bilmeli. Karşısındakinin zaviyesinden saiklarını bir bir elden geçirmeyi ihmal etmemeli. Bu yol takip edilecek olursa insan asla karşısındakini körü körüne tenkit etmediği gibi kendisini de sebepsiz yere haklı çıkarmaya çalışmaz.

İnsanların çoğunda muhakeme hissiyatın gölgesinde şekillenir.

295. Çenebaz değil sözünün eri

İşlerinden dolayı en fazla mağrur olanlar bunun için en küçük sebebi olmayanlardır. Onlar her şeyi esrarlı bir havaya boğarlar ve bunu incelikten nasipsiz yaparlar: gülmekten usandıran alkış bukalemunları. Kurum her zaman rahatsız edicidir fakat bu türüne gülünür. Bazıları işler cihetinden meteliksizdir, itibar kırıntıları toplayan arılara benzer. İnsan en büyük meziyetleri hakkında bile en az mağrur olmalıdır. Yapmakla yetinmeli: konuşmayı başkalarına bırakmalıdır. İşler teslim edilmeli, satılmamalı. Bilenlerin eğlenmesine sebep olacak pespaye övgüler düzmek için altın kalemler kiraya verilmemeli. Kahraman suretine bürünmek yerine bir kahraman olmaya çalışmalı.

296. Muhteşem meziyetlere sahip olmak

Büyük kabiliyetler büyük adamı doğurur. Bir büyük kabiliyet vasatların kalabalığını geride bırakır. Bir vakitler insanlar her şeyinin, hatta sıradan malzemelerinin bile büyük olmasını istiyordu. Büyük adamlar büyük ruhi meziyetler için mücadele [mücadele] etmelidir. Tanrı indinde her şey sonsuz, her şey hudutsuzdur. O halde bir kahramanda her şey büyük ve muhteşem olmalıdır ki işleri hatta sözleri bile ilahi haşmete bürünebilsin.

297. Her zaman gözleyen biri varmış gibi hareket etmek

İşlerine dikkat ve ihtimam gösteren kimse başkalarının kendisini gördüğünü veya göreceğini idrak eder. O duvarların

kulağı olduğunu ve kötü yapılmış işin gizli kalmayacağını bilir. O kendi başınayken bile sanki bütün dünya kendisini seyrediyormuş gibi hareket eder ve her şeyin duyulacağını bilir. O şimdiden tanıkları varmış gibi davranır: bir şeyi duyanlar daha sonra onun tanıkları olacaktır. Herkesin kendisini görmesini isteyen kimse insanların evlerinde otururken kendi evini ne zaman araştırdıklarına dikkat etmemiştir.

İnsan etrafta kendisini gördüğünü veya göreceğini bilen kimselerin olduğunun farkında olmalı.

O daha sonra işi duyacak olanların şimdiden tanık olduklarını düşünür.

Bütün dünyanın her zaman kendisini görmesini isteyen kimse komşularının duvarlarının arkasından kendisini görebileceklerini fark etmemiştir.

298. Üç şey harika yapar

Bunlar gerçek soyluluğun doruk noktasıdır: mümbit akıl, derin muhakeme gücü ve zevki selim. Hayal gücü büyük bir mevhibedir fakat iyi düşünmek ve doğru anlamak daha da büyük bir mazhariyettir. Akıl keskin olmalı, çalışkan değil. O başta olmalı, belkemiğinde değil. İnsanda yirmisindeyken irade, otuzunda akıl, kırkında muhakeme hüküm sürer. Karanlıkta parlayan gözler gibi ışık saçan anlayışlar vardır ve onlar en iyi koyu karanlıkta düşünürler. Her zaman en münasip olanı yakalayan başkaları vardır. İhtiyaç duyulan şeyler çoğu zaman ve tam yerinde olarak onların nazarı dikkatine çarpar. Hey mutlu mümbit akıl! Zevki selime gelince o insanın bütün ömrünce yanından ayrılmamalı.

299. İnsanları aç bırakmak

Abıhayatı dudaklarına bırakmalı. Kıymet ihtiyaçla bilinir. Susuzlukta olduğu gibi yatıştırmak iyidir fakat dindirilmeye gelmez. İyi eğer az ise iki kat iyidir. Şeyler ikinci defasında her zaman ilkinden bir şey kaybederler. Zevk doygunluğu tehlikelidir: en ölümsüz meziyetin bile hafifsenmesine yol açabilir. Hoşnut etmenin tek kuralı: iştihayı kamçıla, insanları aç tut. Arzunun sabırsızlığı zevkin bıkkınlığından fazlasını yapar ve bekleme hazzı derinleştirir.

Talep kıymetin ölçüsüdür.

300. Tek kelimeyle bir aziz ol

Bu her şeyi söyler. Fazilet bütün meziyetlerin bir zinciri ve bütün mutluluğun merkezidir. O insanı basiretli, dirayetli, ferasetli, edepli, duyarlı, nükteli, cesur, ihtiyatlı, dürüst, mutlu, takdire değer, gerçek bir ... alemşümül kahraman yapar. Ebedi saadeti üç şey temin eder: azizlik, bilgelik ve basiret. Fazilet küçük dünyanın güneşidir ve onun yarı küresi temiz bir vicdandır. O kadar sevimlidir ki Tanrı'nın kerem ve inayeti, insanların lütuf ve teveccühünü kazanır. Hiçbir şey gösterilemez ki fazilet kadar sevimli, zafiyet kadar iğrenç olsun. Tek fazilet gerçektir; geri kalan her şey sahte ve taklittir. Bir insanın kabiliyet ve büyüklüğü talihe değil fazilete dayanır. Bir tek fazilettir ki kendine yeter. O bizi yaşarken sevdirebilir ve ölünce hatırlatır.

Hayat her geçen gün daha da karmaşık ve istikrarsız hale geliyor. Beşeri münasebetlerde hiçbir şeyin derinliğini ölçemiyor, en yakınımızdakiler de dahil olmak üzere kanaatlerimizde sürekli gelgitler yaşıyor, biteviye hayal kırıklığına uğruyoruz. Sonunda bu hayal kırıklıklarından yorulmuş olarak içimize döndüğümüzde kendimizi hecelerken buluyoruz: Nasıl yaşamalıyım ki her işimde sürekli hüsrana kederim olmasın, attığım her adımda hep pişmanlık kapımı çalmasın? Bu soru ile birlikte idrak etmeye başlıyoruz ki hayatımızı bu kadar sallantılı ve çalkantılı hale getiren her türlü ölçü ve ilkeyi bir tarafa bırakarak nicedir tuttuğumuz keyfimize göre yaşama yoludur. Sonunda çok pahalıya mal olsa da öğreniyoruz ki yaşamak şakaya gelmeyecek kadar tehlikeli bir işmiş.

Şimdi gerek bu derinlikler, gerekse sık sık uğradığımız pişmanlık ve hayal kırıklıkları hakkında kısa ve özlü deyişlere, bu sallantılı ve çalkantılı hayata inat değişmez ve sarsılmaz hayat düsturlarına ihtiyaç duyduğumuzu kimselere söyleyemesek de kendimize itiraf ediyoruz. Hatta bu kadarı bile değil, hayatın pahalıya öğrettiklerini tecrübe haline getirip ders edinmenin yollarını aradığımızı görüyoruz. Kitap, kapağındaki isimden de anlaşılacağı üzere hem bu dersleri hem de kadim zamanların hayat bilgeliklerini kapakları arasına derç ettiği iddiasında.

Schopenhauer onu bu hüviyetiyle 'sürekli başvurulacak bir elkitabı, bir hayat yoldaşı' olarak takdim etmekte, Nietzsche onu Avrupa düşüncesinde bu sahada emsaline rastlanmayan bir 'muvaffakiyet' olarak selamlamakta.

internet satış
saykitap.com

25

ISBN 978-605-02-070

9 786050 20703

SAY YAYINLARI